

Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskima čielggadeapmi

**Samisk oversettelse av:
Utredning - sammenslåing av
Universitetssykehuset Nord-Norge HF og
Finnmarkssykehuset HF**

Golggotmánnu/oktober 2019

Ovdasátni

Sáhttet leat olu ákkat rievdadit stuora doaimmaid organiserema. Sáhttá leat fágalaš fálaldaga nanne- ma dihte, sáhttet leat ideologalaš ákkat, hálddahaslaš dahje ekonomalaš ákkat, dahje kombinašuvn- nat dain. Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskima čielgga- deamis mii geahččalit čuvget daid deataleamos fáttáid mat váikkuhit vejolašvuoda nannet Finnmárkku lávdaduvvon dearvvašvuodafálaldaga ja Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun.

Čielggadanbarggus leat mii deattuhan atnit duodaštahtti máhtu mii lea olámuttus. Davvi Dearvvašvuoda klinihkalaš dokumentašuvnna ja evaluerema guovddáža analysat pasieanttarávnnjiid birra ja našuvnnaš kvalitehtaregistoriid bohtosat lea leamašan hui anolaččat. Helseøkonomisk Analyse AS lea veahkkin čoahkkáigeassán čađahuvvon dutkamušaid oktiičaskimiid birra, erenoamážit riikkaidgaskasaččat.

Oktiičaskimiid čađaheapmi ja vejolašvuolta olahit sávahahtti váikkuhusa, lea doaimbaidju man bohtosa ii sáhte gávnnahtit rehkenastimiin. Dan dihte leat gelbbolaš mielbargiid, jođiheddjiid, luohttámušolbmuid, suodjalusbálvalusa ja prošeaktajoavkku geavaheddjiid veahkki leamašan mearrideaddji raportta hábmemis. Sii leat buriid ságastallamiin juogadan iežaset máhtu, vásáhusaid ja árvvoštallamiid, ja ovttas veahkehan hábmet buori proseassa dakkár fáttá birra man lea hástaleaddji čielggadit.

Raporta ovdanbuktá viiddis dieđuid guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga ja suorggi birra mat juo ovttasbarget. Beroškeahhtá proseassa bohtosiin, de lea dá máhttu mas sáhttá atnit ávkki spesialistadearvvašvuodabálvalusa viidáset ovdánahttimis Svalbárdda ja Romssa ja Finnmárkku álbmogiidda.

Prošeaktajoavku lea ovttaoavilis raportta ávžžuhusaid ja váldokonklusuvnnaid dáfus. Ovttaskas sátnádeamit leat prošeaktajođiheami ovddasvástáduš.

31.10.2019

Liz Tandberg
Prošeaktajođiheaddji

Sisdoallolustu

Ovdasátni	2
Sátnelistu – oanádusat ja čilgehusat.....	4
Čoahkkáigeassu ja ávžžuhus	8
1. Álggahus ja duogáš.....	13
1.1 Bargu ja mandáhta	13
1.2 Prošeavtta organiseren.....	14
1.3 Prošeavtta barggu čadaheapmi.....	16
1.4 Raportta huksehus	17
2. Čilgehus Davvi Dearvvašvuoda birra	18
2.1 Davvi Dearvvašvuodta RHF.....	19
2.2 Láhka dearvvašvuodadoaimmahagaid birra ea.ea. (dearvvašvuodadoaimmahatláhka).....	20
2.3 Ruhtadeapmi ja sisaboahmodealla.....	21
2.4 Doaimmajuohku	21
2.5 Friddja dikšoválljen	25
2.6 Dearvvašvuodadoaimmahagaid pasieantaguovllut, siskkáldas juohkin buohcciviesuid gaskkas	25
2.7 Oahppu	26
2.8 Dutkan	26
3. Dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga čilgehus.....	27
3.1 Finnmárkku buohcciviessu HF.....	27
3.2 Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu HF.....	37
3.3 Dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga dálá ovttasbargu.....	46
3.4 Ovttasbargu eará regiovnalaš ásahusaiguin ja oktasaš doaimmahagaiguin.....	47
3.5 Dearvvašvuodafálaldat sámi álbmogii.....	49
4. Otná pasieantarávnjit ja kvalitehtaindikáhtorat.....	53
4.1 Pasieantarávnjit.....	53
4.2 Pasieantamohkit	54
4.3 Sámi suohkaniid Guovdageainnu ja Kárášjoga pasieantarávnjit	55
4.4 Kvalitehtaindikáhtorat.....	55
5. Vásáhusat eará relevánta proseassain.....	59
5.1 Našuvnalaš ja riikkaidgaskasaš vásáhusat	59
5.2 Hålogalánda buohcciviessu – heaittiheapmi ja fušuvdna UNN:in	59
5.3 Vásáhus UNN čadamanni fágalaš jodihemiin.....	61
6. Oktiičaskin – vejolašvuodát, váikkuhusat ja riskkat.....	63
6.1 Vejolašvuodát, váikkuhusat ja riskkat – ollislaš árvvoštallan	63
6.2 Pasieanta ja oapmahaččat.....	64
6.3 Dearvvašvuodafálaldat sámi álbmogii.....	68
6.4 Oahput ja spesialiseren.....	70
6.5 Rekrutteren, stabiliseren ja fágaovdánahttin.....	72
6.6 Dutkan	75
6.7 Jodiheapmi ja organisašuvdna	77
6.8 Regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimmat	81
6.9 Báikkálašbuohcciviessodoaimmat ja lávdaduvvon fálaldat.....	83
6.10 Prehospitála fálaldat.....	85
6.11 Ovttasdoaimma suohkaniiguin.....	86
6.12 Davvi Dearvvašvuoda doaimmahatčoahkkádus	87
7. Eará relevánta dilálašvuodát/hástalusat.....	88
7.1 Davvi Buohcciviessoapotehka HF	88
7.2 Davvi Dearvvašvuoda IKT HF, HNIKT	89
7.3 Buohcciviessooastimat HF.....	90
7.4 Pasieantamáttkošteamat HF	90
7.5 Regiovnalaš eiseválddit ja fylkkamánnit/fylkkadoavttir	90
7.6 IKT-systema.....	91
7.7 Ekonomalaš ja juridihkalaš árvvoštallamat.....	92
8. Vejolaš riskaeastadeaddji doaimmat.....	92
9. Mildosat.....	93
10. Referánsat	94

Sátnelistu – oanádusat ja čilgehusat

Oanádus	Olles namma dárogillii ja sámegillii
<ul style="list-style-type: none"> • FIN • FIN-AL • FIN-HM • FIN-KI • FIN-KA • UNN • UNN-HA • UNN-NA • UNN-TR • NLSH • HSYK • SANO • HNIKT • HOD • DMS • DPS • NPR • RoP • SIFER • SKDE • UiT • VIVAT • LOU 	<p>Finnmarkssykehuset HF/Finnmárkku buohcciviessu</p> <p>Finnmarkssykehuset Alta/ Finnmarkku buohcciviessu Álttás</p> <p>Finnmarkssykehuset Hammerfest/ Finnmarkku buohcciviessu Hámmerfeasttas</p> <p>Finnmarkssykehuset Kirkenes/ Finnmarkku buohcciviessu Girkonjárggas</p> <p>Finnmarkssykehuset Karasjok/ Finnmarkku buohcciviessu Kárášjogas</p> <p>Universitetssykehuset Nord-Norge HF/Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu</p> <p>Universitetssykehuset Nord-Norge Harstad/ Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu Háršttáin</p> <p>Universitetssykehuset Nord-Norge Narvik/ Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu Áhkánjárggas</p> <p>Universitetssykehuset Nord-Norge Tromsø/ Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu Romssas</p> <p>Nordlandssykehuset HF/Nordlánda buohcciviessu</p> <p>Helgelandssykehuset HF/Helgelánda buohcciviessu</p> <p>Sykehusapotek Nord HF/Davvi Buohcciviessoapotehka</p> <p>Helse Nord IKT HF/Davvi Dearvvašvuohta IKT</p> <p>Helse- og omsorgsdepartementet/Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta</p> <p>Distriktsmedisinsk senter DMS/Guovllumedisiinnalaš guovddáš GMS</p> <p>Distriktspsykiatrisk senter DPS/Guovllupsykiatriija guovddáš GPS</p> <p>Norsk pasientregister/Norgga pasieantaregistar</p> <p>Kommunal tjeneste for rus og psykiatri/Gielddaid gárrendiliid- ja psykiatrijabbálvalus</p> <p>Nasjonalt kompetansesenternettverk i sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri/ Sihkarvuođa-, giddagas- ja riektepsykiatriija našuvnnaš gealboguovddáš fierpmádat</p> <p>Senter for klinisk dokumentasjon og evaluering/ Klinihkalaš dokumentašuvnna ja evaluerema guovddáš</p> <p>UiT Norges arktiske universitet/UiT Norgga árktalaš universitehta</p> <p>Helsedirektoratets program for selvmordsforebygging/ Dearvvašvuođadirektoráhta prográmma iešsorbmemma vuostá</p> <p>Langsiktig utvikling og omstilling prosess (LOU) Guhkesáiggi ovdánahttima ja nuppástuhttinproseassa</p>
Doaba	Čilgehus
<ul style="list-style-type: none"> • Universitehta- buohcciviessu 	<p>Dearvvašvuođadoaimmahat ja/dahje buohcciviessu ferte ovttasbargat ovttain dahje eanet universitehtaiguin mat eksaminerejit doaktáriid ja eará dearvvašvuođabargiid dainna lágiin ahte:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. váikkuha mearkkašahhti dutkanvuđot medisiidnaoahpus ja eará dearvvašvuođafágalaš oahpus, 2. kandidáhtain lea eanas sin praktihkalaš ja teorehtalaš oahpahas buohcciviesus, 3. doaimmaha mearkkašahhti oasi doavttergrádaoahpus eanas klinihkalaš fágain medisiinnas ja eará dearvvašvuođafágalaš disipliinnain, 4. sáhtá duodaštit ahte čađahuvvo biomedisiinnalaš ja dearvvašvuođafágalaš vuodđodutkan, translašuvdnadutkan ja klinihkalaš dutkan eanas klinihkalaš fágasurggiid siskkobearde, ja 5. sáhtá duodaštit dutkandoaimma mas lea alla riikkaidgaskasaš kvalitehta ja viidodat. <p><i>(Gáldu: §3-2, Forskrift om krav til spesialisthelsetjenester, betegnelsen universitetssykehus m.m.)</i></p> <p>Ferte ohat dohkkeheami Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanttas atnit namahusa universitehtabuohcciviessu. Eavttut oažžut dohkkeheami leat čállojuvvon njuolggadussii <i>“Forskrift av 17. desember 2010 om godkjenning av sykehus, bruk av betegnelsen universitehtabuohcciviessu og nasjonale tjenester i</i></p>

Doaba	Čilgehus
• Regiovdna-buohcciviessu	<p><i>spesialisthelseforetak</i>". Buot regiovdnabuohcciviesut leat dohkkehuvvon universitehtabuohcciviessun.</p> <p>Okta buohcciviessu juohke dearvvašvuodaregionnnas lea nammaduvvon váldobuohcciviessun. Dat njeallje regiovdnabuohcciviesu leat Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu, St. Olav Hospitála, Haukeland universitehtabuohcciviessu ja Oslo universitehtabuohcciviessu. Dáin buohcciviesuin lea stuorimus fáladat regiondoaimmain, ja našuvnnaš dikšunbálvalusat dearvvašvuodaregionnnas. (<i>Gáldu: Boksa 5.6 (s. 43) ja siidu 105, St. Dieđ. 11 Našuvnnaš dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplána (2016-2019)</i>)</p>
• Stuora akuhtta-buohcciviessu	<p>Buohcciviessu mas leat eanet go 60–80 000 ássi pasieantaguovllus, ja mas lea viiddis akuhttafáladat akuhtta kirurgijain ja eará medisiinnalaš spesialitehta. (<i>Gáldu: Boksa 5.6 (s. 43) ja siidu 105, St. Dieđ. 11 Našuvnnaš dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplána (2016-2019)</i>)</p>
• Akuhtta-buohcciviessu	<p>Buohcciviessu mas lea unnimusat sismedisiinnalaš akuhttadoaimma, anestesiijadoavttir jándorvávttas ja plánejuvvon kirugijia. Buohcciviesus sáhtttá leat akuhttakirurgiija jus lea dárbu geografijja ja ássanminstara dihte, gaskka dihte buohcciviesuid gaskkas, biila,- fanas- ja girdiambulánsabálvalusaid vejolašvuoda ja dálkkádatdilálašvuodaid dihte. (<i>Gáldu: Boksa 5.6 (s. 43) ja siidu 105, St. Dieđ. 11 Našuvnnaš dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplána (2016-2019)</i>)</p>
• Báikkálaš buohcciviessu	<p>Namahus adno sihke unna ja stuora buohcciviesuid birra, muhto ii čilge dárkilit buohcciviesu sisdoalu. Adnojuvvo dávjá buot buohcciviesuid birra mat eai leat universitehtabuohcciviesut. (<i>Gáldu: Kapihtal 5.6, St. Dieđ. 11 Našuvnnaš dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplána (2016-2019)</i>)</p>
• Buohcciviessu akuhttadoaimmaid haga	<p>Buohcciviessu mas leat plánejuvvon divššut, muhto eai akuhttadoaimmat. (<i>Gáldu: Boksa 5.6 (s. 43), St. Dieđ. 11 Našuvnnaš dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplána (2016-2019)</i>)</p>
• Guovllu-psykiátralaš guovddáš/GPS	<p>Lávdaduvvon dábálašpsykiátralaš fáladat, eanaš poliklinihkalaš dahje ambulánta, čielggadeami, divššu ja akuhtta dearvvašvuodaveahki birra dalle go dárbbášuvvo, ja lagas ovttasbarggus pasieantaguovllu suohkaniiguin. (<i>Gáldu: Kapihtal 8.1, St. Dieđ. 11 Našuvnnaš dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplána (2016-2019)</i>)</p>
• Guovllu-medisiinnalaš guovddáš/GMS	<p>Stuorebuš dearvvašvuodaásahus earret go buohcciviesu gos fállujuvvojit spesialistadearvvašvuodabálvalusat. Dát spesialistadearvvašvuodabálvalusat leat dávjá seamma sajis go suohkanlaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat. DMS/GMS lea omd. báikkálaš medisiinnalaš guovddáš, buhcciidsiida, spesialistapoliklinihkka ja spesialistadoavtterguovddáš. (<i>Gáldu: Kapihtal 5.6, St. Dieđ. 11 Našuvnnaš dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplána (2016-2019)</i>)</p>
• Spesialista-poliklinihkka	<p>Juogalágan guovllumedisiinnalaš guovddáš gos eanas spesialisttat ambulerejit eará geográfalaš ovttadagain.</p>
• Spesialista-doavttirguovddáš	<p>Juogalágan guovllumedisiinnalaš guovddáš mas leat iežas spesialisttat guovddážis.</p>
• Ambuleren	<p>Spesialisttat geat johtet iežaset bargosajis eará báikkiide gos spesialista-dearvvašvuodabálvalus fállá bálvalusaid. Ambuleren sáhtttá leat siskkáldasat ovttá dearvvašvuodadoaimmahagas dahje olgguldasat nu ahte spesialisttat bohtet veahkkin eará dearvvašvuodadoaimmahagain.</p>
• Buohcciviesso-fierpmádat	<p>Doaba adnojuvvo eanas ovttasbarggu birra ja bálvalusaid ja dikšunfálaldagaid koordinerema birra ovttadagaid gaskkas mat gullet iešguđetge dearvvašvuodadoaimmahagaide, muhto lea maid, nugo Našuvnnaš</p>

Doaba	Čilgehus
<ul style="list-style-type: none"> • Našuvnnalaš ja mánggaregiovnalaš dikšunbálvalus 	<p>dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplánas adnojuvvon siskkáldas ovttasbarggu birra dearvvašvuodadoaimmahagain ja daid gaskkas.</p> <p>Našuvnnalaš dikšunbálvalus galgá dušše ásahuvvot ovtta dearvvašvuodadoaimmahakkii riikkas, ja mánggaregiovnalaš dikšunbálvalus galgá ásahuvvot dušše guovtti dearvvašvuodadoaimmahakkii.</p> <p><i>(Gáldu: Kapihtal 4, Forskrift om krav til spesialisthelseforetak, betegnelsen universitetssykehus m.m.)</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Gelbbolašvuoda-guovddáš 	<p>Fágaidrasttildeaddji organisašuvdna mas lea ovddasvástádus erenoamážit doaimmahit dutkama, viidásit ovdánahttit suorggi, bagadit ja oahpahit fágaolbmuid ja vejolaččat pasieanttaid ja sin oapmahaččaid. Buohcciviessu sáhtta doaimmahit pasieantaguoski barggu suorggis mas lea gealboguovddášdoaimma, muhto dat ii leat eaktu.</p> <p><i>(Gáldu: Regjeringen.no)</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • ISF 	<p>Doaimbavuđot ruhtadeapmi (innsatsstyrt finansiering), oassi dearvvašvuoda-doaimmahaga sisaboadus; oažžu ruđa stáhtas dan mielde galle pasieantta dikšu, buozanvuoda kompleksitehta vuodul ja čadahuvvon dikšoprosedyraid vuodul -</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Guossepasieanta-ortnet 	<p>Máksinortnet man mielde dearvvašvuodadoaimmahat sáhtta sáddet rehkega pasieantta ruovttubáikki dearvvašvuodadoaimmahakkii jus pasieanta gullá eará dearvvašvuodadoaimmahakkii go dohko gos oažžu divššu.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Doaimbajuohku 	<p>Proseassat gos doaimma (diagnostihkka, dikšu ja čuovvoleapmi muhtin ráddjejuvvon suorggis) juhkkujuovvot muhtin buohcciviesuide, ii ge earáide.</p> <p><i>(Gáldu: Davvi Dearvvašvuohka RHF)</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Lávdaduvvon fálaldat 	<p>Adnojuvvo raporttas dievaslaš lávdaduvvon spesialistadearvvašvuodafálaldaga birra, dasa gullá maid dikšu báikkálaš buohcciviesuin ja guovllumediisiinnalaš dahje guovllupsykiátralaš guovddážiin dahje buhcciidsiidain.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Prehospitála bálvalusat 	<p>Akuhtamedisiinnalaš čuovvoleapmi ovdal go pasieanta olle buohccivissui. Dat sáhtta maid leat mediisiinnalaš čuovvoleapmi sáhtosteamis buohcciviesuid gaskka dahje ruoktot buohcciviesus.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Gáiddusjodiheapmi 	<p>Adnojuvvo organisašuvnnaid jodiheandoaimmaheami birra main leat geográfalaš gaskkat. Sáhttet leat eanet go geográfalaš gaskkat, nugo organisatoralaš, kultuvrralaš, sosiála dahje kognitiiva gaska.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Čadamanni fágalaš jodiheapmi 	<p>Suorgeovddasvástádus mánga geográfalaš lokaliseremiidda. Dán ovddasvástádussii gullá oppalaš ovddasvástádus doaimmahatjodiheami ovddas – hálddahaslaččat, ekonomalaččat ja fágalaččat.</p> <p><i>(Gáldu: UNN)</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Báikkálaš jodiheapmi 	<p>Jodiheandoaimmaheapmi mas jodiheaddji lea seamma báikkis go bargit ja ovttat dat man ovddas jodiheaddjis lea ovddasvástádus.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Ovttalaš jodiheapmi 	<p>Ovtta jodiheaddjis lea bajit ja ollislaš ovddasvástádus ovttaga doaimma ovddas, sihke hálddahaslaččat ja fágalaččat.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Lokaliseren/sajusteapmi 	<p>Geográfalaš báikkis gos dearvvašvuodadoaimmahagas lea doaimma (sisačáliheamit ja/dahje poliklinihkalaš doaimma).</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Sisačáliheapmi 	<p>Dat mii NPR:s lea kodejuvvon sisačáliheapmin ja gos veallánáigi lea guhkit go nulla jándora. Dasa lassin definerejuvvojit sisačáliheapmin buohcciviesso-episodat main lea nulla beavvi veallánáigi ja gos pasieanta olggosčálihuvo jápman.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Buohcciviesso-episoda 	<p>Buot ossodatorrumat main lea unnit go guoktenuppelohkái diimmu gaska, lohkkujuovvot oktan buohcciviessoepisodan, beroškeahtta das leat go ossodatorrumat seamma dahje iešguđetge buohcciviesuin. Buohcciviessoepisoda sáhtta maid leat dušše okta ossodatorrun dahje dušše okta poliklinihkalaš konsultašuvdna.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Veallánáigi 	<p>Sisačáliheami guhkkodat jándoriid mielde.</p>

Doaba**Čilgehus**

• Pasieantaguovlu	Geográfalaš guovllut maid dearvvašvuodadoaimmahagain lea ovddasvástádus bálvalit. Pasieantaguovllut mearriduvvojit pasieantaid orrunsuohkaniid mielde.
• Dikšu buohcciviessu	Buohcciviessoepisodat mat sisttisdollet eanet go ovttá sisačáliheami ja go pasieanta lea dikšojuvvon iešguđetge buohcciviesuin, definerejuvvo dikšun buohcciviesus dan sisačáliheami mielde mas lea eanemus DRG-deaddu, mii namalassii lea dat orrun buohcciviesus mii deattuhuvvo eanemus.
• Pasieantarávdnji oktan mohkiin	Go fáhkaveahkki álggahuvvo báikkálaš buohcciviesus, ja pasieanta sáddejuvvo viidáseappot eará buohcciviesuin, áinnas regiovdnabuohcciviesuin, eanet spesialiserejuvvon divššu dihte.
• Finnmárkku-modealla	Oassi UiT medisiidnaoahppoprográmmas mas guoktenuppeloahkái studeantta juohke jagi gárvejit 6. oahppojagi Finnmárkku buohcciviesus. Leat vuoruid mielde Hámmerfeasttas, Álttás ja Kárášjogas.

Čoahkkáigeassu ja ávžžuhus

Davvi Dearvvašvuohta RHF oaččui doaimmahatčoahkkimis njukčamánu 7. b. 2019:s bargun čielggadit Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu HF ja Finnmárkku buohcciviesu HF oktiičaskima. Ulbmil lei árvvoštallat sáhtášii go dat leat veahkkin joksat mihttomeari ahte nannet Romssa ja Finnmárkku pasieantafálaldaga dan bokte go ovdánahtta ja nanne sihke Finnmárkku lávdaduvvon fálaldaga, ja Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu sajádaga regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun.

Čielggadeapmi organiserejuvvui prošektan olggaldas prošektajođihemiin mas prošektastivra lei viidát biddjojuvvon oktii. Prošektajoavkkus leat leamašan ovddasteaddjit dan guovtti dearvvašvuođadoaimmahagas, bargiidorganisašuvnnain ja suodjalusbálvalusas, dan guovtti dearvvašvuođadoaimmahaga geavahedjjiidlávdegottiid jođiheaddjit, ja UiT Norgga ártalaš universitehta, Sámedikki, ja dan guovtti dearvvašvuođadoaimmahaga pasieantaguovlluid suohkaniid ovddasteaddjit. Čielggadeapmi loahpahuvo ávžžuhusain prošektajeaiggádii, Davvi Dearvvašvuođa RHF hálddahušdirektievrii. Dan guovtti dearvvašvuođadoaimmahaga stivrrat galget meannudit raportta, ovdal go Davvi Dearvvašvuođa RHF stivra meannuda raportta loahpalaččat ja sádde Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartementii. Dan maŋjel galgá sáddejuvvot gulaskuddamii.

Dan guovtti dearvvašvuođadoaimmahaga váldobarggut leat pasieantadikšu, dutkan, ja oahpahit dearvvašvuođabargiid, pasieantaid ja oapmahaččaid. Finnmárkku buohcciviessu fállá oppalaččat báikkálašbuohcciviessofálaldagaid oktiibuot 76 000 olbmui. Dearvvašvuođadoaimmahagas lea našuvnnalaš rolla Sámi našuvnnalaš gealboguovddáža ovddasvástideaddjin. Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu lea regiovdna- ja universitehtabuohcciviessu 470 000 olbmui Davvi-Norggas ja Svalbárddas, ja guovllu buohcciviessu sullii 170 000 olbmui Romssas ja davimus Nordlánddas. Goappaš dearvvašvuođadoaimmahagat, erenoamážit Finnmárkku buohcciviessu, fertejit vuhtiiváldit stuora geográfalaš gaskkaid, lávdaduvvon fálaldagaid álbmogii mat leat biđgejuvvon hirbmat viidát geográfalaččat. Finnmárkku buohcciviesus lea somáhtalaš doaibma njealji sajis ja psyhkalaš dearvvašvuođagáhtten ja fágaidrasttildeaddji spesialiserejuvvon gárrendiliid dikšu guđa sajis. UNN:s lea somáhtalaš doaibma ja psyhkalaš dearvvašvuođagáhtten ja fágaidrasttideaddji spesialiserejuvvon gárrendiliid dikšu guđa sajis. Prehospitála bálvalusat leat organiserejuvvon 17 ambulánsastašuvdnii Finnmárkkus ja 29 Romssas ja davimus Nordlánddas. Finnmárkku buohcciviesus leat ovttasdoaimmanšiehtadusat 19 suohkaniin. Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesus leat šiehtadusat 30 suohkaniin.

Čielggadeapmi čuvge daid deataleamos surggiid dahje fáktoriid main lea stuora mearkkašupmi olahit mihttomeari nannet Finnmárkku lávdaduvvon dearvvašvuođafálaldaga ja Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun. Čielggadeapmi atná duodaštuvvon máhtu ja fáktáid jus dakkárat gávdnojit. Dat guoská earret eará dearvvašvuođabálvalusaid kvalitehtii, guorahallamiidda buohcciviesuid oktiičaskima váikkuhusaid birra ja dasa ahte álbmogis lea vejolašvuohta oažžut spesialistadearvvašvuođabálvalusfálaldagaid. Eará surggiin, mat čuvgejuvvot čielggadeamis, leat prošektajoavkku miellahtuid máhttu ja vásáhusat vuodđun.

Olu fáttáid oppalaš dovdomearka mat čuvgejuvvot lea, ahte teorehtalaččat sáhtášii navdit ahte oktiičaskimis leat ovdamunit go dearvvašvuođadoaimmahat lea čohkkejuvvon. Vásáhusat čájehit liikká ahte olu surggiin leat unnán dahje eai oba leat ge ákkat dasa ahte dakkár váikkuhusat sáhttet olahuvvot. Dasa leat olu sivat. Oktiičaskinproseassas fertejit jođiheaddjit ja bargit vuoruhit viiddis hálddahušlaš bargguid mat čuhcet pasieantafálaldagaid doibmii ja ovdánahttimii. Stuorámus riska lea ahte sihke regiovdna- ja buohcciviessodoaimmat ja báikkálašbuohcciviessodoaimmat sáhttet gillát. Dat sáhtta geahnohuhttit Davvi-Norgga ollislaš spesialistadearvvašvuođabálvalusfálaldaga.

Organisašuvnnat oktiičaskojuvvot dávjá dainna ulbmiliin ahte lohtet kvalitehta ja operašunealla effektivitehta dan bokte ahte ođđasis juohkit ja čohkket doaimmaid ja ovddasvástádusaid. Vai ođđasisorganiseremiin sáhtta lihkostuvvat dán perspektiivvas, de berrejit sii geat galget ođđasis organiserejuvvot, ieža identifiseret sihke dárbbuid ja vejolaš čovdosiid. Davvi Dearvvašvuohta RHF bivddii mandáhta vuodul Helseøkonomisk analyse AS (Dearvvašvuođaeconomalaš analysa AS)

čoahkkáigeassit riikkaidgaskasaš guorahallamiid buohcciviesuid oktiičaskima birra. Dat konkluderi ahte buohcciviesuid oktiičaskimiin sáhtta buoridit effektivitehta. Dat eaktuda ahte buohcciviesuid organisašuvnnat duodaid rivdet, juogo ahte ovttagat biddjojuvvojit ovttasadjái dahje ahte movt bálvalusfálaldat organiserejuvvo dahje movt pasieantarávdnji manná.

Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskima ulbmil ii leat iešalddis rievdadit klinihkalaš doaimma, dálá doaibmajuhkosa, ii ge lokaliseremiid. Muđui konkludere Helseøkonomisk analyse AS raporta ahte Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesus ja Finnmárkku buohcciviesus lea juo fierpmádatovttasbargu dan bokte go lea oktasaš gullevašvuotta regiovnnalaš dearvvašvuodadoaimmahakkii. Dan dihte lea vejolaš buoridit ávkki jus doaimmahagat ovttagat vel eanet dálá struktuvrra mielde.

Prošeaktajoavku oaivvilda erenoamážit njealji čielggaduvvon fáttá dáfus ahte oktiičaskin sáhtta váikkuhit negatiivvalaččat dan mihttomearrái ahte nannet lávdaduvvon pasieantafálaldaga ja nannet regiovndna- ja universitehtabuohcciviesu. Dat čuohtá regiovndna- ja universitehtabuohccivieso-doaimmaide, ovttagat bargui ja ovttagat doibmii suohkaniiguin, ja dasa movt jodiheami ja organisašuvnna fokus rievdá ja šaddá eanet kompleksan, lassin dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga ja dearvvašvuodaregiovnna dálá ovdánahttinbargui. Čuovvovaš teakstaosiin čilgejuvvo movt oktiičaskin váikkuha juohke suorggi.

REGIOVDNA- JA UNIVERSITEHTABUOHCCIVIESSODOAIMMAT

Okta ulbmil oktiičaskimiin lea nannejuvvon regiovndna- ja universitehtabuohccivieso-doaimma. Prošeaktajoavku oaivvilda ahte dán suorggis lea stuorimus riska dasa ahte oktiičaskin ii nanne Davvi-Norgga álbmogá dikšunfálaldaga.

Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesus lea mañemus jagiid dutkandoaimma proseantalohe njealjan našuvnnalaš loguid ektui. Dasa adnojit strategalaš ja praktihkalaš doaimmat dan buoridit. Oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahagas boadáše leat vel eanet báikkálašbuohccivieso-doaimmat go buohtastahtta dálá Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesuin. Ii ovttagat eará regiovndna- ja universitehtabuohcciviesus Norggas leat dakkár oktiičaskojuvvon doaimma. Oahpahusa, dutkama ja allaspesialiserejuvvon doaimmaid nannen šaddá gilvalit oktiičaskinproseassain ja beaivválaš doaimmaiguin. Operatiiva barggut šaddet dávjá vuottu beallai vásáhusaid vuodul.

Oktiičaskin sáhtta mearkkašit ahte Romssa fágabirrasat fertejit eanet vuhtiiváldit ja čuovvolit báikkálašbuohccivieso-doaimmaid, ovdalii go guovdilastit regiovndabuohcciviesu doaimmaid ja allaspesialiserejuvvon dikšunovddasvástádusa. Sáhtta šaddat nu ahte ii leat šat nu geasuheaddji bargat regiovndna- ja universitehtabuohcciviesus jus ii beasa bargat eanas daid allaspesialiserejuvvon osiiguin barggus.

Doaimmas bohtet leat olu lokaliseremat main lea mearkkašahtti doaimma lávdaduvvon guvlui mii lea stuorát go Dánmárku, Hollánda ja Šveica oktiičaskin. Sihke oktiičaskindásis ja bistevaččat, beroškeahtta makkár siskkáldas organisašuvdnahápmi válljejuvvo, de bohtá gáibiduvvot mearkkašahtti eanet jodihanfuomášupmi go dál, sihke strategalaš barggus ja čuovvolemis.

Regiovndna- ja universitehtabuohccivieso-doaimmaid nannen bohtá gáibidit ángiruššama ovdánahttit dutkan- ja oahpahasdoaimmaid, strategiijaásaheami allaspesialiserejuvvon doaimmaide ja ulbillaš ángiruššama veahkin ovdánahttit davviguovllu ollislaš dearvvašvuodafálaldaga. Prošeaktajoavkku árvvoštallama mielde ovddasta dat barggud main lea earálágan luondu go oktiičaskinproseassa čađahepmi. Lea várra ahte dearvvašvuodadoaimmahaga jotkkolaš stivren ja ovdánahttin sáhtta háddjejuvvo hirmos. Dakkár háddjejuvvon jodihanovddasvástádus sáhtta geahnohuhttit dearvvašvuodadoaimmahaga ollislaš doaimma. Regiovndna- ja universitehtabuohccivieso-doaimmas, almma nana fágalaš vuodu haga, sihke organisatoralaš ja jodiheami dáfus, sáhttet leat váttisvuodát ollašuhttit ovttarvosaš dikšofálaldatgáibádusa Davvi-Norgga álbmogii, ja mii maid lea seamma dásis go dan golmma eará dearvvašvuodaregiovnna fálaldat.

OVTTASDOAIMMAN

Ovttasdoaimman spesialista- ja suohkandearvvašvuodabálvalusaid gaskkas lea, ja boahťa leat, mearrideaddji dan ollislaš dearvvašvuodafálaldaga nannemii ja dasa ahte atnit resurssaid optimalalaččat. Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat vuoruhit ovttasdoaimma. Dat doaima sihke klinihkalaš dásis fágaolbmuid gaskkas, ja strategalaččat suohkaniid ja dearvvašvuodadoaimmahagaid jodiheami gaskkas. Oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahat galgá ovttasdoaimmat 49 suohkaniin, mii lea 12 % riikka suohkaniin ja 35 % riikka areálas.

Sihke gaskadilis ja bistevaččat boahťa leat stuora hástalus dat ahte dearvvašvuodadoaimmahat atná stuora resurssaid ovdánahttit ovttasbarggu suohkaniiguin ollislaččat, nu ahte ovttasdoaimma pasieanttaid dáfus ii buorrán. Dat 49 suohkana leat oalle iešguđetláganat. Ovttasbargomodealla ii sáhte álo viiddiduvvot dahje gáržžiduvvot, beroškeahťta ovttadagaid logus, geografijas, sturrodagas, gelbbolašvuodas ja gaskkain. Dat šaddá erenoamáš oinnolaš go ovttaskas suohkaniid návccat fállat dearvvašvuodabálvalusaid geahnohuvvet ássiidčoakkádusa ja olmmošlogu dihte. Vásáhusat leat ahte ovttasdoaimmas, maiddá vuogádatdásis, lea olu mii lea heivehuvvon juste sidjiide, erenomážit doppe gos leat olu buohcciviesut ja olu suohkanat. Áidna praktihkalaččat vejolaš čoavddus lea ovdánahttit standardiserejuvvon ovttasdoaimmanorganisašuvnna gos suohkanat addet válddi oktasaš ovddasteddjiide. Dasa adnošii ovttaoaiviluohta mihttomeari birra ja viiddis jodihanfuomášupmi jus dan eavttu galgá duohtan dahkat. Vásáhusaid vuodul šaddet dat go ovttasdoaimmas čuožžilit čuolmmat, dávjá politihkalaš áššin suohkaniin. De seahkána maiddá dearvvašvuodadoaimmahaga bajimus jodiheapmi. 49 suohkana main leat iešguđetlágan hástalusat ovttasbargoguobmin, mielddisbuktet stuora riskka dasa ahte dát ovttasbargu sáhtta šaddat váttisin, ii ge vuoruhuvvo.

JODIHEAPMI JA ORGANISAŠUVDNA

Ovttadagaid ja mielbargiid gáiddusjodiheapmi lea šaddan eanet ja eanet dábálaš. Dat bođii dearvvašvuodasektorii dan dihte go mánga ovttadaga, mat eai lean ovttá báikkis, čohkkejuvvojedje dearvvašvuodadoaimmahahkii mas lea okta searve bajimus jodiheapmi. Nu lea leamašan Finnmárkku buohcciviesus ja Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesus mánga jagi dál. Dat addá jodiheddjiide erenoamáš hástalusaid, erenoamážit dakkár riikkaoasis gos leat stuora geográfalaš gaskkat ja dávjá dálke- ja logistihkkahástalusat. Lea váttis čađahit jodiheami, erenoamážit daid alimus jodihandásiin, nu ahte jeavddalaččat fitnet fysalaččat daid iešguđetlágan ovttadagain. De lea teknologijageavaheapmi ja dihtomielalašvuolta movt dakkár jodiheapmi čađahuvvo, áibbas mearrideaddji. Publikašuvnnas *Fjernledelse i sykehus fra Nasjonalt topplederprogram for helseforetakene* (2009) čilgejit Vie ja earát hástalusaid ja doaimbijuid dasa movt čoavdit dan go jodiheaddji vásiha daid seamma vuordámušaid go dalle go okta organisašuvdna fysalaččat leat ovttá sajis. Sii deattuhit ahte gáiddusjodiheapmi ii leat kvalitatiivalaččat eará go “dábálaš” jodiheapmi ge, muhto lea váddásit ja ferte leat hui dihtomielalaš das movt čađaha jodiheami ja makkár doaimmaid ferte čađahit. Lea čielga ipmárdus das ahte oktiičaskin mielddisbuktá stuora riskka das movt jodiheapmi, dakkár odđá ja kompleaksa dearvvašvuodadoaimmahatstruktuvrras, sáhtta bures organiserejuvvo ja čađahuvvot.

Oktiičaskinágodagas leat dat, ahte jodihangoddi lea das ja ahte lea oinnolaš, mearrideaddji fáktorat dasa ahte mielbargit leat oadjebasat, oassálastet ja čađahit barggu. Dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahagas leat goabbatlágan organiserenstrukturat, ja beroškeahťta das movt oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahat organiserenstrukturat, de boahťa leat dárbbášlaš odđasis organiseret. Lea stuora riskka dasa ahte ovdánahttinbargu ja álggaheamit mat galget buoridit kvalitehta eai sáhte vuoruhuvvot odđasisstrukturereima dihte. Lea maid ballu das ahte movt dat sáhtta váikkuhit golmma osolačča ovttasbarggu, bargobirrasa, rekrutterema ja fágabirrasiid stabiliserema, ja erenoamážit dutkama ja innovašuvnna. Pasieantasihkarvuoda fokus šaddá, ovttas stuora IKT-álggahemiiguin ja olu huksenprošeavttaiguin, gilvalit viiddis ja áddjás oktiičaskinproseassain.

Jodiheapmái mearkkaša oktiičaskin ahte jodihandávgi viidu (juohke jodiheaddjái lassána bargiid lohku) ja jodihanbargguid kompleksitehta stuorru. Dat bohtá earret eará čuohtat njuolga dárbblaš fuomášupmái pasieantadivššu hárrái, dutkamii ja allaspesialiserejuvvon bargguide.

STUORA HUKSEN- JA IKT-PROŠEAVTTAT

Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat leat dál juste bargame stuora huksen- ja IKT-prošeavttaiguin. Hámmerfestii ja Áhkánjargii plánejuvvojit ođđa buohcciviesut, ja Davvi-Norgga universitehta-buohcciviesu galgá čielggadit boahhteáigásaš čovdosiid Åsgård psykiátralaš fálaldahkii. Háršttáid buohcciviesu areálaplána čuovvoleami prošeaktarámmat galget maid mearriduvvot. Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat fertejit boahhte golbma jagi bargat olu dainna go ođđa veršuvdna elektrovnnalaš pasieantajournálavuogádagas, ja elektrovnnalaš gráfa- ja medikašuvdnačoavddus válđojuvvojit atnui. Sajustandássi gáibida olu resurssaid dan dihte go buot fágabargit galget oahpahuuvvot. Galget maid ásahuuvvot ođđa bargovuogit vai vuogádagaid vejolašvuodát sáhttet adnojuvvot. Dat bohtá buot dásiin gáibidit olu fuomášumi jodiheaddjiin. Seammas galgá maid pasieantadikšu bisuhuvvot ja ovdánahttojuvvot.

Oktiičaskinproseassa čađaheapmi bohtá leat noadđin organisašuvnnaide ja mielddisbuktit stuora riskka dáid prošeavttaide. Organisašuvnna noadđi šadda beare lossat. IKT-čovdosiid álggaheamis leat dearvvašvuodadoaimmahagat oktiigođđojuvvon dakkár fierpmádahkii gos siskkáldasat sáhtte leat hui sorjavaččat guđet guimmiineaset. Aliduvvon riska čađahandásis sáhttá čuohtat olles dearvvašvuodačoahkkádussii.

Namuhuvvon njeallje suorggi leat dat suorggit maid prošeaktajoavku oaivvilda bohtet gillát jus Finnmárkku buohcciviesu ja Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu časkojuvvojit oktii. Dasa lassin lea prošeaktajoavku árvoštallan vihtta eará fáttá čielggadanbarggus. Čuovvovaš teakstaoasit gieđahallat buot daid surggiid, ovdal go konkluderejit ja ovdanbuktet prošeavtta ávžžuhusaid.

PASIEANTAFÁLALDAT

SKDE raporta konkludere ahte pasieantadivššu olahanmuddu, mii lea mihtiduvvon dan mielde man olu álbmot atná ávkki báikkálaš buohcciviesuin ja allaspesialiserejuvvon divššus, lea sullii ovttalágan álbmogis. Ii oro leamen nu ahte álbmogiin goappáge geográfalaš guovllus leat dakkár fálaldat mii ii leat medisiinnalaččat vuodustuvvon. Dálá dilis adnojuvvon olles UNN Romssa kapasitehta, sihke bargoveaga dáfus ja fysalaččat. Ii leat vejolašvuodta rievdadit pasieantaguovllu akuhtta pasieantamannolagaide mat galget báikkálaš buohcciviesuide. Ii ge dakkár rievdadeapmái leat duodaštuvvon medisiinnalaš vuodđu.

Kvalitehtadieđuid geahčadeapmi čájeha ahte dearvvašvuodadoaimmahagain eai leat makkárga systemáhtalaš erohusat. Lea unnán mii čájeha ahte čanastagat regiovdna- ja universitehta-buohcciviesu mearkkašit maidege kvalitehtalaš bohtosiidda. Olles Davvi Dearvvašvuodas leat goitge hástalusat olahit sávahahtti kvalitehta iešguđetlágan surggiin. Dainna fertejit čoahkkádusjoavku ja dat guokte dearvvašvuodadoaimmahaga bargat beroškeahhtá oktiičaskimis.

Okta vuordámuš mii lea oktiičaskimii oktan organisašuvdnan, lea ahte čovdosiid sáhttá lávdadit olles organisašuvdnii, unnit bargo- ja jodihanfámuiguin oktiibuot. Vásáhusat Háršttáid ja Áhkánjargga buohcciviesuid oktiičaskinproseassas, dalle go 2007:s šadde oassin Davvi-Norgga universitehta-buohcciviesu, eai doarjo dakkár loahppajurdaga. Lea vuosttažettiin báikkálaš čanastupmi mii lea mearrideaddji sajusteapmái. Oktiičaskin ille váikkuha dan dárbut. Prošeaktajoavku ii leat gávdnan makkárga stuora ovdamuniid dahje heajos beliid pasieantaid ja oapmahaččaid oahpaheapmái, earret go ahte čovdosiid sáhttá atnit mángii ja oktasaččat organiseret.

DEARVVAŠVUODABARGIT

Prošeakta konkludere ahte oktiičaskimis oktan dearvvašvuodadoaimmahakan ii váikkut dearvvašvuodabargiid ohppui ja spesialisereimii. Dat muddejuvvo eanas regiovnalaš dásis, dahje eará soahpamušaid dahje ovttasbargguid bokte mat eai leat gitta doaimmahatstruktuvrrain. Ii rekrutteremii ja stabiliseremii ge navdojuvvo oktiičaskin váikkuhit movt ge. Vásáhusa mielde ii šatta

álkit rekrutteret fágaolbmuid dearvvašvuodadoaimmahaga oktiičaskima bokte. Báikkálaš fága-birrasat ja áŋgiris mielbargit leat vuodđun rekrutteremii juohke ovttaskas báikái. Lea iešalddis báiki ja biras mii geasuha, ovdalii go dat ahte leat oassin bajit “goavddis” nugo universitehtabuohcciviesus.

Prošeaktajoavku ii oainne makkárge ákkaid dasa ahte oktiičaskin oppalaččat loktešii fokusa dutkamii ja oahpahussii. Prošeaktajoavku oaivvilda ahte regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimma sáhtta geavvat bártái, ii ge vuoruhuvvo dan dihte go lassánan ovddasvástádus báikkálaš-buohcciviessodoaimmaide gáibida eanet kapasitehta. Dat fas sáhtta čuočcat dutkandoimii.

SPESIALISTADEARVVAŠVUODABÁLVALUSAT SÁMI ÁLBMOGI

Prošeakta konkludere dainna ahte oktiičaskin oktan dearvvašvuodadoaimmahakkan, dainna eavttuin ahte Finnmárkku buohcciviesu dálá barggut joatkašuvvot, sáhtášii loktet fuomášumi sámi álbmoga dearvvašvuodafálaldaga birra. Dat sáhtášii maid movttiidahttit ovdánahttit dán suorggi organiserema ođđa dearvvašvuodadoaimmahagas. Riska lea seammás ahte diekkár fáddá sáhtta “láhppot” stuora dearvvašvuodadoaimmahagas mii fokusere somatihka ja allaspesialiserejuvnon doaimmaide.

ČOAHKKÁDUSDOAIMMAHAT DAVVI DEARVVAŠVUOHTA

Davvi Dearvvašvuoda balánsa boahá rievdat dearvvašvuodačoahkkádusjoavkkus. Oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahat dahká 65 % Davvi Dearvvašvuoda doaimmas. Dearvvašvuoda-doaimmahagaid lohku, mat leat mielde moanat proseassain, rievddašii njealjis golbman. doaimmahat dárkilis ovdánahttin- ja jođihanbarggus lea dat ahte leat návccat mat balanserejit sihke barggu ja sturrodaga dáfus, deatalaččat, erenoamážit vuoruhanproseassain. Oktiičaskimiin ferte vuordit ahte boahá čuožžilit gažaldat geahčadit olles Davvi Dearvvašvuoda doaimmahatstruktuvrra.

EKONOMIJA

Bargu ja doaibmabijut ieš oktiičaskinproseassas, erenoamážit organisašuvdnaovdánahttimis, lasihivčče goluid. Lea maid jáhkehahtti ahte rievdan jođihanfuomášupmi geahnohuhtášii gollo-dárkkisteami. Dasa lassin boadáše njuolgo golut, earret eará IKT-bealis, nugo ráhkkanepmi oktiičaskimii. Man muddui de nagoda doalahit pasieantadikšodoaimma ja sihkkarastit ISF-sisaboađuid árvvoštallojuvvo eahpesihkarin.

Prošeakta árvvoštallá ahte oktiičaskin lasihivččii goluid mearkkašahhti ládje sihke oanehis ja gaskaguhkkosaš áigái, ja lea eahpesihkarvuolta guhkesáiggi ekonomalaš váikkuhusaid hárrái.

OLLISLAŠ ÁRVVOŠTALLAN JA ÁVŽŽUHUS

Prošeaktajoavku ávžžuha oppalaččat ahte dearvvašvuodadoaimmahagat Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu ja Finnmárkku buohcciviessu eai oktiičaskojuvvo. Oktiičaskin boadášii máŋga jagi čuočcat jođihankapasitehtii ja -fuomášupmái. Dákkár proseassa váikkuhivččii fága-olbmuid vejolašvuhtii bargat iežaset barggu. Ii leat gávdnon makkárge ágga dasa ahte oktiičaskin nanosmuhtta Romssa ja Finnmárkku álbmoga pasieantafálaldaga dainna lágiin ahte dagašii riskka dohkálažžan. Prošeaktajoavku oaivvilda maiddá ahte lea stuora riska dasa ahte Davvi-Norgga universitehta sajádat regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun geahnohuvvá. Dat sáhtášii čuočcat olles Davvi-Norgga álbmoga ovttárvosaš allaspesialiserejuvnon dikšunfálaldaga olaheapmái, ja dat sáhtta geahnohuhttit Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu deatalaš rolla guovddáš aktevrán Davvi Dearvvašvuoda fágalaš ovdáneamis.

Prošeaktajoavkku árvvoštallama mielde olahuvvošii mihttomearri nannet Finnmárkku lávdaduvvon fálaldaga ja Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu spesialiserejuvnon fálaldaga buoremusat dálá doaimmahatstruktuvrra siskkobealde. Dat berre dáhkot dainna lágiin ahte viidasit ovdánahttit Davvi Dearvvašvuoda regiovnnaš ovttasbarggu, dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga ovttasbarggu ja dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga siskkáldas organisašuvdnaovdánahttinbarggu mii dál lea jođus. Dainna lágiin unnošii riska oktiičaskima vejolaš heajos beliide sihke lagas ja guhkit áiggis.

1. Álggahus ja duogáš

Dearvvašvuodadoaimmahagaid ulbmil lea fállat buriid ja ovttárvosaš spesialistadearvvašvuodabálvalusaid buohkaide geat dan dárbbášit, dalle go dan dárbbášit, beroškeahhtá agis, sohka bealis, orrunbáikkis, ekonomijjas ja čearddalaš duogážis, ja dat galgá maid láchit diliid dutkamii ja oahpahussii, gč. *Lov om helseforetak 2001 §1* (Láhka dearvvašvuodadoaimmahaga birra).

Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesus HF (UNN) ja Finnmárkku buohcciviesus HF (FIN) leat iešguđetlágan rámmat geografijja, demografijja, sturrodaga, fágasurggiid ja servodatbargguid dáfus. Dán čielggadeami bargun lea leamašan fuomášit ja vuhtiiváldit mii lea deatalaš, vai goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat sáhttet dahkat iežaset servodatbargguid addojuvvon eavttuiguin, ja ahte buoridivččii go oktiičaskin dearvvašvuodabálvalusaid fáldaldaga ja kvalitehta Romssa ja Finnmárkku ássiide.

Ráđđehusa politihkalaš lávddis, Granavolden-julggastusas, mii mearriduvvui ođđajagimánu 17. b. 2019, čuožžu ahte ráđđehus áigu:

“(...)ođđa regiovdnareformma váikkuhusaid árvvoštallamis dearvvašvuodadoaimmahaga juogu dáfus, evttohuvvo ahte Finnmárkku buohcciviessu šaddá oassin UNN:s.”

Davvi Dearvvašvuolta RHF oaččui Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantta doaimmahatčoahkkimis njukčamánu 7. b. 2019:s bargun čielggadit Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskima:

“Doaimmahatčoahkkin bivddii Davvi Dearvvašvuoda čielggadit Davvi-Norgga universitehta-buohcciviesu HF ja Finnmárkku buohcciviesu HF oktiičaskima, ja ahte sáhtta go dat leat veahkkin olahit mihttomeari ahte nannet Romssa ja Finnmárkku pasieantafáldaldaga go ovdánahtta ja nanne sihke Finnmárkku lávdaduvvon fáldaldaga ja Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu sajádaga regiovdnabuohcciviessun ja universitehtabuohcciviessun. Fágalaš ovdáneami, dutkama ja rekrutterema váikkuhusat galget árvvoštallojuvot. Muđui galgá árvvoštallojuvot sáhtta go našuvnnalaš ovddasvástáduš sámi dearvvašvuoda ovddas buoret vuhtiiváldojuvvot oktiičaskima bokte. Čielggadeami oktavuodas galgá čadahuuvot riska- ja hearkivuodaaanalysa.”

Čadahan dihte dán barggu, ásahii Davvi Dearvvašvuolta prošeavtta, olgguldas prošeaktajođihemiin, mii oaččui bargun čielggadit čuolmma. Dát dokumeanta ovdanbuktá prošeavtta gávdnosiid, ságaškuššamiid, konklusuvnnaid ja ahte ávžžuhuvvo go oktiičaskin.

1.1 Bargu ja mandáhta

Doaimmahatčoahkkima beavdegirjjas čuožžu čuovvovaččat galgá go oktiičaskin čadahuuvot:

“Doaimmahatčoahkkin čujuhii daid erenoamáš hástalusaid mat leat čadnojuvvon spesialistadearvvašvuodabálvalusaid fáldaldahkii dan guovtti davimus fylkkas. Stuora areálaid dihte gos leat unnán ássit dárbbášuvvojit lávdaduvvon fáldaldagat ja viiddis prehospitála bálvalusat, erenoamážit Finnmárkkus. Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu lea Norgga unnimus regiovdnabuohcciviessu, ja dan dihte šaddet liige hástalusat go galgá fállat spesialiserejuvvon fáldaldagaid ja muđui doaimmat universitehta-buohcciviessun. Olles Davvi-Norgga dearvvašvuodafáldaldat lea gitta fágalaš nana UNN:s mas leat resurssat doaimmahit dutkamiid ja ovdánahttimiid.”

Lea čielga mihttomearri ahte sihke Finnmárkku lávdaduvvon fáldaldat ja UNN spesialiserejuvvon fáldaldat galget ovdánahttojuvot ja nannejuvvot. Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu HF ja Finnmárkku buohcciviessu HF barget viidát ovttas dál, ja Finnmárkku álbmot atná Davvi-Norgga universitehtabuohcciviesu HF fáldaldaga viidát. Doaimmahatčoahkkin háliidii dárkilis árvvoštallama das ahte nannejuvvo go dievaslaš bálvalusfáldaldat jus oktiičaská dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga. Dainna sáhtta šaddat vuodđu vel buoret ovttasbargui ja njuovžilet pasieantamannolagaide, ja maiddái dasa ahte atnit buoret ávkki bargiidresurssain.”

Davvi Dearvvašvuohta ráhkadii doaimmahatčoahkkima maŋŋel stivrendokumeantta prošeavtta mandáhtain. Das lea čuovvovaš mihttomearit čilgejuvvo:

1.1.1 Doaibmaulbmil

Sihke Finnmárkku lávdaduvvon fáladat ja UNN spesialiserejuvvon fáladat galget ovdánahttojuvvo ja nannejuvvo.

1.1.2 Váikkuhusulbmil

Čielggadeapmi oktan gulaskuddancealkámušaiguin galget addit máhttovuođu vai sáhttit dahkat mearrádusa UNN ja FIN oktiičaskinjeardagas.

1.1.3 Boađusulbmil

1. Árvvoštallat ovdamuniid ja heajos beliid pasieantafálaldahkii, ja man muddui oktiičaskin sáhttá veahkkin lohtet pasieantadivššu kvalitehta UNN ja FIN geográfalaš ovddasvástádusguovlluin.
2. Árvvoštallat movt oktiičaskin sáhttá váikkuhit fágalaš ovdánahttima, dutkama, rekrutterema, dearvvašvuođabargiid oahpu ja pasieanttaid ja oapmahaččaid oahpaheami.
3. Árvvoštallat sáhttá go oktiičaskin veahkkin nannet UNN sajádaga regiovdna- ja universitehta-buohcciviessun.
4. Árvvoštallat sáhttá go dákkár odđasis organiseremiin buorebut váldit vára našuvnnalaš ovddasvástádusas spesialistadearvvašvuođabálvalusa ovddas sámi álbmogii.
5. Árvvoštallat movt vejolaš oktiičaskin váikkuha organisatoralaččat ja jodiheapmái.
6. Árvvoštallat movt oktiičaskin lea ávkin olahit našuvnnalaš ja regiovnalaš stivrenmihttomeriid, mat leat:
 - a. Buoridit kvalitehta ja pasieantasihkarvuođa
 - b. Unnidit dárbbameahtun vuordima ja rievddadeami kapasitehtageavaheamis
 - c. Vuoruhit psyhkalaš dearvvašvuođagáhttema ja fágaidrasttildeaddji spesialiserejuvvon gárrendilledivššu
 - d. Sihkkarastit buori pasieanta- ja geavaheaddjemielváikkuheami
 - e. Buoridit ovttasdoaimma suohkandearvvašvuođabálvalusain ja sihkkarastit dievaslaš pasieantamannolaga
 - f. Sihkkarastit buriid bargodiliid ja doarvái gelbbolaš bargiid
 - g. Ollašuhttit áigodaga ekonomalaš mihttomeriid
7. Árvvoštallat váikkuhusaid doaimmahatčoahkkádussii Davvi Dearvvašvuohta.

Prošeakta lea čielggadeami vuodul buktán ávžžuhusa das ahte berre go dan guovtti dearvvašvuođadoaimmahaga oktiičaskin čađahuvvo.

Čielggadeapmi lea, daid surggiin gos lea sáhttán, nu bures go vejolaš, atnán fáktádieduid vuodđun go lea árvvoštallán vejolaš oktiičaskima ovdamuniid ja heajos beliid. Olu árvvoštallamat leat kvalitatiiivvalaččat dan dihte go olu surggiin eai gávdno objektiivvalaš cealkámušat deatalaš fáttáid dahje eavttuid birra mat fertejit árvvoštallojuvvo.

Čielggadeapmi lea eanas fokuseren čuovvovaš surggiid:

- Oktiičaskima evttohusa vuodđu lea olaheapmi (fállu) ja kvalitehta, ii ge effektiviseren. Movt sáhttá Finnmárkku lávdaduvvon fáladat ja UNN spesialiserejuvvon fáladat ovdánahttojuvvo ja nannejuvvo oktiičaskimiin?
- Go buohtastahttá dálá diliin, nanne go ovta organisašuvnna ásaheapmi Romssa ja Finnmárkku álbmoga dikšofálaldaga? Ja nanne go oktiičaskin UNN regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimma?
- Makkár hástalusat leat dearvvašvuođadoaimmahagain dál dan dihte go leat guokte organisašuvnna?

1.2 Prošeavtta organiseren

Lea ásahuvvon prošeaktastivra mas leat:

Namma	Doaimma
Lars Vorland	Hálddahasdirektevra, Davvi Dearvvašvuohta RHF (prošeaktaeaiggát)
Eva Håheim Pedersen	Hálddahasdirektevra, Finnmarkku buohcciviessu HF
Anita Schumacher	Hálddahasdirektevra, Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu HF
Espen Mælen Hauge	Hálddahasdirektevra, Davvi Buohcciviessoapotehka HF
Hilde Rolandsen	Eaiggátdirektevra, Davvi Dearvvašvuohta RHF
Geir Tollåli	Fágadirektevra, Davvi Dearvvašvuohta RHF
Anne May Knudsen	Gulahallandirektevra, Davvi Dearvvašvuohta RHF
Olav G. Klausen	Hálddahasdirektevra, Fonna Dearvvašvuohta HF
Jan Frich	Várrehálddahasdirektevra, Lulli-Nuorta Dearvvašvuohta RHF
Bengt-Ole Larsen	Konsearnasuodjalusáittardeaddji, Davvi Dearvvašvuohta
Ulrika Larsson	Konsearnaluohttámušolmmoš, Davvi Dearvvašvuohta
Baard Einar Martinsen	Konsearnaluohttámušolmmoš, Davvi Dearvvašvuohta
Leif Birger Mækinen	Regiovnalaš geavaheaddjelávdegotti ovdasteaddji, Davvi Dearvvašvuohta

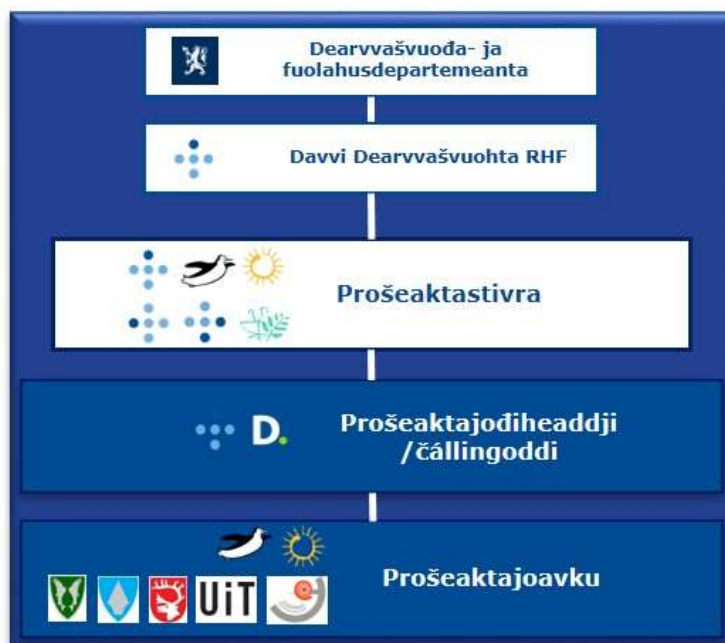
Prošeaktajodiheamis ja čállingottis leat leamašan:

Namma	Doaimma
Liz Tandberg	Deloitte (prošeaktajodiheadji)
Kristian Fanghol	Direktevra, Davvi Dearvvašvuohta RHF (prošeaktakoordináhtor)
Trine Olsen	Direktevra Fága ja dutkan, Davvi Dearvvašvuohta RHF (čállingoddi)
Helge Torgersen	Deloitte (čállingoddi)
Arne Magnus Krokeide	Deloitte (čállingoddi)

Prošeaktajoavku lea viidát oktiibiddjojuvvon ja das leat leamašan:

Namma	Doaimma
Marit Lind	Várrehálddahasdirektevra, UNN
Einar Bugge	Kvalitehta- ja ovdánahttinhoavda, UNN
Harald Gunnar Sunde	Medisiinnalaš fágahoavda, FIN
Jørgen Nilsen	Klinihkkahoavda prehospiála bálvalusat, FIN
Tordis Sørensen Høifødt	Klinihkkahoavda PHR, UNN
Rolf-Ole Lindsetmo	Klinihkkahoavda K3K, UNN
Karl Ivar Lorentzen	Ossodatjodiheadji ortopediija, UNN
Hanne Mathilde Frøyshov	Ossodatjodiheadji medisiidna Hárštták, UNN
Hanne Rikstad Iversen	Váldodoavttir anestesiija, FIN
Kåre Arild Hansen	Váldodoavttir sismedisiidna, FIN
Robert Kechter	Klinihkkaráđdeaddi PHR, FIN
Siv Kvernmo	Ovdasteaddji, Sámediggi
Tone Kristin Amundsen	Ráđdeaddi sámi bálvalusat, Davvi Dearvvašvuohta RHF
Terje Steigen	Prodekána, Dearvvašvuođafakultehta UiT Norgga árktaš universitehta
Øyvind Roarsen	Suohkanváldodoavttir Ráisa
Kenneth Johansen	Suohkanváldodoavttir Áltá
Britt Larsen Mehmi	Suohkanváldodoavttir Čáhcesuolu
Kjell-Magne Johansen	Geavaheaddjelávdegotti jodiheadji, FIN
Kirsti Baardsen	Geavaheaddjelávdegotti jodiheadji, UNN
Rigmor Frøyum	Doaimmahatluohttámušolmmoš Fagforbundet, UNN
Ole I Hansen	Doaimmahatluohttámušolmmoš Fagforbundet, FIN
Kicki Eriksson Nyttun	Doaimmahatluohttámušolmmoš Norsk sykepleierforbund, FIN
Mai-Britt Martinsen	Doaimmahatluohttámušolmmoš Norsk sykepleierforbund, UNN
Hanne Karin Vang	Doaimmahatluohttámušolmmoš Fellesorganisasjonen, FIN (vara)
Lillian Haugen	Yngre legers forening (Nuorra doaktáriid searvi), UNN (FTV várreovdasteaddjit)
Runa Leistad	Doaimmahaga váldosuodjalusáittardeaddji
Einar Rebni	Doaimmahaga váldosuodjalusáittardeaddji
Eirik Palm	Gulahallanhoavda, FIN (observatevra)
Hilde Annie Pettersen	Gulahallanhoavda, UNN (observatevra)

Čuovvovaš ilustrašuvdna čájeha proševtta organiserema.

Govus 1: Prošeaktaorganiseren

1.3 Proševtta barggu čadaheapmi

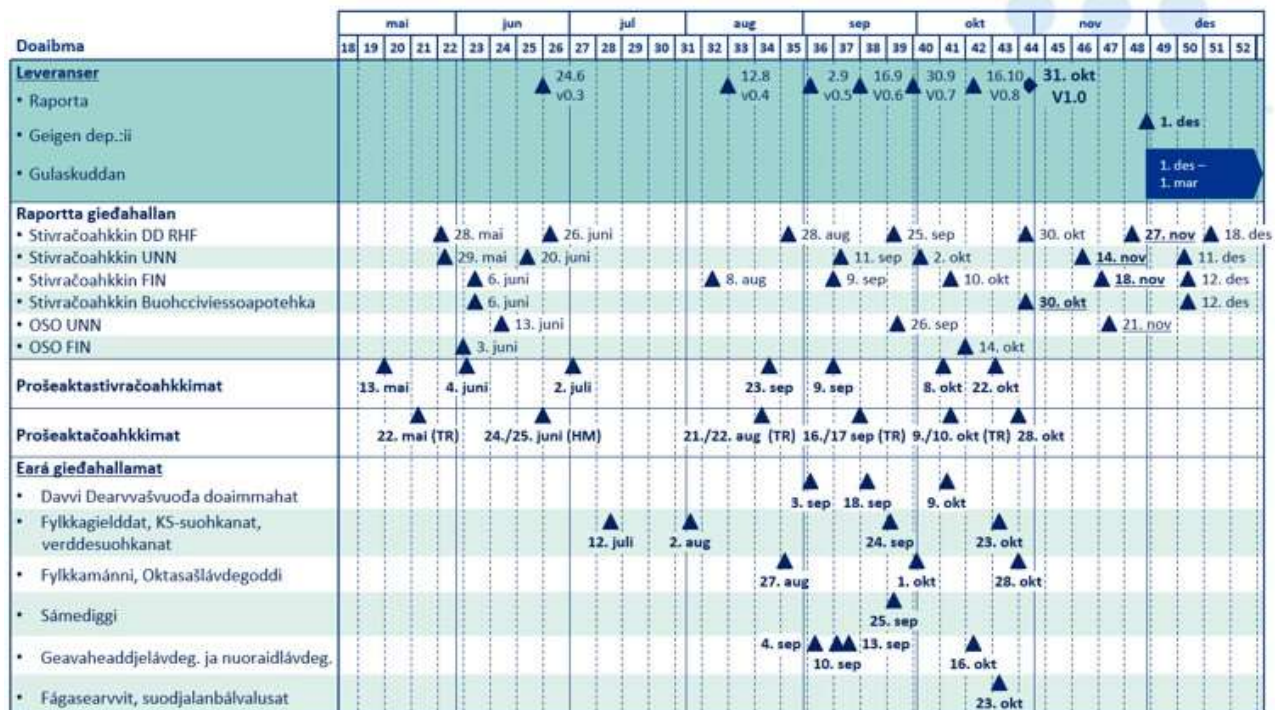
Čujuhuvvo barggu mandáhtii. Prošeaktastivrras, geat leat doallan čieža čoahkkima, lea leamašan bargun čuovvolit ahte bargu čadahuvvo mandáhta mielde. Lea leamašan deatalaš čielggadit čuolmmaid dađistaga, kommenteret ja neavvut iešguđetlágan fáttáid ja čuolmmaid ektui. Prošeaktastivra lea dohkkehan loahpalaš bohtosa.

Čielggadeapmi lea eanas čadahuvvon prošektajoavkkus guovttebeaivásaš čoahkkanemiid mielde. Doppe lea prošektajoavku sihke ovdanbuktán ja ožžon ovdanbuktojuvvot fáttáid mat leat relevántat čielggadeapmái, mat leat leamašan vuodđun digaštallamiidda ja árvoštallamiidda. Čoahkkanemiid gaskkas lea čielggadanraportta divoduvvon ja proševtta miellahtut leat buktán cealkámušaid maid prošektajodiheapmi lea váldán mielde čielggadanbargui.

Prošeakta lea viežžan guorahallama pasieantarávnnjiin ja indikátoriid kvalitehtaregitariin Davvi Dearvvašvuoda klinihkalaš dokumentašuvnna ja evaluerema guovddázis, SKDE:s. Ovdalaš relevánta čielggadeamit ja árvoštallamat mat leat čadahuvvon dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahagas, ja fágagirjjálašvuoha eará buohcciviesuid oktiičaskimiid birra leat maid adnojuvvon barggus. Helseøkonomisk analyse AS ja Oslo Universitehta medisiinnalaš fakultehta Dearvvašvuoda- ja servodatinstituhta professor Terje P. Hagen, bivdojuvvui čohkket relevánta dutkandođaštusaid buohcciviessofušuvnnaid birra ja jodiheami ja organisašuvnna váikkuhusaid birra.

Prošeakta lea doallan moanat diehtujuohkin- ja gulahallančoahkkimiid olgguldas berošteddjiiguin nugo fylkasuohkaniid ovddasteddjiiguin ja Romssa ja Finnmárkku suohkaniiguin, Romssa ja Finnmárkku fylkkamánniiguin ja Sámedikkiin. Leat maid leamašan diehtujuohkin- ja gulahallančoahkkimat dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga geavaheadjelávdegottiiguin ja nuoraidráđiiguin. Bargit ja eará berošteaddjit leat sáhtán čuovvut proševtta barggu dearvvašvuodadoaimmahagaid intraneahtas dahje Davvi Dearvvašvuoda olgguldas interneahhtasiiddus.

Govus dás čájeha proševtta čoahkkinplána ja čanastatčoahkkimiid eará berošteddjiiguin.

Govus 2: Bajilgovva proševtta kaleandaris ja čoahkkimiin sihke siskkáldasat proševttas ja olggudas berošteddjiiguin.

1.4 Raportta huksehus

Raporta lea golmma oasis. Vuosttaš oasis, kapihttaliin 1, 2 ja 3, čoahkkáigessojit proševtta mandáhtta ja duogáš, ja dasto čilgejuvvojit Davvi Dearvvašvuodta ja dat guokte dearvvašvuodadoaimmahaga. Sihke Finnmárkku buohcciviesu ja UNN dálá dilálašvuoda birra lea deattuhuvvon čilget. Dat lea deatlaš vuodđun raportta árvvoštallamiidda.

Nuppi oasis, kapihttaliin 4 ja 5, ovdanbuktojit čohkkejuvvon guorahallamat dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga pasieantarávnnjiid birra ja kvalitehtaindikáhtoriid birra, ja riikkaidgaskasaš girjjálašvuoda konklusuvnnat buohcciviesuid oktiičaskimiid birra. Dasa lassinn ovdanbuktojit vásáhusat dan rájes go Hålogalánda buohcciviesu heaittihuvvui ja Háršttáid ja Áhkánjárgga buohcciviesut ovttahttojuvvojedje UNN:in.

Mañemus oasis ovdanbuktojit álggos prošektajoavkku árvvoštallamat ja konklusuvnnat dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga oktiičaskima birra kapihttaliin 6 ja 7. Kapihttalis 8 ovdanbuktojit eará aktevrraid árvvoštallamat maiguin Finnmárkku buohcciviesu ja UNN ovttasbarget. Loahpas, kapihttalis 9, leat doaibmabijut árvvoštallojuvvon mat galget unnidit riskka daid stuorimus risksurggiin maid prošektajoavku lea gávdnan. Dat leat raportta mielddusin.

2. Čilgehus Davvi Dearvvašvuoda birra

Davvi Dearvvašvuoha RHF ásahuvvui ođđajagimánu 1. b. 2002:s ja dat eaiggáduššá guhtta dearvvašvuodadoaimmahaga. Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu HF (UNN) lea regiovna ollislaš regiovna- ja universitehtabuohcciviessu. Nordlándda buohcciviesus HF (NLSH) galgá leat viiddis fálaldat, ja Helgelándda buohcciviessu HF (HSYK) ja Finnmárkku buohcciviessu HF (FIN) leat dearvvašvuodadoaimmahagat báikkálašbuohcciviessobálvalusaiguin. Dasa lassin fáallet Davvi Buohcciviessoapotehka HF (SANO) ja Davvi Dearvvašvuoha IKT HF (HNIKT) bálvalusaid ja doarjaga dan njealji klinihkalaš dearvvašvuodadoaimmahakkii.

Davvi Dearvvašvuodain oavvilduvvojit buot dearvvašvuodadoaimmahagat ja Davvi Dearvvašvuoha RHF, mii oktiibuot lea dearvvašvuodačoahkkádusdoaimmahat Davvi Dearvvašvuoha. Dalle go regiovnnalaš dearvvašvuodadoaimmahat namuhuvvo, de gohčoduvvo dat Davvi Dearvvašvuohan.

Čoahkkádusdoaimmahagas leat badjel 19 000 mielbargi ja 2018 bušeahtta lei 18 millijárdda kruvnno. Spesialistadearvvašvuodabálvalusat fálojuvvojit sierra dearvvašvuodadoaimmahagain ja šiehtadusaid bokte gos ostet bálvalusaid priváhta ásahusain ja doavtter- ja psykológaspesialisttain. Muhtin bargguid, nugo ovdamearkka dihte ambulánsagirdibálvalusat, čoavdá našuvnnalaš dearvvašvuodadoaimmahat maid dat njeallje dearvvašvuodaregiovna oamastit ovttas.

Davvi Dearvvašvuoda višuvdna lea “Dearvvašvuoha davvin, doppe gos orrut”, ja “Buorideapmi ovttasbarggu bokte” lea strategiija maid čoahkkádusdoaimmahat mearridii 2002:s. Davvi Dearvvašvuodas lea sierra investerenráđđenvuohki, ja 2003:s mearriduvvui IKT-strategiija ja definerejuvvi regiovnnalaš ovddasvástádussan. Modealla man mielde davvi dearvvašvuodadoaimmahagat juhket sisaboádu váldui atnui 2008 rájes.

Dan njealji dearvvašvuodadoaimmahagas mat dikšot pasieanttaid, leat buohkain báikkálašbuohcciviessodoaimmat iežaset pasieantaguovlluin, ja galget buohkat ovttasbargat oahppoásahusaiguin dearvvašvuodabargiid oahpuid dáfus. UNN doaibma regiovdnabuohcciviessun miellddisbukta ovddasvástádusa ovdánahttit ja fállat allaspesialiserejuvvon doaimmaid mat leat čadnojuvvon pasieantadikšui ja diagnostihkkii. UNN galgá regiovdnabuohcciviessun movttiidahttit ja doarjut nana fágabirrasiid olles regiovnnas vai bálvalusfálaldagaid kvalitehta lea ovttáarvosaš. UNN:s lea maid universitehtabuohcciviessun erenoamáš ovddasvástádus doaimmahit oahpahusa ja dutkama lagas ovttasbarggus UiT Norgga árktalaš universitehtain (UiT).

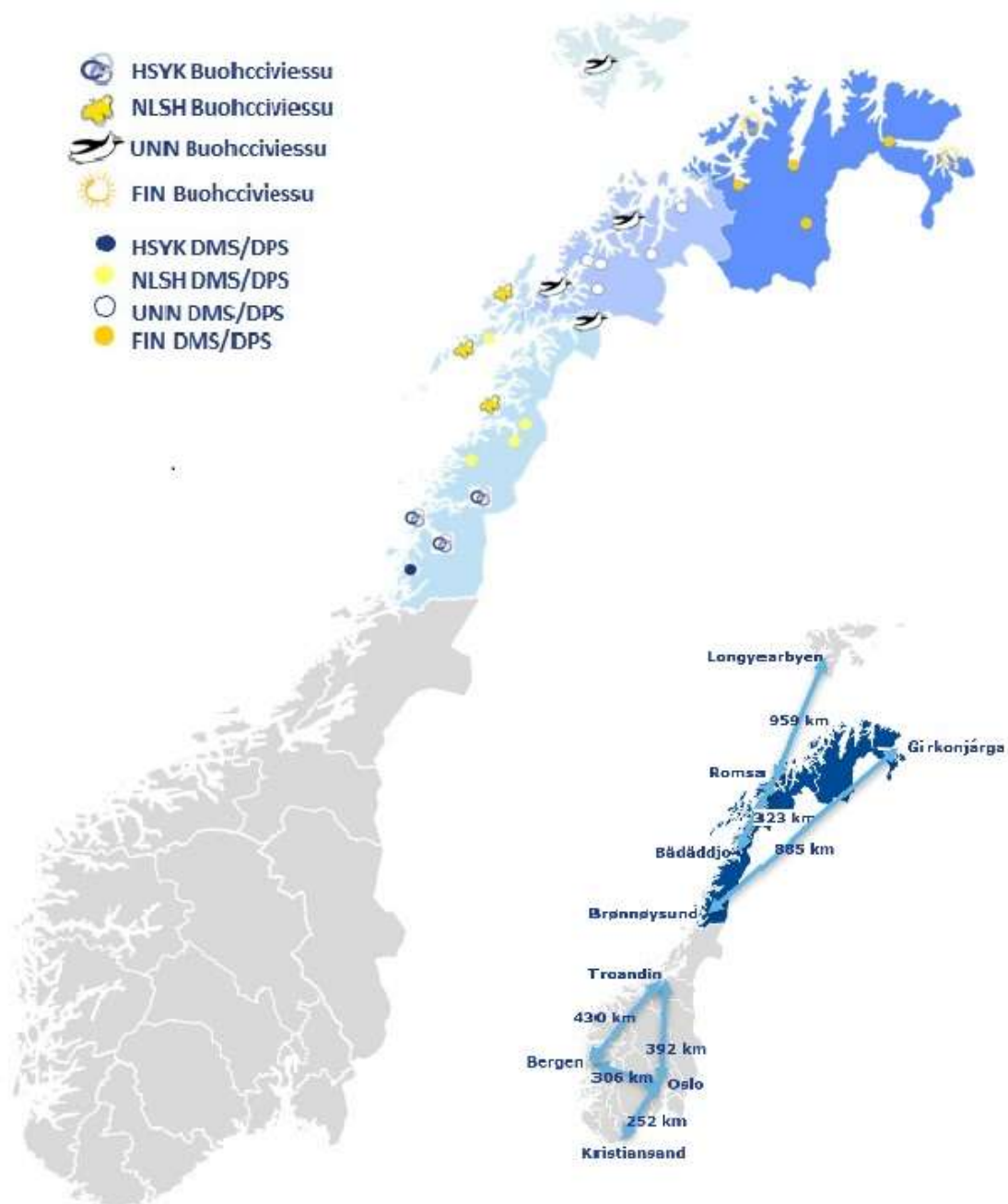
Dearvvašvuodadoaimmahagaid organiseren ja ovddasvástádusjuohku vuolga geografijas ja álbmotsturrodagas, funksiunalitehtas ja bálvalusovddasvástádusas. Davvi Dearvvašvuoha lea vuoruhan hukset lávdaduvvon fálaldaga gos dábálemos gillámušat ja/dahje hoahppodilit galget eanemus lági mielde dikšojuvvot báikkálaččat. Allaspesialiserejuvvon ja/dahje resursagáibideaddji diagnostihkat ja dikšumat, ovdamearkka dihte borasdávda, leat čohkkejuvvon daid stuorimus buohcciviesuide, vuosttažettiin UNN Romsii ja muhtin muddui NLSH Bådåddjoi.

Davvi Dearvvašvuhtii gullet Nordlándda, Romssa ja Finnmárkku fylkkat, ja Svalbárda (45 % Norgga areálas). Dat lea viiddis geográfalaš guovlu, gos lea hástaleaddji sihkkarastit buori ja dohkálaš dearvvašvuodaveahki gaskkaid dihte. Brønøysundas Nordlánddas lulde Girkonjárgii Finnmárkkus nuortan lea 885 km njuolga áimmu bokte, ja Longyearbyenis Romsii lea 959 km. Sáhtta buohtastahhtit dainna ahte Oslos Bergenii lea 306 km ja Troandimii 392 km njuolga áimmu bokte.

Dávjá ii leat nu guhkki njuolga áimmu bokte, muhto vuodjingaska ja -áigi sáhtta leat hirbmat guhkki dan dihte go Davvi-Norggas leat olu vuonat ja sullot. Dávjá ferte vuodjit ovttá vuona birra dahje ahte dárbbášuvvo fearga. Ovdamearkka dihte lea Čáhcesullos Girkonjárgii 40 km njuolga áimmu mielde, muhto šaddá 173 km go vuodjá biillain. Das lea stuora mearkkašupmi dasa man buorre vejolašvuoha álbmogis lea oazžut veahki ja beassat prehospitala bálvalusaide.

Kárta dás čájeha Davvi Dearvvašvuoda klinihkalaš dearvvašvuodadoaimmahagaid oktan gullelaš buohcciviesuiguin ja poliklinihkalaš lokaliseremiiguin. Romssas ja Bådåddjos lea sihke somáhtalaš

buohcciviessu ja sierra psykiátralaš buohcciviessu. Kárta olgeš bealde čájeha Davvi Dearvvašvuoda gaskkaid daid ektui mat muđui leat Norggas.

Govus 3: Davvi Dearvvašvuoda dearvvašvuodadoaimmahagat ja buohcciviesut doppe gos dikšot pasieanttaid. Seammás oidno UNN oppalaš ovddasvástádusguovlu Davvi Dearvvašvuoda regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun.

2.1 Davvi Dearvvašvuoha RHF

Davvi Dearvvašvuoha RHF galgá “sihkkarastit” ahte Davvi-Norgga álbmot oažžu ovttáarvosaš spesialistadearvvašvuodabálvalusaid oľahanmuđui. Okta ulbmil lea ahte bálvalusat galget leat nu buorit ja lahka oľahanmuđtus ahte olbmot válljejit divššu davvin. Davvi Dearvvašvuoha ii fála ieš bálvalusaid, muhto daid dearvvašvuodadoaimmahagaid bokte maid eaiggáduššá dahje priváhta bálvalusfálliid bokte maiguin Davvi Dearvvašvuodas leat soahpamušat. Organiseren ja doaimajuohku galgá sihkkarastit ahte álbmoga dárbbut gokčojuvvojit ollislaččat.

Davvi Dearvvašvuoha RHF galgá ollašuttit našuvnnalaš dearvvašvuodapolitihkalaš, dutkanpolitihkalaš ja oahppopolitihkalaš mearrádusaid ja plánaid sektorpolitihkalaš mihttomeriid.

Doaibma galgá jođihuvvot daid mihttomeriid, boadusgáibádusaid ja rámmaid siskkobealde mat mearriduvvojit áššemearrádusaid bokte, doaimmahatčoahkkima mearrádusaid bokte, juhkkuojvvon juolludemiid ja eavttuid bokte mat leat čadnojuvvon juolludanmearrádusaide. Geavaheddjiid vuhtiiváldin galgá leat doaimmahaga ollislaš doaimma vuodđu.

Davvi Dearvvašvuohta RHF galgá ovttaštahtit doaimmaid dain dearvvašvuođadoaimmahagain maid eaiggáduššá, dainna ulbmiliin ahte geavahit resurssaid ollislaččat, ulbmillaččat ja rašuvnnalaččat. Dat mielddisbukta allaspesialiserejuvvon dikšunfálaldagaid doaibmajuhkosa, sihkkarastit ahte dearvvašvuođadoaimmahagat ovttasbarget siskkáldasat ja eará dearvvašvuođa- ja fuolahussektora aktevrraiguin olgguldasat, ja oassálastit ja váikkuhit našuvnnalaš lávddiin.

Norgga stáhta dat eaiggáduššá Davvi Dearvvašvuođa RHF ja Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta (HOD) stivre dan earret eará eiseváldemearrádusaiguin, doaimmahatčoahkkimiiguin ja jahkásaš doaibmadokumeanttaiguin. Doaimmahatčoahkkimiin mearriduvvojit stivren- ja prestašuvdnagáibádusat ekonomii- ja organisašuvdnasuorgái, ja jahkerekketdoallu, jahkedieđáhus ja jahkásaš dieđáhus meannuduvvojit. Doaibmadokumeanttas leat addojuvvon stivren- ja gáibádusat spesialistadearvvašvuođabálvalusaid sisdollui mihttomeriid ja rámmaid bokte movt atnit juolluduvvon ruđaid.

Sihke Davvi Dearvvašvuohta RHF ja Davvi Dearvvašvuođa vuollásaš dearvvašvuođadoaimmahagat leat sierra riektesubjeavttat nammaduvvon stivrraiguin ja hálldahuslaš jođihemiiguin.

2.2 Láhka dearvvašvuođadoaimmahagaid birra ea.ea. (dearvvašvuođadoaimmahatláhka)

Dearvvašvuođadoaimmahatláhka guoská regiovnnalaš dearvvašvuođadoaimmahagaide ja dearvvašvuođadoaimmahagaide. Lága ulbmil lea veahkehit joksat mihttomeriid mat leat mearriduvvon spesialistadearvvašvuođabálvaluslágas § 1-1, ja pasieanta- ja geavaheadje- vuoigatvuođalágas § 1-1. Čuovvovaš mearrádusain leat erenoamážit relevánttat čielggadeami vuodđun dearvvašvuođadoaimmahagaid oktiičaskima birra.

Regiovnnalaš dearvvašvuođadoaimmahat lea doaimmahat maid stáhta iešakto eaiggáduššá ja mii lea ásahuvvon § 8 mielde. Regiovnnalaš dearvvašvuođadoaimmahat láchčá diliid dasa ahte spesialistadearvvašvuođabálvalusat, dutkan, oahpahus ja eará bálvalusat leat lunddolaččat oassin das dahje leat geatnegahttojuvvon lágas.

Dearvvašvuođadoaimmahat lea doaimmahat man okta dahje eanet regiovnnalaš dearvvašvuođadoaimmahagat dahje dearvvašvuođadoaimmahagat eaiggáduššet, ja mii lea ásahuvvon § 9 mielde. Dearvvašvuođadoaimmahat fállá spesialistadearvvašvuođabálvalusaid, dutkama ja oahpaha, ja eará lunddolaš bálvalusaid dan oktavuodas, dahje mat leat geatnegahttojuvvon lága bokte dahje šiehtaduvvon suohkanlaš dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusain.

Regiovnnalaš dearvvašvuođadoaimmahagain lea bajit ovddasvástádus johtuvidjat našuvnnalaš dearvvašvuođapolitihka dearvvašvuođaregiovnas. Regiovnnalaš dearvvašvuođadoaimmahagat galget plánet, organiseret, stivret ja oktiiheivehit doaimmat daid dearvvašvuođadoaimmahagain maid eaiggáduššet. Regiovnnalaš dearvvašvuođadoaimmahagat galget guhkit ággi plánema oktavuodas árvvoštallat ahte galget go oasit bálvalusain fálluojuvvot šiehtadusaid bokte maid ásahit priváhta dahje almmolaš doaimmahagaiguin maid ieža eai eaiggáduša.

Láhka dearvvašvuođadoaimmahagaid birra cealká § 9 mearrádusain dearvvašvuođadoaimmahaga ásaheami birra:

Hálddašeaddji doaimmahagat galget organiserejuvvot dearvvašvuođadoaimmahahkan. Regiovnnalaš dearvvašvuođadoaimmahagaid dahje dearvvašvuođadoaimmahagaid stivra galgá ieš mearridit ásahit go dearvvašvuođadoaimmahaga. Mearrádus galgá čielgasit gohčodit doaimmahaga dearvvašvuođadoaimmahahkan ja galgá sisttisdoallat doaimmahaga mearrádusaid. Dasa lassin galgá sisttisdoallat mearrádusaid ...

Dasa lassin cealká §30 mearkkašahtti deatalaš áššiid birra ná:

Regiovnnalaš dearvvašvuodadoaimmahaga doaimmahatčoahkkin dahká mearrádusaid áššiin mat navdojuvvojit leat mearkkašahttin doaimmahaga doibmii dahje mearriduvvon mihttomeriid dahje bargguid čoavdimii. Seamma guoská mearrádusaide eará áššiin main navdojuvvojit leat prinsihpalaš bealit main lea mearkkašupmi dahje main navdojuvvojit sáhttit leat mearkkašahtti servodatlaš váikkuhusat, nugo:

1. Mearrádusat mat sáhttet rievdadit doaimmahaga luonddu.
2. Mearrádusat buohcciviesu heaittiheami birra.
3. Viiddis rievdadusat dearvvašvuodaregiovnna buohcciviessostrukturrras.
4. Viiddis rievdadusat bálvalusfálaldagas.
5. Mearrádusat mat rievdadit dearvvašvuodadoaimmahagaid logu dearvvašvuodaregiovnna.
6. Mearrádusat mearkkašahtti rievdadusaid birra dearvvašvuodadoaimmahaga pasieantaguovllus.

Makkár áššiin regiovnnalaš dearvvašvuodadoaimmahatčoahkkin galgá dahkat mearrádusaid dán čuoggá mielde, sáhttá mearriduvvot dárkileappot njuolggadusain.

Áššiid mat leat namuhuvvon vuosttaš ja nuppi lađđasis galgá regiovnnalaš dearvvašvuodadoaimmahaga stivra ovdanbuktit departementii.

2.3 Ruhtadeapmi ja sisaboahmodealla

Norgga dearvvašvuodadoaimmahagaid ruhtadanortnet lea eanas guovtti oasis: vuodđojuolludeapmi ja doaimmavuodot juolludeapmi (ISF-ortnet). Vuodđojuolludeami sturrodas ii leat gitta bálvalusaid buvttadeamis, muhto mearriduvvo earret eará regiovnna áššiid logu ja ahkečoahkkádusa mielde. Regiovnnalaš dearvvašvuodadoaimmahagat ožžot ISF bokte ruđaid stáhtas dan mielde galle DRG-čuoggá sin dikšundoaimma vástida.

Davvi Dearvvašvuoda boahtojuogadeapmi lea fitnodatjoavkku prinsihppan juogadit sisabođu dearvvašvuodadoaimmahagaid gaskkas, ja dat sisttisdoallá golbma váldokomponentta:

- *Dárbokomponenta* juohká sisabođuidd áššiid logu mielde ja vurdojuvvon dárbbu mielde dearvvašvuodabálvalusaide.
- *Gollokomponenta* áimmahuššá golločuolmmaid maid ovttaskas dearvvašvuodadoaimmahagat ieža eai sáhte váikkuhit, mat ovdamearkka dihte leat gaskkat, dálkkádat, struktuvra ja doaimmajuohku, erenoamážit dutkan ja allaspesialiserejuvvon medisiidna, ja
- *Mobilitehtakomponenta* sihkkarastá ahte dat dearvvašvuodadoaimmahat mii čadaha divššu oážžu sisabođu.

Dasa lassin muddejuvvo oahppodoaimmaid ja soames erenoamáš doaimmaid erohusat geažil, ovdamearkka dihte bálvalusaid geažil Svalbárddas.

Pasieanttat eai álo dikšojuvvo dan dearvvašvuodadoaimmahagas gosa pasieanta gullá ássanguovllu gullelašvuoda mielde (doaimmajuohku, friddja dikšoválljen, jna.). Go pasieanta dikšojuvvo eará dearvvašvuodadoaimmahagas go “iežas”, de definerejuvvo guossepasieantan, ja manná máksin-ortnega vuollai. Dearvvašvuodadoaimmahat sádde rehkega veallánjándoriid ovddas pasieantta ruovttubáikki dearvvašvuodadoaimmahakkii. Guossepasieantačielggadeapmi galgá vuosttažettiin gokčat njuolggogoluid liigepasieantta dikšuma ovddas (marginálagollu). Guossepasieantta gollo-gokču lea 100 % Davvi Dearvvašvuoda definerejuvvon gaskamearregolus (100 % DRG). Dasa lassin lea lasihuvvon 3 % rehkenastojuvvon alit gollodássi UNN vuodđorámmas. Dat dearvvašvuoda-doaimmahat gosa pasieanta gullá, gokčá pasieantta mátkegoluid.

2.4 Doaimmajuohku

Buot Davvi Dearvvašvuoda doaimmahagain lea ovddasvástáduš gokčat eanas dábálaš báikkálaš-buohcciviessodoaimmaid iežaset pasieanttaide. UNN Romsa lea ollesárvošaš regiovdna- ja universitehtabuohcciviessu ja fállá bálvalusaid buot surggiin ja dásiin. NLSH Bådáddjos galgá leat viiddis fálaldat mii lea eanet go báikkálašbuohcciviessodoaimma. Unnán pasieanttat ja hearkkes fága-birrasat leat hui áigejuovdilis čuolmmat Davvi Dearvvašvuodas. Pasieanttain olles riikka oasis leat

UNN regiovdnabuohecciviesun. Okta mihttomearri lea ahte Davvi-Norgga álbmot eanas galgá sáhttit oazžut iežaset dárbbuid buohecciviesobálvalusaide gokčojuvvot riikkaosis. Ollislaš iešbirgen regiovnas lea sullii 93 %, ja dat lohku lea allat daid ovttaskas dearvvašvuodadoaimmahagain maid. Davvi Dearvvašvuoda pasieantarávnjit leat mearkkašahtti stabiilat.

Doaibmajuohku leat proseassat gos muhtin doaibma, nugo diagnostihkka, dikšu ja čuovvoleapmi muhtin ráddjejuvvon suorggis, biddjojuvvo muhtin buohecciviesuide, ii ge earáide. Ovttaskas dikšunfálaldagat main lea eanet allaspecialiserejuvvon luondu, dan dihte go lea dárbu erenoamáš gelbbolašvuhtii ja/dahje reaiduide, dahje go lea unnán hivvodat ja/dahje alla golut, ja doaibmajuhkkojuvvo ovttá dahje moatti sadjái. Dakkár dikšofálaldagat leat doaibmajuhkkojuvvon UNN Romsii mii čađaha eanas dárkilis iskkademiid ja divššu, earret muhtin spiehkastemiid mat našuvnnalaččat leat doaibmajuhkkojuvvon Oslo universitehtabuoheccivissui dahje Bergen Dearvvašvuhtii. NLHS Bådåddjoi, mas galgá leat viiddis fálaldat, leat doaibmajuhkkojuvvon máŋga barggu main lea allaspeciala luondu dahje mat gáibidit dihto sturrodaga. Muhtin doaimmaide lea Davvi Dearvvašvuodta mearridan ahte juohke dearvvašvuodadoaimmahat galgá sáhttit čađahit soames doaimmaid.

Dás čoahkkáigessojuvvojit muhtin dain deataleamos doaibmajuhkosiin:

RIEGÁDAHTTINFÁLALDAT

Riegádahttinuolahus lea juhkkojuvvon golmma dássái ovttaskas áhpehisvuoda riskka mielde.

- *Nissonolbmuidklinihkka* – dát leat dat stuorimus riegádahttinásahusat, ja dat sáhttet áimmahuššat sihke dábalaš riegádahttimiid ja riegádahttimiid main lea stuora komplikašuvdnariska. Doppe lea spesiála gelbbolašvuodta olámuttus riegádahttinveahki suorggis. Davvi Dearvvašvuodas leat UNN Romssas ja NLSH Bådåddjos nissonolbmuidklinihkat.
- *Riegádahttinossodat* – dát leat ovttadagat mat sáhttet vuostáiváldit riegádahtti nissonolbmuid geain lea árvoštallojuvvon moderáhta riska ossodaga gelbbolašvuoda ektui. Buot báikkálaš buohecciviesut Davvi Dearvvašvuodas, earret go UNN Romsa, NLSH Bådåddjoi ja NLSH Lofuohta, gullet dán kategoriijai.
FIN Hámmerfeasta riegádahttinossodagas lea erenoamáš sajádat regiovnas, dan dihte go lea áidna riegádahttinossodat masá gullá mánáidossodat gos maid leat intensiivaseanggat njuoratmánáide. Dan dihte lea medisiinnalaččat dohkálaš ahte FIN Hámmerfeasta áimmahuššá muhtin bargguid maid muđui dušše nissonolbmuidklinihkat áimmahuššet.
- *Riegádahttinlatnja* – dat leat ovttadagat mat sáhttet fállat riegádahttinfálaldaga dearvvaš nissonolbmuid geain leat dábalaš áhpehisvuodát ja geat háliidit doppe riegádahttit. Davvi Dearvvašvuodas gávdnojit riegádahttinlanjat HSYK Brønnoysundas, NLSH Lofuohtas, UNN Finnsnesas, UNN Sonjatunas ja FIN Álttás.

TRAUMA

“Traumapasieanta”-doaba adnojuvvo duođalaččat roasmuhuvvan pasieanttaid birra, dahje pasieanttaid birra geat várohuvvojit leat duođalaččat roasmuhuvvan. Ovdamearkkat dasa leat pasieanttat geat čielgasit leat duođalaččat roasmuhuvvan ja/dahje geain lea eahpestabiila sirkulašuvdna/respirašuvdna ja/dahje leat gahččan alla allodagain, leamašan biilalihkohisvuodas alla leavttus jna. Buot buohecciviesuin main lea kirurgalaš akuhttagearggusvuodta galgá leat kapasitehta ja gelbbolašvuodta váldit vuostá ja čađahit stabiliserejeaddji/heaggagádjundivššu go pasieanta ii sáhte sáddejuvvo njuolga dan buoheccivissui mii čađaha loahpalaš divššu.

Davvi Dearvvašvuodas leat dahkan árvoštallamiid mat vuhtiiváldet ássanminstariid, johtingaskkaid, dálá gelbbolašvuoda ja vuodđostruktuvrra daid ovttaskas dearvvašvuodadoaimmahagain. Davvi-Norggas eai roasmuhuva nu oallugat duođalaččat. Buohkat sáddejuvvojit nu jođánit go vejolaš dan buoheccivissui mii galgá addit loahpalaš (definitiiva) divššu dan pasientii gii lea duođalepmosit roasmuhuvvan. Dat mearkkaša ahte eanas traumapasieanttat dikšojuvvojit UNN Romssas dahje NLSH Bådåddjos.

UNN Romsa lea definerejuvvon regiovnalaš traumaguovddázin (traumadássi 3) ja das galgá leat gelbbolašvuodta loahpalaččat dikšut buot traumapasieanttaid, earret daid pasieanttaid geat dárbbáhit divššu dakkár buohecciviesus mas lea riikkadoaibma, nugo buolašanosodát Bergenis. NLSH Bådåddjoi lea definerejuvvon traumadásiin 2, ja galgá sáhttit dikšut traumapasieanttaid geat eai

dárbbáš divššu UNN Romssas. Goappaš FIN buohcciviesuin lea akuhttadoaimmahat, ja galget sáhttit vuostáiváldit duođalaččat roasmmuhuvvan pasieanttaid álggahan dihte diagnostihka, addit heaggagádjundivššu ja stabiliseret.

INTENSIIVADIKŠU

Intensiivadiķšu lea okta dain moalkaseamos ja divraseamos divššuin spesialistadearvvašvuoda-bálvalusas. Davvi Dearvvašvuoda intensiivamedisiinna doaibmaplána galgá sihkkarastit ahte daid buot duođaleamos buohcci pasieanttaid divššus lea nu buorre kvalitehta go vejolaš, ja ahte pasieanttaide addojuvvo oadjebasvuolta dasa ahte gávdno intensiivafáldat olahannuttus daid ovttaskas dearvvašvuodadoaimmahagain.

Intensiivadiķšui leat mearriduvvon golbma dási:

- *Dássi 1 (intermediaraovttadat)* - dikšu pasieanttaide geat dárbbášit liige dikšunressurssaid ja vákšunreaidduid/vákšuma. Pasieanttat geat eai šat dárbbáš intensiivadiķšui, muhto geat eai vuos sáhte veallát dábálaš seagaboasttas, sáhttet maid čohkkejuvvot intermediarabosttii (gohčoduvvo maid step-down unit)
- *Dássi 2 (intensiiva báikkálašbuohcciviesu)* - dikšu pasieanttaid geain lea ráddjejuvvon orgánaviķhi (respirašuvdna/sirkulašuvdna) dihto áiggi badjel respirahtoris, ja hárjeht pasieanttaid eret respirahtoris.
- *Dássi 3 (3a ja 3b, intensiiva)* - pasieanttat geat leat fáhkka ja duođalaš buohccit, geat eai leat stabiillat, ja geain lea viķhi mánga orgánasystemas. Intensiivaovttadat sáhttá fállat oppalaš divššui multiorgánaviķkái, dasa gullá maid akuhtta respirahtordikšu intuberejuvvon/-trakeotomerejuvvon pasieanttain. Intensiivapasieanttat dárbbášit dárkilis vákšun- ja dikšunreaidduid, ja erenoamáš doavtter- ja buohccidivššárgelbbolašvuoda.

Buot Davvi-Dearvvašvuoda buohcciviesuin lea intensiivaovttadat. UNN Romsa ja NLSH Bådáddjo leat dárkilepmosat, ja leat definerejuvvon dássin 3b ja 3a. UNN Romsa mas lea dat gelbbolašvuolta go das lea nevrokirurgiijas ja thoraxkirurgiijas, lea klassifiserejuvvon dássin 3b. FIN Hámmerfeasta, UNN Hárštták ja HSYK Mo i Rana leat definerejuvvon dássin 2, ja dat eará buohcciviesut ges dássin 1.

BORASDÁVDAKIRURGIJA

Eanas borasdávdakirurgiija Davvi Dearvvašvuodas doaibmajuhkkojuvvui 2005:s, ja dálá juohku lea mearriduvvon Regiovnnalaš borasdávdaplánas 2014–2021. UNN Romsa gieđahallá buotlágan borasdávdakirurgiijaid. Borasdávda čoliin, urologiija, rattis ja geahppáin sáhttá maid dikšojuvvot NLSH Bådáddjos. FIN Hámmerfeasta, UNN Hárštták, HSYK Mo i Rana ja HSYK Sandnessjøen sáhttet maid čadahit kirurgiija gassačoalleborasdávdda oktavuodas.

ORTOPEDIJA

Buot Davvi Dearvvašvuoda buohcciviesuin čadahuvvo plánejuvvon ortopediija. Lea mearriduvvon regiovnnalaččat ahte FIN Hámmerfeasttas, UNN Háršttáin, UNN Romssas, NLSH Bådáddjos ja HSYK Mo i Ranas galgá leat birrajándora ortopedalaš váktagearggusvuolta. Eará buohcciviesuide regiovnnas, main ii leat birrajándora ortopedalaš váktagearggusvuolta, leat ráhkaduvvon njuolggadusat movt galget gieđahallat akuhtta dilálašvuodaid.

Eanemus allaspecialiserejuvvon ortopedalaš čuohpadeamit leat doaibmajuhkkojuvvon UNN Romsii ja muhtin muddui NLSH Bådáddjoi. Dasa lassin lea prinsihppa ahte láigohuvvon sadjásašbargit sáhttet čadahit allaspecialiserejuvvon čuohpademiid dušše go leat spesifihkalaččat bálkáhuvvon čadahit muhtin earenoamáš lágan divššui. Dat galgá dáhkot ovttasráđiid dearvvašvuodadoaimmahaga fága-vástideaddji jođihemiin.

Davvi Dearvvašvuolta RHF mearridii 2011:s čuovvovaš juogu ortopediijakirurgiijai:

- *Čielgekirurgiija* – buot dárkilis čielgekirurgiija, dat mearkkaša čielgekirurgiija skruvaiguin/implatáhtiguin ja buot cervical- ja thoracalkirurgiija čadahuvvo UNN:s
- *Giehtakirurgiija* – dárkilis kirurgiija galgá čadahuvvot giehtakirurgiijalaš guovddázis UNN:s
- *Mánáidortopediija* – galgá eanas čadahuvvot UNN Romssas, muhto NLSH Bådáddjo sáhttá maid veahkehit go lea unnán kapasitehta. Álkis bargovugiid oktavuodas, nugo šlubbojuolggi konservatiiva divššui, sáhttet buot ortopedalaš birrasat čadahit čuohpadeami.

- *Revmakirurgiija* – Buot buohcciviesut sáhttet čadahit dán lágan kirurgiija jus sis lea vejolašvuohta čadahit fágaidrasttildeaddji divššu revmatologain dalle go lea dárbblaš. Protesaid boskkiide, gargniliidda ja giehtalađđasiidda sáhtttá čuohtadit dušše UNN:s Romssas. Mánáidrevmatologijadikšu lea guovddustuvvon našuvnnalaš plánii Rikshospitálii.
- *Artroskopiija* – dakkár čuohtadeamet gargniliin galget čadahuvvot dušše UNN:s Romssas dahje NLSH:s Bådåddjos.
- *Oažžeborasdávda (-sarkomat)* – dákte- ja oažžeborasdávda galgá čielggaduvvot UNN Romssas ovttasráđiid muhtin našuvnnalaš guovddážiin
- *Revišuvnnat* – buot dákkár kirurgijat galget čadahuvvot dušše UNN:s Romssas dahje NLSH:s Bådåddjos. Dušše ovdalaš protesainfekšuvnnaid ja luksašuvnnaid ovdalaš revišuvnnat ja álkes Uniprotese lonuheamet oppalašprotesaide čippiin sáhttet čadahuvvot buot buohcciviesuin. Dasa lassin lea dušše UNN:s Romssas gos kompleaksa čibbeligameantavigit ja sekvelat dikšojuvvojit, ja váttis njuorggeskirurgiija ja čibbelađasbátti (korsbånd) revišuvdna čadahuvvo. Dat maŋemus sáhtttá maid čadahuvvot NLSH:s Bådåddjos.

Ortopediikirurgiija doaibmajuohku lea árvoštallojuvome juste dál.

MÁNÁID JA NUORAIÐ PSYHKALAŠ DEARVVAŠVUOĐAGÁHTTEN

Buot dearvvašvuođadoaimmahagain Davvi Dearvvašvuođas leat poliklinihkat, jándorovttadagat ja spesialiserejuvvon fágaovttadagat mat fáallet psyhkalaš dearvvašvuođagáhttema mánáide ja nuoraide. Dán fágasuorggi dovdomearkkat leat fágaidrasttildeapmi ja ovttasbargu, ja das lea máŋggafágalaš gelbbolašvuohta doaktáriiguin, psykologaguin, sosionomaiguin, pedagogaiguin ja buohccidivššáriiguin dusten dihte mánáid, nuoraid ja sin bearrašiid dárbbuid.

Sullii 95 proseanta pasieanttain dikšojuvvojit poliklinihkalaččat dahje ambulánta. Regiovnna leat 19 poliklinihkalaš ovttaga. Buot Davvi Dearvvašvuođa dearvvašvuođadoaimmahagain leat jándorovttadagat mánáid ja nuoraid váste, ja UNN:s ja NLSH:s leat dasa lassin jándorovttadagat fáhkka veahki ja bággodivššu (akuhttaovttadaga) dáfus, ja galget dan fuolahit olles dearvvašvuođaregiovnna ovddas.

UNN Romssas lea regiovnnaš ovddasvástádus dikšut borranválttuid mánáin ja nuorain. NLSH Bådåddjos lea regiovnnaš fágajoavku autisma ja borranválttuid ovddas.

RÁVISOLBMUID PSYHKALAŠ DEARVVAŠVUOĐAGÁHTTEN

Nugo mánáide ja nuoraide, de čadahuvvo eanas dikšu rávisolbmuide dábálašpsykiatriijas buot regiovnna 14 guovlluspsykiátralaš guovddážiin (DPS). Dasa lassin leat psykiátralaš buohcciviesut NLSH Bådåddjos ja UNN Åsgård (Romsa). Buohcciviessodoaimmaide gullá akuhttašpsykiatriija bákkolaš psyhkalaš dearvvašvuođagáhttemiin, ja fállat pasieanttaide geain leat erenoamáš váttis gillámušat ja geat dárbbáhit orrut giddejuvvon ossodagas, ja sihkarvuođapsyhkalaš ja vuorrášiidspsyhkalaš jándorfállat.

UNN Romssas lea regiovnnaš ovddasvástádus OCD-gillámušaid (*tvangslidelser*, OCD) hárrái, dálkkaskehtes dikšunfálladagaid hárrái psykosagillámušat geažil ja bipolaráa gillámušaid hárrái. 2019 mielde ásuovvojit regiovnnaš sihkarvuođasajit Romssas. NLSH Bådåddjos leat regiovnnaš doaimmat rávisolbmuide geain leat borranválttut, regiovnnaš psykosadikšuma ovttagat (REFP) ja regiovnnaš áŋgiruššanjoavku (PIT) olbmuide geain leat psyhkalaš doaimmashehttejumit dahje čadamanni ovdánahttinhehttehusat, geain leat duođalaš psyhkalaš gillámušat ja/dahje duođalaš láhttenválttut. NLSH Bådåddjoi plánejit hukset regiovnnaš sihkarvuođasajiid.

Davvi Dearvvašvuođas lea spesialistadearvvašvuođabálvalus sámi álbmogii, psyhkalaš dearvvašvuođasuddjema našuvnnalaš gealboguovddáš (SÁNAG/SANKS) FIN Kárášjogas.

UNN:s lea ovddasvástádus doaimmahit sihkarvuođa-, giddagas- ja riektepsykiatriija regiovnnaš gealboguovddáša (KPS Davvi) ja RVTS Davvi, mii lea gealboguovddáš báhtareddjiid dearvvašvuođa, iešsorbmenestadeami, veahkaválddi ja traumáhtalaš huša dáfus. UNN:s lea dasa lassin ovddasvástádus Dearvvašvuođadirektoráhta prográmmas iešsorbmemma vuostá (VIVAT).

NLSH:s lea regiovnnaš gealboguovddáš borranváltuid birra rávisolbmui, ja bargo ja psyhkalaš dearvvašvuoda gealboguovddáš. Regiovnnaš guovddáži borranváltuid birra lea maid Norgga kvalitehtaregistar dasa movt dikšut borranváltuid (NorSpis).

FÁGAIDRASTTIDEADDJI SPESIALISEREJUVVON GÁRRENDILLEDIKŠU

Gárrendiliid dikšofálaldahkii gullet akuhtadikšu ja gárrenmirkkuin čielgan mat gáibidit lagas medisiinnalaš čuovvoleami, ja árvvoštallama, čielggadeami ja dikšundárbbu kártemat, ja dálkkas-assisterejuvvon rehabiliteren (*legemiddelassistert rehabilitering, LAR*). Dikšu galgá leat birrajándor, poliklinihkalaš dahje ambulánta fálaldat.

Leat ásahuvvon sierra gárrendiliid joavkkut mat barget poliklinihkalaččat ja ambulánta buot Davvi Dearvvašvuoda DPS:in. Dasa gullá maid LAR-dikšu. Finnmárkku buohccivissui lea ásahuvvon PUT-joavku mii bargá nuoraiguin gárrendiliid ja psykiátralaš hástalusaiiguin.

Birrajándordivššu dáfus lea visot njealji dearvvašvuodadoaimmahagas sierra seangaboasttat, muhto eanas oassi birrajándorkapasitehtas lea UNN:s. Dasa lassin adnojuvvojit njeallje priváhta birrajándorasahusa. Pasieanttat olles regiovnnas atnet UNN birrajándorsajiid ja daid priváhta šiehtaduvvon sajiid, ja daid eará dearvvašvuodadoaimmahagaid birrajándorsajiid atnet vuosttažettiin pasieantaguvlui gullelaš pasieanttat. UNN:s lea ovddasvástádus jođihit Davvi-Norgga gárrendiliid gealboguovddáža *Kompetansesenter rus, Nord-Norge* (KoRus-Nord) mii lea Áhkánjárggas.

2.5 Fridnja dikšoválljen

Fridnja dikšoválljen (ovdalaš fridnja buohcciviessoválljen) mearkkaša ahte pasieanta beassá ieš välljet guđe dearvvašvuodadoaimmahagas ja makkár buohcciviesus háliida divššu, jus ii dárbbáš fáhkka veahki. Dikšobáikkiin lea geatnegasvuolta vuostáiváldit pasieanttaid beroškeahtá das gos orrot, ja vuoruhit sin seamma ládje go pasieanttaid iežaset pasieantaguovllus.

Fridnja dikšoválljenrievttis leat moadde spiehkasteami:

- Dikšobáikkis sáhttet muhtomin spiehkastit ja hilgut pasieanttaid geat gullet eará regiovnaide ja geat atnet fridnja dikšoválljenrievtti, jus sii ferttejit vuoruhit rievtti árvvoštallat/iskkadit/dikšut iežaset regiovna pasieanttaid.
- Pasieanttat geat čujuhuvvojit dikšui ja iskkadeapmái sáhttet välljet dikšobáikki, muhto eai dikšodási. Fridnja dikšoválljenriektii ii atte rievtti välljet eanet spesialiserejuvvon divššu go dan masa pasieanta lea čujuhuvvon.

2.6 Dearvvašvuodadoaimmahagaid pasieantaguovllut, siskkáldas juohkin buohcciviesuid gaskkas

Geográfalaš guovllu sturrodat man ovddas ovttá dearvvašvuodadoaimmahagas lea ovddasvástádus, ja siskkáldas juohku dearvvašvuodadoaimmahaga buohcciviesuid gaskkas, lea gitta geografijjas, sturrodagas, gelbbolašvuodas ja kapasitehtas. Pasieantavuoddu ja rekrutteren galgá sihkkarastit dohkálaš, ceavzilis ja stabiila fálaldagaid, seammás go pasieanttaid gaska buohccivissui ja dárbu dearvvašvuodabálvalusaide maid deattuhuvvojit.

Davvi Dearvvašvuolta RHF mearrida juohke áidna dearvvašvuodadoaimmahaga pasieantaguovllu, muhto dearvvašvuodadoaimmahagat besset buori muddui ieža mearridit movt dearvvašvuodadoaimmahaga geográfalaš guovllu álbmot juhkkovuvvo iežaset buohcciviesuid gaskka. Ovdamearkka dihte atná UNN olles kapasitehta plánejuvvon dikšui, ja go okta dain buohcciviesuin dievvá bearehaga, de sáddejuvvojit maid dat pasieanttat geat dárbbášit fáhkkaveahki dan UNN-buohccivissui gos lea kapasitehta. Fylkkarájit, ja lunddolaš geográfalaš guovllut fylkkain, leat adnojuvvon defineret Davvi Dearvvašvuoda doaimmahagaid pasieantaguovlluid. Historjjálaš juohku lea ain eanas vuodđun, muhto dat praktiserejuvvo eanet dynámalaččat, ovdamearkka dihte lea UNN:s ovddasvástádus Ufuohta ovddas mii lea davvin Nordlánddas.

Buohcciviesuid pasieantaguovllut leat mearrideaddjit vuosttažettiin fáhkkaveahki oktavuodas. Plánejuvvon divššu oktavuodas eai leat rájit nu čavgadat ja fridnja dikšoválljen váikkuha dasa gos

pasieanta dikšojuvvo. Dearvvašvuodadoaimmahaga pasieantaguovllu rievdan sáhtttá čuohtat dearvvašvuodadoaimmahagaid ekonomijai ja buohcciviesuid doaimbavuđđui.

2.7 Oahppu

Buohcciviesut leat máhttodoaimmahagat, ja okta sin váldobargguin lea oahpahit dearvvašvuodabargiid. Sihkkarastin dihte rievttis gelbbolašvuoda ja doarvái dearvvašvuodabargiid bálvalusas, de ovttasbargá Davvi Dearvvašvuoda viidát erenoamážit UiT:in, muhto maiddái Davvi universitehtain. Dearvvašvuodadoaimmahagaid oassái spesialistadearvvašvuodabargiid oahpahusas gullet vuoddo-oahppu, joatkkaja- ja lassioahppu, turnusbálvalus ja spesialistaoahppu. Davvi Dearvvašvuoda dearvvašvuodafágalaš doaimmaid leat práksisarenat buot dáid oahpuide. UNN:s lea universitehta-buohcciviessun erenoamáš rolla medisiidnastudeanttaid oahpus.

Davvi Dearvvašvuodas, ovttas Gaska-Norgga Dearvvašvuodain, leat viidámus oahppogeatnegasvuodas spesialistadearvvašvuodabálvalusas, dearvvašvuodaregiovna sturrodaga mielde. Juohke jagi ožžot olu studeanttat iežaset práksisoahpu ovttá dain dearvvašvuodadoaimmahagain davvin. Eanas allaoahpuid práksisstudeanttat bohtet buohccidivššár- ja medisiidnaoahpus. Buohccidivššáriid joatkkaoahppu lea maid deatalaš (anestesiija-, mánáid-, intensiiva-, borasdávda-, operašuvdna-buohccidivššár ja jortamovra). Dasa lassin leat radiografiiija-, ergoterapiija-, fysioterapiija- ja biebmoodallostudeanttat ja mánáid-suodjaluspedagogihkka- ja sosionomaohpu studeanttat.

Lea ásahuvvon regiovnnalaš ovttasbargoorgána (SAMUT) mii galgá sihkkarastit ahte universitehtaid dárbu studeanttaid oahpahussii, oahpaheapmái ja bagadeapmái váldojuvvo várás ja ahte oahput leat dearvvašvuodabálvalusa dárbbuid mielde. Dasa lassin lea sierra regiovnnalaš oahppoguovdđáš doaktáriidda geat leat spesialisereme (RegUt). Dat lea organiserejuvvon oassin UNN:s, ja galgá koordineret ja sihkkarastit einnotahtti ja ollislaš oahppomannolagaid dearvvašvuodadoaimmahagaid doarrás buot doaktáriidda Davvi Dearvvašvuodas geat leat spesialisereme. Ulbmil lea buoridit doaktáriid spesialistaoahppomannolaga kvalitehta, beaktilvuoda, einnotahttivuoda ja progreshuvnna.

Iežaset bargiid gelbbolašvuoda maid ovdánahttojuvvo viidát. Davvi Dearvvašvuodas lea oahppo-programma spesialisttaide mánáid- ja nuoraidpsykiátriijas, rávisolbmopsykiátriijas, geriatriijas, revmatologiijas ja fysikálalaš habiliteren- ja rehabiliterenmedisiinnas. Ulbmil lea sihkkarastit doarvái spesialisttaid ovttaskas fágaide. Programma čadahuvvo siskkáldasoahpahusaiguin, fágabeivviiguin, čoahkkanemiiguin ja bagademiiguin doaktáriid bargoáiggis.

Davvi Dearvvašvuoda lea ráhkadan strategalaš gealboplána bargan dihte ulbmillaččat sihkkarastit doarvái dearvvašvuodabargiid. Plánas govviduvvojit boahpteáiggi gelbbolašvuodahástalusat Davvi Dearvvašvuoda doaimmahagain, ja leat maid ráhkaduvvon doaimbajibut dasa movt dustet dárbbuid. Dasa gullet beaktilis rekrutterenproseassat ja doaimbajibut mat láchčēt diliid dasa ahte dearvvašvuodabargit bissot Davvi-Norggas.

2.8 Dutkan

Davvi Dearvvašvuoda dárbbáša ođđa máhtu ja innovatiiva čovdosiid vai sáhtttá dustet pasieanttaid dárbbuid, fállat kvalitehtalaččat buriid bálvalusaid, ja dustet daid hástalusaid bargoveaga ja ekonomijai dáfus mat regiovnnas leat. Innovašuvdnabarggu ferte hobeht. Bohtosat fertejit jearahallot ja gaskkustuvvot viidásit regiovdnii. Innovašuvdnabargu lea maid veahkkin lokteme bargiid loaktima ja lea rekrutterendilis geasuheadđji. Innovatiiva čovdosat adnojuvvojit maiddái sihkkarastit lávdaduvvon spesialistadearvvašvuodabálvalusbirrasa kvalitehta. Davvi Dearvvašvuoda Regiovnnalaš ovdánahttinplánas 2035 (*Regional utviklingsplan 2035*) leat ovcci čuoggá identifiserejuvvon maiguin galgá erenoamážit bargojuvvot ovddidit dutkama ja innovašuvnna. Dat galgá loktet dutkandoaimma buot Davvi Dearvvašvuoda doaimmahagain. Dilis galget láchččojuvvot dasa ahte eanet pasieanttat oassálastet dutkanprošeavttaide ja ahte ovttasbargu universitehtaiguin lassána, seammás go doaimmaha bálvalusinnovašuvnna nu ahte ođđa teknologijain unnida dárbbášmeahtun mátkkošteami sihke pasieanttaide ja bargiide.

Dutkan lea okta spesialistadearvvašvuodabálvalusa njealji ovddasvástádussuorggis, ja lea mearrideaddji dasa ahte spesialistadearvvašvuodabálvalusa eará vuoddoovddasvástádussuorggit

ovdánahttojuvvojit: kvalitehta pasieantadivššus, dearvvašvuodabargiid oahpaheapmi ja pasieanttaid ja oapmahaččaid oahpaheapmi. Dutkan lea deatalaš dearvvašvuodasuorggi kollektiiva máhttodási loktemii. Dat maid movttiidahtta Davvi Dearvvašvuoda bargiid, ja lea mearkkašahti fáktor rekruteremis. Dutkan lea dárbbalaš duodaštit ja árvoštallat klinihkalaš ja organisatoralaš doaibmabijuid váikkuhusaid, ja buoridit ja ovdánahttit ain bálvalusaid. Ovttasbargu UiT:in lea guovddázis go dušše UiT sáhtta juohkit doavttergrádaid Davvi Dearvvašvuodas.

Dearvvašvuodadoaimmahaga dutkandoaibma lea gitta ruhtadeamis, ovttasbarggus eará dearvvašvuodadoaimmahagaiguin ja universitehtaiguin, muhto maiddá das ahte dearvvašvuodadoaimmahat ovddida kultuvrra dutkamii ja diktá iežas bargiid vuoruhit dutkama. Eanas dutkan dáhkkovuo uni-versitehtabuohccivesuin ja sis lea lagas ovttasbargu muhtin universitehtain. Dutkama doaibmagolut duodaštit dan go buohtastahtta oppalaš doaibmagoluiguin. UNN:s lei dat 2017:s 3,3 %, ja dan golmma eará dearvvašvuodadoaimmahagas mat maid doaimmahit pasieantadivššu, lei dat vuollel 1 %.

Davvi Dearvvašvuodta RHF hálddaša ruđaid dearvvašvuodadutkamii, mii galgá boahit pasieanttaide buorin. Sullii bealli ruđas boahit stáhtabušeahas ovdalaš olahuvvon dutkandoaimmaid dihte. Nuppi beali juolluda Davvi Dearvvašvuoda stivra. Davvi Dearvvašvuodta hálddaša oktiibuot 154 milliuvnna kruvno dutkamii, mas 104 milliuvnna kruvdno almmuhuvvo dutkanprošeavttaide. doaimmaide. Dasa lassin lea sisaboahtojuohkinmálles elemeanta oahpu ja dutkama ruhtadeapmái.

Lea ráhkaduvvon strategijja dutkamii ja innovašuvdnii Davvi Dearvvašvuodas. Plánas leat guhtta ánggiruššansuorggi mat leat strategalaččat deatalepmosat olahan dihte bohtosiid. Davvi Dearvvašvuoda dutkan galgá loktet alla kvalitehta máhtu ja gelbbolašvuoda ovdánahttin dihte regionna bálvalusaid ja bargiid ain viidáseappot. Fágaidrasttildeaddji dutkan galgá vuoruhuvvot doppe gos čuolmmat dan gáibidit. Dutkanbohtosiid gaskkusteapmi ja geavaheapmi mat fievrreduvvojit klinihkalaš práksisii dahje rievdadit dearvvašvuodabálvalusaid organiserema ja pasieantadivššu. Strategijja galgá dasa lassin veahkehit UNN áimmahuššat iežas bargguid universitehtabuohcciviessun.

3. Dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga čilgehus

Dán kapihtala ulbmil lea dárkilit ovdanbuktit dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga. Dás čilgejuvvojit Finnmárkku buohccivesu ja UNN dálá dikšobáikkat ja -fálaldagat, bargoveahkadilli, ja sin organisašuvdna- ja jođihanstruktuvra, ja ovttasdoaibma vuodđodearvvašvuodabálvalusain, pasieanttaiguin ja sin oapmahaččaiguin. Dasa lassin čilgejuvvo dan guovtti dearvvašvuoda dálá ovttasbargu gaskaneaska ja eará regionnalaš aktevrraiguin.

3.1 Finnmárkku buohcciviessu HF

Finnmárkku buohcciviessu fállá spesialistadearvvašvuodabálvalusaid sullii 76 000 ássái 19 suohkanis (2020 rájes 18 suohkanis) Finnmárkku fylkkas. Dat mearkkaša ahte sis lea ovddasvástádus bálvalusaide 15 % (49 000 km²) Norgga areálas ja 1,5 % riikka álbmogis.

Dearvvašvuodadoaimmahaga višuvdna lea ahte Finnmárkku buohcciviessu galgá leat Finnmárkku álbmoga vuosttašválljeupmi spesialistadearvvašvuodabálvalusaid dáfus. Galget fálljuvot spesialistadearvvašvuodabálvalusat main lea alla fágalaš standárda. Pasieantta dárbu lea buot divššu vuodđu ja guovddáš. Dearvvašvuodadoaimmahaga deaivvadeamis pasieanttaiguin, oapmahaččaiguin, bargoustibiiguin ja olgguldas ovttasbargoguimmiiguin galgá leat kvalitehta, oadjebasvuodta ja respekta.

Finnmárkku buohccivesus leat iešguđetge sturrosaš doaimmat moanat lokaliseremiin Finnmárkkus. Dearvvašvuodadoaimmahagas leat dál stuora investerenprošeavttat mat aitto leat válbmanan, mat leat jođus dahje plánendásis. Čuovvovaččat čilgejuvvojit dearvvašvuodadoaimmahaga buohccivesut, klinihkat ja daid buorideapmi, ja kapihtal 3.1.1 čilge Finnmárkku buohccivesu dikšun- ja bálvalusfálaldaga.

FIN HÁMMERFEASTA

Hámmerfeastta buohcciviessu gárvánii 1956:s ja lea sullii 49 000 olbmo báikkálaš buohcciviessu Oarje-Finnmárkkus. Hámmerfeastta buohcciviesus lea akuhttadoaimma gos lea anestesiija, operašuvnnat ja intensiiva, ja doaimmahatrasttildeaddji doaimma mánáidmediisina ja mánáidhabiliterema siskkobeaide. Buohcciviessu ođastuvvui 1979:s.

Hámmerfestii galgá huksejuvvot ođđa buohcciviessu. FIN-stivra dohkkehii ovdaprošeaktadási čakčamánu. Plána mielde álggahuvvo huksen 2020:s, ja ođđa buohcciviessu galgá gárvánit 2024:s. Ođđa Hámmerfeastta buohcciviessu bohtá leat 32 000 m². Somáhtalaš dikšu, psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid dikšu čohkkejuvvojit de ovttasadjái. Ođđa buohcciviesus bohtet leat 89 seangga ja 78 poliklinihkkalanja. Suohkanlaš dearvvašvuodabálvalusat ja UiT bohtet atnit osiid ođđa buohcciviesu areálain. Dás šaddá erenoamáš njealji bealálačča ovttasbargu FIN, Davvi Buohcciviessoapotehka, UiT ja Hámmerfeastta suohkana gaskkas. Hámmerfeastta buohcciviesus lea 2018 rájes 2019 rádjái lassánan somáhtalaš poliklinihkalaš konsultašuvnnat badjelaš 5 %.

FIN GIRKONJÁRGA

Girkonjárdgas lea leamašan sierra buohcciviessu 1955 rájes ja lea sullii 27 000 olbmo báikkálaš buohcciviessu Nuorta-Finnmárkkus. Girkonjárdga buohcciviesus lea akuhttadoaimma gos lea anestesiija, operašuvnnat ja intensiiva. Dearvvašvuodadoaimmahaga oktasaš doaimma rávisolbmuid rehabiliterema ja habiliterema suorggis lea oassi Girkonjárdga Klinihkas.

Golgotmánu 2018 gárvánii Girkonjárdga ođđa buohcciviessu mii lea 20 000 m² stuoris. Doppe leat 54 somáhtalaš seangga ja 63 poliklinihkkalanja. Somáhtalaš divššu, psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja gárrendiliid divššu poliklinihkalaš bálvalusat leat dál ovttasvisttis. Girkonjárdga buohcciviesus leat 2018 rájes 2019 rádjái somáhtalaš poliklinihkalaš konsultašuvnnat lassánan 9 %.

FIN KÁRÁŠJOHKA

Finnmárkku buohcciviesus lea dál spesialistadoavtterguovddáš ja guovllupsykiatriija guovddáš (DPS) mas leat birrajándordoaimmat sihke mánáide ja rávisolbmuide Kárášjogas. Doppe lea maid Sámi našuvnnalaš gealbuguovddáš (SÁNAG) mii bargá erenoamážit dainna ahte ovdánahttit heivehuvvon ja ovttasbargaš psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid dikšofálaldaga sámi álbmogii.

2019:s mearriduvvui ahte galgá ásašuvvot sierra Sámi Klinihka sierra klinihkkahoavddain, ja golgotmánu 1. b. dán jagi álggii klinihka doaimma. Klinihka čohkke somáhtalaš-, psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid dikšunbálvalusaid ovttasadjái Kárášjohkii ja bohtá erenoamážit fokuseret sámi spesialistadearvvašvuodabálvalusfálaldaga. Ođđa sámi klinihka lea 2 700 m². Doppe lea maid SÁNAG, regiovnnalaš dulkonbálvalus ja dutkanovttadat. Spesialistadoavtterguovddášis Kárášjogas leat somáhtalaš poliklinihkalaš konsultašuvnnat lassánan measta 6 %.

FIN ÁLTÁ

Finnmárkku buohcciviesus lea dál spesialistapoliklinihka ja DPS mas lea birrajándordoaimma rávisolbmuide Álttás. Álttá ja Oarje-Finnmárkku álbmoga spesialistadearvvašvuodafálaldaga čielggadeami maŋnel mearriduvvui ahte spesialistadearvvašvuodabálvalusfálaldat Álttás galgá viiddiduvvot. Spesialistapoliklinihka lea organisatoralaččat Hámmerfeastta buohcciviesu vuolde. Dál lea čielggaduvvome galgá go Áltái sierra klinihka ođđajagimánu 1. b. rájes, seamma dásis go Hámmerfeasttas, Girkonjárdgas ja Sámi Klinihka Kárášjogas.

2019 čavčča gárvána Álttá Klinihka, mas dat boares spesialistapoliklinihka lea stuoriduvvon. Dohko čohkkejuvvojit somáhtalaš dikšu ja psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid dikšu. Álttá Klinihka áigu veaháziid mielde lasihit seangakapasitehta ja 2020 čavčča rájes leat doppe 20 somáhtalaš seangga, main guhtta leat suohkanlaš seanggat. Doppe bohtet leat operašuvdnalanjat, guokte riegádahttinseangga, guokte seangga sidjiide geat aitto leat riegádahttán, vihttanuppelohkái psykiátralaš seangga rávisolbmuide ja gávccii seangga gárrendiliid dikšumii. Radiologiijas ásašuvvot birrajándorfálaldat ja spesialistapoliklinihka mas leat sihke sierra ja ambulerejeaddji spesialistat mat bohtet erenoamážit Hámmerfeasttas. Álttá Klinihkas leat 2018 rájes 2019 rádjái somáhtalaš poliklinihkalaš konsultašuvnnat lassánan 7 %.

EARÁ BÁIKKIT – BEARALVÁHKI, LEAVDNJA, DEATNU JA ČÁHCESUOLU

Lassin dasa mii lea jo namuhuvvon, de leat FIN:s maid psykiátralaš poliklinihkka ja dialysa Leavnnjas, psykiátralaš poliklinihkka seangaboasttaiguin Deanus, ja dialysafálaldat Čáhcesullo. Čáhcesullui ambulerejit maiddá Girkonjárgga buohcciviesu spesialisttat. Bearalváhkái lea áshuvvome dialysafálaldat.

Guhkes geográfalaš gaskkaid dihte váldá dearvvašvuodadoaimmahat teknologija atnui, earret eará telemedisiinna, robohtaassisterejuvvon ultrajiena, ruovttudialysa, filbmakonferánssaid/Skype ja eará teknologija mii buhtada gaskkaid.

Čuovvovaš kárta ja tabealla čájehit dearvvašvuodadoaimmahaga lokaliseremiid ja makkár bálvalusat ovttaskas báikkiin leat, ja 2018 čuovddaloguid.

Govus 4: FIN dikšunbáikkít

Čuovddalogut 2018

Bušeahhta (2019)	1,59 mrd kr
Jahkedoaimmat, oppalaččat	1 659
Doaktárat	171,5
Buohccidivššárat, jortamovrrat	539
Buozalmasjávkan	8,4%
Sisačáliheapmi/veallán-jándorat (SO, PS, TSB)	10 924 orruma
Gaskamearalaš veallánáigi SO	3,9 jándora
Seanggat SO	144 seangga
Seanggat PS, TSB	45 seangga
Pol. konsultašuvnnat/beaivedivššut (SO, PS, TSB)	106 656
Pasieantagovlu	76 000 ássi
Dutkanartihkkalat	24
Doavttergrádat	0
Studeanttat práksisis	173

Tabealla 1: FIN čuovddalogut 2018 ovddas

3.1.1 Dearvvašvuodabálvalusfálaldat

Dát kapihtal ovdanbukta FIN klinihkalaš fálaldaga somáhtalaš divššus ja psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemis ja gárrendiliid divššus, ja sierra dearvvašvuodafálaldaga sámi álbmogii, ja lávdaduvvon bálvalusaid oktan buhcciidsiidasaiguin ja dialysain mat lassánit.

SOMÁHTALAŠ BÁLVALUSFÁLALDAT

Dearvvašvuodadoaimmahagas leat guokte somáhtalaš akuhttabuohcciviesu main lea sismedisiidna, kirurgii ja riegádahttinfálaldat Hámmarfeasttas ja Girkonjárggas. Dat lea dárbbalaš geografiija, ássanminstariid ja gaskkaid dihte. Nu lea čilgejuvvon Davvi Dearvvašvuoda Regiovnnalaš ovdánahttinplánas 2035 ja Našuvnnalaš dearvvašvuoda- ja buohcciviesoplánas 2016–2019. Goappaš báikkiin lea intensiivaboasta (Hámmarfeasta lea dássi 2, Girkonjárga dássi 1). Goappaš buohcciviesuin lea viiddis poliklinihkalaš fálaldat eanas somáhtalaš fágasurrggiin. Dat čađahuvvo juogo iežaset spesialistaiguin dahje ambulerejeaddji spesialistaiguin maid bohtet doaimmahaga eará ossodagain, ja muhtin muddui maid UNN Romssas. Mánáidmedisiidna ja mánáidrehabiliteren lea doaimmajuhkkojuvvon Hámmarfestii, ja rávisolbmuidhabiliteren ja fysikálalaš medisiidna ja rehabiliteren leat doaimmajuhkkojuvvon Girkonjárgii. Hámmarfeasttas lea mánáidossodat gos leat intensiivaseanggat njuoratmánáide, ja dan buohcciviesus lea dan dihte viiddiduvvon ovddasvástádus ja dat áimmahuššá muhtin bargguid maid muđui dušše nisssonolbmuidklinihkat UNN Romssas ja NLSH Bådáddjos áimmahuššet. Dat guoská earret eará riskariegádahttimiidda 32. vahku rájes.

Spesialistapoliklinihkka Álttas viiddiduvvo nu ahte das lea earret eará birrajándor kapasitehta čađahit diagnostihka ja álggahit divššus vuoinjašinfárkta (-dohppehaga) vuostá trombolisain ja divššus luvvet varrabunci. Doppe bohtá maid leat seangaboasta gos leat guoktelogi medisiinnalaš seangga, main guhtta leat suohkanlaš, ja guokte riegádahttinseangga, lassin radiologalaš bálvalusaid (røntgen, CT, MR ja ultrajietna). Spesialistadoavtterguovddáš Kárášjogas deattuha erenoamážit

spesialistadearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmogii. Goappaš sajiin leat bures ásahuvvon poli-klinihkalaš ja beaivekirurgalaš doaimmat, iežaset dahje ambulerejeaddji spesialisttaiguin, daid deataleamos somáhtalaš fágasurggiin. Kárášjogas lea radiologalaš bálvalus gos sáhtta røntgehit dávtiid.

Muđui lea Leavnnjas ja Čáhcesullos lávdaduvvon dialysabálvalus, ja dál barget oazžut seamma fáladaga Bearalváhkái maid. Čáhcesullui ambulerejit liike- ja moninspesialisttat, ja audiográfá.

PSYHKALAŠ DEARVVAŠVUODAGÁHTTEMA JA GÁRRENDILIID DIVŠŠU BÁLVALUSFÁLALDAT

Dearvvašvuodadoaimmahaga Psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja gárrendiliid divššu klinihka váldosadji lea Álttás. Klinihka lea organiserejuvvon golmma DPS:ii main leat poliklinihkalaš doaimmat sihke mánáid ja rávisolbmuid váste. DPS Oarje-Finnmárkkus lea doaimma Álttás ja Hámmerfeasttas. DPS Gaska-Finnmárkkus lea doaimma Kárášjogas ja Leavnnjas, ja DPS Nuorta-Finnmárkkus lea doaimma Girkonjárggas ja Deanus.

Oarje-DPS:s leat seangasajit rávisolbmopsykiatriija ja gárrendiliid divššu váste Álttás ja dálkkas-assisterejuvvon gárrendiliid dikšu (*legemiddelassisteret rusbehandling, LAR*). Gaska-DPS:s leat seangasajit mánáide, nuoraide ja rávisolbmuide Kárášjogas, okta bearašovttadat ja okta psykiátralaš nuoraidjoavku (*psykiatrisk ungdomsteam, PUT-team*). Sii barget aktiivvalaččat nuoraiguin moalkás gárrendiliid- ja psykiatrijahástalusaiguin, ja SÁNAG:in. Nuorta-DPS:s leat seangasajit rávisolbmuide Deanus.

Gávdno maid spesiálapsykiátralaš fáladat vuorrasiidpsykiatriijas UNN ambulerejeaddji spesialisttain.

Finnmárkku buohcciviessu ásahii 2017:s akuhttapsykiátralaš fáladaga mas lea psykiáter duogáš-váktaortnegis sihkkarastin dihte sisačáliheami ovdal go vássá 24 diimmu. Sisačáliheapmi lea doaimmajuhkkojuvvon UNN Romsii ja dat lea unnidan dárbbu fáhkaveahkkái. Seamma ládje lea bággodivššuin ja eará spesiálapsykiátralaš fáladagaiguin.

SÁMI KLINIHKKA

Finnmárkku buohcciviesu geográfalaš guvlui gullet Norgga Sámi guovddášguovllut. Dearvvašvuoda-doaimmahat áimmahuššá Davvi Dearvvašvuoda RHF erenoamáš našuvnnalaš ovddasvástádusa ovdánahttit sámi álbmoga várás spesialistadearvvašvuodafáladaga. Dan ovddasvástádussii gullá neavvun ja diliid láchin nu ahte sámi álbmoga erenoamáš čuolmmat vuhtiiváldojuvvojit dainna lágiin ahte ovttárvosaš dearvvašvuodabálvalusfálaldat ovddiduvvo. Dasa guoská earret eará giela ja kultuvrra mearkkašupmi dearvvašvuodabálvalusain deaivvadeamis.

Sámi Klinihkas lea spesialistadoavtterguovddáš somáhtalaš bálvalusaide ja DPS:ii, gosa psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid dikšu sámi álbmogii leat čohkkejuvvon ovttá sadjái. Dainna lágiin beassá FIN vel eanet fokuseret ja ovdánahttit fáladaga mii lea heivehuvvon sámi álbmoga dearvvašvuodabálvalusdárbbuide. Klinihka lea leamašan operatiiva golggotmánu 1. b. rájes.

Maiddá SÁNAG, Sámi našuvnnalaš gealboguovddáš - psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid dikšu, bohtá leat klinihkas. SÁNAG ii leat dušše gealboguovddáš. Doppe maiddá iskkadit ja dikšot mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja gárrendiliid divššu dáfus sámi álbmoga eavttuid mielde. SÁNAG:s leat olu dutkandoaimmat dainna ulbmiliin ahte ovdánahttit dutkanvugiid mat leat juste heivehuvvon sámi pasieanttaide ja kultuvrii. Sii maiddá nevvot dakkár dikšunfálaldagaid birra našuvnnalaš dásis.

Sámegiela pasieanttain sámi giellahálddašanguovllus lea lága bokte nannejuvvon vuoigatvuohta atnit iežaset giela spesialistadearvvašvuodabálvalusas, ja SÁNAG:s lea ge davvisámegiela dulkonbálvalus. Bálvalus lea olámuttus regiovnalaččat, ja dan sáhttet buot Davvi Dearvvašvuoda doaimmahagat atnit dárbbu mielde dulkot dárogieles ja davvisámegiela gaskka. FIN lea maid várren ruđaid oahpahit dulkaid.

Sámi Klinihka ásaheami váikkuhusat eai sáhte vuos čilgejuvvot dan dihte go aitto lea rahpasan. Lea jáhkehahtti ahte šaddá eanet ja bastevaš fokus sámi dearvvašvuoda-, giella- ja kulturipmárdussii. Lea maid jáhkehahtti ahte dat lokte sámegeielat dearvvašvuodabargiid rekrutterema.

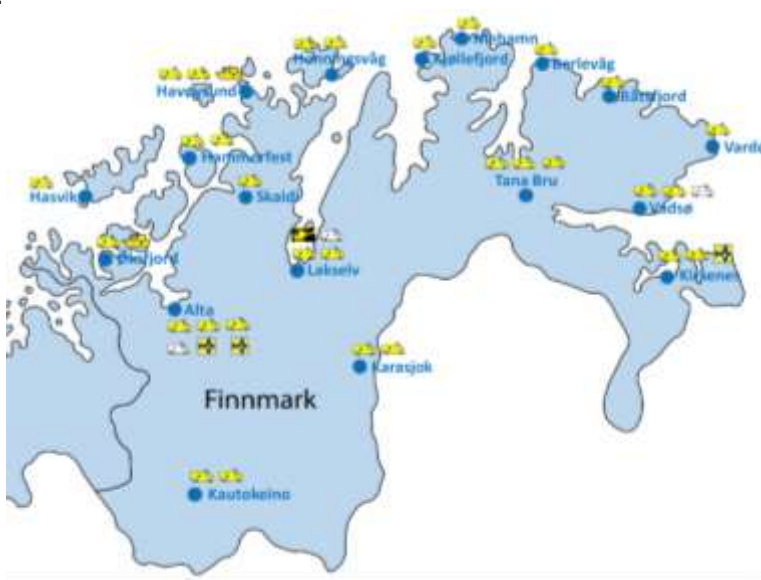
3.1.2 Prehospitála bálvalusat

Guhkes gaskkat, dálkkit ja dálkkádathástalusat, ja lávdan álbmot geaid da báikkálaš resurssat eai álo leat olámuttus, erenoamážit stuora dáhpáhusaid oktavuodas, čuhcet Finnmárkku álbmoga prehospitála fáldaldahkii. AMK-Finnmárku, dan resursastivren ja dárkilis máhttu báikkálaš dilálašvuodaid birra, lea áibbas mearrideaddji. Bealli álbmogis (54,3 %) leat Álttá ja Hámmerfeasta suohkaniin ja Lulli-Várjagis (Girkonjárdgas), ja muđui fylkka álbmot leat miehtá mearragáttiin ja siseatnamis.

Prehospitála bálvalusa guovddáš lea AMK-Finnmárku mii lea Girkonjárdgas. Doppe koordinerejuvvot Finnmárkku prehospitála resurssat. Dat dáhkko 17 ambulánsastašuvnna bokte main leat oktiibuot 31 ambulánsabiilla, 2 ambulánsafatnasa ja 3 sáhtostanbiilla. Dasa lassin leat maid 3 ambulánsagirdi anus, guokte leat Álttás ja okta Girkonjárdgas. Juohke girdi mielde čuvoda FIN anestesijadahje intensiivabuohccidivššár, ja dat girdi mii lea Girkonjárdgas oaččui čakčamánu 2019 maid anestesijadoaktára váktii. Oktiibuot girdilit dat girdit sullii 19 000 geardde jagis, ja ambulánsabiilabálvalus vuodjá sullii 1,7 milliuvnna kilomehtera.

Našuvnnaš mihttomearri lea ahte boaittoheale báikkiin galgá 90 % dáhpáhusain ádjánit vuollel 25 minuhta dan rájes go AMK oazžu dieđu, dassázii go ambulánsa olle báikái. Gaskamearalaš responsaáigi Finnmárkkus, oppalaččat buot olbmuide, lea vuollel 20 minuhta. Finnmárkku buohcciviessu nagoda dan dollat ulbmillaš barggu dihte máŋga jagi badjel, earret eará go stabiila bargoveaga dihte ja go máhttu báikkálaš diliid birra fokuserejuvvo. AMK-guovddáš áimmahuššá maid doavtterváktaguovddášdoaimma (116 117) 11 suohkana ovddas Finnmárkku 19 suohkanis.

Čuovvovaš govus čájeha movt Finnmárkku prehospitála bálvalusat leat organiserejuvvon. Das leat maid ambulánsabiillaid vuodjingaska ja -áigi mielde govvidan dihte Finnmárkku prehospitála bálvalusa buorebut.

	Gaska	Áigi		Gaska	Áigi
Áltá - Hámmerfeasta	140 km	2 dii 9 min	Guovdageaidnu - Áltá	132 km	1 dii 46 min
Ákŋoluokta - Hámmerfeasta	282 km	5 dii 22 min	Guovdageaidnu - Leavdnja	202 km	2 dii 33 min
Honnesváhki - Hámmerfeasta	177 km	2 dii 43 min	Čáhcesuolu - Girkonjárdga	173 km	2 dii 40 min
Gilivuotna - Hámmerfeasta	375 km	5 dii 29 min	Donjevuotna - Girkonjárdga	328 km	4 dii 35 min

Govus 5: Bajilgovva Finnmárkku prehospitála bálvalusain. (Gaska ja áigi leat rehkenastojuvvon go leaktomeari doalaha. Das lea maid feargaáigi mielde, muhto ii fal feargga vuordináigi.)

Davvi Dearvvašvuohta lea soahpan ovttasbargosoahpamušaid Suomain ja Ruoššain, ja dat mearkaša ahte ambulánsabálvalus ja gádjunhelikopter maid bargá rájiid badjel.

Oassin Finnmárkku buohcciviesu investeremis galgá maid AMK-guovddáš Girkonjárggas ođastuvvot. Vuosttaš kvartálas 2020:s biddjojuvvo dat seamma báikái go čáskadandoaimmahat ja politiija Girkonjárggas.

3.1.3 Ovttasdoaimma vuoddo- ja suohkandearvvašvuođabálvalusain

Finnmárkku buohcciviesu ovttasbargá viidát suohkandearvvašvuođabálvalusain Finnmárkku 19 suohkanis. Ovttasbargu lea sihke bajit strategalaš dásis bálvalusšiehtadusaid bokte ja ovttasbargo-orgánaid bokte nugo OSO ja KSU, ja lea pasieanttalagas ovttasbargu dan bokte go barget fásta-doaktáriiguin, doavtterváttain ja muhtin muddui maid dikšun- ja fuolahusbálvalusain. Mihttomearri lea ahte pasieanttat galget dovdat iežaset oppalaččat váras váldojuvvon. Bálvalusfálaldat galgá leat jotkkolaš ja koordinerejuvvon buot dikšungollosa lađđasiin suohkana rájes gitta spesialistadearvvašvuođabálvalusa rádji.

Bajit ovttasbargoorgána (*overordnet samarbeidsorgan*, OSO), lea ráđdeaddi orgána suohkaniid ja FIN gaskkas. Dat galgá láhčit diliid buriid ja oktilis pasieantaproseassaide go FIN ja suohkanat galget ovttasbargat pasieantadivššuin. Das lea mearridanváldi áššiin mat gullet ovttasbargošiehtadussii. Áššit main leat mearkašahtti ekonomalaš dahje struktuvrralaš váikkuhusat ferttejit meannuduvvot dábálaš vugiin dearvvašvuođadoaimmahagain ja guoskevaš suohkaniin. OSO vuollái leat ásahuvvon guokte báikkálaš fágalaš ovttasbargoorgána, okta nuortan ja nubbi oarjin. Dát leat ráhkadan doaimplánaid dievaslaš pasieantamannolaga ásaheapmái ja ovdánahttimii. Dat ja eanet pasieantamannolatprošeavttat, somáhtalaš divššus ja psyhkalaš dearvvašvuođagáhttemis ja gárrendiliid divššus, leat čohkkejuvvon ovtta 3-jahkásaš bajit prográmmii dievaslaš pasieantamannolagaid hárrái.

Okta dakkár prošeakta lea čuovvolanjoavkku ásaheapmi olbmuide geain leat stuora dearvvašvuođa- ja fuolahusdárbbut. Dat dáhkko vuosttažettiin dan guovtti buohcciviesu verddesuohkaniiguin ja áiggi mielde maiddái eará suohkaniiguin. Prošeakta galgá leat proaktiiva ja galgá deattuhit dan mii pasieanttaide lea deatalaš. Bargu fátmasta sullii 5 % pasieanttain geat atnet birrasiid beali dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusaid resurssain. Prográmmas lea maid mielde guovtti ovdaprošeavtta ásaheapmi, mii galgá ásahit digitála, geabbilis ja aktiivvalaš joavkkuid mat ohcet olbmuid geain leat duodalaš psyhkalaš gillámušat. Nuppi álgoprošeavttas lea sámi ja našuvnnalaš fokus, ja dan nuppis lea muđui Finnmárkku álbmot.

OSO cegge Klinalaš ovttasbargolávdegotti (*Klinisk samarbeidsutvalg*, KSU) dárbbu mielde čielggadit dihto čuolmmaid FIN ja suohkaniid ovttasbarggus. OSO lea maid ceggen sierra fástadoavtterrađi gos dearvvašvuođadoaimmahat ja fástadoaktárat besset deaivvadit. Dát fágarađđi meannuda áššiid main FIN háliida sirdit barggaid buohcciviesus doaktáriidda, dahje jus FIN háliida ásahit ođđa rutiinnaid. Dat lea maiddái orgána gos fástadoaktárat besset buktit cealkámušaid ja evttohusaid FIN rutiinnaide ja fálaldagaide.

Fástadoaktárat ja suohkanváldodoaktárat leat mitalan alddiineaset lagas ovttasbarggu Girkonjárgga ja Hámmerfeastta buohcciviesuid doaktáriiguin. Buohcciviesut fállet oahpaheami ja hárvhallama, earret eará akuhtamedisiinnas, vuoddo- ja suohkandearvvašvuođabálvalusaid doaktáriidda. Ambulerejeaddji spesialisttaid gelbbolašvuohta lokte maid veahkkin báikkálaš gelbbolašvuođa ja sii leat dorvun boaittoheale doaktáriidda.

Psyhkalaš dearvvašvuođagáhttema ja gárrendiliid divššu oktavuodas ovttasbarget suohkanlaš bálvalusat gárrendiliid divššuin ja psykiatriijabálvalusain (*rus og psykiatri*, RoP) Finnmárkku buohcciviesu DPS:guin ja UNN Ásgárdain. Mihttomearri lea fállat koordinerejuvvon ja oktilis fálaldaga go spesialistadearvvašvuođabálvalus, fástadoaktárat ja eará suohkanlaš bálvalusat ovttasdoimmet ja ovttasbarget.

Buhcciidsiidat lea erenoamáš bálvalusfálaldat Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Práksis leat buhcciidsiidat “beannotlinjábálvalus” gos vuoddearvvašvuođabálvalusa doaktárat ieža sisačálihit

iežaset pasieanttaid, pasieanttaid geaid dilli ii leat čielggaduvvon ja geat vurdet sáhtu, dahje pasieanttat geat galget váras váldojuvvot ovttá áigodaga ovdal go besset ruoktot buohcciviesso-orruma maŋŋel. Buhcciidsiiddain leat buohccidivššárat barggus birra jándora ja doavttir gohččunvávttas. Čoavddus lei vuodđu dálá KAD-seaŋggaid mat leat mearriduvvon našuvnnalaččat ovttasdoaimbareformma oktavuodas. Finnmárkkus leat dál oktiibuot 40 buhcciidsiidaseaŋgga ja KAD-seaŋgga.

Finnmárkku buohcciviesus leat ovttasbargosoahpamušat suohkaniiguin gos ii leat buohcciviessu, ja addá fásta ekonomalaš juolludeami buhcciidsiiddaid jodiheapmái daidda suohkaniidda. Dat buorida Girkonjárdga ja Hámmerfeastta buohcciviesuid kapasitehta ja dárbu mátkkoštit buohccivissui unnu muhtin pasieantajoavkkuide. Buhcciidsiiddain lea deatalaš sadji pasieantamannolagas, erenoamážit boares ja hearkkes pasieanttaide, muhto maidái borasdávdpasieanttaide. Dearvvašvuodadoaimmahaga ovdánahttinplánas namuhuvvo spesifihkalaččat ahte lea deatalaš veahkkin ovdánahttit buhcciidsiidamálle, gealbohuksema ja fágalaš fierpmádaga vuodul. Dearvvašvuodadoaimmahaga ja suohkana bálvalusat čohkkejuvvojit ovttá sadjái daid ođđa visttiide Hámmerfeasttas ja Álttás ovddidan dihte ovttasbarggu ja sihkarastin dihte dievaslaš pasieantamannolaga dásiid doarrás. Hámmerfestii ja Girkonjárdgii leat ásahuvvon ovttasdoaimman-koordináhtorat nannen dihte dearvvašvuodadoaimmahagaid ja suohkaniid ovttasdoaimma.

3.1.4 Ovttasdoaimma pasieanttaiguin ja oapmahaččaguin

Finnmárkku buohcciviesu vuodđudanbeavdegirjjis čuožžu ahte pasieanttaid ja oapmahaččaid vuoigatvuodát ja beroštumit galget áimmahuššojuvvot earret eará fásta ovttasbarggu bokte sin organisašuvnnaiguin. Oapmahaččaid ja pasieanttaid vásáhusat, dárboárvoštallamat, vuoruheamit ja oaivilat galget leat guovddážiid doaimma plánemis ja jodiheamis. Dat áimmahuššojuvvo earret eará geavaheaddjelávdegotti bokte. Guovvamánus 2019 cegejuvvui maid sierra nuoraidráđdi. Dat leat ráđdeaddi orgánat mat loktejit áššiid oppalaš vuodus. Nuoraidráđdi galgá erenoamážit fokuseret movt nuorra geavahedjiiid ja oapmahaččaid fálaldat sáhttá buoriduvvot. Geavaheaddjelávdegottis leat ovddasteaddjit huksen- ja ovdánahttinprošeavttain ja sii servet iešgudetlágan stivrraide, ráđiide ja lávdegottiide. Geavaheaddjelávdegoddi čoahkkana guđa-gávccii gearde jagis, ja nuoraidráđdi ges njealje-guđa gearde. Geavaheaddjelávdegotti jodiheaddji oassálastá stivrra čoahkkimiin ja sus lea cealkin- ja evttohanvuoigatvuohta.

Finnmárkku buohcciviessu fállá pasieanttaide ja sin oapmahaččaide kurssaid gos oahpahit hálldašit beaivválaš eallima go lea buohcci. Dat fálaldat adnojuvvo dávjá, ja oazžu buriid máhcahemiid. Pasieanttat geain leat bastevaš dahje guhkitáigasaš buozanvuodát ožžot sierra koordináhtora gii galgá bagadit pasieantta dikšomannolagas.

3.1.5 Bargoveahka, rekrutteren ja stabiliseren

Vai Finnmárkku buohcciviessu sáhttá fállat spesialistadearvvašvuodabálvalusaid main lea alla fágalaš standárda, de dat ferte geasuhit ja doalahit gelbbolaš bargiid. Muhtin fágasurggiin lea dat leamašan hástaleaddji, ja eará surggiin lea dearvvašvuodadoaimmahat gokčan spesialistadárbbu dássedit. Finnmárkku buohcciviesu mihttomearri lea leat báikin gosa dearvvašvuodabargit ovddemustá háliidit, ja dat lea bargan ulbmillaččat rekrutteremiin mánga jagi.

2005:s álggahuvvui rekrutterenprošeakta. Dalle ledje 57 % doavttvirggi dearvvašvuodadoaimmahagas guoros, ja fertejedje atnit olu sadjásašbargiid ja olggaldas ambulerema. Prošeavtta bokte čalmustuvvui rekrutteren ja dat ahte doalahit doaktáriid dainna lágiin ahte doaimmahagas lei aktiiva guoddu studeanttaid ja LIS1-doaktáriid hárrái. Dan botta go vurde ahte dábálaš doavttvirggit galge rahpasit, de atne rekrutterenvirggiid, ja sii fálle stipeandda ja eanet vejolašvuodaid hospiteret ja dutkat. Borgemánus 2019, maŋŋel go prošeakta šattai oassin beaivválaš doaimmas, ledje Finnmárkku buohcciviesus 18 % rabas virggi. Dat lea 30,5 virggi oktiibuot 171,5 bušeterejuvvon doavttvirggis.

Jotkkolaš rekrutterenfokus lea dárbbalaš dan dihte go lea váttis rekrutteret gárvesoahppan spesialisttaid olgguldasat ja lea buorre vásáhus oahpahit báikkálaččat. LIS1-virggiide rekrutterejuvvo bures. Muhtin fágabirrasat leat unnit ja rašit. Guhkesáiggi plánen ja ulbmillaš bargu deattuhuvvo

dainna lágiin ahte ohcat sadjásaččaid sidjiide geat galget mannat ealáhahkii, spesialiseremii UNN Romsii dahje nu ain. Finnmarkkumodealla ovdánahttin, mas guoktenuppelohkái studeantta juohke jagi gárvejit 5. ja 6. oahppojagi Finnmarkku buohcciviesus, lea nannen rekrutterema. Dušše guokte jagi maŋnel geahččalanprošeavttain lea dán jagi 6. jagi-mediidnastudeanttaid luohkká dievva. Studeanttat háliidit studeret ja bargat Finnmarkkus go gárvejit oahpu.

Vaikko guoros doavttervirggiid lohku lea njedjan, de lea ain rekrutteren hástaleaddji, erenoamážit dihto fágabirrasiin. Erenoamážit leat Hámmerfeastta ja Áltá sismedisiinnalaš birrasis, ja psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemis ja gárrendiliid divššus ja Hámmerfeastta radiologalaš ossodagas rekrutteren hástalusat; dain leat 11, 5,2 ja 5,1 guoros virggi. Klinihkaid mielde juohkásit guoros virggit ná: Psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemis ja gárrendiliid divššus leat 5 (11,2 %) guoros virggi, Hámmerfeastta klinihkas, dasa gullet maid Áltá ja Kárášjohka, leat 18 (23,7 %) ja Girkonjárdga klinihkas 7 (13,7 %).

Eará fágabirrasat leat nagodan šaddat stabiilan ja geasuhit hárvánan LIS-doaktáriid ja váldo-doaktáriid. Girkonjárdgas dat guoská erenoamážit sismedisiidnii, kirurgijai, gynekologijai ja radiologijai, ja Hámmerfeasttas ges leat nana kirurgija-, anestesia- ja gynekologijabirrasat. Psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemis birge erenoamážit Kárášjoga nuoraidpsykiatriija bures. Girkonjárdga odđa buohcciviesu orru buorideame rekrutterema. Stabiila fágabiras báikkálaš ángiris bargiiguin lea deatalaš buori bargobirrasii ja kultuvrii, mii fas álkidahtta rekrutterema ja stabiliserema.

Váldo-doaktáriid dáfus sáhtta dat ahte lámhit diliid vel eanet bagadeapmái, hospiteremii ja dutkamii, dahkat vel eanet geasuheaddjin bissut Finnmarkku buohcciviesus. Lea maid ovtasbargu birrasiguin olggobeale buohcciviesu vai bargiid guimmiide maid gávdnoše bargovejolašvuodat.

Vai sáhtta vuhtiiváldit dan ulbmila ahte bálvalusat galget leat nu lahka pasieanttaid go vejolaš, de lea ambuleren beaivválaš ja kultuvrralaš oassi FIN:s. Buot siskkáldas ambuleren lea eaktodáhtolaš ja FIN lea jo goasii iešbirgejeaddji (95 %) oktan ambulerejeaddji spesialistaiguin. Lea olu buoret go ovdal lei. Stuurimus oassi siskkáldas ambuleremis (63 %) dáhkkojuvvo Hámmerfeasttas Áltái, ja dat vurdojuvvo loktanit vel eanet vai ulbmilat sáhttet olahuvvot go Áltá Klinihkka rahppujuvvo. Ambuleren lea fásta čuovvovaš surggiin:

- Mánáiddoavttir Hámmerfeasttas mátkkošta Áltái, Girkonjárdgii ja Kárášjohkii
- Liikedoavttir Kárášjogas mátkkošta Áltái ja Hámmerfestii
- Liikedoavttir Girkonjárdgas mátkkošta Čáhcesullui
- Revmatologa Girkonjárdgas mátkkošta Kárášjohkii ja Čáhcesullui
- Kirurga, ortopeda, gynekologa ja anestesiadoavttir Hámmerfeasttas mátkkoštit Áltái
- Beallje-njunne-čottadoavttir Girkonjárdgas mátkkošta Áltái.
- Dasa lassin boahá UNN:s olgguldas ambuleren čuovvovaš surggiin:
 - Hámmerfestii: nevrologiija, monimuš, plastihkkakirurgiija ja bealji-njunni-čotta
 - Girkonjárdgii: allergologiija ja čalbmi
 - Áltái: nevrologiija ja monimuš
 - DPS:ide: vuorrasiidpsykiatriija

Spesialistabuohccidivššáriid (mánáid, anestesia, operašuvdna ja intensiiva) dálá dilli Finnmarkku buohcciviesus lea buorre. 105,5 spesiálabuohccidivššárvirggiin leat dušše 2,4 dain guoros virggit. Dan 103,1 devdojuvvon virgái gullá maid láigoheapmi.

3.1.6 Oahppu ja spesialiseren

Okta mihttu lea ahte visot dearvvašvuodadoaimmahaga ovtadagat ja fágasuorggit galget leat guovddážit gos dáhpáhuvá oahppan, dutkan, fágaovdánahttin, gealbohusen ja -fievrredeapmi suohkaniidda. Dat gáibida ahte fágabirrasiid gaskkas leat dilit lámhčuojuvvon bures ja ahte dain lea buorre oktavuoha.

FIN vuostáiváldá sihke mediidnastudeanttaid, buohccidivššárstudeanttaid ja eará dearvvašvuoda-fágalaš oahpuid studeanttaid. Ovtasbargu UIT:in ja UNN:in lea deatalaš vai dan sáhtta olahit. UiT:s leat dál guoktenuppelohkái doavtterstudeantta geat vázzet 5. ja 6. jagi mediidnaoahpus

Finnmárkku buohcciviesus. Dás árvoštallojuvvo leat stuora mearkkašupmi dearvvašvuoda-doaimmahakkii, go dat sáhtá veahkehit doavtterrekruitterema, ja rekruitterema dutkamii ja ođđa, geasuheadđi fágabirrasiid ovdánahttimii.

Dearvvašvuodadoaimmahagas lea ovttasbargošiehtadus práksissajiid birra dearvvašvuodaoahpuide, ja fállá dan dihte práksissajiid dáid surggiin: ergoterapiija (7), fysioterapiija (8), radiografiija (30) buohccidikšu oasseáiggis (10), buohccidikšu ollesáiggis (70), jortamovra (9), anestesiija-, mánáid-, intensiiva-, operašuvdna- ja borasdávdu buohccidikšu (13), psykologiija (4), medisiidna 5. jagis (10), ja medisiidna 6. jagis (12). Doaimmahaga sturrodaga ektui, de váldojuvvojit olu studeanttat vuostá. FIN:s ledje dasa lassin 2018:s dearvvašvuodabargit (9) ja ambulánsabargit (20) oahpu gazzame, ja fysioterapevttat turnusbálvalusas ja doaktárat LIS1-bálvalusas.

Dearvvašvuodadoaimmahagas leat LIS2- ja LIS3-doavttvirggit 17 spesialiserensurggiin. Leat dáhkkojuvvon 17 fágašiehtadusa UNN:in ja 2 Nordlánda buohcciviesuin ja Oslo universitehta-buohcciviesuin. Leat maid plánat dahkat ovttasbargošiehtadusaid UNN:in spesialiseremiin nugo beallji-njunni-čotta ja čalbmi maidda Finnemárkku buohcciviesus ii leat dohkkehuvvon oahpahušdoaimma. Gealbolokten deattuhuvvo dan bokte ahte LIS1 ja LIS2 hárvve dárbbášit vuordit beassat oassálastit geatnegahttojuvvon kurssain. Dat vuoruhuvvojit siskkáldas kurssain ja hárvvehallamiin, seammás go buohcciviesuid spesialistadárbu čájehuvvo čielgasit.

3.1.7 Fágaovdánahttin ja dutkan

Dutkan lea okta spesialistadearvvašvuodabálvalusa njealji váldobargguin. Finnemárkku buohcciviesu strategiija mielde galgá dearvvašvuodadoaimmahat veahkehit innovašuvnnain, ovdánahttimiin ja buoridit dearvvašvuodabálvalusaid. FIN lea leamašan aktiiva dutkanbiras ovttaskas surggiin juo guhká, ja háliida čalmmustahttojuvvo našuvnnalaš oktavuodas dutkama ja fágaovdánahttima siskko-beale ovttasdoaimmas, akuhtamedisiinnas, telemedisiinnas, dearvvašvuodabálvalusain sámi álbmogii ja ártkalaš gelbbolašvuodas.

FIN oazžu dutkanruđaid Davvi Dearvvašvuoda rámmajuolludeamis, ja das leat guokte sierra dutkanfoandda, okta mii lea várrejuvvon SÁNAG:ii ja nubbi oppalaš. FIN vuoruhat dutkandoaimmaid mat veahkkii ovdánahttet dutkanvugiid mat fokuserejit báikkálaš ja ártkalaš diliid. Erenoamážit golbma suorggi vuoruhuvvojit; multičearddalaš álbmoga oktavuodas dearvvašvuodálágádusain, akuhtadikšu biedgguid ássi álbmogii ja dearvvašvuodálágádusa gelbbolašvuoda doalaheami, ja dearvvašvuodaveahki vuoddo- ja spesialistadearvvašvuodabálvalusa russenčuoggás. Gávdno sierra dutkanossodat mii čuovvola dutkanprošeavttaid dárkkilit.

FIN dutkanstivra jugii 2018:s 2,8 milliuvnna kruvnnu doarjjan guoktenuppelohkáii dutkanprošektii. Davvi Dearvvašvuodas ruhtadii golbma doavttergráda ja ovtta postdoavtterprošeavtta. Dasa lassin lei SÁNAG dutkan- ja ovdánahttinossodagas guokte milliuvnna kruvnnu juolludeapmái našuvnnalaš prošeaktaohcamiidda mat gusket sámi álbmogii. Okta deatalaš oassi dearvvašvuodadoaimmahaga dutkamis dutkojuvvo SÁNAG:s. Dat galgá dan bokte go gaskkusta máhtu ja ovdánahtta ođđa dutkama, veahkkii loktet gelbbolašvuoda sápmelaččaid erenoamáš dárbbu birra gielalaš ja kultuvrralaš heivehuvvon diagnostihkkii ja dikšui. Earret eará dutkojuvvo movt loktan geavaheaddjimierváikkuheapmi, sámi geavaheddjiide, sáhtá ipmirduvvot ja čadahuvvot go deaivvada dearvvašvuodabálvalusain. Dat ahte movt hástalusat ja noadit sáhttet čuohtat sámi boazodolliid psyhkalaš dearvvašvuhtii, dan ektui ahte bargat bures bohccuiguin, lea fas eará fáddá.

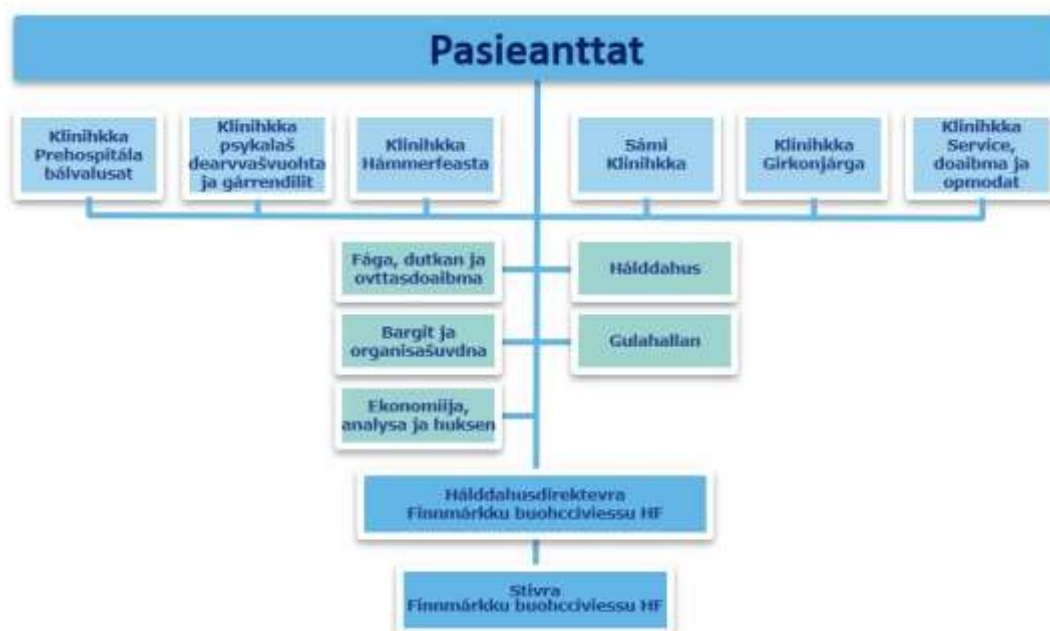
3.1.8 Organisašuvdna ja jodiheapmi

FIN lea dál organiseren klinihkalaš doaimma guđa klinihkkii main leat sierra klinihkkahoavddat. Dat leat Prehospitála bálvalusat, Psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid dikšu, Hámmerfeasta, Girkonjárga, Sámi Klinihkka ja Service, doaimma ja opmodat. Oktasaš hálldahus- ja doaimma-funkšuvnnat leat organiserjuvvon hálldahusdirektevrra vuollái.

Doaimmahatjodiheapmi lea buori muddui čohkkejuvvon Hámmerfestii. Goappaš buohcciviesuin lea báikkálaš klinihkkahoavda mas lea ovddasvástádus buot somáhtalaš fágaid jodiheamis. Guovllu-mediinnalaš guovddážat Álttás ja Kárášjogas leat leamašan Hámmerfeastta klinihkkahoavdda vuolde, báikkálaš ossodatjodiheddjiin. Kárášjohka šattai sierra klinihkkan go Sámi Klinihkka álggahuvvui golggotmánu 1. b. 2019:s. Dál čielggaduvvo galgá go Áltá šaddat sierra klinihkkan ođđajagimánu 1. b. 2020 rájes. Dasa lassin leat doavtterbálvalusas, seangaboasttain ja poliklinihkain báikkálašovttadatjodiheaddjit. Psyhkalaš dearvvašvuodaáhtten ja gárrendiliid dikšu lea organiserejuvvon klinihkkahoavdda vuollái mii lea lokaliserejuvvon Álttás sierra ossodatjodiheddjiiguin DSP:in. Sis lea báikkálaš ovddasvástádus doaimmaheami ja bargiid hárrái.

Sámi Klinihkka ásaheami dihte lea hálddahusdirektevra johtui bidjan proševtta čielggadit ja ávžžuhit ođđa klinihkkastruktuvrra Finnmárkku buohccivissui. Jus dat ođđa struktuvra mearriduvvo, de galgá plána mielde álggahuvvot ođđajagimánu 1. b. 2020. Ođđa struktuvrras galget leat guhitta klinihkka: Hámmerfeasta, Girkonjára, Sámi Klinihkka ja Áltá gos somáhtalaš dikšu, psyhkalaš dearvvašvuodaáhtten ja gárrendiliid dikšu organiserejuvvojit oktii ja ovttá báikkái. Prehospitála bálvalusat ja Service, doaimma ja opmodat joatkašuvvet dálá struktuvrra mielde.

Govus dás vuollelis čájeha Finnmárkku buohcciviesu dálá hálddahaslaš organiserema.

Govus 6: Finnmárkku buohcciviesu dálá hálddahaslaš organiserema

3.1.9 Ekonomija ja aktivitehta

Ekonomalaš guhkesáiggeplána 2018–2021 mielde galggai leat jahkásaš badjelbáza 24 milliuvnna kruvnno. Finnmárkku buohccivissui gárttai 2018 loahpas negatiiva vuollebáza 17,9 milliuvnna kruvnno, mii lea 41,9 milliuvnna kruvnna heajut boadus go bušeterejuvvon. Vuolláibáhčaga váldosivat leat heajut ISF-dienas go bušeterejuvvon, ja alit medikameantagolut, guossepasieanttat ja bargonávccaid láigoheapmi. 2018:s lei veaháš buoret likviditehtadilli go 2017:s. Nugo namuhuvvon ovdalaš vuollekapihttaliin, de lea dearvvašvuodadoaimmahat dál bargame stuora investeren-proševttaiguin iežaset visttiide. 2018:s investerejuvuvui 458 milliuvnna kruvnno Girkonjárgga ođđa buohccivissui, Álttá Klinihkkii ja Sámi Klinihkkii, ja Hámmerfeastta ođđa buohcciviesu ovda-proševtta álggaheapmái.

Dearvvašvuodadoaimmahagas lea 2019 bušeahhta 1,59 milliárdda kruvnno. Borgemánus diedihuvvui 23,1 milliuvnna kruvnno negatiiva boadus, mii lea 39,1 milliuvnna kruvnno unnit go bušeterejuvvon. Dearvvašvuodadoaimmahaga prognosa jahkái 2019 lea dál negatiiva boadus 10 milliuvnna kruvnno.

Dearvvašvuodadoaimmahaga dikšunaktivitehta njeiejai veaháš 2018:s (1,2 %). Dat lea eanas fárrema dihte ođđa buohccivissui Girkonjárggas. Dearvvašvuodadoaimmahat lea rievddadan doaimma

birrajándorbálvalusaid poliklinihkalaš bálvalusaide. ISF-sisaboađus 2019:s lea vuos unnit go bušeterejuvvon dan dihte go lea unnit poliklinihkalaš doaibma go mii lei plánejuvvon, ja go leat badjelmeare olu bargonávccaid láigohan.

Pasieanttaid proseantalošku, geat ožžo divššu maŋgel áigemeari, lei 1,2 % 2018:s, mii lea 0,2 proseantalogu njiedjan 2017 rájes. Alimus proseantalošku áigemearrerihkkumiin lei 2018:s psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten- ja gárrendiliid dikšosuorggis, mii lea gal olu unnidan áigemearrerihkkumiid, go 2018:s lei áigemearrerihkkumiid gaskamearri 6,2 % ja 2017:s 14,4 %. 2017 rájes leat maid 2018 rádjái vuordináiggit otnon, go Finnmárkku buohcciviesus ledje dát vuordináiggit: oppalaččat 54 beavvi, ja 55 beavvi somatihkas, 46 rávisolbmuid psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemis, 46 fágaidrasttildeaddji spesialiserejuvvon gárrendiliid divššus ja 46 beavvi mánáid ja nuoraid psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemis. 2019:s leat, nu movt doaibmaraporta 8/2019 dieđiha, vuordináiggit dássáži 60, 49, 42 ja 52 beavvi.

3.2 Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu HF

Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu HF (UNN), ovdalaš Romssa regiovdnabuohcciviessu, ásahuvvui buohcciviesoreformma oktavuodas 2002:s, ja 2007 rádjái das ledje Romssa buohcciviessu, psykiátralaš buohcciviessu Åsgårðas, Romssa militeara buohcciviessu Bardufossas, Longyearbyena buohcciviessu, ja maŋga DMS ja DPS. Ođđajagimánu 1. b. 2007 heaittihuvvui Hålogalánda buohcciviessu, ja Áhkánjargga ja Háršttáid buohcciviesut šadde UNN oassin. Viesterállasa buohcciviessu šattai Nordlándda buohcciviesu oassin. Romssa militeara buohcciviesu mearridedje heaittihit 2014:s.

UNN:s lea báikkálašbuohcciviessoovddasvástádus Romssa álbmogii, ja Davvi-Nordlándda álbmogii (guhtta suohkana davimusas Nordlánddas), mat oktiibuot leat 193 000 ássi. UNN:s lea dasa lassin ovddasvástádus Svalbárdda vuoddo- ja spesialistadearvvašvuodabálvalusa hárrái. Regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun, lea UNN:s ovddasvástádus Davvi-Norgga ja Svalbárdda ássiid hárrái. Dat leat oktiibuot 477 000 ássi. Dat mearkaša ahte lea regiovdna- ja universitehtabuohcciviessoovddasvástádus goalmádasoassái Norgga areálas ja vuollelaš 10 % Norgga álbmoga hárrái. UNN:s lea maid seammalágan hástalus go Finnmárkku buohcciviesus dearvvašvuodabálvalusaid lokaliserema hárrái álbmogii mii lea geográfalaččat lávdan miehtá viiddis guovllu. UNN:s leat 30 suohkana iežas pasieantaguovllus.

UNN višuvdna lea ahte *Leat pasieantta bohtosat mat lohkkojit! Mii addit buoremus divššu!* Dat mielddisbuktá addit buoremus iskkadeami ja divššu vai pasieanttat ja oapmahaččat leat oadjebasat ja bures váldojuvvon váras. UNN lea davviguovlluid universitehtabuohcciviessu ja das galget leat gelbbolaš mielbargit mat loktet bures, ja dat galgá ovttasbargat oahppoásahusaiguin oahpahan ja movttiidan dihte gelbbolaš dearvvašvuodabargiid.

UNN ROMSA

UNN:s leat guokte buohcciviesu Romssas: somáhtalaš buohcciviessu Breivikas ja psykiátralaš buohcciviessu Åsgårðas. Romssas lea leamašan sierra somáhtalaš buohcciviessu 1800-logu gaskkamuttu rájes go *Senjen og Tromsø Sygehus* vuodduuvvui. Buohcciviessu sirdojuvvui ođđa vistái 1922:s. 1991:s gárvánii dálá buohcciviessu Breivikas. 1966:s gárvánii Åsgårda psykiátralaš buohcciviessu.

Buohcciviessu šattai universitehtabuohcciviessun 1973:s go UiT álggahii medisiidnaoahpu. UNN Romssas lea báikkálaš-, regiovdna- ja universitehtabuohcciviessoovddasvástádus sihke somáhtalaš divššu, psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja gárrendiliid dikšuma dáfus. Ollislaš regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun čađaha UNN eanas oasi dárkilis iskkademiin ja divššuin earret go muhtin dilálašvuodain mat leat doaibmajuhkkujuvvon našuvnnalaččat. UNN:s leat čieža našuvnnalaš doaimma. Báikkálašbuohcciviessun lea UNN Romssas ovddasvástádus sullii 131 000 ássi ovddas.

Cuoŋománu 2018:s viiddiduvvui UNN Breivika 22 000 m² go ođđa A-soadji ja PET-guovddáš gárvánedje. Goappaš dain visttiin leat deatalaš regiovnalaš doaimmat čohkkejuvvon. A-soajis leat earret eará ođđa operašuvdnalanjat main leat guokte operašuvdnarobhta mat adnojuvvojit

borasdávdačuohpademiin, ja ođđa, stuora medisiinnalaš intensiiva, ja ambulánsadustehus, poliklinihkat ja medisiinnalaš laboratoriaossodat. PET-guovddáš čađaha allaspesialiserejuvvon nuklearmedisiinnalaš iskkademiid, divššu ja dutkama.

Romsii plánejuvvo ođđa psykiatriija- ja gárrendiliidvisti. Dálá visti UNN Åsgårdas lea gollán, ii ge leat heivehuvvon dálá dikšunvuohkái psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemis ja gárrendiliid divššus.

UNN HÁRŠTTÁK

Vuosttaš buohcciviessu Háršttáin gárvánii 1900:s ja stuoriduvvui 1930:s, 1938:s ja 1963:s. 1977:s gárvánii dálá buohcciviessu. 2000:s vállojuvui ođđa visti atnui psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemii ja gárrendiliid dikšumii, ja geassemánus 2019 rahpasii ođđa ambulánsastašuvdna. UNN Háršttáin lea báikkálašbuohcciviessu sullii 35 000 ássái guđa suohkanis.

UNN lea álggahan ođđa areálaplánema UNN Háršttáide. Molssaeavttut leat divodit ja stuoridit dálá vistti, dahje hukset ođđa.

UNN ÁHKÁNJÁRGA

UNN Áhkánjarga lea dál guovtti lokaliseremis, Áhkánjargga guovddážiis lea somáhtalaš ossodat ja Håvikas psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja gárrendiliid divššu ossodat. Buohcciviessu Áhkánjargga guovddážiis gárvánii 1938:s, ja buoriduvvui 1963:s, 1970:s ja 1977:s. 2002:s sirdii akuhtta-dustehus ja doavtterváhta sierra vistái ja buohcciviessu buoriduvvui mánga čuođi milliuvnna kruvnno ovddas áigodagas 2008–2010. DPS ja gárrendiliid dikšunklinihkka Håvikas gárvánedje 1982:s ja 1983:s, ja stuoriduvvui 2014:s. UNN Áhkánjarga lea guđa suohkana 27 000 ássi báikkálaš buohcciviessu.

Lea mearriduvvon ahte Áhkánjargii galgá huksejuvot ođđa buohcciviessu. Ođđa buohcciviesu plánen galgá ovdaprošeaktan ja gárvánit 2023:s. Nugo daid ođđa buohcciviesuin Finnmárkkus, de čohkkejuvvojit somáhtalaš dikšu, psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid diksu ovttá sadjai. Plána lea lokaliseret oktii ovttá dearvvašvuodavissui maid Áhkánjargga suohkan galgá jodihit.

LONGYEARBYEN

Longyearbyenis Svalbárddas lea leamašan sierra buohcciviessu 1917 rájes. Buohcciviesus lea ovddasvástádus buot bálvalusaid ovddas (vuoddo- ja spesialistadearvvašvuodabálvalusat), sullii 2000 ássá Svalbárddas. Doppe lea akuhttamedisiinnalaš gearggusvuodabuohcciviessu mas ii leat traumadustehus, ii ge riegádahttinossodat. Buohcciviesus lea operašuvdnalatnja ja doppe čađahuvvojit dihtolágan operašuvnnat.

Dál ii leat plánas rievdadit Svalbárdda vistti movt ge.

EARÁ BÁIKKIT - FINNSNES JA HÁNSSAGIEDDI, VUOTNASIIDA, SILSAND JA STORSTEINNES

UNN:s leat guovllumedisiinnalaš ja guovllupsykiátralaš guovddážit Finnsnesas ja Hånsaggiētis (Sonjatun) main lea spesialistapoliklinihkka, dialysa ja riegádahttinlanjat. Dasa lassin leat Silsandas, Sjøveganis ja Storsteinnesas DPS:at.

Kárta ja tabealla dás vuollelis čájeha dearvvašvuodadoaimmahaga lokaliseremiid ja makkár bálvalusat gos ge leat, ja 2018 čoavddalogut.

Govus 7: UNN dikšunbáikkat

Čoavddalogut (2018)

Bušeahhta	7,55 mrd kr
Mánnodoaimmat, oppalaččat	6 553
Doaktárat, jahkedoaimmat	931
Buohccidivššárat ja jortamovrrat	1 919
Buozalmasjávkan	8,6 %
Sisačáliheamit/veallánjándorat (SO, PS, TSB)	41 399 orruma
Gaskamearálaš veallánáigi SO	4,7 jándora
Seaŋggat SO	576 seaŋgga
Seaŋggat PS, TSB	230 seaŋgga
Pol. konsultašuvnnat/beaivedikšumat (SO, PS, TSB)	389 273
Pasieantaguovlu	193 025
Dutkanartihkkalat	312
Doavttergrádat	30
Studeanttat práksisis	2 450

Tabella 2: UNN čoavddalogut

3.2.1 Dearvvašvuodabálvalusfálaldat

Dát kapihtal ovdanbuktá UNN klinihkalaš fálaldaga Romssa, davimus Nordlándda ja Svalbárdda álbmogii, ja UNN rolla ja ovddasvástádusa regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun Romssa, Svalbárdda, Finnmárkkku ja Nordlándda álbmogii.

SOMÁHTALAŠ BÁLVALUSFÁLALDAT

UNN:s lea somáhtalaš buohcciviessu Romssas, Hársttáin, Áhkánjárggas ja Longyearbyenis. UNN Romsa lea ollislaš regiovdnabuohcciviessu buot funkšuvnnaiguin ja váktafunkšuvnnaiguin buot subspecialitehtain, olles Davvi Dearvvašvuoda doaibmaguovllus. Hársttáid buohcciviessu lea akuhttabuohcciviessu mas lea akuhttakirurgiija. Áhkánjárgga buohcciviesus lea akuhttakirurgiija ja beaivekirurgiija, muhto ii leat ortopediija váktagearggusvuotta.

Longyearbyen buohcciviessu lea erenoamáš buohcciviessu mii fállá sihke vuoddo- ja spesialista-dearvvašvuodabálvalusaid, ja bártnedivššu ja fitnodatdearvvašvuodabálvalusaid. Buohcciviessu lea guovddázis báikkálaš gearggusvuodas ja doppe lea operášuvdnalatnja gos álkibuš kirurgalaš čuohtepademiid sáhtta čadahit. Stuora lihkohevuodaid oktavuodas fertejit UNN Romssas sáddet bargiid dohko dahje pasieanttat sáddejuvvojit girddin UNN Romsii. Buohcciviesus ii leat riegdáhttinfálaldat ja riegdáhttit fertejit buori áiggis ovdal riegdáhttima mannat nannámii.

UNN:s leat guovllumedisiinnalaš guovddázat Finnsnesas ja Hánssagiettis, main lea bures ásašuvvon poliklinihkalaš doaibma, báikkálaš dahje ambulerejeaddji spesialistaiguin muhtin somáhtalaš fágasurggiin. DMS:ain leat maid dialysafálaldagat.

UNN Romsa čadaha daid eanemus dárkileamos iskkademiid ja divššuid earret go daid mat leat doaibmajuhkkojuvvon našuvnnalaččat, earret eará transplantašuvdnakirurgiija OUS:i ja duodalaš buolašeamit Bergen Dearvvašvuhtii. Regiovdnabuohcciviessodoibmii gullá ovddasvástádus ovdánahttit ja fállat allaspecialiserejuvvon pasieantadivššu ja diagnostihka. Seammás galgá regiovdnabuohcciviessu movttiidahttit ja doarjut nana fágabirrasiid olles regiovnas.

Regiovdnabuohcciviessun lea UNN:s ovddasvástádus doalahit váktagearggusvuoda buot spesialitehtain, maiddá sismedisiinnalaš ja kirurgalaš subspecialitehtain. Regiovnna eará doaimmahagat atnet daid olu fágalaš konfereremis. Eará dearvvašvuodadoaimmahagain lea muhtin

beivviid “riekti” subspecialistii oppalaš duogášvávttas, muhto dušše UNN gokčá buot spesialitehtaid birra jándora, birra jagi.

Nugo eará regiovdna- ja universitehtabuohcciviesuide Norggas, de leat UNN:i juhkkovuvvon muhtin našuvnnalaš doaimmat. UNN:s leat čuovvovaš doaimmat:

- našuvnnalaš dárkilis trombocytimmunologijja dikšunbálvalus,
- našuvnnalaš inkontineansa ja vuollenjáržádávddaid gealbobálvalus,
- našuvnnalaš antibiotikaresistánsa (K-res) duođaštangealbobálvalus,
- našuvnnalaš bealje- ja čalmmehemiid gealbobálvalus,
- našuvnnalaš nevromuskulára gillámušaid (NKM) gealbobálvalus,
- našuvnnalaš mikrobaid antibiotikaresistensa (NORM) vákšunvuogádat, ja
- našuvnnalaš e-dearvvašvuodaguovddáš.

PSYHKALAŠ DEARVVAŠVUOĐAGÁHTTEMA JA GÁRRENDILIID DIVŠŠU BÁLVALUSFÁLALDAT

Dearvvašvuodadoaimmahaga doaibma psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja fágaidrasttildeaddji spesialiserejuvvon gárrendiliid divššu váldobáiki lea Romssas Ásgárdas. Doppe lea buohcciviesu dábálašpsykiatriijai, akuhtta- ja erenoamášpsykiatriijai ja gárrendiliid dikšui. Buohcciviesus leat regiovnalaš doaimmat psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemii Ufuolta, Romssa ja Finnmárkku várás - golbma akuhttašpsykiátralaš boastta, okta psykosa- ja gárrendiliid boasta, guokte sihkarvuodaboastta, okta vuorrasiidpsykiátralaš boasta, ja golbma gárrendiliid boastta. Dasa lassin leat guokte regiovnalaš poliklinihka vuorrasiidpsykiatriija ja gárrendiliid váste. Gárrendiliid poliklinihkas lea easta-deaddji bearašjoavku ja dálkkasassisterejuvvon gárrendiliid dikšu.

Ásgárdas lea maid psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid dikšoguoovddáš (SPHR), mii lea dego DPS. Das leat guokte jándorovttadaga, okta psykiátralaš poliklinihkka rávisolbmuid várás mas lea regiovnalaš OCD-joavku (bággogillámušat), okta gárrendiliid joavku, ja okta regiovnalaš dálkkaskeahkes dikšunfálaldat, ja okta ambulánta akuhttajoavku ja ambulánta rehabiliterenjoavku. Doppe leat maid fágaovdánahhtin, dutkan ja oahppu lokaliserejuvvon ovttá fágaovdánahhtin ovttadakkii, ja veahkaválddi, traumáhtalaš huša ja iešsorbmenestadeami regiovnalaš resursaguovddáš (RVTS-Nord), ja sihkarvuoda-, giddagas- ja riektepsykiatriija regiovnalaš gealboguovddáš. Dasa lassin lea Dearvvašvuodadirektoráhta prográmma iešsorbmemma vuostá (VIVAT) organiserejuvvon UNN:i.

Romssas ja Nordlánddas gávdnojit SPHR-doaimmat rávisolbmuid váste viđa DPS:s: Háršttáin, Áhkánjárdgas, Silsandas/Sjøveganis, Hánssagiettis ja Romssas. Romssas lea SPHR-doaibma guovtti sajis: Ásgárdas ja Storsteinnesas. Buot DPS:in leat psykiátralaš poliklinihkat rávisolbmuid várás main lea gárrendiliid joavku, ambulánta akuhttajoavku ja birrajándorovttadat. Áhkánjárdgas lea viiddiduvvon fálaldat gárrendiliid divššu dáfus regiovnalaš čielganboasttain ja regiovnalaš gealbo-guovddáš gárrendiliid eastadeami ja dikšuma várás (KoRus Nord).

UNN:s leat 221 jándorsaji psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemii ja gárrendiliid dikšui, 73 seangga leat psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema váste Ásgárdas ja 81 ges DPS:in. Dasa lassin leat 67 seangga gárrendiliid dikšumii.

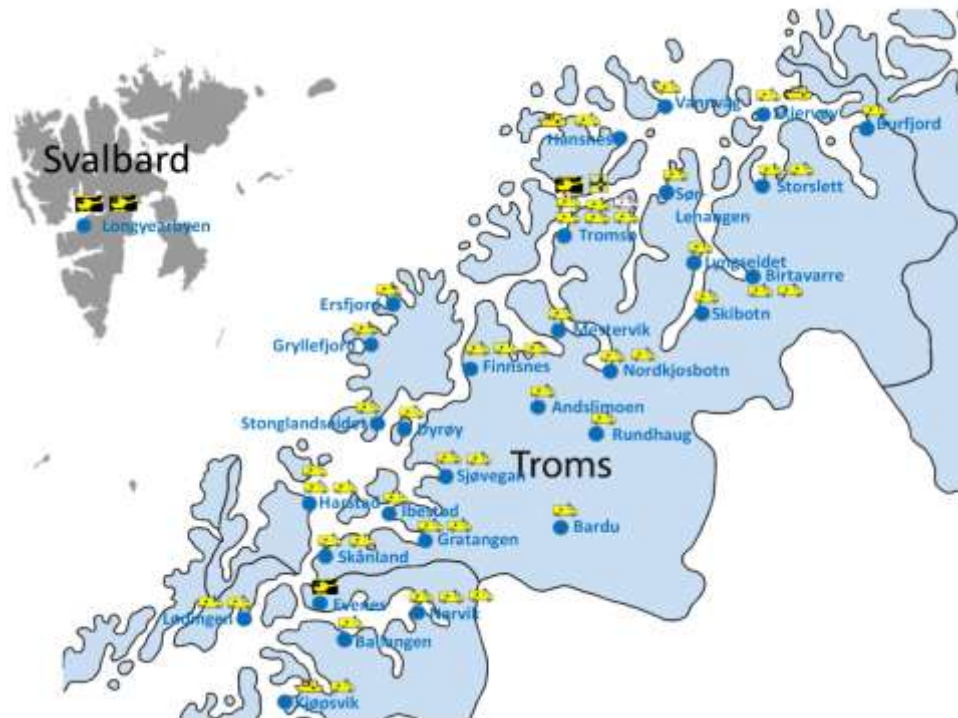
UNN:s lea buot mánáid- ja nuoraiddikšun organiserejuvvon ovttá klinihkkii. Mánáid- ja nuoraidpsykiatriija lea organiserejuvvon mánáid- ja nuoraidmedisiinnain, mánáidrehabiliteremiin ja medisiinnalaš genetiikkain ovttá sadjái. Olggobealde Romssa leat BUP-poliklinihkat buot DPS:ain ovttá sajis. Romssas lea vel stuorebuš poliklinihkka, ja dasa lassin guokte nuoraidpsykiatriija seangaboastta akuhtta ja elektiiva divššu ja borranváltuid váste. UNN:s lea ovddasvástádus dikšut mánáid ja nuoraid Finnmárkkus geat dárbbasit fáhkka ja plánejuvvon sisačálihemiid mánáid- ja nuoraidpsykiatriijai, muhto borranváttdoasta lea regiovnalaš.

BUP Romssas leat dasa lassin spesiálapsykiátralaš poliklinihkalaš fálaldagat mánáide ja nuoraide bággogillámušaid, láhttenváltisvuodaid, nevropsykiatriija ja psykosagillámušaid dikšui.

3.2.2 Prehospitála bálvalusat

UNN:s lea ovddasvástádus Romssa ja Ufuohhta Davvi-Nordlánddas álbmoga prehospitála bálvalusa ovddas, lassin dan regiovnnaš akuhtamedisiinnalaš gulahallanguovddáža ovddas (R-AMK). Dasa gullá ambulánsabálvalusa regiovnnaš koordineren ja girdiambulánsa našuvnnalaš koordineren. Dat mearkkaša koordineret 46 biilaambulánsa, mat leat juhkkovuvvon 29 ambulánsastašuvdnii, guokte ambulánsafatnasa, ovttá servodatfatnasa ja ovttá dearvvašvuodafievrredanbiilla. Das lassin lea Romsii stašunerejuvvon okta ambulánsagirdi mas barget UNN anestesiijadoavttir ja -buohccidivššár, ja njeallje ambulánsahelikoptera, guokte Svalbárdas, okta Romssas ja okta Evenáššis. Buot helikopteriin, earret das mii lea Evenáššis, barget UNN anestesiijadoaktárat, Evenáššis ges bargá UNN ja NLSH anestesiijadoavttir vuoruid mielde. Oktiibuot vudjet 31 000 geardde jagis. Ambulánsabálvalus vuodjá ja girdá badjel 2 milliuvnna kilomehtera jagis, ja juohke ambulánsabiilamátki lea gaskamearálaččat 66 km.

Govus dás vuollelis čájeha UNN prehospitála bálvalusaid organiserema.

	Gaska	Áigi		Gaska	Áigi
Buvruvotna - Romsa	207 km	4 dii 25 min	Skánit - Hárštták	31 km	0 dii 35 min
Gárgán - Romsa	71 km	1 dii 1 min	Stonglandseidet - Hárštták	68 km	2dii 34 min
Finnsnes - Romsa	156 km	2 dii 12 min	Gásluokta - Áhkánjárga	97 km	1 dii 29 min
Longyearbyen - Romsa	959 km	2 dii (girdiin)	Bardu - Áhkánjárga	73 km	1 dii 3 min

Govus 8: Bajilgovva Romssa, Davvi-Nordlándda (Ufuohhta) ja Svalbárdas prehospitála bálvalusain. (Gaska ja áigi leat rehkenastovuvvon go leaktomeari doalaha. Das lea maid feargáigi mielde, muhto ii fal feargga vuordináigi.)

Viiddis doaimma lassin mas leat 275 olbmo turnusis, de leat dan prehospitála bálvalusas maid oahpahandoaimma, mas leat práksissajit paramedisiinnalaš ohppui ja 30 oahpahallái.

3.2.3 Ovttasdoaimma vuoddo- ja suohkandearvvašvuodabálvalusain

UNN ovttasbargá viidát suohkandearvvašvuodabálvalusain Romssa ja Davvi-Nordlándda 30 suohkanis. Buot suohkaniiguin leat šihttojuvvon ovttasbargošiehtadusat. Ovttasbargu lea sihke bajit strategalaš dásis bálvalusšiehtadusaid bokte ja ovttasbargoorganaid bokte nugo OSO, ja lea pasieanttalagas ovttasbargu fástadoaktáriiguin, doavttervávttain ja muhtin muddui maid dikšun- ja fuolahusbálvalusain. Mihttomearri lea ahte pasieanttat galget dovdat iežaset oppalaččat váras váldovuvvon. Bálvalusfálaldat galgá leat jotkkolaš ja koordinerejuvvon buot dikšungollosa lađđasiin suohkana rájes gitta spesialistadearvvašvuodabálvalusa rádjái.

UNN:s lea OSO sihkkarastin dihte buori ovttasbarggu dearvvašvuodadoaimmahaga ja “báikkálaš-buohcciviessosuohkaniiguin” UNN pasieantaguovllus. Dat láhčá veahkkinn diliid buriid ja oktilis pasieantamannolagaide go goappaš bealit leat searvvis pasieantta divššus. OSO lea ásahan sierra ovttasbargolávddiid juohke dan golmma somáhtalaš buohccivissui, ja juohke dan viđa psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten- ja gárrendiliid dikšunguovddázii.

OSO cegge Klinalaš ovttasbargolávdegotti (*Klinisk samarbeidsutvalg*, KSU) dárbbu mielde čielggadit dihto čuolmmaid UNN ja suohkaniid ovttasbarggus. OSO lea maid ceggen sierra fástadoavtterráđi gos dearvvašvuodadoaimmahat ja fástadoaktárat besset deaivvadit. Dát fágaráđđi meannuda iešgudetlágan áššiid mat gullet UNN ja fástadoaktáriid ovttasbargui, ja maid áššit main UNN háliida sirdit barggaid buohcciviesuin fástadoaktáriidda, dahje jus UNN háliida ásahit ođđa rutiinnaid.

Fástadoaktárat ja suohkanváldodoaktárat vásihit lagas ovttasbarggu UNN buohcciviesso-doaktáriiguin, sihke dan bokte ahte UNN doaktáriiguin sáhtta konfereret, ja ahte lea ásahuvvon ovttasbargojoavku gos sihke UNN ja suohkaniid dikšunbargit ja ovttasbarget. Ovdamearkkat dakkár doaimbajuid leat Pasieantaguovdilastojuvvon dearvvašvuodabálvalusjoavku, ja Helse i Arbeid - guovddáš (Dearvvašvuodta Barggus) mii lea UNN ja NAV ovttasbargu.

Pasieantaguovdilastojuvvon dearvvašvuodabálvalusjoavku ásahuvvui 2014:s. Dat lea fágaidrasttildeaddji joavku mas leat sihke UNN Romssa ja Romssa suohkana bargit mielde. Joavkkus lea pasieantakoordináhtor, doavttir, fysio- ja ergoterapevta, farmasøyta ja sihke UNN ja suohkana dearvvašvuodačáli. Joavku bargá nannet dearvvašvuodabálvalusa ja pasieantamannolaga hearckes boarrásiidda ja pasieanttaide geain leat moalkás ja bistevas buozanvuodát. Mihttomearri lea ahte nannejuvvon ovttasbargu dikšundásiid gaskka galgá eastadit buozanvuodaid ja vearránemiid go árrat ožžot diagnosa ja ožžot buori čuovvoleami olggosčáliheami maŋnel. Romssa joavkkus lassin leat sullasaš joavkkut ásahuvvon Háršttáid, Báhcavuona, Gálssa ja Leaŋgáviika suohkaniidda.

Helse i Arbeid lea našuvnnalaš konseptta mii álggahuvvui Romssas logi jagi áigi UNN ja NAV ovttasbarggus. Ulbmil lea láhčit diliid olbmuid geat leat gáhččan eret bargoeallimis deahkke- ja dáktevigiid dihte dahje dábálaš psyhkalaš dearvvašvuodaváttuid dihte. Fágaidrasttildeaddji iskkademiid ja dearvvašvuodaovddideaddji bálvalusaid bokte galgá Helse i Arbeid bargat oažžut eanemus lági mielde buohccindieđihuvvon olbmuid fas bargui ja seammás eastadit guhkesáiggi buozalmasjávkkamiid. Čakčamánu dán jagi rahppojuvvui sierra guovddáš Romssas. Das leat sullii guoktelogi jahkedoaimma, main leat doaktárat, psykologat, fysio- ja ergoterapevtat ja UNN dearvvašvuodačállit ja NAV ráđdeaddit.

Psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja gárrendiliid divššu oktavuodas ovttasbarget suohkanlaš bálvalusat gárrendiliid divššuin ja psykiatriijabálvalusain (*rus og psykiatri*, RoP) UNN DPS:iguin. Romssas barget maid BUP ja dearvvašvuodastašuvdnabálvalus ovttas čujuhemiid ja dikšundásiid dáfus. Ulbmil ovttasbargguin lea fállat koordinerejuvvon ja oktilis fálaldaga go spesialistadearvvašvuodabálvalus, fástadoaktárat ja eará suohkanlaš bálvalusat ovttasdoibmet ja ovttasbarget.

Dearvvašvuodadoaimmahat fállá maid oahpaheami ja hárjehallama vuodđodearvvašvuodabálvalusa doaktáriidda, seammás go ambulerejeaddji spesialisttaid gelbbolašvuodta lokte maid veahkkinn báikkálaš gelbbolašvuoda ja sii leat dorvun boaittoeale doaktáriidda.

Buhcciidsiiddat lea erenoamáš bálvalusfálaldat Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Vuodđodearvvašvuodabálvalusa doaktárat ieža sisačálihit iežaset pasieanttaid, pasieanttaid geaid dilli ii leat čielggaduvvon ja geat vurdet sáhtu, dahje pasieanttat geat leat olggosčálihuvvon buohcciviesus, muhto eai vuos leat gergosat mannat ruoktot. UNN ja Davvi Dearvvašvuodta RHF juolludit fásta ekonomalaš doarjaga Davvi-Romsii doaimmahit buhcciidsiiddaid ja guovllugeriatriijalaš seanggaid. Dat buorida Romssa buohcciviesu kapasitehta ja dárbbu mátkkoštit buohccivissui unnu muhtin pasieantajoavkkuide. Buhcciidsiiddain lea deatalaš sadji pasieantamannolagas, erenoamážit boares ja hearckes pasieanttaide, muhto maidái eará pasieantajoavkkuide. Dearvvašvuodadoaimmahaga ovdánahttinplánas namuhuvvo spesifihkalaččat ahte lea deatalaš bargat dan ovdii ahte ovdánahttit

buhcciidsiidamálle - gealbohuksema ja fágalaš fierpmádaga vuodul. Romssas leat guhtta buhcciidsiidaseangga.

3.2.4 Ovttasdoaimma pasieanttaiguin ja oapmahaččaiguin

UNN mearrádusain čuožžu ahte dearvvašvuodadoaimmahat galgá bearráigeahččat ahte pasieanttaid ja sin oapmahaččaid vuoigatvuodát ja beroštumit áimmahuššojit earret eará fásta ovttasbarggu bokte sin organisašuvnnaiguin. Oapmahaččaid ja pasieanttaid vásáhusat, dárboárvvoštallamat, vuoruheamit ja oaivilat galget leat doaimma jodihanplánema guovddážiis.

UNN áimmahuššá dan ovddasvástádusa earret eará geavaheaddjelávegotti ja sierra nuoraidráđi bokte. Dat leat ráđdeaddi orgánat mat giedahallet oppalaš áššiid. Nuoraidráđi galgá erenoamážit fokuseret dan movt UNN sáhtá buoridit iežaset fálaldagaid nuorra geavaheddjiide ja oapmahaččaide. Geavaheaddjelávdegottiin leat ovddasteaddjit huksen- ja ovdánahttinprošeavttain ja sii servet iešguđetlágan stivrraide, ráđiide ja lávdegottiide. Geavaheaddjelávdegotti čoaikkana guđa-gávcci geardde jagis, ja nuoraidráđi ges njealje-guđa geardde, ja geavaheaddjelávdegotti jodiheaddji oassálastá stivračoaikkimiidda ja sus lea cealkin- ja evttohanvuoigatvuohta.

UNN fátmmasta pasieanttaid ja geavaheddjiid vel eanet dan bokte go atnet sin vásáhusaid dearvvašvuodabálvalusain buoridit bálvalusaid kvalitehta ja addit pasieanttaide stuorát váikkuhanvejolašvuodaid iežaset eallindilis. Geavaheaddjit fátmmastuvvojit buoridanprošeavttaid, oahppan- ja hálddašanfálaldagaid ovdánahttima, ja geavaheaddjeguorahallamiid bokte. Klinikaid Kvalitehta- ja bargobiraslávdegottis (*Kvalitets- og arbeidsmiljøutvalg*, KVAM-utvalg) leat maid geavaheddjiin ovddasteaddjit.

UNN háliida ahte pasieanta ja divššár eambo ovttasbargaba rievttis divššu válljemiin, ja ovttas válljeba dan fálaldaga mii buoremusat heive. UNN lea dan dihte ovdánahttan neahttavuodt mearridandoarjareaiddu mii gohčoduvvo *Samvalg* (Ovttasválljen). Dat galgá ain ovdánahttojuvvot ja fállojuvvot pasieanttaide geain leat iešguđetlágan diagnosat. UNN lei vuosttaš mii Norggas fála čájehit pasieanttaide iežaset journalaid, ja lea maid vejolaš elektrovnnalaččat gulahallat dearvvašvuodabargiiguin. UNN fálla maid pasieanttaide ja sin oapmahaččaide kurssaid oahppat eallit buozanvuodain ja hálddašit árgabeaivvi buohccin. Oallugat atnet dan fálaldaga ja buktet buriid máhcahemiid dan birra.

3.2.5 Bargoveahka, rekrutteren ja stabiliseren

Nugo namuhuvvon álggus de leat UNN:s hástalusat rekrutteret gelbbolaš bargiid dihto fágasurggiin. Dat guoská erenoamážit intensiivabuohccidivššáriidda ja doavtterspesialisttaide earret eará radiologiijas ja psykiatriijas.

Dál leat olu eambbosat geat gárvejit medisiinnalaš vuodđooahpu go galle virggi (LIS1) Norgga buohcciviesuin leat easkaálgiide. Easkaaoahppan doaktáriid lea álki oažžut bargui, maiddá UNN:s. UNN:s ledje borgemánus 2019 oktiibuot 38 (2,6 %) guoros virggi doaktáriidda spesialisieremis ja váldodoaktáriidda. Vaikko UNN:s oppalaččat leat unnit rekrutterenhástalusat dál go logi jagi áigi, de leat goitge dearvvašvuodadoaimmahagas váttisvuodát rekrutteret ja doalahit hárlánan spesialiserejuvvon doaktáriid ja váldodoaktáriid. Olu doaktárat spesialisieremis ja váldodoaktárat heitet UNN:s go leat hárlánan, ja UNN:s leat stuora váttisvuodát rekrutteret gárvves spesialisttaid eará dearvvašvuodadoaimmahagain. Nu lea olles Davvi Dearvvašvuodas.

Erenoamáš váttis lea oažžut doarvái spesialiserejuvvon gelbbolašvuoda psyhkalaš dearvvašvuodagáhttemis ja fágaidrasttildeaddji spesialiserejuvvon gárrendiliid divššus (13 % vakánta/guoros), erenoamážit lávdaduvvon ovttagaide. Dat guoská maiddá radiologiijai (49 % vakánta), mas aktivitehta loktana mearkkašahtti ládje. Láigoheami dáfus leat erenoamážit anestesiijadoaktárat buot dan golmma buohcciviesus, sismedisiinnárat Háršttáin ja Áhkánjárdgas, ortopedat Áhkánjárdgas ja radiologat Romssas mat eanemusat láigohuvvojit.

UNN ovttaskas fágabirrasat, maiddá Romssas, leat unnit ja hearkkit. Jus dihto olbmot heitet dahje mannet virgelohpái, de dat sáhtá dagahit váttisin doalahit birrajándorvávta fálaldaga dahje

ovddasvástádusa buot sismedisiinnalaš ja kirurgalaš spesialitehtain. Stabiila fágabiras lea deatalaš buori bargobirrasii ja kultuvrii, mii fas álkidahtta rekrutterema ja stabiliserema. Okta ovdamearka lea sismedisiidna Háršttáin, mii ulbmillaš barggu bokte lea nagodan hukset stabiila fágabirrasa.

Vaikko leat ge iežaset váttisvuodát bargoveagain, de gokčēt UNN doaktárat maiddái oasi Finnmárkku spesialistadárbbus. Vaikko Finnmárkku buohcciviessu daid maŋemus jagiid eanet lea nagodan gokčēt iežas doavtterdárbbu, de lea goitge veaháš ambuleren UNN:s FIN:i. Áltái ambulerejit allergologiija, nevrologiija, monimušmedisiinna ja revmatologiija spesialisttat. Čalbme- ja beallje-njunne-čotta- ja psykiatrijaspecialisttat ambulerejit eará sajiide Finnmárkkus. UNN vásiha maid dávjá ahte pasieanttat vuordinlisttus Finnmárkkus sirdojuvvojit UNN:i Finnmárkku spesialistaváilevašvuoda dihte. Dat guoská erenoamážit dakkár unnit fágasurggiide nugo beallji-njunni-čotta, čalbmi, nevrologiija ja revmatologiija.

UNN bargoveahkahástalusat leat buori muddui seamma ládje go Finnmárkku buohcciviesus. Gárvves spesialisttat mannet lulás. Sivat dasa sáhttet leat ahte náittosguoimmit eai gávnna barggu, ahte eará báikkiin lea unnit bargonoađđi ja oanehit bargoáiggit ja unnit ambuleren, ja dat geasuhit eanet go buhtadus badjeláiggi ja mátkkošteami ovddas. Maiddái UNN:s láigohit ja atnet sadjásašbargiid, ja doaktárat spesialiseremis biddjojuvvojit gaskaboddosaččat váldodoavttervirggiide (34 doaktára borgemánus 2019) ja pasieanttat sáhttet sirdojuvvot buohcciviesolokaliseremiid gaskka čovadin dihte bargoveahkahástalusaid.

UNN:s leat stuora hástalusat rekrutteret ja doalahit stabiila buohccidivššárbargoveaga, erenoamážit spesiálabuohccidivššáriid. Dát váilevašvuolta lea doaimmahakkii stuorát go doavtterspecialisttaid váilevašvuolta. Lea erenoamáš váttis rekrutteret spesiálabuohccidivššáriid mánáid-, psykiatriija- ja intensiivasuorgái gos 30 %, 24 % ja 7 % virggiin leat guoros. Muhtin spesiálabuohccidivššársurggiin, erenoamážit psykiatriijas, gokčēt eará dearvvašvuodabargit guoros virggiid dahje sadjásaš bargit láigohuvvojit. Oasseáigevirggiid geavaheapmi ii leat oppalaš váttisvuoltan UNN:s, vaikko sáhtta leat hástaleaddji muhtin ovttaskas ossodagain.

Dearvvašvuodadoaimmahat bargá loktet rekrutterema ulbmillaš doaimbajiguin. 2017:s bođii raporta mii geahčadii UNN boahhtevaš dárbbu gelbbolašvuhtii ja bargiide 2030 guvlui. Dat čájeha makkár fágasuorggit ja spesialistabuohccidivššárbargokategoriijat main erenoamážit bohtet leat rekruterenhástalusat. Dál barget oahppoásahusaiguin ja stabiliserejeaddji doaimbajiguin doalahit bargiid ja nannet bargobirrasa, ja dainna ahte bargguid sirdit eará virggiide ja systemáhtalaš rekruterenáŋgiruššamiin olu iešguđetlágan doaimbajuid , earret eará jodiheaddjiid kursema bokte.

3.2.6 Oahppu ja spesialiseren

Oahpahus lea okta UNN váldobargguin universitehtabuohcciviessun. Nu spesifisere Davvi Dearvvašvuoda RHF jahkásaš doaimmadokumeanta doaimmahagaide. UNN ovttasbargá oahppoásahusaiguin, ja erenoamážit UiT:in, oahpahan dihte dearvvašvuodabargiid geain lea gelbbolašvuolta dustet álbmoga dearvvašvuodabálvalusdárbbu, ja sihkkarastit ahte UNN:s lea dat gelbbolašvuolta mii universitehtabuohcciviesus galgá leat. UNN ovttasbargu UiT:in muddejuvvo ovttasbargošiehtadusain ja lea sihke strategalaš ja operatiiva dásis.

UNN:s lea sierra ossodat klinihkalaš ohppui Kvalitehta- ja ovdánahttinguovddázis. Ossodat galgá veahkkinn sihkkarastit ahte UNN oahpaha doarvái bargiid rievttis gelbbolašvuodain, ahte UNN ovttasdoaimmá ja ovttasbargá čielgasit dearvvašvuodabargiid oahpahasas, ja ahte UNN lea geasuheaddji ja jodiheaddji oahppo- ja oahppanarena maid olbmot háliidit oahppanbáikin ja bargosadjin.

Stuorimus oassi oahppodoaimmas lea Háršttáid, Áhkánjargga ja Romssa buohcciviesuin, muhto lea maiddái eanas eará lokaliseremiin doaimmahagas. 2018:s lei dearvvašvuodadoaimmahat práksisarena oktiibuot 2 450 oahppái ja studentii vuoddo-, joatkka- ja lassioahppodásis. Muhtin UNN-bargiin lea lassivirgi oahpaheaddjin dahje rávvejeaddjin UiT:s, dahje eará oahppoásahusain davvin.

UNN:s lea ovddasvástádus doaktáriid spesialiserema osiid ovddas, mii ovdal gohčoduvvui joavku 1, olles regiovna ovddas, ja olles spesialiserenmannolaga ovddas sidjiide geat leat UNN bargit. Šiehtadeamit sihkkarastet ahte doaktárat spesialiseremiin, Davvi Dearvvašvuoda eará doaimmahagain, bohtet UNN:i olahan dihte oahppomihtuid mat sáhttet olahuvvot dušše regiovdnabuohcciviesus. UNN lea 2018:s leamašan bargosadji gaskamearálaččat 379 turnusdoaktárii/LIS1 ja doaktáriidda spesialiseremis. Buot klinihkat dorjot ja láchčēt diliid oahppodoaimmaide iežaset ossodagain. Subspesialiserejuvvon fágabirrasat leat dāvjá unnit ja vásihit váttisvuodaid oažžut nohkka kapasitehta ođđa doavtterspecialisttaid bagadallamii ja oahpaheapmái. Dat ahte astat ja nákcet bagadallat seammás go doaimma áimmahuššat, lea gáibideaddji.

UNN ruhtada anestesija-, mánáid-, intensiiva-, operašuvdna- ja borasdávdabuohccidivššár-oahppovirggiid spesialiserema váste (ABIOK) sihkkarastin dihte dearvvašvuodadoaimmahakkii doarvái gelbbolašvuoda spesiálabuohccidivššus. 2018:s lei UNN 61 spesiálabuohccidivššár masterstudeantta bargosadjin. Doaktárat oahppovirggiin sáhttet spesialiseret eanas medisiinnalaš spesialitehtaide, ja psykologat sáhttet spesialiseret buot psykologalaš spesialitehtaide.

3.2.7 Fágaovdánahttin ja dutkan

UNN strategalaš ovdánahttinplánas 2015–2025 čuožžu ahte UNN galgá bargat nannet ja čohkat, seammás go viiddida, dearvvašvuodadoaimmahaga dutkandoaimma. Galgá deattuhuvvot ahte buot fágabirrasiin dutkojuvvo, ja ahte dutkan galgá leat sajáiduvvan oassi klinihka barggus. Dutkan galgá čadnojuvvo klinihkalaš doibmii, nu ahte bohtosat adnojuvvojit buoridit pasieantafálaldaga.

UNN deattuha dutkama garrasit, ja 2018:s juolluduvvui measta 224 milliuvvna kruvdno iešguđetlágan dutkanprošeavttaide. 312 dutkanartihkkala čállojuvvojedje ja UNN jugii UiT:s 30 doavttergráda dan jagi. UNN Romssas lea sierra dutkanguovddáš mii galgá veahkehit klinihkalaš ossodagaid čadahit eanet klinihkalaš dutkamušaid. 2018:s čadahuvvojedje 18 dutkamuša doppe ja badjel 1000 olbmo serve. UNN:s lea dutkandoaimma lassánan veaháš, muhto njoazibut go eará universitehtabuohcciviesuin Norggas.

3.2.8 Organisašuvdna ja jodiheapmi

UNN lea dál organiseren klinihkalaš doaimma ovcci fágalaš klinihkaide main leat sierra klinihkahoavddat. Leat golbma guovddáža - doaimma ja opmodaga, kvalitehta ja ovdáneami, ja bargoveaga guovddážit, ja dasto vel e-dearvvašvuodadutkama našuvnnalaš guovddáš, ja hálldahusdirektevrra bargoveahka. Doaimmahatjodiheapmi lea čohkkejuvvon Romsii. Háršttáid ja Áhkánjargga buohcciviesuin leat sierra báikkálaš doaimmajodiheadjit.

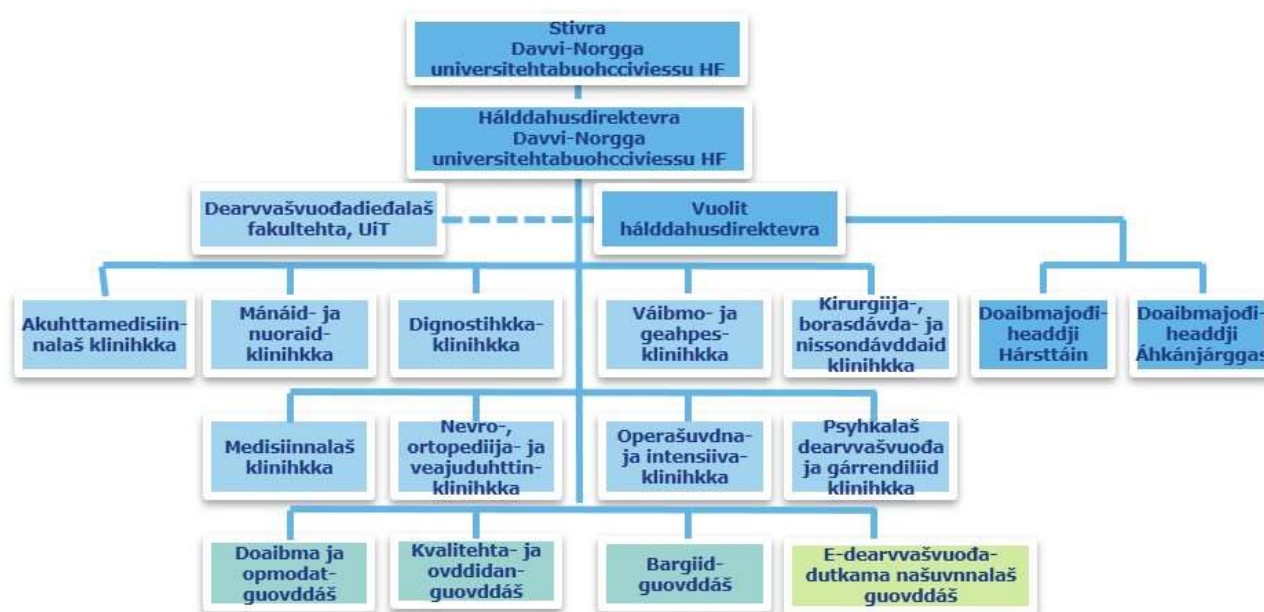
UNN praktisere čadamanni fágalaš jodiheami masa gullá suorgeovddasvástádus bálvalusaide main leat eará geográfalaš lokaliseremat. Olu suorgejodiheadjiin lea dan dihte doaimma mángga sajis ja oppalašovddasvástádus doaimmahatstivrema ovddas mánggaid geográfalaš lokaliseremiin. Buot ovttagaid vuolimus dásis galgá leat báikkálaš suorgejodiheadjit.

Pasieanta galgá UNN:s oažžut ovttaárvosaš fágalaš fálaldaga beroškeahhtá geográfalaš dikšunbáikkis. Muhtin báikkálaš suorgejodiheadjiin lea ovddasvástádus mángga suorggi fágalaš doaimma ovddas. Dakkár diliin lea suorgejodiheadjiin geatnegasvuohka váldit atnui daid fágalaš prosedyraid ja njuolggadusaid mat leat dan ovttagagas mas lea ovddasvástádus juste dan fágasuorgái UNN:s. Čadamanni fágalaš jodiheapmi sáhttá de maid mielddisbuktit ovddasvástádusa neavvut ovttagaid iežas suorggi olggobealde. Ovdamearkka dihte leat Medisiinnalaš klinihka ossodagaid suorgejodiheadjit gain lea ovddasvástádus váibmomedisiinna ovddas báikkálaš buohcciviesuin, ja Váibmomedisiinnalaš ossodagas mii lea Váibmo- ja geahpesklinihkas lea válđoovddasvástádus dan fágasuorggi ovddas. Dat mearkkaša ahte Medisiinnalaš klinihka suorgejodiheadjiin lea ovddasvástádus doibmiibidjat daid ja njuolggadusaid mat leat Váibmo- ja geahpesklinihkas, ja ahte dan manjit klinihka suorgejodiheadjiin lea ovddasvástádus veahkehit dan barggus.

Lassin dan fágalaš jodiheapmái, mii lea čadamanni geográfalaš báikkiid doarrás, de leat Áhkánjargga ja Háršttáid buohcciviesuin báikkálaš doaimmajodiheadjit. Doaimmajodiheadjiin lea hálldahuslaš bajit, čohkkejeaddji ja koordinerejeaddji rolla báikkálašbuohcciviesuid doaimma dáfus,

suorgestruktuvrraid doarrás. Sudnos lea ovddasvástáduš ovddastit áššiid sihke siskkáldasat ja olgguldasat olles lokaliserema bealis. Soai galgaba veahkehit UNN duohtandahkat ja olahit mearri- duvvon mihttomeriid dainna ahte jotkkolaččat deattuhit ollislaččat doaimmahaga buorideami ja ovdánahttima. Doaimmajodiheaddjit gullet 2018 rájes direktivrra jođihanjovkui.

Čuovvovaš govus čájeha UNN dálá hálddahušlaš organiserema.

Govus 9: UNN hálddahušlaš organiseren

3.2.9 Ekonomijja ja aktivitehta

Ekonomalaš guhkesáiggeplána 2018–2021 mielde galggai jahkásaš badjelbáza leat 40 milliuvnna kruvno. UNN 2018 boadus lei negatiiva 48 milliuvnna kruvno, mii lea 88 milliuvnna kruvna erohus. Vuolláibáhčaga váldosivat leat heajut ISF-dienas go bušeterejuvnon (-6,2 %), ja eambo doaimma- ja bálkágolot, erenoamážit molsašuddi bálká ja láigu. Dearvvašvuodadoaimmahagas lea 2019 ovddas 7,55 milliárdda kruvdnosaš bušeahtta. UNN lea gáibideaddji ekonomalaš dilis go resursahástalusat lassánit, ja borgemánus 2019 lea juo gártan bušeahttavuolláibáza 35,5 milliuvnna kruvno. Leat earret eará stuora olggosgolot go láigohit bargiid sadjásašbargiid-fitnodagain. Golot leat badjel beliin lassánan áigodagas 2016–2018, muhto mañemus jagi lea mannan buorebut go láigogolot leat veaháš njiedjan. Ekonomalaš prognosa golggotmánus 2019 lea ahte šaddá 20 milliuvnna kruvno badjelbáza. Dat lea 20 milliuvnna kruvno unnit go Davvi Dearvvašvuoda RHF gáibáduš.

Pasieanttaid proseantalohku, geat ožžo divššu mañjel áigemeari, lei 0,8 % 2018:s, mii lea 0,2 proseantalogu lassáneapmi 2017:s. Alimus proseantalohku áigemearrerihkkumiin lei 2018:s psyhkalaš dearvvašvuoda gáhttema ja gárrendiliid dikšosuorggis. Oppalaččat ledje 2018 vuordináiggit 57 beavvi, mii lea ovtta beavvi guhkit go 2017:s, ja daid iešguđetlágan surggiid vuordináiggit ledje 59 beavvi somatihkas, 43 rávisolbmuid psyhkalaš dearvvašvuoda gáhttemis, 32 fágaidrasttildeaddji gárrendiliid divššus ja 51 beavvi mánáid ja nuoraid psyhkalaš dearvvašvuoda gáhttemis. 2019:s leat dássázii vuordináiggit 62, 50, 34 ja 51 beavvi.

3.3 Dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga dálá ovttasbargu

Dat guokte dearvvašvuodadoaimmahaga leaba guhká ovttasbargan ja ovttasbargu lea čadat ovdánan. Guovddášbuohcciviessu ja mañjel regiovdna- ja universitehtabuohcciviessu Romssas lea álo leamašan dat buohcciviessu gosa Finnmárkku álbmot lea mátkkoštan divššu dihte maid Finnmárkku buohcciviesus eai fála. Dat ovttasbargat olu iešguđetlágan surggiin, earret eará ambuleremiin, ráddádallamiin, oahpuin ja dearvvašvuodabargiid spesialiseremiin, fágaovdánahttimiin ja pasieantadivššuin.

FIN ja UNN bargojuohku mielddisbukta ovttasbarggu ja čielga rájiid das guđemuš pasieanttaid UNN galgá iskkadit ja dikšut, ja guđemuš pasieanttaid ovddas FIN:s lea ovddasvástádus. Pasieantadivššuin lea maid ovttasbargu dan bokte ahte UNN Romsii regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun lea addojuvvon ovddasvástádus moanat divššuide. Dat guoská sihke heahteveahkkái ja elektiiva doibmii. Kapihtal 2.3 čoahkkáigeassá UNN regiovnnaš ovddasvástádusa elektiiva doaimma ovddas, ja heahteveahki ovddas leat dat guokte dearvvašvuodadoaimmahaga ráhkadan prosedyraid maid mielde dihtet galgá go pasieanta sáddejuvvot UNN Romsii, juogo njuolga dahje nu ahte álggos stabiliserejuvvo báikkálaš buohcciviesus ovdal go sáddejuvvo UNN Romsii. Dat guoská earret eará pasieanttaide geain leat váibmoinfárktasymptomat (STEMI ja NSTEMI), hypotermiija dahje duodalaš traumat.

UNN spesialisttat, main lea duogášvaktadoaimma buot spesialitehtain, leat olahannuttus ráđđádallat FIN iežaset spesialistaiguin ja daiguin geat ambulerejit Finnmárukui. FIN mielas doaimmá dat ortnet bures. Maŋemus jagiid lea FIN ulbmillaš rekrutterema bokte nagodan virgáidit iežas spesialisttat nu ahte ii leat šat nu stuora dárbu UNN ambuleremii go ovdal. Dál leat FIN iežas spesialisttat mat ambulerejit siskkáldasat, ja dat dahká 95 % buot ambuleremiin, muhto UNN gokčá ain muhtin dihto spesialitehtaid nugo nevrologiija, beallji-njunni-čotta, čalmmiid ja vuorrasiidpsykiatriija.

Oahpahusa ja spesialiserema dáfus gal lea UNN Romssas erenoamáš sajádat regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun mii láchá diliid ovttasbargui. Lea erenoamážit doaktáriid ja buohccidivššáriid spesialistaohpu oktavuodas ahte kandidáhtat fertejit fitnat UNN Romssas olahann dihte muhtin oahppomihtuid. FIN ja UNN leat šiehtadan fágašiehtadusaid maid dihte spesialiserejeaddji doaktárat čiežanuppelohká fágasuorggis čadahit daid dárkileamos oahppomihtuid UNN Romssas. Olu fágabirrasat UNN:s diktet eará spesialisttaid, mat bohtet Davvi Dearvvašvuoda eará doaimmahagain, searvat sin siskkáldas fágabeivviide ja eará fágaovdánahttindoaimmaide. Dat doaimmabidju čohkke fágabirrasa ja addá gullevašvuodadovddu stuorát fágabirrasis.

3.4 Ovttasbargu eará regiovnnaš áhahusaiguin ja oktasaš doaimmahagaiguin

3.4.1 Davvi Buohcciviesoapotehka HF

Davvi Buohcciviesoapotehka (dárogiilli SANO) lea okta Davvi Dearvvašvuoda guđa dearvvašvuodadoaimmahagas. Seamman ládje go dat vihtta eará dearvvašvuodadoaimmahaga, buohcciviesut ja Davvi Dearvvašvuoda IKT, čuovvu SANO Davvi Dearvvašvuoda doaimmahatstivrejumi sirkela, earret eará doaimmahatčoahkkima addin doaimmadokumeantta ja regiovnnaš strategiija- ja ovdánahttinplánaid mielde. Dat mii eanemus earuha SANO dain eará dearvvašvuodadoaimmahagain, lea doaimma. SANO njuolgo pasieantadoaimma guoská dušše dálkkasgiedahallamii.

SANO galgá fuolahit ahte buohcciviesut Davvi-Norggas ožžot dálkasiid main lea alla kvalitehta hálbimus haddái. Dat dahkko dan bokte ahte dálkkasgeavaheapmi kvalitehtasihkkarastojuvvo dan bokte ahte lea farmasøytalaš gelbbolašvuolta, produkšuvdna- ja háhkandoaimma, ja fuolahuvvo ahte pasieantta dálkkasterapiija jotkojuvvo bisánkeahtá maŋnel olggosčáliheami, beroškehtá dikšunmearis.

Buohcciviesoapotehkas leat njeallje doaimmasuorggi; almmolaš ossodat gos lea apotehka gávpi, buohcciviesoekspeidišuvdna mii lágida dálkasiid buohcciviesuide, buvttadanossodat gos lea iežas buvttadeapmi ja klinihkalaš farmasiija ráđđeaddinossodat mii ee. čadaha oahpaheami, rávvema ja revisuvnna. Buohcciviesoapotehkas ferte leat gávpi, seamman visttis go buohcciviessu, vai sáhtta gohčoduvvot buohcciviesoapotehkan. SANOs leat ovttasbargošiehtadusat buot dearvvašvuodadoaimmahagaiguin mat gullet Davvi Dearvvašvuhtii, muhto daid sisdoallu lea iešguđetlágan. Davvi Dearvvašvuoda guovllus oamasta SANO buohcciviesoapotehkaid Bådåddjos, Romssas ja Háršttáin man guđege jodiha apotehkar geas lea doaimmalohpi. Bådåddjo buohcciviesoapotehkas lea dasa lassin ovddasvástádus ovttadagaid hárrái mat leat HSYK ja NLSH eará buohcciviesuin Viestterállasis ja Lufuohtas. Háršttáid buohcciviesoapotehkas ges lea ovddasvástádus ráđđeaddima ja klinihkalaš

farmasiija dáfus UNN Áhkánjárggas. Romssa buohcciviessoapotehkas lea ovddasvástádus ráđđeaddima ja klinihkalaš farmasiija hárrái Finnmárkku buohcciviesus.

SANO lea viiddideame iežas sajádaga Davvi Dearvvašvuodas, ee. dan bokte ahte galgá ásahuvvot ođđa dievaslaš apotehka ođđa buohccivissui Áhkánjárggas. Finnmárkku buohccivissui áigu SANO álggahit dálkkaslágideami geassemánu 2020 rájes, ja leat gulahallame ásahit dievaslaš apotehka Hámmerfeastta ođđa buohccivissui.

3.4.2 Davvi Dearvvašvuoda IKT HF

Davvi Dearvvašvuoda IKT (HNIKT) lea okta Davvi Dearvvašvuoda guđa dearvvašvuodadoaimmahagas. Seamma ládje go dat vihtta eará dearvvašvuodadoaimmahaga, buohcciviesut ja Davvi Buohcciviessoapotehka, čuovvu HNIKT Davvi Dearvvašvuoda doaimmahatstivrejumi sirkela, earret eará doaimmahatčoahkkima addin doaimmadokumeantta ja regiovnnaš strategii- ja ovdánahttinplánaid mielde. Dat mii odne vuosttažettiin earuha HNIKT Davvi Dearvvašvuoda eará dearvvašvuodadoaimmahagain, lea doaimma. HNIKTs lea ovddasvástádus doaimmahit, hálddašit ja ovdánahttit oktasaš IKT-systemaid buot buohcciviesuin Davvi Dearvvašvuoda čoahkkádusas. HNIKT galgá lágídit dilálašvuodaid dasa ahte dearvvašvuodabargit galget sáhttit vuoruhit pasieantadivššu, dan bokte ahte dearvvašvuodadoaimmahagain leat buoremus IKT-reaidut.

HNIKT:s leat iežas doaimmašiehtadusat (SLA) ja datagiedahallansoahpamušat juohke dearvvašvuodadoaimmahagain Davvi Dearvvašvuodas. Doaimmašiehtadusat buot dearvvašvuodadoaimmahagaiguin leat ovttaláganat, ja leat bajitdási goavdin daid iešguđetge bálvalussoahpamušaide mat regulerejit iešguđege systema doaimmaheami. Buot rievdadusat dahje lasáhusat doaimmašiehtadusaide čadáhuvvojit oktanis ovttas buot dearvvašvuodadoaimmahagaiguin. Seamma guoská jus dála regiovnnaš systemat galget rievdaduvvot ja ođđasat ásahuvvot. Bálvalussoahpamušat juohke dearvvašvuodadoaimmahagain sohppojuvvojit iešguđetge doaimmahaga IKT-dingojeddiin ja/dahje nuolga bálvalusa báikkálaš «eaiggádiin», ja šiehtadusat leat iešguđetláganat.

3.4.3 Buohcciviessoastimat HF

Buohcciviessoastimat leat dearvvašvuodadoaimmahat man ulbmil lea hálddašit riikka buot dearvvašvuodadoaimmahagaid oktasaš sisaoastinšiehtadusaid, márkaneavttuid hárrái ja fuolahit ahte buohcciviesuide šaddá hálbbit go ovttas gávppašit. Dat njeallje dearvvašvuodaregiovnna eaiggáduššet Buohcciviessoastimiid HF ovttas.

Buohcciviessoastimat čadaha oastimiid buot Norgga dearvvašvuodadoaimmahagaid ovddas. Dat guoská meastta buot surggiide spesialistadearvvašvuodabálvalusas, nu go omd. IT-rusttegiid, dálkasiid, medisiidnateknihkalaš rusttegiid, medisiinnalaš ja hálldahuslaš gálvvuid ja bálvalusaid oastimii, nu go omd. sadjásaččaid ja girdimátkkiid oastimii. Dearvvašvuodadoaimmahat galgá fuolahit ahte oastimat dáhpáhuvvet rievttet ja servodatovddasvástáduslaš vuogi mielde, ja galgá bearráigeahččat ahte gávppašeami leat ehtalaččat ja birasustitlaččat, ja lágídit dilálašvuodaid dasa ahte spesialistadearvvašvuodabálvalus ovddida ja hutká innovatiiva čovdosiid.

Buohcciviessoastimiid ovttasbargu UNN:in ja FIN:in regulerejuvvo gaskaboddosaš ovttasbargošiehtadusaid bokte juohke dearvvašvuodadoaimmahagain. Bealálaččat gávnnadit áigges áigái sihkkarastin dihte buori diehtorávnnji, ovdáneami ja ovttasbarggu. Ovttasbargu lea golmma dásis, strategalaš, taktihkalaš ja operatiiva. Strategalaš dásis čadáhuvvojit čoahkkimat oktanis buot Davvi Dearvvašvuoda dearvvašvuodadoaimmahagaid jodiheiddjiiguin ja Davvi Dearvvašvuodain. Čoahkimiin vuoruhuvvojit sisaoastinplánat ja bálvalusoastimat jahkásaččat, ja proseassat mat leat jođus dárkkistuvvojit. Dasa lassin leat Buohcciviessoastimiin sierra strategalaš čoahkkimat juohke dearvvašvuodadoaimmahagain. Taktihkalaš dásis čoahkkinastet Buohcciviessoastimiid ossodatjodiheaddjit ja iešguđetge dearvvašvuodadoaimmahagaid sisaoastinjodiheaddjit. Ovdal strategalaš čoahkimiid dollojuvvojit ráhkkanančoahkkimat, gos ulbmil lea čielggadit fágaresursadárbbuid ođđa háhkamiin, raporteret stáhtusa proševttain mat leat jođus, árvalit ođđa vuoruhemiid jna. Operatiiva dásis leat jeavddalaččat báikkálaš ja regiovnnaš čoahkkimat gos addojuvvojit bajitdási dieđut

dahkkojuvvon soahpamušaid birra, háhkan- ja hálddašanproseassaid ovddasvástádusaid reguleremiid ja soahpamušvuoittuid ja spiehkastemiid birra.

2017 rájes dahket Buohcciviessoastimiid davvi divišuvnna oastinprošeavttat UNN ja FIN ovddas birrasiid 1,1 millijárdda kruvdno. Das lea 1 millijárda kruvdno UNN ja 100 milliuvnna FIN. Olles govas lea 290 milliuvnna kruvdno guovtti dahje eanet doaimmahagaid ovttahttindoaimmaide, main UNN ja/dahje FIN lea mielde. Ovttahttin guoská vuosttažettiin rámmašiehtadusaide.

3.4.4 Pasieantamáttkkošteami HF

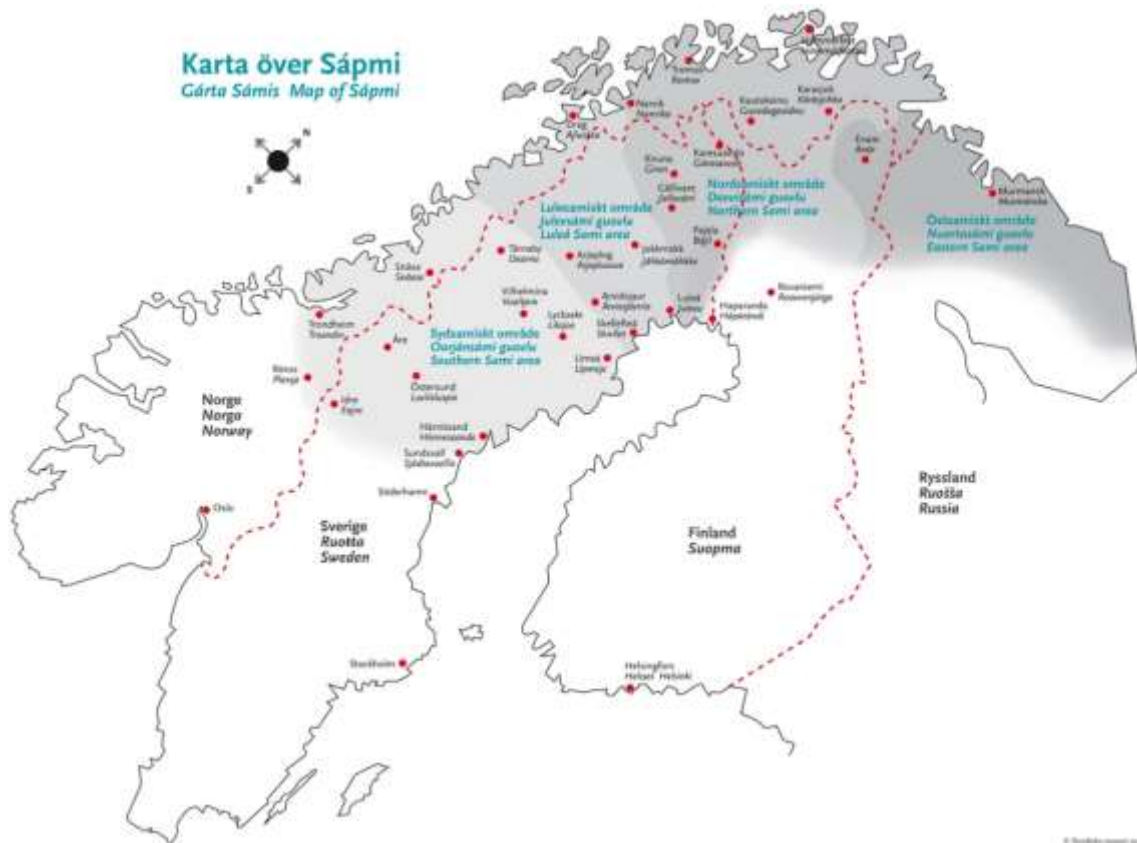
Dan njealji RHF eaiggáduššet ovttas Pasieantamáttkkošteami HF, mii lea sierra dearvvašvuođadoaimmahat man ulbmilin lea deavdit sin «fuolahanoovddasvástádusa» pasieantamáttkkošteamiid oktavuodas. Pasieantamáttkkošteami galget áimmahuššat ja buoridit pasieanttaid vuoigatvuođaid dan bokte ahte ovdánahttet ja hálddašit IKT-vuogádagaid pasieantamáttkkošteamiid suorggis. Dat addá juridihkalaš veahki ja oahpaheami njuolggadusaid birra, ja galgá fuolahit ahte geavaheadjit ožžot áigequovdilis dieđuid pasieantamáttkkošteami ortnega birra. Dasa lassin lea dán doaimmahagas ovddasvástádus mátkegoluid máksima hárrái.

Pasieantamáttkkošteamiid ovttasbargu regiovnnaš dearvvašvuođadoaimmahagaiguin regulerejuvvo ovttasbargošiehtadusaid olis mat leat dahkkojuvvon juohke regiovnnaš dearvvašvuođadoaimmahagain.

3.5 Dearvvašvuođafálaldat sámi álbmogii

Árbevirolaš sámi ássanguovlu ollá Engerdal rájes lullin gitta Várnjargii nuortan ja davvin, ja dasa gullet vel viiddus guovllut Ruotas, Suomas ja Guoládatnjárggas Ruošša bealde. Raporttas *Spesialistadearvvašvuođa bálvalusaid váldoorganiseren sámi álbmogii Norggas*, daddjo ahte Norggas leat 50-60 000 sápmelačča. Navdojuvvo ahte sullii bealli sis leat sámeielagat. Kárášjoga ja Guovdageainnu suohkaniin leat eatnasat sámeielagat. Dál rehkenastit ahte 25 000 leat davvisámeielagat, ja julev- ja lullisámegiela hupmet vuollel 1000 olbmo goappáge giela. Norggas leat hui moattis geat máhttet bihttán- ja nuortalašgiela.

Sámi jienastuslohku 2017 čájeha ahte stuorámuš sámi ássanbáikki leat Kárášjohka, Guovdageaidnu, Áltá, Romsa ja Oslo. Stuorámuš suohkanat gos ássat eanemus sámit leat Guovdageaidnu, Kárášjohka, Romsa, Áltá ja Oslo. Bealli orru Finnmákkus, ja 79 % sámiin orru Davvi-Norggas. Mañemus 40 jagis lea leamaš stuora olggosfárren sámi guovlluin gávpogiidda. Eanas fárren lea Romsii, Áltái ja Osloi.

Govus 10: Kárta čájeha dan mii lea meroštallojuvvon leat sámi ássanguovlun.

Lea ráddjejuvvon meari diehtu sámi álbmoga dearvvašvuodadilálašvuodaid birra. Leat unnán mearkašahhti erohusat sámi ja ii-sámi álbmogiid gaskka. Datte leat iešsorbmemat nuorra sámi dievdduid gaskka, dihto áiggiid ja soames guovlluin, leamaš erenoamáš hástalussan. Čearddalaš vealaheami ja dearvvašvuodagivssiid oktavuoha lea maid gávndnon mihá eambo sámi álbmogis. Earret giela, de lea sámiid oktavuoha buozanvuhtii ja gillámušaide ja dat ahte sii leat unnit duhta-vaččat dearvvašvuodabálvalusaiguin, dat mii lea stuorámus erohussan. Sámit hárvve ságastallet njuolga dearvvašvuoda ja buozanvuoda birra. Sámiin lea baicca jávohis ja eahpenjuolga lahkoneapmi dasa. Lea erenoamážit gulahallanvugiid erohus mii dahká ahte lea dárbblaš ahte gávndno heivehuvvon fáldat sámi álbmogii.

Sámi pasieanttat leat, nu go earát, báidnojuvvon dan kultuvrras gos ellet ja gos leat eallán. Sámi kultuvra datte ii leat bissovaš ja rievdameahhtun, ja danne ii leat ulbmillaš atnit sámi kultuvrra oktan kultuvran. Sámi geográfalaš guovlluid gaskka leat sihke ovttaláganvuodát ja erohusat. Dasa lassin lea olu eará go dušše iežaset kultuvra mii báidná sámi pasieanttaid. Fáktoriin nugo sohka, ekonomii, oahppu, bargu, ahki ja ássanbáiki lea mearkašupmi, ja diekkár fáktoriid dáfus sáhtttat leat stuorát erohusat kulturjoavkkuid siste go daid gaskka.

Sámi álbmogis lea vuoigatvuoha seammaárvošaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaide go álbmogis muđui. Eaktuduvvo danne ahte dearvvašvuodabálvalusat heivehuvvojit sámi álbmoga gielalaš ja kultuvrralaš duogázii. Dat čuovvu vuoigatvuodain mat sámi álbmogis leat álgoálbmogin ja našuvnnalaš lágaid olis, mat earret eará leat Norgga vuodđolága § 108, Sámelága § 3.5 ja Divššohas-vuoigatvuodálága § 3-5, ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnat maid Norga lea vuolláičállán, ee. ILO-konvenšuvdna nr. 169 ja ON julggaštus 2007:s álgoálbmotvuoigatvuodaid birra. Álgoálbmogin lea sámiin iešmearrideapmi maidá de dearvvašvuodabálvalusaid dáfus.

3.5.1 Davvi Dearvvašvuoda strategii ja ovdánahttit sámi dearvvašvuodafáldaga

Lea vuodđo olmmošvuoigatvuoha deaividit áddejumi dearvvašvuodálágádusai, vaikko guđe čerdii olmmoš gulaš dahje guhte gielalaš gullelašvuoha dahje kultuvrralaš duogáš livččii. Dat lea erenoamáš deatalaš álgoálbmogiidda gullelaš olbmuide. Sámi álbmogis leat máŋga giela, girjás

ealáhusdoaimma ja eará kulturmearkkat. Dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalusat leat dearvvašvuodabálvalusat mat leat heivehuvvon sámi pasieanttaid gielalaš ja kultuvrralaš duogážii. Kulturheiveheami gáibádus boahá ovdan pasieanta- ja geavaheaddjevuoigatvuođaid lága mearrádasas, ahte dieđut galget leat heivehuvvon vuostáiváldi oktogaslaš eavttuide, maiddá giella- ja kulturduogážii. Davvi Dearvvašvuođa ja Sámedikki ovttasbargošiehtadus 2018 lea vuodđun Davvi Dearvvašvuođa jotkkolaš bargui dearvvašvuodabálvalusaid lágideamis sámi álbmogii.

Spesialistadearvvašvuodabálvalusaid ulbmillaš organiseren galgá, bajimus dásis, sihkkarastit ahte olles Norgga álbmot oázžu daid bálvalusaid madda lea riekti. Sámi oktavuodas mearkkaša dat ahte resurssat geain lea erenoamáš gelbbolašvuohta sámegeielas ja -kultuvrras, galget ávkkástallojuvvot ulbmillaš vuogi mielde. Dearvvašvuodadoaimmahatlagas § 35 daddjo ahte regiovnnalaš dearvvašvuodadoaimmahagat galget fuolahit ahte juohke pasieantta viiddiduvvon vuoigatvuohta geavahit sámegeiela spesialistadearvvašvuodabálvalusas váldojuvvo vuhtii. Našuvnnalaš dearvvašvuođa- ja buohccviessoplánas 2016-2019 biddjojuvvui Davvi Dearvvašvuhtii RHF erenoamáš ovddasvástádus fuolahit dásseárvosaš spesialistadearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmogii miehtá Norgga.

Davvi Dearvvašvuođa ovdánahttinplánas 2035 jagis 2018 leat identifiserejuvvon logi čuoggá maiguin regiovdna áigu erenoamážit bargat, ovddidit dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmogii. Dat leat ee. ovddidit ja viiddidit dulkafálaldaga, siskkildit sámi kulturáddejumi oassin dearvvašvuodaoahpuin Davvi-Norggas, rekrutteret ja doalahit dearvvašvuodabargiid geain lea sámegeiel- ja kulturmáhttu, ja viidáseappot ovddidit ja nannet dikšunfálaldagaid sámi pasieanttaide ja sin lagamusaide.

Sámi dearvvašvuodabargiid oahpaheapmi álggii badjel 50 jagi áigi. Vuosttaš earri mas ledje guokte oahpposaji sámegeielat medisiidnastudeanttaide áсахuvvui Bergen Universitehtii (UiB) 1963:s. 1969:s gearggai vuosttaš sámegeielat doavttir doppe. Go UiT áсахuvvui 1972:s de várrejuvvojedje vel guokte oahpposaji sámegeielat studeanttaide. UiB lea mañnel heaittihan várrejuvvon sajiid, ja dál leat oktiibuot guokte oahpposaji sámegeielat studeanttaide. Sámi doavttirsearvi álggahuvvui 1984:s ja vuosttaš spesialistadearvvašvuodabálvalus sámi álbmogii, Mánáid- ja nuoraidpsykiatriija poli-klinihkka áсахuvvui Kárášjohkii seamma jagi. Vuosttaš somáhtalaš spesialistadearvvašvuodafálaldat áсахuvvui 1987:s spesialistadearvvašvuodaguovddážii Kárášjogas. Mañnel lea psyhkalaš dearvvašvuodagáhtten ja gárrendiliid dikšu olu viiddiduvvon SÁNÁG olis. 2019 čavčča lea spesialistadearvvašvuodafálaldat sámi álbmogii organiserujuvvon Sámi Klinihkkan Finnmárkku buohcciviesu olis.

Viidáseppot lea našuvnnalaš prošeakta *Videreutvikling av spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen (Viidáseppot ovdánahttit spesialistadearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmogii)* geargame iežas bargguin. Ulbmil dainna bargguin lea leamaš hábmet strategalaš bajitdási plána ja doaimmaid mat ovddidit dásseárvosaš spesialistadearvvašvuodabálvalusaid mat leat heivehuvvon sámi pasieanttaid gielalaš ja kultuvrralaš duogážii. Deatalaš oassi lea čielggadit movt spesialistadearvvašvuodabálvalusat sámi álbmogii galget organiserujuvvot našuvnnalaččat. Dat lea relevánta UNN ja FIN vejolaš oktiičaskimii.

Finnmárkku buohcciviesu geográfalaš guvlui gullet davvisámi guovddášguovllut Norgga bealde. Dearvvašvuodadoaimmahat lea ožžon erenoamáš ja našuvnnalaš ovddasvástádusa spesialistadearvvašvuodafálaldaga hárrái sámi álbmoga várás, ii dušše Finnmárkkus, muhto olles Davvi-Norggas. Davvi Dearvvašvuohta RHF lea dahkan formála soahpamuša Ruotain ja Suomain, ja Finnmárkku buohcciviesu bokte leat dahkkojuvvon ovttasbargosoahpamušat muhtin guovlluiguin Suomas ja Ruotas.

2013:s čielggadii FIN ollislaš sámi spesialistadearvvašvuodabálvalusa organiserema sámi dearvvašvuodasiidan Kárášjohkii. Sámi doavttirsearvi evttohii 2016:s boahktevaš spesialistadearvvašvuodafálaldaga sámi álbmogii organiserema, mii sisttisdoalai sámi dearvvašvuodasiidda Finnmárkku buohcciviesu olis. Dat čielggadeapmi ávžžuhii oanehit áigái ahte sámi dearvvašvuodasiida áсахuvvo sierra klinihkkan Finnmárkku buohcciviesu dahje UNN olis, muhto ahte áiggi vuollái berre sámi spesialistadearvvašvuodafálaldat organiserujuvvon sierra dearvvašvuodadoaimmahakan. Dakkár struktuvra attášii sámi fágaolbmuide dárbbášlaš autonomiija sorjjasmeahtun stivrre bokte ja

hálddahaslaš jođiheami bokte mii erenoamážit váldá ovddasvástádusa kultuvrralaččat ja gielalaččat heivehuvvon spesialistadearvvašvuodabálvalusas sámi álbmoga várás.

3.5.2 FIN – movt dearvvašvuodafálaldat sámi álbmogii lea dál organiserejuvvon

Spesialistadearvvašvuodabálvalus sámi álbmogii ásahuvvui álggos 1984:s go sámi mánáid- ja nuoraidpsykiatriijafálaldat ásahuvvui Kárášjohkii. 1987:s bođii somáhtalaš spesialistadearvvašvuodafálaldat Kárášjohkii. 2001:s ráhkadii ráđđehus doaibmaplána dearvvašvuodabálvalusaid birra sámi álbmoga várás Norggas. Dás árvaluvvui sierra gelbbolašvuodaguovddáš, mii šattai duohtan go SÁNÁG/SANKS ásahuvvui 2001:s. Doppe eai fála dušše gelbbolašvuodalohtema, muhto maiddá mánáid ja nuoraid ja rávisolbmuid psyhkalaš dearvvašvuoda ja gárrendiliid čielggadeami ja divššu. Dat galgá dáhpáhuvvat sámi álbmoga eavttuid ja kultuvrra vuodul. Dát gelbbolašvuodabálvalus lea ožžon olu rámi. Erenoamážit čujuhuvvo ahte nanu fágabiras Finnmárkkus ovttas gelbbolašvuodagaskustemiin ja ambulerejeaddji resurssaiguin doaibmá hui bures. SÁNÁG lea ásahan našuvnnalaš joavkku mas leat kantuvrrat Áhkánjarggas, Divttasvuonas, Snoasas, Rørosas ja Oslos.

Sierra sámi dearvvašvuodasiida Kárášjohkii mii čohkke SÁNÁG ja spesialistadearvvašvuodafálaldaga árvaluvvui 2012:s. Seamma jagi várrii Finnmárkku buohcciviesu ruđa ođđa visttiid huksemii. Ođđa Sámi Klinihkka lea dál gárvvis ja doaibma álggahuvvui golgotmánu 1. beavvi 2019, seamma virgeloguin go ovdal.

Dál lea sámi ovddasteapmi FIN stivrras, ja dál go Sámi Klinihkka lea sierra klinihkkan, de gusto dat maiddá doaimmahatjođiheamis.

FIN dovda hástalussan rekrutteret doarvá sámegeielat dearvvašvuodabargiid Hámmerfeastta ja Girkonjargga buohcciviesuide. Dearvvašvuodadoaimmahat geahččala aktiivvalaččat rekrutteret mielbargiid geain lea sámegeiel- ja kultur máhttu. Buot virgealmuhusain čuožžu dál ahte *sámegeiel- ja kultur máhttu lea sávahahtti*, ja addojuvvo bálkálásáhus sidjiide geain dat lea. Okta sivva dasa go rekrutteren lea váttis dien guovtti buohcciviesui, sáhtta leat ahte sihke Hámmerfeasta ja Girkonjarga leat Finnmárkku sámi ássanguovlluid ravddas. Buohcciviesuid báikkálaš birrasiin leat unnán sámi fálaldagat ja infrastruktuorra mii lea heivehuvvon sámi álbmogii, nugo omd. sámi mánáidgarde- ja skuvlafálaldagat. Kárášjohkii lea álo leamaš álki fidnet sámi spesialistaid. Dasa lassin vuoruhit oahppoásahusat Finnmárkkus oahpahit sámegeielat dearvvašvuodabargiid. Eai goasse leat leamaš nu olu sámegeielat doaktárat ja medisiidnastudeanttat go dál 2019:s.

Dulkonbálvalus ja sámegeiel- ja kulturkurssat leat dál ásahuvvon. Dulkonbálvalus lea regiovnnalaš ovddasvástádus, muhto giella- ja kulturkurssat fálojuvvojit vuos dušše FIN bargiide. Lea ráhkaduvvome e-kursa mii šaddá geatnegahtti oahppun buot FIN bargiide ja mii maiddá galgá fálojuvvoit buohkaide Davvi Dearvvašvuodas. FIN sádde buot sisagohččunreivviid dárogillii ja sámegeillii.

3.5.3 UNN - movt dearvvašvuodafálaldat sámi álbmogii lea dál organiserejuvvon

UNN:s ii leat dál sierra dikšunfálaldat sámi álbmoga várás ja dán rádjái lea leamaš unnán systemáhtalaš bargu ásahtit dan. Dieđut vuoigatvuodaid birra gávdnojit sámegeillii, ja sii geavahit Finnmárkku buohcciviesu regiovnnalaš dulkonbálvalusa. Čađahuvvo oahpahus dulkonbálvalusa birra vai dihtomielalašvuodta dan birra buorrána, vai sihke UNN bargit ja pasieanttat fuomášivčče geavahit dulkka. Lea maiddá muhtin muddui ovttasbargu SÁNÁGiin ja UiT sámi dutkamiid guovddážiin.

Davvi Dearvvašvuoda RHF doaibmadokumeanttas 2019 dearvvašvuodadoaimmahagaide, čuožžu ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodta ja dárbu heivehuvvon bálvalusaide ferte ohaluvvot ja oainnusin dahkkojuvvoit plánenáigodagas, čielggadanáigodagas ja go mearráduusat dahkkojuvvojit. Vurdojuvvo ahte UNN boahhtevuodas vuoruhá heiveheami sámi álbmogii, earret eará dan bokte ahte FIN dulkonbálvalus geavahuvvo vel eambbo, ahte šaddá vel lagat ovttasbargu SÁNÁGiin ja ahte sámegeielat dearvvašvuodabargit rekrutterejuvvojit ulbmillaččat. Dál lea bargu jođus man ulbmil lea nannet UNN fálaldaga sámi álbmogii. Eambbo pasieantadieđut galget jorgaluvvot davvisámegeillii ja FIN sámi kulturádejemii kursa ja sámegeiela e-kursa galgá váldojuvvoit atnui. Árvvoštallojuvvo maiddá galgá go sámegeiel- ja/dahje kultur máhttu positiivvalaččat deattuhuvvot virgádemiiin.

Regiovnnaš dearvvašvuodastrategiijas sámi álbmoga dearvvašvuodabálvalusaid hárrái, mii gárvána juovlamánus 2019, sáhttet maiddái árvaluvvot eará doaimmat maid UNN soaitá álggahit.

UNN:s lea dál sámi ovddasteapmi dearvvašvuodadoaimmahaga stivrras, muhto ii doaimmahatjodihangottis.

4. Otná pasieantarávnnjit ja kvalitehtaindikáhtorat

Klinihkalaš dokumentašuvnna ja evaluerema guovddáš (SKDE) lea, Davvi Dearvvašvuoda RHF ovddas, ráhkadan raportta *Forbruk og pasientstrømmer ved akutte innleggelser* (Geavaheapmi ja pasieantarávnnjit akuhtta sisačálihemiid oktavuodas). Raporttas buohtastahttojuvvojit movt álbmot geavaha dearvvašvuodabálvalusaid, ja movt pasieantarávnnjit ja pasieanttat (geat finadit mohki báikkálaš buohcciviesus) bohtet UNN:i Finnmárkku buohcciviesu ja UNN pasieantaguovlluin. Raporta analysere Finnmárkku buohcciviesu ja UNN pasieantaguovlluid akuhtta sisačálihemiid báikkálaš buohcciviesuide ja daid geavaheami, ja mo Romssa buohcciviessu UNN geavahuvvui jagiin 2017 ja 2018. Analysii leat vižžojuvvon dieđut Norgga pasieantaregistoriin (NPR) ja našuvnnaš medisiinnalaš kvalitehtaregistoriin. Dán kapihttalas almmuhuvvojit SKDE váldogávdnosat.

SKDE raportta konklusuvdna lea ahte leat moderáhta erohusat iešguđetge ássan- ja pasieantaguovlluid gaskka das movt álbmot geavaha guoskevaš dearvvašvuodabálvalusaid. Eai leat mearkkašahtti erohusat das galle pasieantta vuos dikšojuvvojit báikkálaš buohcciviesus ovdal go sáddejuvvojit UNN Romsii. Finnmárkku buohcciviesu pasieantaguovllus orru leame unnimusat seamma buorre vejolašvuolta UNN bálvalusaide, akuhtta sisačálihemiiide, go sis geat ássat UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjargga pasieantaguovlluin.

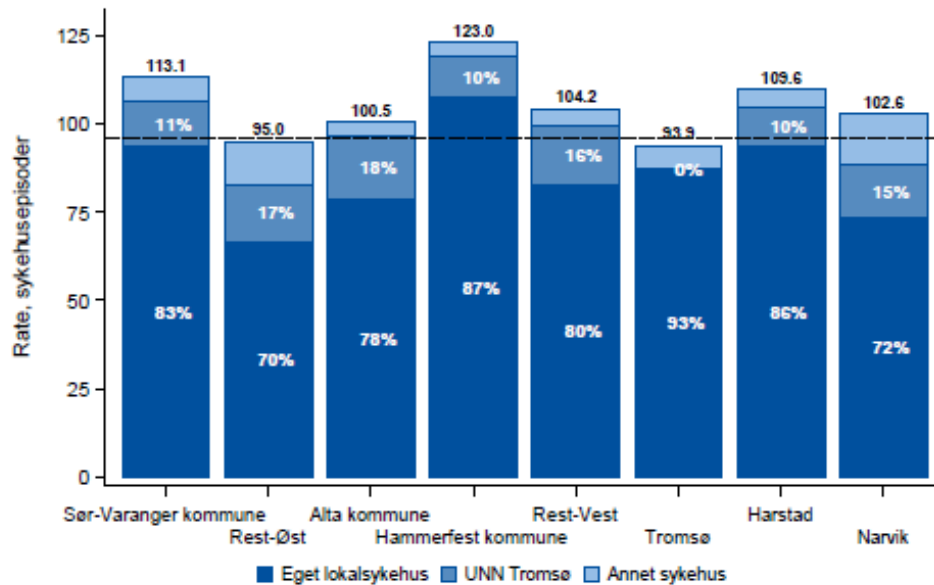
Kvalitehtaindikáhtoriid dáfus lea SKDE konklusuvdna ahte ii oro leame čađamanni logihkka našuvnnaš kvalitehtaregistoriid bohtosiin mii sáhtášii čilgejuvvo dainna ahte buohcciviessu lea oassi regiovdna- dahje universitehtabuohcciviesus dahje oassi báikkálaš buohcciviessodoaimmahagas.

Boahte kapihttaliin geahčaduvvojit iešguđetge guovllut dárkileappot. Vel dárkilet dieđut leat 3. mildosis.

4.1 Pasieantarávnnjit

Davvi Dearvvašvuoda guovllu álbmot galgá vuosttažettiin oazžut spesialistadearvvašvuodabálvalusaid iežaset báikkálaš buohcciviesuin. Jus dárbbasuvvo vel alit spesialistadikšu de galget dan oazžut UNN Romssas, mas leat regiovdnabuohcciviessodoaimmat.

Govus 11 čájeha, oktiibuot, ahte Romssa ja Finnmárkku olbmot atnet iežaset báikkálaš buohcciviesu veahá eambo go olbmot muđui riikkas. Sii, geaidda UNN doaibmá báikkálaš buohcciviessun, leat vuollelis riikka gaskameari. Hámmerfeastta ja Máttá-Várjaga (Girkonjargga) olbmot leat olu badjelis riikka gaskameari. Ahte finnmárkulaččat muđui atnet báikkálaš buohcciviesu unnit, sáhttá bohtit das go fáhkka sisačáliheamit buhcciidsiiddaide maiddái lea vejolaš, ja dat váikkuha buohcciviesso-pasieanttaid loguid. Govus čájeha viidáseappot ahte UNN Romssa geavahit vuosttažettiin dat suohkanat gos ii leat sierra buohcciviessu, earret suohkanat UNN Áhkánjargga pasieantaguovllus, namalassii Finnmárkku ja Muđui-Oarjji, Muđui-Nuortta ja Álttá suohkaniid ássit.

Govus 11: Galle buohcciviessoepisoda, sohabeal- ja ahkejasterejuvvon logut pr. 1000 ássi. Jahkásaš gaskamearri jagiin 2017 ja 2018. Cehkkojuvvon linjá čájeha riikka gaskameari. (Gáldu: SKDE raporta govus 5, ja NPR ja SSB)

SKDE raporta čájeha viidáseappot ahte go Finnmárku juhkkajojuvvo viđa sadjái, de sii geat ášset buohcciviesosuohtkaniin Hámmerfeasttas ja Máttá-Várjjagis, geavahit UNN Romssa unnimus, go fas Álttá suohtkana ássit geavahit UNN Romssa gorrelogu mielde eanemus.

Danne sáhttit konkluderet ahte Finnmárkku buohcciviesu pasieantaguovllu olbmui orru leame unnimusat seamma buorre vejolašvuohta UNN dearvvašvuodabálvalusaide akuhtta sisačálihemiin, go UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjárgga ássiin. Viidáseappot ahte eai leat makkárgge systemabonjuvuodát siskkáldasat Finnmárkkus.

4.2 Pasieantamohkit

Pasieantamohkki lea go pasieanta vuos sisačálihuvvo báikkálaš buohccivissui ovdal go sáddejuvvo viidáseappot eará buohccivissui, dábálaččat regiovdnabuohccivissui, gos oažžu eambo spesialiserejuvvon divššu. Diekkár «álgo sisačáliheapmi» báikkálaš buohccivissui sáhtta leat riehta ja dohkálaš jus pasieanta ovdamearkka dihte vuos dárbbáša stabiliserejeaddji veahki, nugo trauma-pasieanttat mat vardet. Eará oktavuodáin gos loahpalaš dikšu čađahuvvo stuorat guovddážiš, omd. regiovdnabuohcciviesus, de ii daga bahás jus álggos sáddejuvvo báikkálaš buohccivissui. Ovdamearkan dasa leat pasieanttat geain lea váibmodohppeat (NSTEMI, váibmodohppeat/-infárkta almmá dábálaš dohppehatmearkkaid haga EKG:s). Muhto jus lea hoahppu oažžut allaspecialiserejuvvon divššu, de sáhtta mohkki leat negatiivlaš. Ovdamearkan dasa lea transmúra váibmodohppeat (STEMI, váibmodohppemat mas oidnojit dábálaš váibmodohppeat/-infárktamearkkat EKG:s), mas loahpalaš dikšu (váibmosuonaid galjideapmi) berre čađahuvvot jođáneamos lági mielde. Leat ráhkaduovvon adekváta ja dárkilis čilgehusat dasa guđet buohccit galget álggos sáddejuvvot báikkálaš buohccivissui ja guđet galget njuolga regiovdnabuohccivissui.

Tabealla dás vuollelis addá ollislaš gova das movt UNN Romsa geavahuvvo, ja čájeha sihke dan oasi sisačálihemiin mas vuos čađahuvvojat báikkálaš buohcciviesus ja dasto sáddejuvvojit (mohki bokte) UNN Romsii, ja dan oasi mii sisačálihuvvo njuolga UNN Romsii (mohki haga).

Tabealla čájeha ahte pasieanttat geat ášset olggobealde buohcciviesosuohtkana, lunddolaččat mannet mohki iežaset báikkálaš buohcciviesu bokte ovdal go sáddejuvvojit UNN Romsii go lea akuhtta dárbu. Leat vuosttažettiin Álttá ássit geat sáddejuvvojit njuolga UNN Romsii ja geat unnimusat mannet mohki báikkálaš buohcciviesu bokte.

Opptaksområder	n ₁	Andel sløyfe	Andel kun UNN Tromsø	Andel UNN Tromsø totalt
SV kom.	1 163	8.2%	3.2%	11.0%
Rest Øst	1 758	7.7%	9.1%	17.2%
Alta kom.	1 974	4.8%	13.6%	18.4%
Ham kom.	1 246	6.5%	3.4%	9.7%
Rest Vest	1 886	6.8%	8.9%	15.8%
Harstad	4 206	6.8%	4.0%	9.4%
Narvik	3 050	7.2%	8.0%	13.9%
Totalt	15 283	6.8%	7.1%	13.3%

Tabella 3: Galle buohcciviessoepisoda/sisačáliheami oktan mohkiin ja mohki haga báikkálaš buohcciviesu bokte ovdal go pasieanta sisačállojuvvo UNN Romsii. (Gáldu: SKDE-raportta tabealla 11, ja NPR)

Danne sáhttit konkluderet ahte Finnmárkku buohcciviesu pasieantaguovllu olbmui lea goit seamma buorre vejolašvuohta UNN dearvvašvuođabálvalusaide akuhtta sisačáliheamiin, go UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjárgga ássiin.

4.3 Sámi suohkaniid Guovdageainnu ja Kárášjoga pasieantarávnjit

Okta ášši mii lea bivdojuvvon erenoamážit čielggaduvvot, lea movt oktiičaskin sáhtášii váikkuhit spesialistadearvvašvuođabálvalusaide sámi álbmogii. Dan oktavuodas lea leamaš relevánta geahččat movt sámi álbmot dál geavaha dan guokte dearvvašvuođadoaimmahaga. Leat unnán logut čohkkejuvvon go Norggas ii leat lohpi registreret čearddalašvuođa. Jus vuodđun atnit guovllu mii gohčoduvvo sámegeiela hálddašanguovlun, de sáhtá muhtin suohkaniin gávdat pasieantarávnjiid geain eatnasat leat sámegeielagat. SKDE analysain leat erenoamážit geahččan akuhtta sisačáliheamiid Guovdageainnus ja Kárášjogas. Muittus ferte atnit ahte diein suohkaniin ássat unnán olbmot ja ahte analysain leat mielde maiddái soames dárogielagat.

SKDE-raportta mielddus A3 čájeha ahte Guovdageainnu ássiid sisačálihanproseanta lea stuorát go sihke Háršttáid ja Máttá-Várjjaga pasieantaguovlluin, muhto ii nu allat go Hámmerfeastta ássiid proseantamearri. Kárášjoga sisačálihanproseanta lea seamma dásis go UNN Romssa pasieantaguovllus ja Muđui-Finmárkkus. Vejolaš čilgehussan diesa sáhtá leat ahte Finnmárkku buohcciviesu spesialistadoavttirguovddáš Kárášjogas váikkuha dasa ahte fáhkka buohccámat ja buohccivissui sáddemat eastaduvvojit.

4.4 Kvalitehtaindikáhtorat

Okta deatalaš temá lea árvvoštallat sáhtášii go pasieantadivššu kvalitehta buorránit jus UNN ja FIN časkojuvvojit oktii. Ovdal go dan sáhttit árvvoštallat, de fertet vuos gávnnaht movt kvalitehta lea otná vuogádagas. SKDE lea analyseren relevánta kvalitehtaindikáhtoriid muhtin deatalaš akuhtta pasieantamannolagain nugo váibmodohppehaga, vuoiŋŋašvardima ja čoarbbealnorasčoddaga doddjomiid dáfus. Dasa lassin lea kvalitehtaindikáhtorin välljejuvvon gassačalleborasdávdda kirurgalaš dikšu, elektiivvalaš (plánejuvvon) pasieantamannolat man dáfus leat valjit dieđut kvalitehtaregistaris ja mii maiddái sisttisoallá divššu báikkálaš buohcciviesus. Go muhtin surggiin leat oalle unnán logut muhtin buohcciviesuin, de leat muhtin dieđut maid eat sáhte atnit analysas.

Mis eai leat vuos kvalitehtaregistarat psyhkalaš dearvvašvuođasuodjalusa ja fágaidrasttideaddji gárrendilledivššu hárrái.

4.4.1 Vuoiŋŋaš- ja váibmodohppehallan/-infárkta

VOUIŊŊAŠDOHPPEHALLAN/-INFÁRKTA

Fágačeahpit oaivvildit ahte ovdal go sáhtá mihtidit vuoiŋŋašdohppehallama divššu kvalitehta de leat golbma indikáhtora deatalaččat:

- Pasieantaid lohku mat leat dikšojuvvon dohppehallamiid ovttagas

- Pasieanttaid lohku mat leat ožžon trombolysa-divššu 40 minuhta sisa dan rájes go sisačállojuvvojedje buohccivissui
- Pasieanttaid lohku geain lea njiellanteasta árvvoštallojuvvon ovdal go čállojuvvojit olggos.

Daid pasieanttaid mihttoolahus geat dikšojuvvojit regiovnna dohppehallamiid ovttagas, lea moderáhta rájes UNN Romssas gitta alla mihttoolahusa rádjái eará buohcciviesuin. Mihttoolahus daid pasieanttaid gaska geat ožžot trombolysa-divššu 40 minuhta sisa, go ledje sisačállojuvvon vuoiggašvardima geažil, rievddada vuollegis mihttoolahusa rájes FIN Girkonjárggas gitta alla mihttoolahusa rádjái dain eará buohcciviesuin. Njiellandoaimma árvvoštallamis olahit FIN Girkonjára ja UNN Hárštták dohkálaš mihttoolahusa, go fas UNN Romssas baicca lea vuollegis mihttoolahus.

VÁIBMODOHPEHAT /-INFÁRKTA

Go mihtida kvalitehta dan divššus maid pasieanttat ožžot váibmodohppehallama oktavuodas, de atná Norsk hjerteinfarktregister (Norgga váibmodohppehatregisttar) vuodđun daid kvalitehtamihtto-meriid mat leat váibmodohppehatdivššu našuvnnalaš njuolggadusain. Kvalitehtaindikáhtora bohtosat čállojuvvojit dan vuosttaš buohccivissui mii dikšu pasieantta buozanvuoda álgo dásis. Dušše ovcci dan 53 buohcciviesus mat Norggas dikšot pasieanttaid geain lea váibmodohppehat, čadahit invasiiva divššu (PCI – váibmosuonaid galjideami). Dát mielddisbukta ahte meastta bealli pasieanttain sirdojuvvo nuppi buohccivissui divššu vuolde.

Váibmodohppehatregistaris leat čuovvovaš indikáhtorat válljejuvvon:

- Pasieanttaid proseantalošku, vuollel 85 jagi, geat ávžžuhuvvon áiggi sisa leat ožžon varrabunci suddadeaddji dálkasa dahje PCI, go lea várohuvvon ahte váibmosuotna lea buđđosan ja lea duodalaš váibmodohppehat (STEMI).
- Pasieanttaid proseantalošku, vuollel 85 jagi, main lea NSTEMI (váibmodohppehat almmá sihkkaris EKG-rievdamiid haga), geat leat invasiivalaččat čielggaduvvon (váibmosuonat røntgejuvvon) 72 diimmu áigemari sisa.
- Pasieanttaid proseantalošku geain lea váibmodohppehat ja geain lea váibmocoahkkinfunkšuvdna árvvoštallojuvvon ovdal olggoščállima.

Váibmodohppehallama registtar 2018 čájeha ahte leat mearkkašahti hástalusat das ahte álggahit deatalaš divššu ávžžuhuvvon áiggi sisa go lea duodalaš váibmodohppehat. Riikka dásis ožžo dušše 65 % pasieanttain jođánit divššu, mas buđđosan varrasuotna rahppojuvvo go lea duodalaš váibmodohppehat. Ja ledje mearkkašahti erohusat regiovnnaš dearvvašvuodadoaimmahagaid gaska ja buohcciviesuid gaska. Davvi Dearvvašvuohta lea mearkkašahti ollu vuollel riikka gaskameari, Gaska ja Oarje Dearvvašvuohta veahá vuollel, ja Lulli-Nuorta Dearvvašvuohta ges badjelis riikka gaskameari.

	Indikáhtor mihttoadássi	Našuvnnas		FIN Girkonjára		FIN Hámmerfeasta		UNN Romssa		UNN Hárštták		UNN Áhkánjára		Haukeland		Voss	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Vuoiggašdohppehat																	
Pas. Dikšojuvvon dohppehatovttadagas	all. > 90% gas. > 75% vuoll. < 70%	93,4 %	94,2 %	95,0 %	94,4 %	100,0 %	98,3 %	87,0 %	80,4 %	91,0 %	95,8 %	100,0 %	100,0 %	97,0 %	98,7 %	90,0 %	89,8 %
Trombolysadikšu 40 min sisa mangel sisačállima	all. > 50% gas. > 30% vuoll. < 30%	68,0 %	67,4 %	50,0 %	20,0 %	63,0 %	80,0 %	69,0 %	66,7 %	33,0 %	52,9 %	75,0 %	50,0 %	83,0 %	75,8 %	20,0 %	45,5 %
Árvvoštallojuvvon njiellanfunkšuvdna	all. > 90% gas. > 85% vuoll. < 85%	90,0 %	88,7 %	88,0 %	100,0 %	88,0 %	91,4 %	92,0 %	83,0 %	94,0 %	95,8 %	93,0 %	89,8 %	85,0 %	92,9 %	81,0 %	81,4 %
Váibmodohppehat																	
Reperfušuvdnadikšu áiggi go STEMI	all. > 90% gas. > 80% vuoll. < 79%	88,0 %	85,0 %	-	8,0 %	14,0 %	18,0 %	32,0 %	81,0 %	10,0 %	90,0 %	-	31,0 %	88,0 %	86,0 %	-	77,0 %
Invasiiva árvvoštallan 72 diimmu sisa go NSTEMI	all. > 80% gas. > 50% vuoll. < 50%	66,0 %	63,0 %	77,0 %	73,0 %	58,0 %	61,0 %	87,0 %	90,0 %	73,0 %	79,0 %	67,0 %	82,0 %	75,0 %	64,0 %	70,0 %	49,0 %
Ejekšuvdnafrakšuvdna (EF) mihtiduvvon	all. > 80% gas. > 60% vuoll. < 60%	71,0 %	74,0 %	81,0 %	80,0 %	66,0 %	82,0 %	71,0 %	85,0 %	82,0 %	77,0 %	68,0 %	60,0 %	75,0 %	76,0 %	92,0 %	92,0 %

Tabella 4: Govus 12: Man olu pasieanttat main lea 1) vuoiggašdohppehat dikšojuvvon dohppehallamiid ovttagas, trombolysadivššuin 40 minuhta sisa mangel sisačállima ja njiellanfunkšuvdna árvvoštallojuvvon. 2) váibmodohppehat dikšojuvvon STEMI, invasiivalaččat čielggaduvvon 72 diimmu sisa (NSTEMI) ja ejakšuvdnafrakšuvdna (váibmocoahkkinfunkšuvdna) mihtiduvvon. (SKDE ráhkadan, Gáldu: Norsk hjerteinfarktregister/Norgga váibmodohppehatregisttar, 2018-logut)

KONKLUŠUVDNA

Go lea vuoiŋŋašvardin, de sáhhtá konkluderet ahte oppalaččat lea ovttalágan kvalitehta ja ovttalu mihttoolaheapmi buot buohcciviesuin, muhto ahte muhtin buohcciviesuin spiehkastit soames indikáhtorat dán dahje duon guvlui. FIN Girkonjárdgas lea negatiiva boadus trombolysadivššus 2018:s, mas dikšu áigemeari sisa lea bealliduvvon 2017 rájes, go fas UNN Romssas lea gaskadási buorre mihttoolaheapmi 2018:s njiellanfunkšuvnna iskamis. Sihke Fin Hámmerfesta ja UNN Hárštták leat sakka buorránan 2017 rájes 2018 rádjái.

Mihttoolaheapmi das man olu pasieanttain leat rahppojuvvon buđđosan váibmosuotna ávžžuhuvvon áiggi sisa go lea STEMI (duođalaš váibmodohppehat) ii leat buohcciviesuin doarvái buorre mihttomeari ektui. Mihttoolaheapmi das man olu pasieanttat main lea NSTEMI geain leat váibmosuonat røntgejuvvon 72 diimmu sisa rievddada maiddá, muhto dáikko olahuvvojit oppalaččat buoret bohtosat.

4.4.2 Čoarbbealdoddjomat

Doddjon čoarbbealnorrasiid divššu kvalitehta árvvoštallamii leat viežžan dieđuid Nasjonalt register for Leddproteser (Našuvnnalaš lađasprotesaregistaris). Lea buorit ákkat ávžžuhit ahte buot pasieanttat geain lea čoarbbealnoras doddjon, berrejit opererejuvvot 24 diimmu sisa ja maŋjemustá 48 diimmu maŋŋel doddjoma. Leat maid dái buorit ákkat dasa ahte doddjon čoarbbealnoras mii lea bonjagan berre opererejuvvot ja protesa biddjot badjel 70-jahkásaš pasieanttaide.

Čoarbbealdoddjomiid registaris (Hoftebruddregisteret) leat čuovvovaš indikáhtorat välljejuvvon:

- Pasieanttaid proseantalošku geain fáhkka čoarbbealdoddjon opererejuvvui 48 dii sisa doddjoma rájes
- Badjel 70-jahkásaš pasieanttaid proseantalošku geain lei disloserejuvvon doddjon ja ožžo protesa
- Eai ođđasis opererejuvvon čoarbbealdoddjomat, pasieanttaid proseantalošku

Indikáhtor mihttođási	Našuvnnas		FIN Girkonjárdga		FIN Hámmerfesta		UNN Romsa		UNN Hárštták		UNN Áhkánjárdga		Haukeland		Voss		
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	
Opererejuvvon 48 dii sisa	all. > 90% ges. > 80% vuoll. < 80%	84,0 %	83,0 %	89,0 %	N<5?	81,0 %	88,0 %	88,0 %	88,0 %	76,0 %	88,0 %	100,0 %	91,0 %	81,0 %	88,0 %	91,0 %	88,0 %
Pas. >70 j. disloserejuvvon doddjon ja protesa	all. > 90% ges. > 80% vuoll. < 80%	96,0 %	97,0 %	92,0 %	N<5?	74,0 %	72,0 %	72,0 %	91,0 %	100,0 %	95,0 %	N<5?	N<5?	99,0 %	98,0 %	96,0 %	96,0 %
Eai ođđasis op. čoarbbealdoddjomat (2015-2017)	all.	93,0 %	?	>90%	?	>90%	?	>90%	?	>90%	?	>80%	?	96,0 %	?	91,0 %	?

Tabella 5 Pas. proseantalošku geat opererejuvvon 48 dii sisa doddjoma rájes, geat ožžo protesa disloserejuvvon doddjomis ja geat eai opererejuvvon ođđasis. 2018-logut

KONKLUŠUVDNA

Čoarbbealdoddjomiin lei veahá iešguđetlágan mihttoolaheapmi buohcciviesuid gaskka ja našuvnnalaš gaskameari ektui. Muhtin buohcciviesuin leat nu unnán dakkár pasieanttat ahte eai sáhte raporteret. Daid dáfus mat opererejuvvojedje 48 diimmu sisa ledje sihke FIN Girkonjárdga ja UNN Áhkánjárdga positiiva dásis, go fas UNN Romsa lea oalle ollu maŋnelis. Go indikáhtorin lea opererejuvvon + protesa de lea FIN Hámmerfesta negatiiva dásis, ja UNN Romsa ges lea ollu buorránan 2017 rájes 2018 rádjái. FIN Girkonjárdgas ja UNN Áhkánjárdgas leat beare unna logožat dasa ahte daid sáhhtá árvvoštallat.

4.4.3 Gassačoalleborasdávdda kirurgiija

Gassačoalleborasdávdda kirurgalaš divššu kvalitehta árvvoštallamii leat mii viežžan dieđuid gassačoalle- ja maŋnebuoideborasdávdda našuvnnalaš kvalitehtaregistaris. Davvi Dearvvašvuodas lea doaimajuohku regiovnnaš borasdávdkirurgiija dáfus. Gassačoalleborasdávdda plánejuvvon kirurgiija čađahuvo danne dušše UNN Romssas, UNN Háršttáin ja FIN Hámmerfestas. Fáhkka dilálašvuodas, mat eai leat galle, čovdojuvvot doppe gos lea eanemus ulbmillaš.

Gassačoalle- ja maŋnebuoideborasdávdda registaris leat vižžojuvvon dát indikáhtorat:

- Pasieanttaid proseantalošku geat leat opererejuvvon gassačoalleborasdávdda dihte stadium I-III (ii viidánan) geat leat opererejuvvon laparoskopii bokte (operašuvdna ráiggáža čađa).
- Pasieanttat opererejuvvon gassačoalleborasdávdda dihte stadium I-III (ii viidánan) geat ellet vihtta jagi maŋnel vuosttaš operašuvnna. Indikáhtor lea 2016-18 estimáhta.

- Proseantalohku geat jápme 100 beavvi sisa, opererejuvvon gassačoalleborasdávdda dihte stadium I-III (ii viidánan).

Relatiiva jápminproseanta lea gassačoalleborasdávdpasieanttaid jápminlohku buohtastahtton dainna gallis jápmet sin gaskkas geain ii leat gassačoalleborasdávda. Tabeallas oaidnit ahte pasieanttain, omd. Hámmerfeasttas geain lea gassačoalleborasdávda stadium I-III, lea buoret ceavzinproseanta go sis geain ii leat gassačoalleborasdávda (estimáhtat leat agi mielde standardiserejuvvon). Lea duodaštuvvon ahte pasieanttain geat opererejuvvojit laparoskopijja bokte lea seamma guhkesáiggeboadus go sis geat opererejuvvojit rahpama bokte, muhto sis lea oanehit veallánáigi, unnit bákčasat ja virkkosnuvvet jođáneappot mañnel operašuvvna.

	Indikator málnivá	Našuvnnas		FIN Hámmerfeasta		UNN Romsa		UNN Hárštták		Haukeland		Voss	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Borasdávda gassačoalis													
Opererejuvvon laparskopi bokte	> 30%	58,0 %	61,1 %	58,0 %	81,8 %	63,0 %	61,3 %	29,0 %	42,9 %	23,0 %	?	25,0 %	50,0 %
Ellet 5 jagi mañnel (%)	all. > 80%	-	88,7 %	-	104,9 %	-	83,5 %	-	103,0 %	-	89,2 %	-	75,3 %
Oassi jápmán 100 beavvi mañnel operašuvvna	all. < 5%	-	3,3 %	-	0,0 %	-	1,2 %	-	2,0 %	-	5,4 %	-	2,1 %

Tabealla 6: a) Gassačoalleborasdávdpasieanttat opererejuvvon laparoskopii bokte ja b) geat ellet 5 jagi mañnel operašuvvna, ja c) geat jápmet 100 beavvi sisa mañnel operašuvvna. (Gáldu: Nasjonalt register for tykk- og endetarmskreft 2018.) (Našuvnnalaš gassačoalle- ja mañnebuoideborasdávddaid registtar, 2018)

KONKLUŠUVDNA

Operašuvnnain dan golmma UNN buohcciviesus mat opererejit gassačoalleborasdávdda lea alla viđajagi relatiiva eallinproseanta ja jápmin 100 beavvi sisa lea hárve. Buohcciviesuin lea maidđái alla mihttoolaheapmi laparoskopijja bokte (go ráiggáža čađa operere) ja dákko leat erenoamáš buorit bohtosat Hámmerfeastta buohcciviesus.

4.4.4 Konklusuvdna - kvalitehtamihttomearit

Loahpaloahpas ii sáhte bohtosiid našuvnnalaš kvalitehtaregistarinn guđege láchkái čilget dainna ahte buohcciviesu lea oassin regiovdna- dahje universitehtabuohcciviesus dahje oassin báikkálaš buohcciviesus.

Dán raporttas eai leat mielde našuvnnalaš proseassaindikáhtorat nugo borasdávdamannolaga meari dábálaš áigi, dahje dikšundiimmu vuordima áigi ja rávisolbmuid ja mánáid psyhkalaš dearvvašvuoda- gáhttema áigemeari rihkkumat. Raportta referánsalisttus gávdnojit iešguđet dearvvašvuodaregiovn- naid mihttoolaheamit ja našuvnnalaš mihttoolaheamit dáid stuora pasieantamannolagaid hárrái.

5. Vásáhusat eará relevánta proseassain

5.1 Našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš vásáhusat

Árvvoštallat nu mohkkás proseassa go dearvvašvuodadoaimmahagaid oktiičaskima ii leat dárkilis dieđa mas sáhtta ovddalgihtii einnostit vástádusa. Diekkár proseassaid vuodđun sáhttet leat fágalaš, politihkalaš, ekonomalaš ja hálddahaslaš proseassat, dahje daid kombinašuvdna. Oppalaš bealli, mii orru váikkuheame čadahandáhtu, lea man muddui dakkár proseassa ulbmil lea ovddalgihtii sohppojuvvon ja ahte sihke mielbargit ja jođiheaddjit atnet dan ulbmillažžan. Dat lea deattuhuvvon SINTEF Lulli-Nuorta Dearvvašvuoda nuppástuhttinproseassa (2015) árvvoštallamis ja Soki Chois Karolinska universitehtabuohcciviesu Ruotas fušuvdnaproseassa árvvoštallamis. Lea ávkkálaš geahčadit buohcciviessofušuvnnaid evalueremiid, viežžan dihte vásáhusaid, unnidit riskkaid dearvvašvuodadoaimmahagaid dahje buohcciviesuid oktiičaskimis, ja oahppan dihte.

Mandáhta vuodul vieččai Davvi Dearvvašvuolta RHF Helseøkonomisk analyse AS (Dearvvašvuodaekonomalaš analysa) čoahkkáigeasu buohcciviesuid oktiičaskima riikkaidgaskasaš guorahallamiin, main čuovvovaš áššit guorahallojuvvojedje:

- Leat go buohcciviesus ovdamunit stuoradoaimma geažil? Sáhttet go vejolaš ovdamunit olahuvvot buohcciviesuid oktiičaskimiin? Movt váikkuhit buohcciviesuid oktiičaskimat buohcciviesodivššu kvalitehtii?
- Movt ovttasbarget oktiičaskojuvvon buohcciviesut? Gávdnojit go iešguđetlágan ovttasbargo-modeallat ja leat go dat čadnon dasa ahte buohcciviesut fušonerejuvvojit dahje ásahit eahpeformála fierpmádagaid?

Riikkaidgaskasaš čállosat buohcciviesuid oktiičaskimiid birra eai atte čielga bohtosa buot čuoggáin, muhto dain sáhtta liikká geassit muhtin váldokonklusuvnnaid mat leat áigeovuodilat min čielgga-deapmái. Ođđaseamos analysat čájehit čielgasit ahte buohcciviesu olaha ovdamuniid stuoradoaimmas. Buohcciviesuid oktiičaskimiin sáhtta buoridit effektivitehta, muhto dakkár buorideapmi lea dan duohken ahte buohcciviesuid organisašuvnnat duodaid rivdet, ovdamearkka dihte das movt bálvalusfálaldat organiserejuvvo dahje movt pasieantarávdnji manná. Vai stuoradoaimmas bohtá ávki, de ferte doaimma strukturerejuvvo ođđasis. Ávki soaita eanemusat čadnojuvvon dasa ahte ovttagat leat biddjon ovtta sadjái. Kvalitehtadilálašvuodaid hárrái orru oktiičaskima ávki leame eahpečielggas.

Riikkaidgaskasaččat lea mihá unnit čállojuvvon buohcciviesuid birra mat ásahit fierpmádagaid, ovttasbarget ja koordinerejit bálvalusaid ja divššu muhtin oassái álbmogis, go dat mii lea čállojuvvon sturrodaga, oktiičaskima, effektivitehta ja kvalitehta birra. Leat liikká geavahuvvon seamma váikkuhangaskaoamit go Norggas: pasieantarávnniid struktureren, doaimmajuohku buohcciviesuid gaskka ja muhtin muddui ovttasbargu bargiid resurssaid ávkkástallamis.

Raporta konkludere loahpalaččat ahte deatalaš eaktun lea ahte UNN ja FIN juo leat ásahan fierpmádatovttasbarggu, dan bokte ahte juo lea oktasaš gullevašvuolta regiovnnalaš dearvvašvuodadoaimmahakii. Danne sáhtta ákkastallat ahte vejolaš ávkki sáhtta olahit vel lagat ovttasbarggu bokte otná struktuvrrain.

Geahča mildosa 2, Helseøkonomisk analyse AS olles rapportta.

5.2 Hålogalándda buohcciviesu – heaittiheapmi ja fušuvdna UNN:in

Álggos gulai UNN:i dušše buohcciviesu Romssas, mii lei regiovndna- ja universitehtabuohcciviesu olles Davvi Dearvvašvuoda guovllus ja Romssa ja biras suohkaniid álbmoga báikkálaš buohcciviesu. Go Hålogalándda buohcciviesu heaittihuvvui 2006:s, ásahuvvui otná UNN organisašuvdna dan bokte ahte Áhkánjargga ja Háršttáid buohcciviesut ovtastuvvojedje UNN:in ođđajagemánu 1. beaivvi 2007. UNN oaččui ovddasvástádusa vel guovtti báikkálaš buohcciviesu hárrái, mii dagai dárbbaslažžan

čadáhít nuppástuhttinstrategiija – guhkesáiggi ovdánahttima ja nuppástuhttinproseassa, gohčoduvvon *Langsiktig utvikling og omstilling prosess (LUO)*.

2008 mielde ásahuvvui ođđa organisašuvnamodealla mas doaibma organiserejuvvui logi klinihkkii, guovtti doaibmaguovddáži ja njealji bargoveahkaovttadahkii. Ásahuvvui oktasaš jodihanmodealla mas lea čadamanni fágalaš jodiheapmi. Čadamanni fágalaš jodiheapmi mearkkaša ahte das lea linjá-ovddasvástádus mángga geográfalaš báikki hárrái. Dat mearkkaša ahte lea ollislaš ovddasvástádus klinihka dahje ossodaga doaibmastivrejumi hárrái. Seammás čadahuvvojedje struktuvrralaš rievdasat sihke Davvi Dearvvašvuoda ja UNN buohcciviesuid bálvalusfálaldagain ja doaibmajuoguin.

UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjárgga dáfus mearkkašii čadamanni fágalaš jodiheapmi ahte doaimma stivrejedje jodiheadjit UNN Romssas, ja ahte mearrádušat ja čielggadeamit dávjá galge daid jodiheadjiid bokte mannat. Prosedyrat mat ledje hábmejuvvon UNN Romssas, ja galge heivehuvvot báikkálaččat UNN Áhkánjárgga ja UNN Háršttáid buohcciviesuide, vásihuvvojedje muhtomin eambo hehttehussan go veahkin, juste danne go eai lean ráhkaduvvon doppe gos galget čadahuvvot. Oktii-časkin čuožai maiddái dan guovtti buohcciviesu bálvalusfálaldahkii, go soames eambo spesialiserejuvvon doaimmat sirdojuvvojedje UNN Romsii. Váldodoaktáriid lohku lea iešguđet sivaiddat geažil lassánan UNN:s. UNN Háršttáin lea váldodoaktárvirggiid lohku unnon maŋŋel go šattai UNN vuollái. Lea eahpesihkar lea go seamma dáhpáhuvvan UNN Áhkánjárggas.

2012:s evaluerejuvvojedje LUO-proseassaid vásáhusaid, mas gehččojuvvui lei go ođđa klinihkka-ovuogádat, ja čadamanni fágalaš jodiheami ásaheapmi buoridan buohcciviesodoaimmaid. Goasii bealli oaivvildii ahte LUO ii lean váikkuhan báikkálaš buohcciviesu doaimmaid, ja njealjadas oaivvildii ahte dat ledje negatiivvalaččat čuožcan UNN Háršttáide ja UNN Áhkánjárgii. Ledje erenoamážit operatiiva dási fágaolbmot geat atne váikkuhusaid negatiivan. Evaluerenraporta konkluderii liikká ahte ođđa klinihkkaovuogádat ii lean hehttehussan báikkálaš buohcciviesu funkšuvnnaid buorideami mihttomeriid olaheapmái.

Evalueren konkludere viidáseappot ahte UNN ain lei proseassas mas eai lean buot mihttomearit olahuvvon, ja ahte fertejit eambo doaibmabijut čadahuvvot ovdal go dat dáhpáhuvvá. Ávžžuhuvvui ahte dalá klinihkkastruktuvra ii berre rievdaduvvot, muhto ahte berrejit čadahuvvot doaibmabijut UNN Háršttáin ja UNN Áhkánjárggas heivehan dihte sin struktuvrraid guoskevaš dikšundilálašvuhtii. Dan geažil ásahuvvojedje 2014:s báikkálaš doaibmarádit unnidan dihte gaska UNN Romsii ja buohcciviesojodiheadjiide. Doaibmarádit ledje báikkálaš jodiheadjiid ovttasbargoarenat, ja doaimmaid báikkálaš koordinerema ja iešguđet báikkálaš ovttagaid gulahallanbáikin. Deatalaš eaktun lei ahte okta klinihkkaovuogádat álo searvá fysalaččat doaibmarádi čoaikkimiidda.

Našuvnnalaš dearvvašvuoda- ja buohcciviesoplánas 2016-2019 (Nasjonal helse- og sykehusplan 2016-2019) mearridii Stuoradiggi váldonjuolggadussan ahte buot Norgga buohcciviesuin galgá báikkálaččat leat stáhtalaš jodiheapmi. Davvi Dearvvašvuodta RHF čuožvolii dán dan bokte ahte diŋgui raporttaid iežas dearvvašvuodadoaimmahagain mat válddahalle dearvvašvuodadoaimmahagain organiserema ja movt stáhtalaš jodiheapmi čadahuvvo. Dás konkluderejuvvui ahte doaibmarádit ledje deavdán geatnegasvuodaideaset, ulbmiliid ja mihttomeriid, muhto ahte soames unnit muddemiid bokte doaimmaše rádit vel buorebut. Earret eará árvaluvvui báikkálaš jodiheadji sihke UNN Háršttáide ja UNN Áhkánjárgii. Doaibmajodiheapmi ásahuvvui ođđajagemánus 2018, *hálddahaslaš, bajitdási, čohkkeheadji ja koordinerejeaddji jodiheadjin ollislaš báikkálaš doibmii, geas lea ovddasvástádus ovttašit siskkáldasat ja olggos guvlui áššiin mat gullet olles doaibmabáikkái (lokaliseremii)*. Doaibmajodiheadjit servet álo direktvrra jodiheadječoaikkimiidda, ja jodiht jodihangotti iežaset doaibmabáikkis.

Doaibmajodihanfunkšuvdna evaluerejuvvui 2019 giđa, ja konkluderejuvvui ahte dat lea oppalohkái buoridan UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjárgga doaimmaid danne go lea nannen báikkálaš jodiheadjiid ja báikkálaš jodiheami. Čujuhuvvo ahte dat lea gáibideaddji, hearrikes ja muhtin muddui eahpečielga rolla. Erenoamážit boahtá dat ovdan jus klinihka linjajodiheapmi ii doaimma ollášit ja lokaliseremiid rastá. Seammás gessojuvvo ovdan ahte funkšuvdna vásihuvvo klinihkkasorjjasmeahttumin ja čohkkeheadjin olles lokaliseremis. Doaibmajodiheadjit váldet ovdan áššiid mat lunddolaččat gullet sidjiide, ja čuožvolit daid. Dat boahtá maid ovdan das go báikkálaš jodihangottiid miellahtut dál

vásihit ahte sii meannudit eambo ja eambo relevánta ja rievttis áššiid. Mánge klinihkkahoavdda ja direktivradássi leat mearkkašan ahte klinihkkajođihangottiide ja direktivrra jodiheaddje-čoahkkimiidda dál bohtet eambo áššit main lea báikkálaš duogáš. Áššit bohtet UNN mearridan-struktuvrii jođáneappot ja njuovžileappot. Báikkálaš jodiheaddjit vásihit doaimmajodihanfunkšuvnna konkrehta ja áibbas dárbbalaš jodiheaddjedoarjjan dan báikkis gos sii beaivválaččat barget.

5.3 Vášáhus UNN čađamanni fágalaš jodiheamiin

Nu go boahdá ovdan kapihttalis 3.2.7, de lea UNN jodihanstruktuvra huksejuvvon čađamanni fágalaš jodiheapmin, mii ii leat čadnojuvvon geográfalaš sajušteapmái/lokaliseremii. Klinihkkarasttiedaddji vuogádat ásahuvvui geassemánu 2008. Ulbmilin lei oanidit gaskka guovddášdoaimma ja bajimus jodiheaddjiid gaskka, čielggasmahttit organisašuvnna jođihanlinjjá, ja nannet bargiid ja geavaheddjiid mielváikkuheami. LUO bijai vuodu UNN nuppástuhttinstrategiijai, ja láidestii bálvalusfálaldaga ja kvalitehta viidáset ovdáneapmái. Maŋgel lea dearvvašvuodadoaimmahagas čađahuvvon lassii bistevaš organisašuvdnanuppástuhttin. Boađusin das lea otná organisašuvdnastruktuvra mas leat ovccii klinihka ja njeallje doaimmaguovddáza.

Go klinihkat ásahuvvojedje doarrás geográfalaš buohcciviesosajuštemiid, de šattai gáiddusjodiheapmi lunddolaš. Gáiddusjodiheapmi ii leat dušše dat ahte jodiheaddji lea guhkin eret, muhto dat sáhtá maiddá dagahit organisatoralaš, kultuvrralaš, sosiála dahje kognitiiva gaskka. Čađamanni fágalaš jodiheamis leat iežas hástalusat ja soames momeanttat leat leamaš deatalaččat dasa ahte oázžut áigái buori jodiheami. Nu go buot jodiheamis, de dárbbasuovvot dása maiddá buorit jodiheaddjit geain lea buorre rollaipmárdus, buorre plána iežas ovttagada ovdánahttimii, kultuvra ja fága, ja áigi čuovvoleapmái. Relašuvdnahuksen, gulahallan, iešstivrejupmi ja autonomiija lea deatalaš vai gáiddusjodiheapmi ii vásihuvvo danin.

LUO-prošeavtta evalueren, mii maiddá lea válddahallon kapihttalis 5.2, gos fokusis ledje váikkuhusat báikkálaš buohcciviesuide, addá dakkár gova ahte UNN lea ožžon áigái organisašuvdnastruktuvrra mii ipmirduvvo ulbmillažžan. Dakko gokko formála ja eahpeformála kommandolinnját gávnadit, hukse dat buori vuodu ovtta oktasaš, bajitdási ja vuodušuvvon organisašuvdnakultuvrii. Seammás čájeha evalueren ahte ásahuvvon jodihanstruktuvra man LUO bijai vuodđun, orru dušše «sajáiduvvan» bajimus dásiide, muhto lea unnit sajáiduvvan vuolleis organisašuvnnas. Lagasvuohka jodiheaddji adnojuvvui mearrideaddjin das go árvvoštallojuvvui lea go čađamanni fágalaš jodiheapmi lihkestuvvan vai ii. Nu maiddá sin fágalaš gelbbolašvuohka ja návccat hálddašit báikkálaš kultuvrra ja bargobirrasa.

UNN iežas jodiheaddjit miedihit ahte lea gáibideaddji atnit ovddasvástádusa doaimmas mii lea háddjejuvvon mánge báikái. Fágalaš ja relašuvnnalaš jodiheapmi, ná stuora ja govda struktuvrras, lea dagahan ahte jodiheaddjit dávjá leat unnán oidnosis. Geográfalaš gaska dahká ahte massá beaivválaš bajilgova ja vejolašvuoda eahpeformálalaččat «mihtidit temperatuvrra». Lagas čuovvoleapmi ja rievttis gulahallanvuohki dilálašvuodaid mielde lea danne deatalaš, muhto govvida seammás ovtta dain hástalusain maid gáiddusjodiheapmi miellidibuktá. Relašuvdnahuksen lea danne guovddáš eaktun dasa ahte sáhttit doaimmahit gáiddusjodiheami. UNN jodiheaddjit atnet muittus ahte geográfalaš gaska lea okta fáktor gáiddusjodiheamis, ja geahččalit, nu guhkás go vejolaš, ásahit doaimmajuid mat buhttejit hástalusaid mat bohciidit.

Dasa lassii gáibida čađamanni fágalaš jodiheapmi luohttámuša dasa ahte vuolit dási jodiheaddjit nákkejit čađahit vurdojuvvon doaimmaid. Lea deatalaš ahte juohke doaimbabáikkis/sajušteamis ja juohke ossodagas lea čielga ipmárdus das mii vurdojuvvo ja ahte juohke doaimbabáikkis lea čielga profiila. Jodiheaddjit leat maiddá ovttaoavvilis das ahte dát organisašuvdnastruktuvra lágida diliid dasa ahte sáhtá fokusa bidjat fágaovdánahttimii, danne go lea váldi čađahit rievdadusaid mat galget doalvut fágalaš kvalitehtaloktemii. Jodiheaddjit báikkálaš doaimbabáikkiin vásihit bealiteaset ahte čuolmmat mat leat UNN Romssas dagahit ahte ferttejit čađahuvvot rievdadusat sin báikkiin vaikko doppe eai livčče ge hástalusat dan dáfus. Dat čuohká beaivválaš doibmii ja siskkáldas ovttasbargui.

Vásáhusat UNN-fušuvnnain ja čađamanni fágalaš jodiheapmi lea maiddá leamaš temán mánnga masterčállošis. Sii čujuhit ahte čađamanni fágalaš jodiheami mále lea rievadan eavttuid dasa ahte lihkostuvvat jodiheaddjin. Jodiheaddjiid individuála iešvuodaide dáfus šaddá eambo hearkivuhta. Jodiheaddji fertet leat hui dihtomielalaš das maid gáiddusjodiheapmi mielddisbuktá ja ahte ođđa gaskaoamit fertet váldojuvvot atnui vai gaska ii galgga vásihuvvot nu guhkkin. Viidáseappot konkluderejuvvo ahte jodihanvuohki, ovdamearkka dihte ahte jodiheaddji čájeha beroštumi dasa maid su bargoveahka olaha, ja máhtá árvvus atnit dan, lea deataleabbo rolladiđolašvuhtii ja geatnegasvuodaide go maid geográfalaš gaska lea. Dát čájeha ahte jodihanvuohki, ja gulahallan-návccat ja báikkálaš kultuvrra ipmirdeapmi lea buori muddui mearrideaddjin dasa lihkostuvvá go čađamanni fágalaš jodiheapmi vai ii.

LUO-evaluerema máhcahemiid olis álggahii UNN doaimmaid maid ulbmil lea nannet jodiheaddjiid jodiangelbbolašvuoda ja čielggasmahttit jodihanlinnjaid, erenoamážit vuolit dásiin. Dasa lassin biddjojuvvui erenoamáš fokus, gč. kap. 5.2, báikkálaš jodiheapmái báikkálaš buohcciviesuin dan bokte ahte ásahuvvui doaimmajodihanfunkšuvdna.

6. Oktiičaskin – vejolašvuodat, váikkuhusat ja riskkat

Doaimmahatčoahkkimis njukčamánu 7. beaivvi 2019, čujuhuvvui, oassin UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskima čielggadeamis, daid erenoamáš hástalusaide mat leat Norgga guovtti davimus fylkka spesialistadearvvašvuodabálvalusas. Viiddis guovllut gos olbmot ássat biedgguid, mielddisbuktá dárbbu ásahit lávdaduvvon fáldadaga ja viiddit prehospitála bálvalusa. Seammás lea UNN Norgga unnimus regiovdna- ja universitehtabuohcciviessu, mii buktá liige hástalusaid alla-spesialiserejuvvon fáldadagaid dáfus ja das ahte doaibmat universitehtabuohcciviessun. Olles Davvi Dearvvašvuhtii lea deatalaš ahte UNN lea fágalaččat nanus, gos leat návccat čadahit oahpahusa, dutkama ja ovdánahttit bálvalusaid guovllu álbmogii.

Oktiičaskima ulbmil, nu go dat lea daddjojuvvon doaimmahatčoahkkima bargogohččumis, lea ahte sihke lávdaduvvon fáldat Finnmárkkus ja spesialiserejuvvon fáldat UNN:s, galget ovdánahttojuvvot ja nannejuvvot. Dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahagas lea juo odne viiddis ovttasbargu. Finnmárkku álbmot oažžu osiid iežas dárbbuin gokčojuvvot UNN Romssas, seammás go UNN spesialisttat muhtin muddui ambulerejit Finnmárkku buohccivissui. Finnmárkku buohcciviesu doaktárat ožžot oasi iežaset spesialistaoahpus UNN Romssas. Seammá guoská eará dearvvašvuodabargiide.

Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta lea bivdán Davvi Dearvvašvuoda vuđolaččat árvvoštallat sáhtta go ollislaš bálvalusfálaldat nannejuvvot dan bokte ahte časkit oktii UNN ja Finnmárkku buohcciviesu. Dán kapihttalas geahččalit vástidit dien gažaldaga čuovvovaš čuoggáid guorahallamiin:

- Sáhtta go oktiičaskin buoridit pasieantadivššu UNN:s ja FIN:s?
- Makkár váikkuhusaid sáhtta oktiičaskin buktit fágalaš ovdáneapmái, dutkamii, rekruutteremii, dearvvašvuodabargiid oahpaheapmái, ja pasieantaid ja oapmahaččaid bagadallamii?
- Sáhtta go oktiičaskin nannet UNN sajádaga regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun?
- Sáhtta go našuvnnalaš ovddasvástádus sámi álbmoga spesialistadearvvašvuodabálvalusaid hárrái buorebut vuhtiiváldojuvvot oktiičaskima bokte?
- Guđiid organisatoralaš váikkuhusaid ja jodihanváikkuhusaid sáhtta oktiičaskin dagahit?
- Maid váikkuhusaid buktá dat Davvi Dearvvašvuoda doaimmahatčoahkkádussii?

Čielggadeamis leat maid geahčadan maid guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga oktiičaskin sáhtta mearkašit Davvi Dearvvašvuoda eará dearvvašvuodadoaimmahagaide mat fáallet iežaset bálvalusaid klinihkalaš dearvvašvuodadoaimmahagaide.

6.1 Vejolašvuodat, váikkuhusat ja riskkat – ollislaš árvvoštallan

Prošeaktjoavku lea iežas barggu vuodđun atnán mihttomeriid maid ulbmil lea viidáseappot ovdánahttit ja nannet sihke lávdaduvvon fáldadaga Finnmárkkus ja spesialiserejuvvon fáldadaga UNN:s. Boahhtevaš oassekapihttaliin lea, iešguđet geahččanguovlluin, ságaskuššojuvvon man muddui Finnmárkku buohcciviesu ja UNN oktiičaskin sáhtta leat mielde deavdime daid mihttomeriid.

Joavku lea ollislaččat árvvoštallan ahte mihttomeriid sáhtta buoremusat olahit otná doaimmahatstruktuvrra bokte, danne go atnit ahte áibbas guovddáš áššiin lea hui stuora negatiiva váikkuhusaid riska. Dat berre dáhpáhuvvat dan bokte ahte regiovnalaš ovddasbargu Davvi Dearvvašvuoda siskkobeaalde ovdánahttojuvvo, ja dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga ovttasbarggu bokte, ja dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga dálá siskkáldas organisašuvdnaovdánahttinbarggu olis. Dainna lágiin garvit vejolaš negatiiva beliid oktiičaskimis, oanehit ja guhkit áigái.

UNN lea riikka unnimus regiovdna- ja universitehtabuohcciviessu. Maŋjel go oktiičaskojuvvui Háršttáid ja Áhkánjargga buohcciviesuiguin 2007:s ii leat UNN nagodat joksat dan dutkandoaimma lassáneami mii lea leamaš dain eará universitehtabuohcciviesuin Norggas. Eará regiovdna- ja universitehtabuohcciviesuin ii leat báljo ovddasvástádus doaimmahit maŋggaid báikkálaš buohcci-

viesuid mat leat lávdaduvvon miehtá viiddis guovlluid. UNN lea dan dáfus eará dilis go lea ovddasvástáduš psykiátralaš buohcciviesu, guovtti somáhtalaš buohcciviesu Háršttáin ja Áhkánjárggas, Longyearbyen buohcciviesu, ja mángga lávdaduvvon psykiátralaš ja medisiinnalaš guovddáža hárrái. Dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga oktiičaskimiin oččošii UNN dasa lassin ovddasvástáduša Hámmerfeastta ja Girkonjárgga somáhtalaš buohcciviesuid dáfus, ja vel njealji guovllumedisiinnalaš dahje -psykiátralaš guovddáža dáfus, ja dasa lassin vel viiddis prehospitála bálvalusfálaldaga dáfus mii lea lávdaduvvon viidát. Dat gáibidivččii, ii dušše nuppástuhttináiggis, muhto maiddáii áiggi vuollái, garra jođihanfokusa báikkálaš buohcciviesuid doibmii, mii gilvalivččii dainna ahte guovllu- ja universitehtabuohcciviesu jođiheapmi maid gáibida dađistaga eambo jođihanfokusa. Prošeaktajoavku lea ovttaoaivilis das ahte dát oalle sihkkarit geahnohuhtášii UNN regiovdna- ja universitehta-buohcciviesun. Dakkár geahnohuvvan čuozašii garrasit olles dearvvašvuodaregiovdnii, ja dagahivččii áiggi mielde ahte Davvi-Norgga álbmot ii oaččo seamma buori dearvvašvuodafálaldagaid go álbmot muđui riikkas.

Leat stuora erohusat Finnmárkku buohcciviesu ja UNN gaskka ovdamearkka dihte organisašuvdna-struktuvrra, soahpamušstruktuvrra ja kultuvrra dáfus. Oktiičaskimis šattašii jođiheddjiid váldobargun bargat dáid beliiguin, sihke oanehit ja guhkit áigái. Dan barggu vuoitu galggašii leat hui stuoris, ovdal go sáhtta bealuštit ráddjejuvvon jođihankapasitehta joraheami eret dábálaš doaimmas, pasieantadivššus, stuora huksenprošeavttaid hálddašeamis ja eret deatalaš IKT-čovdosiid implemen-teremis mat leat ávkin pasieantadivššus. Bargu livččii sihke stuoris ja gáibideaddji, ja ádjánivččii mánggaid jagiid dan ovdánahttit ja oktiiheivehit riikka geográfalaččat stuoramus dearvvašvuodadoaimmahakan. Mii ballat ahte dat livččii stuora noadđin sihke jođiheddjiide ja bargiide jus sii ferteše dakkár proseassa čađahit, ja dat válddášii áiggi ja návccaid barggus mii bohtá pasieanttaide ávkin. Dat dagahivččii maid dutkama, innovašuvnna ja pasieantadivššu buorideami ovdii.

Oktiičaskin sáhtta hypotehtalaččat lágidity dilálašvuodaid fágaovdáneapmái, oahpaheapmái, ambuleremii ja buoret čađahánávccaide go bohtet njuolgo stivrenlinját ja virtúálalaččat stuorát fágabirrasat. Áiggi vuollái sáhtta dat dagahit ahte sávatkeahtes erohusat pasieantadivššus unnat, ahte álbmogii sihkkarastojuvvo ovtadásat kvalitehta ja ovtadássásaš vejolašvuolta oazžut veahki spesialistadearvvašvuodabálvalusas. Oktiičaskin liikká ii rievdadivčče dan gos álbmot oazžu dan bálvalusa. Našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš vásáhusat, ja iežamet vásáhusat Hålogalándda buohcciviesu heattiheamis čájehit ahte olu eavttut galget leat sajis ovdal go dieid buriid olaha. Erenoamážit orru leame váttis olahit teorehtalaš stuoradoin ovdamuniid nu guhká go organisašuvnnas lea doaimma nu olu iešguđet báikkiin viiddis geográfalaš guovllus. Vejolaš ovdamunit oktiičaskimis lea hui eahpesihkkarat dan ektui man stuora riska lea vásihit negatiiva váikkuhusaid. Prošeaktajoavku oaidná ahte oktiičaskima vejolaš positiiva váikkuhusaid sáhtta seamma bures olahit regiovnalaš ja dearvvašvuodadoaimmahagaid ovtasbarggu viidáset ovdánahttima bokte, seammás go de garvá daid stuora negatiiva váikkuhusaid maid oktiičaskin sáhtta mielddisbuktit.

Prošeaktajoavku ávžžuha danne ahte viidáset barggus, man ulbmil lea nannet lávdaduvvon fálaldaga Finnmárkkus ja nannet spesialiserejuvvon fálaldaga UNN:s, baicca fokuserejuvvo ain ovdánahttit Davvi Dearvvašvuoda regiovnalaš ovtasbarggu, ovtasbarggu dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga gaskka ja dan organisašuvdnaovdánahttinbarggu mii juo lea jođus dan guovtti doaimmahagas. Fágalaš ovdánahttinbarggus sáhtta áinnas atnit regiovnalaš perspektiivva.

Čuovvovaš oassekapihttalat čielggasmahttet prošeaktajoavkku árvoštallamiid vel dárkileappot.

6.2 Pasieanta ja oapmahaččat

Dán temá ulbmil lea čuvget makkár njuolgo váikkuhusat oktiičaskimis livčče pasieanttaid ja oapmahaččaid dearvvašvuodafálaldahkii.

Mihttomearrin lea ahte Norgga álbmogis galgá leat vejolašvuolta oazžut ovttárvosaš bálvalusaid ja ahte álbmot eanemus lági mielde galgá oazžut dárbbalaš dearvvašvuodaveahki nu lahka ruovttu go vejolaš. Pasieanttat eai hálit mátkkoštit eambo go dárbbalaš buriid dearvvašvuodabálvalusaid lusa, ii dušše danne go dat lea divrras ja áigeáddjái, muhto vel deataleabbo lea dat ahte lea liige noadđin guhkás mátkkoštit go lea buohcci. Finnmárkkus ja Romssas lea oallugiin guhkes mátki spesialista

lusa. Go olmmoš ferte buohccivissui, de lea dat stuora noadđin pasientii alces, muhto maiddái pasieantta bearrašii ja lagamusaide. Danne lea deatalaš ahte mis lea viiddis lávdaduvvon spesialista-dearvvašvuodáfálaldat, buorre ambulánsadoaimma ja spesialistavallji, ja lagasvuohta suohkanlaš dearvvašvuoda- ja fuolahusdoimii.

BÁLVALUSAT OLÁMUTTOS

SKDE analysat 2019 čájehit ahte birrasiid 66 % buot oktavuodain mat Finnmárkku álbmogis leat spesialistabálvalusain, dáhpáhuvet báikkálaččat Finnmárkku buohcciviesu bokte (69 % buot veallánjándoriin ja 81 % buot fáhkkeveahkedárbbu veallánjándoriin). Dat lea sullii seamma dásis go Helgelánddas mainna lea lunddolaš buohtastahhtit. Álbmot oažžu stuora oasi dearvvašvuodabálvalusain lahkosis, ja dat lea buorre. Loahppa finnmákkulaččaid oktavuodain lea njuolga UNN Romssas.

SKDE raporta *Forbruk og pasientstrømmer ved akutte innleggelser* (Geavaheapmi ja pasieantarávnjit fáhkka sisačáliheamiin) čájeha ahte Romssa ja Finnmárkku álbmot geavaha báikkálaš buohcciviesso-bálvalusaid eambo go riikka álbmot muđui. Buohcciviesuid verddesuohkaniin lea alit sisačállin-proseanta fáhkkeveahki dáfus go dain suohkaniin gos ii leat buohcciviesu. Okta vejolaš čilgehus sáhtá leat ahte suohkanat gos ii leat buohcciviesu, leat ásahan buhcciidsiidasajiid, ja dat sáhttet muhtin muddui dahkat ahte ii dárbbáš sáddejuvvot buohccivissui.

Seamma SKDE raporttas bohtá ovdan ahte suohkanat Muđui-Nuortan, Muđui-Oarjin ja Áltá geavahit UNN Romssa eambo go UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjargga. Raporta konkludere viidáseappot ahte oppalaš sismedisiidna lea dat fágasuorgi mas UNN geavahuvvo unnimusat, ja ahte lea Muđui-Nuortta (11 %) ja Áltá álbmot mii vuosttažettiin geavaha UNN sismedisiinnalaš dárbbuide. UNN Romsa geavahuvvo eanemus váibmosivaid dáfus, ja veahá stuorit proseantaoassi Finnmárkkus ássi váibmopasieanttain (25-28 %) orru sáddejuvvome Romsii go lea fáhkkeveahki, go sii geat ássat UNN Háršttáid dahje UNN Áhkánjargga guovlluin (16-20 %). Dat sáhtá bohtit das man muddui báikkálaččat leat spesialistat. Das mii bajábealde lea daddjon, sáhtá konkluderet ahte Finnmárkku álbmogii leat UNN Romssa dearvvašvuodabálvalusat oppalaččat seamma bures olámuttus go Romssa álbmogii.

SKDE-raporta čuvge maid movt leat buohcciviesso-episodat main lea mohkki, go pasieanta vuos sáddejuvvot báikkálaš buohccivissui, ovdal go sáddejuvvot viidáseappot Romsii. Dás bohtá ovdan ahte Áltá ássiin lea unnimus proseantamearri mii vuos fitná báikkálaš buohcciviesus. Čielggadeamis lea jávohis eaktun leamaš ahte oktiičaskin iešalddis ii galgga vuosttažettiin váikkuhit dasa gos álbmot oažžu iežas dearvvašvuodáfálaldaga, eará go jus lea duođaštuvvon ahte dat lea vaddása duohken dahje nu ain. SKDE raporttaid váldo boadus lea ahte bálvalusaid olaheapmi, makro-dásis, lea ovttárvosaš. Otná dilálašvuodas lea UNN Romssa kapasitehta ollásit ávkkástallojuvvon, ja danne ii leat vejolaš rievdadit pasieantaguovllu fáhkkeveahkiide geat galget báikkálaš buohccivissui. Ii ge dakkár rievdeapmái leat duođaštuvvon medisiinnalaš ágga.

Finnmárkku buohcciviesus váilu gelbbolašvuolta soames ovttaskas surggiin. Dat sáhtá dagahit ahte álbmogii ii leat olámuttus eanemus optimála dikšu soames surggiin, vrd. SKDE eldreatlas (vuorrasiid-atlas) 2013-2015. Dábálaččat eai leat stuora erohusat FIN ja našuvnnalaš dásiin, muhto soames diagnosaid, nu go omd. Parkinson dáfus lea jáhkehahtti ahte bissovaš nevrologa livččii sáhtán dárki-leappot čuoovvilit dakkár pasieanttaid. Ferte datte deattuhuvvot ahte nevrologalaš fágasuorgi lea viiddis, nu ahte ovttain spesialisttain livččii hástaleaddji gokčat buot dárbbuid mat leat soames diagnosajoavkkuin. Danne livččii almmotge dárbbášlaš ovttasbargat spesialistaovttadagain.

Ollislaš árvvoštallama boadus lea ahte ii báljo mihkke oro čájeheame ahte oktiičaskin rievdadivččii doaimajuogu nu ahte «iešbirgendássi» buorránivččii nu ahte eanebut oččoše fálaldaga Finnmárkkus. Iešbirgendássi sisttisdoallá daid bálvalusaid maid dearvvašvuodadoaimmahat dahje buohcciviesu sáhtá ieš fállat. Muhtin elektiiva fálaldagaid hárrái mearkkaša dat ahte doppe fitná ambulerejeaddji/sirdašeaddji spesialista, muhto akuhtaveahkkái ja eará doaimmaide mat eaktudit sisačáliheami, lea dál doaimajuohku mas Davvi Dearvvašvuolta lea vihkkedallan kvalitehta, kapasitehta, lagasvuođa ja goluid. Lea eahpesihkar sáhttet go FIN ja UNN lasihit ambulerema. Ortnet čađahuvvo soahpamušaid, lágaid ja eaktodáhtolašvuoda mielde. Lagamus boahpteáiggis šaddá diet čoaivddus joatkahuvvat, vaikko bargoadiovdasvástádusa mielde livččii ge vejolaš dan bidjat

doaimaplánaide. Váldosivvan dasa go eambo ambuleren orru leame unnán čađahahtti, lea ahte UNN fágaolbmui juo lea doarvái bargu doppe, lassín daidda ambuleremiidda mat juo leat. Nu ahte vaikko oktiičaskin teorehtalaččat sáhtášii buoridit vejolašvuoda eambo ambuleret, de leat UNN Romssas dál juo gáržžes resurssat čoavdit barggaid mat boađáše lassín vuodđodoibmii mii lea fuolahit regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimmaid ja báikkálaš buohcciviesu doaimmaid. Eambo ambuleren šattašii hástalusán spesialisttaide «geat báhcet» fuolahit UNN Romssa iežas doaimma. Vásáhusat čájehit ahte jus vurdojuvvo eambo ambuleren, de hehttešii dat rekrutterema ja stabilitehta.

KVALITEHTA

Go guorahallá soames kvalitehtaindikáhtoriid ja kvalitehtaregistoriid, de ii leat oppalaččat erohus dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga buohcciviesuid kvalitehtas. Čoarbbealdoddjomiid kirurgalaš divššu hárrái gal sáhttet leat muhtin erohusat mihttomeriid olaheamis. UNN Romsa ja UNN Háršttáin olahit buoret bohtosa daid pasieanttaid dáfus geaidda opererejit protesa, ja FIN Hámmerfeasta ges ii olat seamma buriid bohtosiid. Sin gaskkas geat opererejuvvojit 48 diimmu sisa olaha UNN Áhkánjarga alla bohtosa, FIN Hámmerfeasta ja UNN Hárštták olahit gaskadási bohtosa, muhto buoret bohtosa go riikka gaskameari. Trombolysa kvalitehtaindikáhtora mielde lea buot buohcciviesuin buorre boadus vuoiŋašdohppehaga dáfus, earret FIN Girkonjarggas. Maiddái laparaskopi (ráiggi čađa opererema) dáfus lea buorre mihttoolaheapmi. FIN Hámmerfeasttas lea erenoamáš buorre mihttoolaheapmi.

PCI (loahpalaš dikšuma) dáfus go lea NSTEMI áigemearrái, de leat buot buohcciviesut badjelis riikka gaskameari, earret FIN Hámmerfeasta mii lea gaskameari alde ja UNN Áhkánjarga mii lea veahá vuolábealde. Okta sivvan FIN Hámmerfeastta veahá heajut bohtosii sáhttet leat dálke- ja bieggadilálašvuodát mat dagahit logistihkkahástalusaid ja čuhcet Hámmerfeastta girdišilljui. Jus báikkálaččat lea dihtomielalášvuolta dan hárrái, regiovnalaččat (vuostáiváldi ossodagas) lea áddejupmi ja vel buoret ovttasbargu, de sáhtášii olahit buoret kvalitehta.

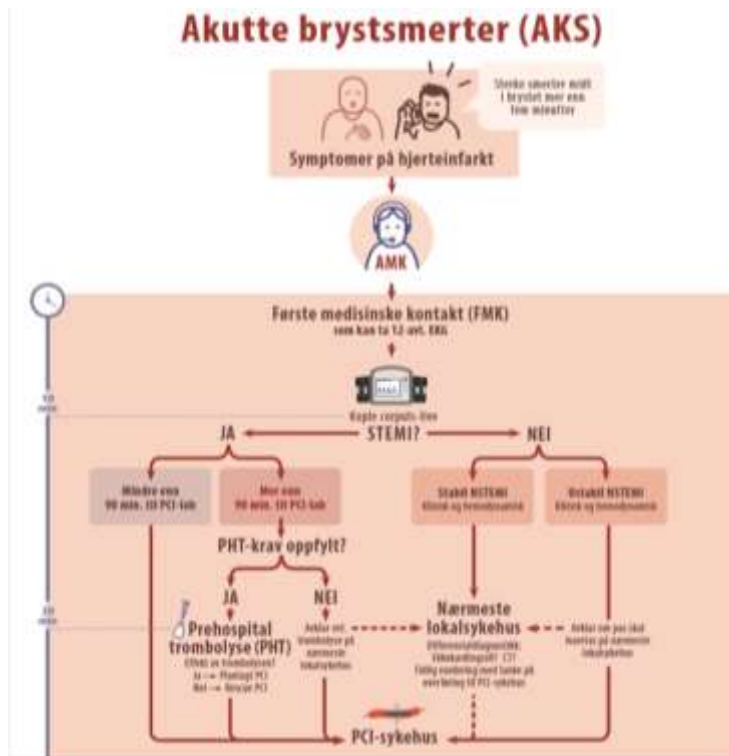
Buohcciviesuin leat buorit bohtosat muhtin indikáhtoriid dáfus ja heajut bohtosat fas earáid dáfus, muhto eai leat makkárga mearkkat mat čájehivčče ahte vejolaš erohusat bohtet doaimmahaga organiseremis dahje das lea go buohcciviessu regiovdna- dahje universitehtabuohcciviesu vuollásaš vai ii.

DIEVASLAŠ PASIEANTAMANNOLAGAT

Dievaslaš pasieantamannolat lea deatalaš sihkkarastit optimála fáldadaga pasieanttaide buot dásiin ja dásiid molsašumis. Bálválgá, duodaštuvvon dieđuid vuodul, leat einnostahtti ja bures koordinerejuvvon, maiddái prehospitála oassi, ja ovttasráđiid suohkana dearvvašvuodabálvalusain. Ovdamearkan dasa movt diekkár ovttasbargu sáhttá leat, lea «Trygg akuttmedisin».

UNN ja suohkanat leat ásahan ovttasbarggu vai olahit ovttá oktasaš gulahallama ja ipmárdusa pasieantamannolaga hárrái go lea hoahppu. Dat álggahuvvo UNN bealis 2019 čavčča. Lea mihttomearrin ovdánahttit dan olles regiovdnii go vuos lea geahččaluvvon. Govus dás vuollelis lea vižžojuvvon proševttas Trygg akuttmedisin, ja čájeha iešguđet välljejumiid mat fertejit dahkkojuvvot, ja mat dolvot pasieantta iešguđet geainnuid mielde dan báikkis gos buozanvuolta čuožžila dikšundilálašvuhtii spesialistadearvvašvuodabálvalusas.

Dá lea čilgejuvvon movt dikšu fáhkka raddebákčasiid ja vejolaš váibmodohppehaga dáfus galgá čađahuvvot. Dát lea moalkás proseassa mii gáibida buori gulahallama ja olu máhtu fága, geografijja, dálkkiiid ja báikkálaš dilálašvuodaid birra, ja koordinerema eará dárbbuiguin ja doaimmaiguin mat dápáhuvvet seammás.

Govus 13: Ovdamearka mii čájeha man kompleksa pasieantamannolat sáhtttá leat ja guđet válljejumit fertejit dahkkojuvvoht dadi mielde vai pasieanta oažžu rievttet divššu.

BOAHTTEÁIGGI DEARVVAŠVUOĐAFÁLALDAGAT

Nu go bohtá ovdan kapihttalas 5.1. de šaddet oktiičaskimis negatiiva ekonomalaš bohtosat jus bálvalusfálaldagat ja fálaldatbáikkid eai rievdaduvvoše sakka. Positiiva bohtosa eaktun lea earret eará ahte ferte čohkket dikšunfálaldagaid ja muhtin dikšunbáikkiid heaittihit. Geografiija ja gaskkat, ja maiddái dearvvašvuođapolitihkalaš mihttomearit ja láidehusat dahket diekkár rievdadusaid veadje-meahtumin. Danne lea maiddái ballu ahte seastingáibádusat sáhttet dagahit ahte fálaldagat heaittihuvvojit Finnmárkkus, ja eambbo pasieanttat šaddet guhkit gaskkaid mátkkoštit. Diet lea vejolaš negatiiva váikkuhus Finnmárkku pasieanttaide, jus vejolaš buoret kvalitehta ii buhtteš dien váivvi. Dat bođii erenoamážit ovdan go čielggadeaddjit deaivvadedje dan guovtti dearvvašvuođadoaimmahaga geavaheaddje- ja nuoraidráđiiguin. Lei maiddái ballu ahte oktiičaskin sáhtttá dagahit ahte bures sajáiduvvan dikšunfálaldagat FIN:s sáhttet sirdojuvvoht UNN:i dan dihte go fálaldat sirdojuvvo dahje danne go spesialisttat fárrerjit. Nu movt olahavejolašvuohta lea dál, de ii leat dárbu rievdadit pasieantarávnnjiid lagamus áiggis. UNN Romsa ii ge leat fysalaččat dahje bargiid dáfus dimenšunerejuvvoht váldit vuostá eambbo báikkálašbuohcciviesoppasieanttaid go daid mat juo odne gullet dohko.

Go Háršttáid ja Áhkánjargga buohcciviesut šadde UNN vuollái, de lei eaktun, ja mihttomearrin, ahte pasieantafálaldagat galge joatkit nu go ledje organiserejuvvoht. Namalassii galgá vuoruhuvvoht ahte dikšu dáhpáhuvvá nu lávdaduvvoht go vejolaš. Vásáhusat čájehit baicca ahte seamma áigodagas go oktiičaskin dáhpáhuvai, de guovdduštuvvojedje muhtin fálaldagat UNN Romsii. Lei go dat soaittáhat dan áiggis go Davvi Dearvvašvuohta čađaha doaibmajuoguid, vai lei go oktiičaskima boadus, dasa ii gávdno sihkkaris duođastus. Áiggi vuollái sáhtttá nu geavvat maiddái UNN ja FIN oktiičaskimis, go de álget geahččat dearvvašvuođadoaimmahaga oktasaš bálvalusfálaldaga oktan. Dalle sáhttet eará dárbbut dagahit ahte fertejit nuppástuhttit vuoruhemiid.

FIN dáfus dahket pasieanttaid mátkegolut birrasiid 10 % dearvvašvuođadoaimmahaga ollislaš goluin. Golut eai jávkka vaikko časkojuvvoše ge oktii. Dat sáhtttá ges dagahit ahte šaddá garraset gáibádus ahte oktiičaskojuvvoht doaimmahat galgá unnidišgoahtit mátkegoluid. Seaitit sáhtášii omd. dan bokte ahte fállujuvvoht vel eambbo diagnostihkka ja dikšu Finnmárkkus dahje ahte ohcagohtet eará pasieantadikšunvugiid, go lea fágalaččat vejolaš, omd. ođđa teknologalaš čovdosiid bokte.

Árvvoštallan ja ávžžuhus pasieantaid ja oapmahaččaid hárrái

- UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskimis ii vurdojuvvo rievdadus das gos pasieanta galgá dikšojuvvot dahje Finnmárkku buohcciviesu iešbirgendási hárrái. Go Háršttáid ja Áhkánjárgga buohcciviesut šadde UNN oassin, de lei vuordámuš, ja mihttomearri, ahte pasieantafálaldagat galge bisuhuvvot báikkálaš buohcciviesuin. Datte čájehuvvo ahte dat leat muhtin muddui guovdduštuvvon UNN Romsii. Ii leat sihkar ahte oktiičaskin lea dasa sivvan.
- Mátkegolut dahket stuora ekonomalaš golu man sáhtta unnidit jus lágiduvvoše vel eambo lávdaduvvon/-desentraliserejuvvon fálaldagat. Ii ábut vuordit ahte ambuleren sáhtta lassánit, muhto ahte baicca geavahit gaskkaid oanideaddji teknologiiija dahje eará molssaevttolaš vugiid, dalle go dat lea fágalaččat vejolaš.
- Pasieantarávnngiid ja dikšunfálaldagaid olaheami analyseremat čájehit ahte Finnmárkku álbmogis leat seamma buorit vejolašvuodát UNN Romssa dikšofálaldagaide go UNN iežas báikkálaš pasieanttain. Oanehit áigái lea unnán jáhkehahti ahte vejolaš oktiičaskimis bohtet stuora rievdadusat pasieantarávnngi hárrái maid duogážin lea ieš oktiičaskin.
- Oktiičaskin ii mielddisbuvttáše stuorat pasieantalogu ja dál lea juo čadahuvvon doaimmajuohku Davvi Dearvvašvuodas mii sihkarastá ahte pasieanttat geat dárbbasit allaspesialiserejuvvon divššu, ožžot dan UNN Romssas. Eai leat gávdnon systemáhtalaš erohusat dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga kvalitehtas, vaikko iešguđetge fágasurggiin sáhttet leat variašuvnnat, ja mihttoolaheapmi oppalohkái ii leat áibbas duhtadeaddji.

Čuvgejuvvon momeantaid vuodul oppalohkái ii oainne prošektajoavku oktiičaskimis sihkkaris/jáhkehahti vuoittu pasieanttaide ja oapmahaččaide.

6.3 Dearvvašvuodafálaldat sámi álbmogii

Dán temá ulbmil lea čuvget makkár váikkuhusaid oktiičaskin oktan dearvvašvuodadoaimmahahkan buvttásii dearvvašvuodafálaldagaide sámi álbmogii ja movt dat sáhtáše ovdánahttojuvvo. Sámi álbmot Romssas ja Finnmárkkus, nu go eará ge guovlluin, ožžot spesialistadearvvašvuodafálaldagaid gokčojuvvot dábálaš dearvvašvuodabálvalusa bokte. Eai leat dieđut das atnet go sámi olbmot dearvvašvuodabálvalusaid eambo dahje unnit go Norgga álbmot muđui. Sivvan dasa lea ahte ii leat lohpi registreret čearddalašvuoda NPR dahje eará Norgga registariidda. SKDE raporta leat geahčadan sisačállinproseanttaid Guovdageainnu ja Kárášjoga suohkaniin gos eanas ássit leat sámegeielat. Ii oro čájehuvvome ahte Guovdageainnu ja Kárášjoga áššit geavahit buohcciviesobálvalusaid eambo go finnmárkulaččat muđui.

SÁMI FÁGABIRAS

FIN:s lea dál ereliiggán gelbbolašvuoha addit dearvvašvuodabálvalusa sámi álbmogii, erenoamážit SÁNAG ja spesialistadearvvašvuodaguovddáža bokte, mat leat Kárášjogas. Diet gelbbolašvuoha lassána vel eambo dál go Sámi Klinihkka lea ásahuvvon ja bohtán johtui. Eatnasat FIN sámegeielat bargiin barget dál Kárášjogas. Leat unnit meari sámegeielat doaktárat ja dearvvašvuodabargit Girkonjárgga ja Hámmerfeastta buohcciviesuin ja Áltta spesialistapoliklinihkas go Kárášjogas.

UNN:s leat unnán heivehuvvon fálaldagat sámi álbmogii, earret dan ahte ávžžuhit dearvvašvuodabargiid ja pasieanttaid geavahit dulkonbálvalusa man FIN lea ásahan. Iešguđet ossodagain UNN:s leat sámegeielat doaktárat ja eará dearvvašvuodabargit, muhto sii eai leat organiserejuvvon dainna lágiin ahte livčče eará resursan go ahte sáhttet sámástit jus deaivá bohtit sámegeielat pasieanta. Vai sámegeiel- ja kulturgelbbolašvuoha boadásii buorebut buorin UNN pasieanttaide, de lea dárbbalaš kártet gelbbolašvuoda, vai UNN sáhtta buorebut čalmustahttit iežas sámegeiefálaldaga. Dát lea čuolbma mii deaivida buot dearvvašvuodadoaimmahagain, muhto erenoamážit UNN:s, mas lea sierra rolla guovllus gos ássit ollu sámít. Nu go namuhuvvon kapihttalas 3.5.3, de lea UNU ásaheame eambo doaimmaid dan várás ahte UNN válddási buorebut vuhtii sámi álbmoga dárbbuid. Dál leat vuordámušat dasa ahte regiovnnalaš strategiija dearvvašvuodabálvalusaid hárrái sámi álbmoga váste, mii gárvána juovlamánus 2019, sisttisdoallá doaimmaid maid goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat fertejit lágidit áigái.

Oktiičaskin mielddisbuvttášii ahte dat viidát eaktu mii FIN:s lea bálvalusaid hárrái sámi álbmogii, sirdojuvvošii dan ođđa dearvvašvuodadoaimmahahkii. Otná organiseren ii oro hehtteme gelbbolašvuodalonohallama, muhto oktiičaskima olis sáhtttá ođđa dearvvašvuodadoaimmahagas vurdojuvvot eambo fokus sámi beliide das mii odne lea UNN-organisašuvdna. Navdimis gáibiduvvo ahte otná FIN-struktuvra ja fokus sámi dearvvašvuodabálvalusaide, ja giella- ja kulturipmárdus maiddáii jotkojuvvo ođđa oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahagas, nu movt bohtá ovdan eavttuin maid Davvi Dearvvašvuolta bidjá buot iežas dearvvašvuodadoaimmahagaide doaibmadokumeanttas 2019.

FÁLALDAGAIÐ ORGANISEREN

Oktiičaskin iešalddis ii váikkuht dasa gos Romssa ja Finnmárkku ássit ja sámit ožžot iežaset dearvvašvuodafálaldagaid. Lea vuosttažettiin dearvvašvuodadoaimmahaga kapasitehta ja gelbbolašvuoda siskkáldas organiseren mii sáhtttá váikkuhit dasa ahte fálaldat rievdá. Sierra doaimma, nugo Sámi Klinihka ásaheapmi FIN olis čalmmustahtta buorebut dakkár fálaldaga gos earret eará giella ja kulturgelbbolašvuolta deattuhuvvo.

Árvaluvvon ođđa FIN klinihkkastruktuvra dahká ahte spesialiserejuvvon fálaldat sámi álbmogii organiseren sierra klinihkkan Kárášjohkii. Jus UNN organisašuvdnastruktuvra, mas lea čada-manni fágalaš jođiheapmi, jotkojuvvo maŋgel oktiičaskima, de sáhtttá dat biđget Sámi Klinihka fálaldaga. Doaibma gulašii de máŋgga klinihkkii, nu movt UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjargga báikkálaš buohcciviesuide. Deattuhuvvo ahte dat sáhtttá duššindahkat daid deatalaš vuoruhemiid ja fokusa maid FIN lea bidjan spesialistadearvvašvuodabálvalussii sámi álbmoga várás. Dat sáhtttá maid dagahit ahte sámi jietna doaimmaha jođiheamis jávká, jus sámi beroštumit eai sáhte eará ládje áimmahuššojuvvot. Nuppi bealis sáhtttá UNN organisašuvnna ovddideapmi, gos atná vuodđun FIN vásáhusaid, dahkat ahte biddjo eambo fokus sámi pasieanttaid fálaldagaide maiddáii muđui dan oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahagas.

SÁNAG/SANKS

SÁNAG lea našuvnnalaš gelbbolašvuodabálvalus gos doaimmahuvvo dutkan ja dikšunmetodaid ovdánahttin mas sámegeiella ja kulturipmárdus lea guovddážiis seammás go dikšot pasieanttaid. SÁNAGa doaibmaguovlu lea miehtá riikka, muhto muhtin muddui maiddáii riikkaidgaskasaččat go maiddáii Ruota ja Suoma beale sámit sáhttet oažžut bálvalusaid dáppe. Oktiičaskin ii čuozaše dasa.

Nugo namuhuvvo kapihttalis 6,7, de sáhtttá searvan universitehtabuohccivissui mearkkašit ahte SÁNAGa dutkan ja ođđa dikšunvugiid ovdánahttin bohtá vel eambo oidnosii sihke siskkáldasat ja olggobealde Davvi Dearvvašvuoda, earret eará danne go UNN:s lea lagas ovttasbargu UiT:in. Vel čavgadet báttit UiT fágabirrasii sáhttet maid mielddisbuktit eambo ovttasbarggu sámi áššiid dutkama hárrái, eambo dutkandoarjaga ja rahpat geainnu ođđa ja stuorát arenaide. Seammás lea ballu ahte šattašii unnit «iešstivrejupmi» ja ahte suorggi vuoruheamit sirdojuvvojit guhkkelii eret pasieanttain ja álbmogis, stuorát organisašuvnna sisa gos vuosttažettiin ohcamiid kvalitehta ja fágasurggiid rasttildeaddji ovttasbargu mearrida gii dutkanruđaid oažžu. FIN juolluda odne sierra dutkanruđaid SÁNAGii, muhto UNN ii várre doarjaga dihto doaimmaide. Lea ballu ahte oktiičaskima olis sáhttet FIN várrejuvvon doarjagat jávkát.

REKRUTTEREN

FIN:s lea dihtomielaš vuohki rekrutteret sámegeielat bargiid ja lea lihkestuvvan bures máŋgga suorggis, ja erenoamážit SÁNAGa dáfus. Seammás lea váttis rekrutteret smávit fágabirrasiid da go diehtit ahte ođđa dearvvašvuodabargit háliidivčče, erenoamážit álggos, urbaniserejuvvon guovlluide gos leat stuorát fágabirrasat. UNN:s, mii lea stuora ásašus, leat maiddáii bargit geain lea sámegeiel- ja kulturduogáš. Sihke FIN ja UNN rekrutteren sáhtttá nannejuvvot maiddáii jus fálaše sámi mánáid-gárdesajiid, skuvlla jna. Sámi dearvvašvuodabargiid rekrutteremii dáidá unnán váikkuhit lea go oktan vai guokten dearvvašvuodadoaimmahakan organiseren. Fágaolbmot soitet háliidit bargat nannoset organisatoralaš ja fágalaš birrasis, vaikko resurssat ain livčče ge seamma viidát lávdaduvvon geográfalaččat go dál.

GIELLA JA KULTURIPMÁRDUS

Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat dovddastit ahte lea dárbblašlaš lasihit gelbbolašvuoda sámi giela, kultuvrra ja dearvvašvuoda hárrái. FIN lea dainna bargan guhkit áiggi. SÁNAG lea danne ráhkadan sámeviel- ja kulturipmárduskurssa mii álggii FIN:s 2019 čavčča. Dasa lassin bargojuvvo e-oahpuin man buot FIN bargit galget čađahit, ja man maiddái UNN áigu fállagoahtit iežas bargiide.

Árvvoštallan ja ávžžuhus dearvvašvuodafálaldaga hárrái sámi álbmogii

- Finnmárkku buohcciviesu lea maŋemus jagiid bidjan olu fokusa sámi dearvvašvuodafálaldagaide ja lágidan dilálašvuodaid dasa ahte sámegeiella ja kultuvra oazžu sajis dearvvašvuodadoaimmahaga fálaldagain pasieanttaide. Jus oktiičaskojuvvojit, de lea ballu ahte eat šat oainne ávkki dain doaimmain maid dearvvašvuodadoaimmahat lea álggahan dikšofálaldaga organiserema hárrái sámi álbmoga várás. Lea ain dárbu ovdánahttit sámi dearvvašvuodafálaldagaid Finnmárkku buohcciviesuin ja UNN buohcciviesuin ja guovllumedisiinnalaš ja -psykiátralaš guovddážiin.
- Ii rehkenastojuvvo ahte oktiičaskin čuozašii namuhanveara lávdaduvvon dikšofálaldahkii sámi álbmoga várás. Lea baicca stuorat eahpesihkarvuolta das man oidnosis Sámi Klinihkka šattašii leat oktiičaskojuvvon ja eambbo kompleksa organisašuvnnas. Seammás sáhtá oktiičaskin boktit eambbo fokusa ja dihtomielalašvuoda sámi álbmoga dárbbuide UNN dikšofálaldagaid oktavuodas.
- Buoret ovttasbargu UNN ja FIN gaskka gelbbolašvuodaovdánahttima ja -loktema ja dihtomielalašvuoda hárrái sámi pasieanttaid ja sin dárbbuid guovdu, lea hábmejuvvome, muhto dat sáhtá čađahuvvot otná organisašuvnavuogádaga siskkobealde.
- Oktiičaskin buvtášii odđa našuvnnalaš gelbbolašvuodabálvalusa UNN regiovdna- ja universitehta-buohcciviesu-portfolioi. SÁNAG bealis ii vurdojuvvo ahte oktiisuddan universitehtabuohcciviesuin buvtášii eambbo legitimizehta sin dikšofálaldagaide dahje dutkamii, go SÁNAG lea juo dovddus maiddái olggobealde Davvi Dearvvašvuoda ja Norgga rájiid, iežas álgoálbmogiidda heivehuvvon dearvvašvuodafálaldagaid bokte.

Čuvgejuvvon momeanttaid vuodul oaivvilda prošeaktajoavku ahte UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskin sáhtášii addit odđa oktasaš dearvvašvuodadoaimmahahkii ovddasvástádusa ovdánahttit fálaldagaid sámi álbmogii, nu movt odne leat Finnmárkku buohcciviesus. Dat sáhtá leat vuoitun sámi álbmoga dearvvašvuodafálaldahkii. Seammás ferte deattuhuvvot ahte dearvvašvuodafálaldaga buorideapmi sámi álbmoga várás ii eaktut ahte doaimmahagat oktiičaskojuvvojit. Dat sáhtá maiddái fuolahuvvot dan bokte ahte Davvi Dearvvašvuolta RHF, otná doaimmahatstruktuvrra mielde heiveha iežas doaibmadokumeantta UNN:i.

6.4 Oahput ja spesialiseren

Dán temá ulbmil lea čuvget makkár váikkuhusaid guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga oktiičaskin sáhtá buktit bargui mii guoská oahpuide ja spesialiseremii, ja movt dat loahpa loahpas váikkuha dearvvašvuodafálaldaga ja regiovdna- ja universitehtabuohcciviesodoaimma.

Dearvvašvuodabargiid oahpaheapmi lea buot dearvvašvuodadoaimmahagaid láchkanannejuvvon geatnegasvuolta, ja universitehtabuohcciviesuin lea erenoamáš ovddasvástádus. Buot Davvi Dearvvašvuoda dearvvašvuodadoaimmahagain lea viiddis oahppodoaimma gos čađahuvvojit doavttir-, buohccidivššár- ja eará dearvvašvuodaoahput. UNN Romssas lea ereliiggán sajádat medisiidnaoahpu ja iešguđetlágan dearvvašvuodabargiid spesialiserema dáfus.

SPESIALISEREN

Dan dearvvašvuodadoaimmahagas gos kandidáhtta bargá, lea ovddasvástádus dasa ahte juohkehažžii hábmejuvvo geatnegahtti ja dievas oahppofálaldat. Juohke fágaspecialiseremii leat definerejuvvon oahppomihtut, ja daid galgá olahit oahppandoaimmaid bokte. Eanas spesialiseremiid dáfus lea dárbblašlaš ahte doaktárat čađahit oahppandoaimmaid sihke buohcciviesuin gos leat báikkálaš-buohcciviesodoaimmat ja regiovdnabuohcciviesus, danne go allaspecialiserejuvvon dikšu lea dohko doaibmajuhkkojuvvon.

Davvi Dearvvašvuoda dearvvašvuodadoaimmahagain leat siskkáldas soahpamušat mat galget sihkkarastit buohkaide dievas oahppofáldaga. FIN:s leat 17 fágasoahpamuša, vuosttažettiin UNN:in, buot spesialitehtaid hárrái main FIN:s leat sierra oahppovirggit. Oktiičaskojuvvon dearvvašvuoda-doaimmahagas eai dárbbahivčče diekkár formála soahpamušaid, go de eai leat šat guokte juridihkalaš ovttaga. Liikká ferteše leat ovttagagain soahpamušat dan hárrái goas ja man guhká doavttir galgá leat ain gos ge ja makkár oahppomihtuid sáhtášii guđege ovttagas deavdit. Danne lea unnán jáhkehahti ahte oktiičaskin mearkkašivččii nu sakka spesialistaoahpu čadahepmái.

Logistihkka das gii spesialistaoahpus sáhttá maid ja gos oažžut, lea dan duohken guđiid oahppomihtuid sáhttá olahit guđege oahppanarenas. Dan mearrida earret eará doaibmajuošku, spesialistaid fidnen ja pasieantavuodđu. Sáhttá jurddašit ahte oktiičaskima olis sáhttá UNN ávkkástallat buohcciviesuid kapasitehta ja doaimmaid vel njuovžileappot oahppodoaimmaide. Dat guoská sihke lávdaduvvon oahpuide, hárhallansajiide ja nu ain. Jus fal ii rievdda guđet prosedyrat čadahuvvojit gos dahje gos guđetge dikšumat čadahuvvojit, de guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga oktiičaskin váikkuha spesialistaoahpuid čadaheami hui unnán.

MEDISIIDNASTUDEANTTAT

Medisiidnaoahpu dáfus ovttasbargá UiT vuosttažettiin UNN:in. Juohke jagi leat 116 saji UiT medisiidnaoahpus. Buot medisiidnastudeanttat leat njeallje vuosttaš jagi Romssas. Viđat oahppo jagi geavahuvvojit buot Davvi Dearvvašvuoda buohcciviesut hárhallanbáikin. NLSH Bodø/Bådåddjos leat 25 studeantta ja FIN:s 12 studeantta 5. ja 6. oahppo jagis. Finnmárkkumodeallas sirdásit dat studeanttat FIN Hámmerfeastta, FIN Álttá ja FIN Kárášjoga gaska. Eará studeanttat leat guokte maŋemus oahppo jagi UNN Romssas. Dán rádjái leat vásihan ahte Finnmárkkumodealla doaibmá bures.

Ahte oahppu čadahuvvo guovtti dearvvašvuodadoaimmahagas ii leat hehttehussan. Oktiičaskin ii dáiddáše mearkkašit nu stuorrát medisiidnaoahpu organiseremii ja čadahepmái. Medisiidnaoahppu galgá čadahit nuppástusaid ja dál ii sáhte vuos dadjat movt dat baicca sáhttá váikkuhit boahpteáiggi medisiidnaoahpu čadahepmái.

EARÁ DEARVVAŠVUODABARGIT

Ii eará dearvvašvuodabargiid dáfus ge vurdojuvvo ahte organiseren oktan dahje guokten dearvvašvuodadoaimmahakan ieš alddis váikkuhivččii oahpuide. Dearvvašvuodadoaimmahagain ii leat ovddasvástádus oahpuid hárrái, muhto leat soahpamušat oahppoásahusaiguin hárhallansajiid dáfus. Dat leat báikkálaččat. Dasa fertejit buot sajit válđojuvvot atnui, dan muddui go vejolaš, beroškeahttá das movt dearvvašvuodadoaimmahagat leat organiserejuvvon. Nu guhká go spesialistadearvvašvuodabálvalusas eai rievdaduvvo doaibmajuogut, mii fas váikkuhivččii kapasitehta dahje gelbbolašvuoda, de oktiičaskin ii čuoza oahpahasaid čadaheami vejolašvuodaide.

Árvvoštallan ja ávžžuhus dearvvašvuodabargiid oahpu ja spesialiserema hárrái

- Regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun lea UNN:s guovddáš rolla dearvvašvuodabargiid oahpaheamis ja spesialiseremis. Leat ásahuvvon fágasoahpamušat Davvi Dearvvašvuoda buohcciviessodoaimmahagaid gaska deavdin dihte spesialistaoahppodárbbuid. Spesialistaoahpuid organiseren ja koordineren dáhpáhuvvá regionála orgána RegUt bokte. UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskin ii rievdivčče spesialistaoahpuid organiserema ja čadaheami. Eai eará dearvvašvuodabargiid oahput ge dáidde rievdat oktiičaskima dihte.

Prošeaktajoavku atná ahte doaktáriid ja eará dearvvašvuodabargiid oahpuide ii dáidde UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskin váikkuhit mearkkašahhti ládje.

6.5 Rekrutteren, stabiliseren ja fágaovdánahttin

Dán temá ulbmil lea čuvget guđet váikkuhusaid guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga oktiičaskin sáhtta buktit rekrutteren-, stabiliseren- ja fágaovdánahttinbargui, ja movt dat nuppi vuorus čuočá dearvvašvuodáfálaldahkii ja regiovdna- ja universitehtabuohcciviesodoibmii.

Buohcciviesut leat gelbbolašvuodadoaimmahagat mat dárbbasit spesialiserejuvvon bargiid mánjga fágasuorggis. Dávjá lea gelbbolaš bargiid váili dat mii headušta stabiila doaimma. Miehtá Norgga váilot oppalaččat spesialisttat mánjga fágasuorggis. Rekrutterenhástalus našuvnnalaš dásis dovdo vel buorebut boaittoeale guovlluin ja mađi davvelii ollet. Davvi Dearvvašvuoda dáfus váilot spesialisttat vuosttažettiin báikkálaš buohcciviesuin. Sihke UNN ja FIN vásihit rekrutterenhástalusaid. Goappaš organisašuvnnain lea iešguđetlágan rekrutterendilálašvuolta báikkis báikái, ja fágasurggiid gaskka.

UNIVERSITEHTABUOHCCIVIESSOBIRAS

Okta gažaldat lea ahte šattašii go álkit rekrutteret jus lea oassin regiovdna- ja universitehtabuohcciviesus. Dan hárrái eai gávdno dutkanvuđot bohtosat, muhto leat vásáhusat das movt rekrutteren lea leamaš Háršttáin ja Áhkánjárggas mañjel go oktiičaskojuvvojede UNN:in 2007:s. Das sáhttit dadjat ahte lea áibbas unnán mii geažuha ahte regiovdna- ja universitehtabuohccivissui searvamis lea mearkkašupmi fágabargiid rekrutteremii báikkálaš buohcciviesuide mat leat eará báikkiin.

Čielga vásáhus lea ahte jus rekrutteremiin galggaš lihkestuvvat, de lea áibbas mearrideaddjin ahte gávdnojit buorit báikkálaš birrasat, gos fágaolbmot stuora ángirvuodain váldet ovddasvástádusa rekrutterenproseassain. Dat mielddisbuktá eandalii ahte berre čuoovvolit áigequovdilis kandidáhtaid dan rájes go leat studeanttat ja easkka oahppan, spesialisereama áiggis ja dan mañjel. Dasa lassin mearkkaša báiki ohcciide hui olu, danne go lea ruovttubáiki dahje daid servodatfálaldagaid dihte mat doppe leat. Diekkár báikkálaš rekrutterema lea maddái FIN vásihan.

Lojalitehta báikái dahje buohccivissui ii leat dan duohken guđe dearvvašvuodadoaimmahahkii dat gullá, dahje gullá go universitehtabuohccivissui. Regiovdna- ja universitehtabuohcciviesu váikkuhus orru čuožžileame easkka go olbmot ohcet barggu UNN Romsii daid fága- dahje dutkanvejolašvuodaid geažil mat doppe leat.

FÁGABIRAS

Viidáseappot sáhtta jurddašit ahte šaddat oassin stuorát fágabirrasis, vaikko dat vel lea ge lávdan iešguđetge geográfalaš báikkiide, iešalddis sáhtta addit rekrutterejeaddji ja stabiliserejeaddji váikkuhusa báikkálaš buohcciviesuide. Dat lea danne go de sáhtta oazžut oasi dan fágaovdáneamis, gelbbolašvuodaloktemis ja hospiteremis man UNN fálla iežas bargiide, maddái sidjiide geat barget olggobealde UNN Romssa. Go FIN ja UNN gaskka juo lea lagas ovttasbargu, de sáhttet FIN spesialisttat dál juo searvat UNN iežas fágačoahkkimiidda ja siskkáldas oahppodoaimmaide. Dearvvašvuodadoaimmahat sáhtta formaliseret dien ovttasbarggu vel eambbo ja lágídit dilálašvuodaid dasa ahte UNN Romssa fágabiras vel eambbo dovtagoahtá ovddasvástádusa čuoovvolit iežaset lávdaduvvon bargoskihpáriid ja juogadit gelbbolašvuoda singuin. Dat datte ii leat eaktun.

Oktiičaskin sáhtta vuosttažettiin organisatoralaččat addit čohkkejeaddji, stuorát ja nannoset fágabirrasiid dan bokte ahte leat eambbo fágaspecialisttat seamma suorggis vaikko leat ge lávdan mánjga geográfalaš báikái. Seammás lea báikkálaččat ain hearkkes dilli danne go bálvalus addojuvvo báikkálaččat ja lea daid olbmuid duohken geat doppe leat. Lea eahpesihkar man muddui báikkálaš doibmii váikkuha dat ahte sii organisatoralaččat leat oassin stuorát fágabirrasis, muhto sáhtta jurddašit ahte bargiid gaskaboddosaš luoikkaheapmi nuppiin báikkiin sáhtta njuovžileappot doaimmat, juogo ambulereama bokte dahje elektrovnnalaččat dan bokte ahte beassá pasieantajournálaide beroškeahhtá geográfalaš gaskkain. FIN ja UNN spesialistalogut borgemánus 2019 čájehit ahte dat muhtin muddui leat komplementárat. Dat mearkkaša ahte fágabirrasis sáhttet leat nuppi dearvvašvuodadoaimmahagas rekrutterenhástalusat, muhto doarvái bargit dan nuppis. Muhtin fágabirrasat, vel Romssas ge, ja fágabirrasat gos eai leat rekrutterenhástalusat, leat almmotge smávvat ja nappo hearkkit. Ii galgga olu rievdat ovdal go stabiila fágabiras boahhtá váttis dilálašvuhtii ja fáhkka rekrutterenhástalussii. Ii UNN

Romsa ge nagot namuhanveara láhkái rekrutteret spesialisttaid eará sajiin. Buot vásáhusat čujuhit dan guvlui ahte dearvvašvuodadoaimmahagat fertejit ieža oahpahit buot spesialisttaid maid dárbbasit.

Stuorát čoahkke fágabiras sáhtá lágidit dilálašvuodaid vel eambo ovttasbargui geográfalaš rájiid rastá. Dat sáhtášii leat mielde hukseme lávdaduvvon gelbbolašvuoda mii fas sáhtá unnidit dárbbu viežžat veahki UNN:s. Okta ovdamearka lea ahte gastrokirurgalaš fágabiras Hámmerfeasttas mas lea lagas ovttasbargu UNN Romssain, lea unnidan dárbbu sáddet soames pasieantajoavkkuid UNN Romsii. Dát ovdamearka čájeha buori ovttasbarggu doaimmahatrájiid rastá. Oktasaš organisašuvdna sáhtášii buktit eambo systemáhtalaš ovttasbarggu.

AMBULEREN

Ambuleren čadahuvvo sihke danne vai olbmot ožžot dearvvašvuodaveahki doppe gos orrot ja veahkehan dihte eará fágabirrasa gos leat rekrutterenhástalusat. Odne lea sihke UNN ja FIN pasieantaguovlluin olu ambuleren. Eanas ambulereama fuolahit dearvvašvuodadoaimmahaga iežas spesialisttat. UNN spesialisttat ambulerejit ain Finnmárkui, muhto unnit go ovdal. Oktiičaskima olis sáhtá teorehtalaččat jurddašit ahte ambulerennoađdi sáhtášii juogaduvvot eanet klinihkkáriidda. FIN doaktárat atnet juo eaktodáhtolaš ambulereama doaimmahaga lávdaduvvon klinihkaide lunddolaš oassin iežaset bargui. Lea ballu ahte diet buorre dáhttu sáhtá unnit oktiičaskima olis, danne go de šaddá vuordámuš ahte ambulerennoađdi galgá juogaduvvot eanebuiguin. Ambuleren lea eaktodáhtolaš ortnet, ja oktiičaskin ii leat dárbbaslaš dasa ahte ambuleren sáhtášii lassánit ja dasa ahte šattašii álkit beassat UNN Romssa spesialisttaid dikšui, jus doppe lea kapasitehta. Sáhtá čuočcat beroštupmái bargat sihke FIN ja UNN buohcciviesuin jus ambuleren šaddá vuordámuššan, dahje jus vigget dan dahkat geatnegahtti oassin sin bargoplánas.

Viidát ambulereama UNN Romssas sáhtá leat váttis oažžut áigái. Dat eaktudivččii kapasitehta mii odne ii leat. Seammás čuočcá ambuleren sidjiide «geat báhcet» UNN Romsii, sihke kapasitehta ja kvalitehta dáfus. Báhcet unnit doaktárat UNN Romssa iežas pasieanttaide ja váktaortnegiidda, ja dat ges čuočcá bargobirrasii ja kultuvrii. Dasa lassin šaddá unnit astu gelbbolašvuodáloktemii ja dutkandoaimmaide maid olles Davvi Dearvvašvuodta dárbbas, ja mii lea deatalaš vuodđun regiovdna- ja universitehtabuohccivissui. Sáhtá maid šaddat unnit geasuheaddjin bargat regiovdna- ja universitehtabuohcciviesus jus ii beasa «áimmahuššat» allaspecialiserejuvvon osiid iežas barggus. Lea varra ahte dat sáhtá geahnohuhttit UNN regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun.

GELBBOLAŠVUODADÁRBU

Universitehtabuohcciviesus ja báikkálaš buohcciviesus eai leat ovttalágan gelbbolašvuodaprofiillat. UNN Romsa galgá, lassin dasa go leat báikkálaš buohcciviessu, maiddá fuolahit daid pasieanttaid geat dárbbasit eanemus allaspecialiserejuvvon divššu dahje rusttegiid Davvi-Norggas. Báikkálaš buohcciviesut galget veahkehit daid pasieanttaid geat dárbbasit diagnostihka ja divššu dábálaš dilálašvuodain ja/dahje go lea hoahppu. Oallugiin UNN spesialisttain lea alla spesialitehta dihto fágasuorggi oasis, muhto dain eará buohcciviesuin fertejit doaktárat leat generalisttat geain lea govddit gelbbolašvuodta dihto fágasuorggis. Vaikko oktiičaskin attášii stuorát fágabirrasiid, de dat ii dárbbas mearkkašit ahte šaddá álkit daid geavahit eanet geográfalaš báikkiin ja váktaortnegiin, danne go allaspecialisttat eai sáhte álo searvat dábálaš váktavuoruide.

BARGOBIRRASA MEARKKAŠUPMI

Buorre bargobiras lea mielde stabilisereme fágabirrasiid áiggi vuollái. Dat unnida boasttuáddejumiid ja riidduid riskka, ja lea mielde ásaheame geasuheaddji bargosajiid, mii nuppi vuorus buorida rekrutterema ja pasieantadivššu kvalitehta. Buorre ja dohkálaš bargobirrasa dovdomearka lea buorre gulahallan, rabasvuodta ja dáhttu juogadit máhtu ja dieđuid. Gulahallan ja gulahallan-hástalusat leat hui relevánta bealit UNN ja FIN oktiičaskimis. Oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahat, dainna lassánan kompleksitehtain mii das čuovvu, gáibida vel garraseappot ahte lea buorre gulahallan sihke siskkáldasat ja olggos guvlui, buorre ovttasbargu, buorre jodiheapmi ja bargobirrasa čuovvoleapmi. Ođđa organiseremat čuhcet álo garrasit, goit oanehit áigái, sihke bargiid ja jodiheaddjiid bargobirrasii. Dat sáhttet maid sihke kapasitehta ja kvalitehta dáfus čuočcat fáldahkii mii galgá addojuvvot

álbmogii. Heajos bargobiras sáhtta láivudit gullevašvuodadovddu iežas doaimmahahkii ja bargosadjái. Dat ges sáhtta headjudit rekrutterema ja pasieantadivššu.

Ahte jodiheaddji lea olámuttos, ii dušše fysalaččat, muhto maiddá fágalaččat ja áiggi dáfus, lea mielde doalaheame stabiila dilálašvuoda. Oktiičaskinproseassas fertešii jodiheaddji kapasitehta čuovvolit iežas bargiid fertet gilvalit nuppástuhttinproseassa doaimmaiguin.

FÁGARÁDDI

Davvi Dearvvašvuhta lea ásahan mánga fágaráđi main leat ovddasteaddjit dan njealji dearvvašvuodadoaimmahagas mat ovttas barget iešguđetge fágalaš áššiiguin, nu go ovdánahttin regiovnnaš prosedyraid, hábmet gulaskuddancealkámušaid, pasieantamannolagaid ja regiovnnaš fágaplánaid. Fágaráđiid ángirvuhta ii leat ovttalágan buot fágasurggiin. Oktiiheivehuvvon prosedyraovdánahttin sáhtášii unnidit pasieantadivššu kvalitehtaerohusaid mat leat iešguđetge doaimmahagaid gaskka ja álkidahttit buohcciviesuid ovttasbarggu. Oktiiheivehuvvon prosedyraid ovdánahttin, nu ahte dat álkit sáhtáše čadahuvvot báikkálaččat, sáhtta šaddat hástalussan jus ii nagot oazžut buot báikkiid fágabirrasiid vuoruhit barggu nu ahte dat oazžu nanu vuodu ja dan bokte šattašii čadahahtti. Odne servet UNN ja FIN ovttađassásaččat iešguđetge fágaráđiide, muhto oktiičaskima olis sáhtta gártat ahte šaddá dušše searve ovddasteapmi.

Okta máhcahat lea ahte fágaráđi gal sáhtta šiehttat oktasaš regiovnnaš prosedyraid, muhto dáhpáhuva ahte iešguđetge dearvvašvuodadoaimmahagat ja sin buohcciviesut váldet daid atnui hui iešguđet meriid mielde. Regiovnnaš fágaráđiin lea dat váilevuhta ahte dain ii leat mearridan- ja čadahanváldi. Oaidnit maiddá ahte šaddá dađistaga dábáleabbo ahte pasieanttat šaddet iežaset pasieantamannolagas fitnat moatti buohcciviesus, eandalii danne go buohcciviesut geavahit odđá-áigásaš diagnostihkkareaidduid russolaga institušuvdnarájiid rastá. Go iešguđetge buohcciviesuid gelbbolašvuhta dárbbášuvvo, de buktá dat vel eanet dárbbu oktasaš prosedyraide, muhto lea eahpesihkar makkár ávki dearvvašvuodadoaimmahagaid oktiičaskimis livččii. Oktiičaskin attášii gal čielgaset stivrenlinjáid ja sáhtta álkidahttit barggu ja addit iešguđet dásiid jodiheaddjiide čielgaset ovddasvástádusa oazžut áigái oktasaš fágalaš geavada ja ovddidit dan. UNN Háršttáid vásáhus čájeha ahte vaikko lea ge oktasaš dearvvašvuodadoaimmahat ja oktasaš jodiheaddjit, de dat ii álo mearkkaš ahte prosedyrat álkibut sajáiduvvet báikkálaččat. Proseassat fertejit dábálaččat maiddá heivehuvvot báikkálaš dilálašvuodaide. Fágaolbmot fertejit ipmirdit ákkaid ja heivehit prosedyraid sisdoalu iežaset doibmii.

Regiovnnaš fágaráđiid viidáset ovdánahttin sáhtta leat mielde unnideame sávakeahtes erohusaid doaimmahagaid gaskka, almmá doaimmahatrájiid sirdima haga. Lea liikká eahpesihkarvuhta das ahte vuoduštuvvojit go prosedyrat báikkálaččat seamma bures regiovnnaš fágaráđiid bokte go formála, oktasaš jodiheapmi dagašii.

EAVTTUT JA SOAHPAMUŠAT

Mañemus momeanttaid gaskkas lea ahte seamma bargiidjoavkkuin dan guovtti dearvvašvuoda-doaimmahagas sáhttet leat goabbatlágan soahpamušat ja eavttut iežaset virgesoahpamušain. Áiggi vuollái sáhttet iešguđetlágan bargoeavttut dagahit duhtameahttunvuoda. Álgovuodus lea lunddolaš ahte ovttalágan bargiidjoavkkuin iešguđet báikkiiin leat iešguđetlágan soahpamušat, danne go sáhttet leat iešguđetlágan báikkálaš variašuvnnat ja bargodilálašvuodat. Oktiičaskima olis sáhttet garra fámut geassit dan guvlui ahte erohusat galget muddejuvnot dan bokte ahte bargoaddi čadaha odđa šiehtadallamiid dahje ahte odđa bargit ožžot eará soahpamušaid go bargoskihpárat geat leat guhká bargan doppe. UNN bargiin Háršttáin, Áhkánjárggas ja Romssas leat ain iešguđetlágan soahpamušat ja eavttut vaikko leat juo 12 jagi leamaš oktan doaimmahahkan. Ii vurdojuvvo ahte oktiičaskima olis iešalddis gáibiduvvo ahte otná soahpamušat galget rievdat, muhto erohusat dáidet bohciidahttit nohkameahttun unohisvuodaide.

Árvvoštallan ja ávžžuhus rekrutterema, stabiliserema ja fágaovdánahttima hárrái

- Ovddasvástádus addit lávdaduvvon bálvalusaid Finnmárkku ássiide sirdojuvvošii UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskima olis organisašuvdnii mas ollislaččat leat eambo resurssat. Jus dat galgá geavataččat mearkkašit maide, de eaktuduvvo ahte lea spesialistakapasitehta. Odne lea dat sakka ráddjejuvvon UNN Romssas. Jus galggaš spesialistadárbbu gokčat eanet ambulereimiin, de sáhtá dat negatiivvalaččat čuohcat dan báikki rekrutteremii gos ambuleren vuolga.
- Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagain dovdet spesialistat ahte ovttasbargu doaibmá bures dál. Mánnga fágabirrasa báikkálaš buohcciviesuin ja UNN Romssas leat unnit. Lea ballu ahte ovddasvástádus vel eambo báikkálaš fálaldagaide sáhtá šaddat vahágin fágabirrasii «ruovttus».
- UNN Romsii sáhtá oktiičaskin dagahit unnit kapasitehta čoavdit regiovdna- ja universitehtabuohcciviesodoaimmaid, ja nu sáhtá dan doaimma vuoddu raššut. Doavttirspesialistaid ferte geahččat komplementáran daid allaspesialiserejuvvon bálvalusaid dihte UNN Romssas ja daid eambo oppalaš spesialdearvvašvuodabálvalusaid dihte mat leat dain eará báikkálaš buohcciviesuin. Ii leat daddjojuvvon ahte UNN Romssa spesialistat sáhtáše gokčat eambo oppalaš váktadárbbuid báikkálaš buohcciviesuin. Danne lea eahpesihkar makkár vuoitu das sáhtášii leat báikkálaš buohcciviesuide. Diet vejolaš vuoitu dagahivččii goit riskka daid seamma hearkkes allaspesialiserejuvvon birrasiidda mat leat UNN Romssas.
- Ovdalaš vásáhusat čájehit ahte oktiičaskin ii dagaše álkibun rekrutteret fágaolbmuid. Rekrutteren dáhpáhuvvá juohke áidna báikkis ja juohke áidna báikkái. Lea báiki iešalddis, ja fágabiras doppe mii geasuha, ovdalii go dat ahte gullat oktasaš «goavddi» vuollái, mii universitehtabuohcciviesu livččii.
- Prošeaktajoavku lea árvvoštallan sáhtá go UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskin, ja oktasaš stivrenlinjá fágabirrasiid, nannet oktasaš fágaovdáneami mii unnida variašuvnnaid ja olaha dássearvosaš fálaldaga. Prošeaktajoavku oaivvilda ahte Davvi Dearvvašvuoda oktasaš ovdáneapmi olahuvvo buoremusat regiovnalaš fágaráđiid vuodul.

Čuvgejuvvon momeanttaid vuodul ii oainne prošeaktajoavku ahte oktiičaskin buvttášii oppalohkáii sihkkaris/vuorddehahti vuottuid rekrutteremii, stabiliseremii ja fágaovdánahttimii.

6.6 Dutkan

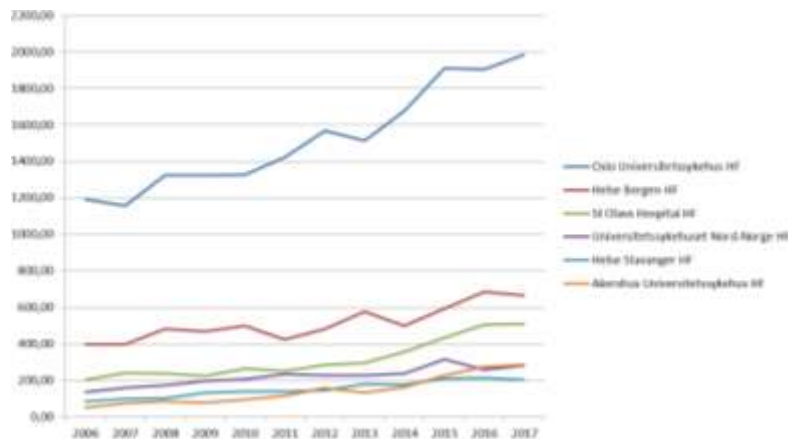
Dán temá ulbmil lea čuvget makkár váikkuhusat oktiičaskimis livčče dutkanbargui, ja movt dat eahpenjuolga váikkuhivččii dearvvašvuodafálaldaga ja regiovdna- ja buohcciviesodoaimma.

Dutkan lea okta dearvvašvuodadoaimmahaga váldodoaimmain, ja lea sierra oassi regiovdna- ja universitehtabuohcciviesu doaimmas. UNN Romssas lea stuorámuš dutkandoaimma Davvi Dearvvašvuoda guovllus ja eanas dutkan čađahuvvo lagas ovttasbarggus UiT:in. Maiddái UNN Háršttáin ja UNN Áhkánjárggas lea dutkandoaimma. Vaikko ii leat duodaštuvvon, de orru leame eambo dutkan UNN Háršttáin dál go lei ovdal oktiičaskima UNN:in 2007:s. FIN lea guhkes áiggi čađahan iežas dutkamiid. Dearvvašvuodadoaimmahagas leat várrejuvvon ruđat vuoruhit dutkat hástalusaid mat erenoamážit gusket Finnmárkui, ja SÁNAG olis dikšunvugiid main sámegeiella ja kultuvra lea mielde.

DUTKANVOLUMA

FIN ja UNN dutkandoaimmaid oktiičaskin ii lasihivčče ollislaš dutkanmeari, muhto čohkkešii buot ovtta organisašuvdnii. FIN dutkammat sáhtáše oazžut ávkki UNN lagas ovttasbarggus UiT:in ruhtaohcamiid hábmemii, ja olahivččii eanet pasieanttaid klinihkalaš dutkamii ja dutkanbarggu čuovvoleapmái.

Tabella čájeha buot Norgga universitehtabuohcciviesuid publiserenčuoggáid jagiin 2007-2017. Dat čájeha ahte UNN dutkanbuvttadeami lassáneapmi 2007 rájes 2017 rádjái lea sakka unnit go eará universitehtabuohcciviesuin. Lea váttis dadjat lea go oktiičaskin Háršttáin ja Áhkánjárggáin 2007:s oassi čilgehusas, muhto diet govva goit ii oro čájeheame ahte báikkálaš buohcciviesuid oktiičaskin UNN:in buoridivččii UNN dutkanásahussan áiggi vuollái.

Govus 14 Publiserenčuoggát (publikašuvnnat ja doavttirgrádat) - Norgga universitehtabuohcciviesuid bohtosat jagiin 2006-2017

BOAHTTEÁIGGI DUTKAN

Vaikko dutkan dávjá doaimmahuvvo bargoveaga ja fágabirrasa návccaiguin, ii ge leat nu olu jodiheaddjiide ja organiseremii čadnon, de oaivvildit goappaš dearvvašvuodadoaimmahagaid ovddasteaddjit ahte oktiičaskin sáhtta váikkuhit dutkandoaimma. Ii goabbáge dearvvašvuodadoaimmahat oainne iežas dutkamii ovdamuniid oktiičaskimis, vaikko oktiičaskojuvvon doaimmahat, oppalohkái, lasihivččii dutkandoaimma. Oktiičaskin mielddisbuktá maiddái olu eará, mat goit oanehit áigái sáhttet buktit negatiiva váikkuhusaid dutkandoibmii.

Dat maid vuosttažettiin gesset ovdan lea fokus mii ferte biddjot oktiičaskima čadaheapmái, unnit jodiheaddjefokus ja eambo báikkálašbuohcciviesodoaimma. UNN lea erenoamážit fuolas lassánan báikkálašbuohcciviesodoaimmain. FIN bealis ballet ahte várrejuvvon ruđat dutkamii mii galgá erenoamážit čuvget Finnmárkku diliid ja sámii áššečuolmmaid, šaddet jorahuvvot eará vuoruhemiide oktiičaskojuvvon doaimmahagas, gos dábálaččat ohcamiid kvalitehta ja rabas almmuheamit deattuhuvvojit. Diet sáhtášii gal čovdojuvvo erenoamáš várrejuvvon ruđaid bokte temáhtalaš vuoruhansurggiide.

SÁNAG/SANKS

Čanastat universitehtabuohccivissui sáhtta šaddat ovdamunnin SÁNAGii danne go dat sáhtta dahkat SÁNAG eambo oainnusin sihke siskkobealde ja olggobealde Davvi Dearvvašvuoda. Nuppe bealis ii vurdojuvvo SÁNAG bealis, ahte sin dikšunfálaldaga dahje dutkan olahivčče eambo legitimatehta jus vel gulaše ge universitehtabuohccivissui. SÁNAG lea juo bures dovddus olggobealde Davvi Dearvvašvuoda ja Norgga rájiid iežas álgoálbmogii heivehuvvon dearvvašvuodafálaldaga dihte.

Árvvoštallan ja ávžžuhus dutkama hárrái

- UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskima olis boahá dutkandoaimma, ođđa universitehtabuohcciviesu publiserenčuoggáid mielde, lassánit veahá, dan meari go Finnmárkku buohcciviesu dutká odne. Oktiičaskimat lasihit álo jodiheaddjefokusa siskkáldas proseassaide, ja UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskimiin šattašii báikkálašbuohcciviesodoaimma vel stuorát áššin. Dat geahnohuhtášii jodiheaddjiid kapasitehta vuoruhit dutkama, mii livččii stuora riskan oktiičaskimis.
- UNN:s leat juo stuora hástalusat áimmahuššamis iežas rolla allaspesialiserejuvvon regiovdnabuohcciviesun ja dutkanásahussan. Relatiivvalaččat unnit lassáneapmi UNN publiserenčuoggáid dáfus go eará universitehtabuohcciviesuin 2007 rájes, geažuha ahte lea dárbbášlaš ahte UNN beasašii vel eambo fokuseret dan oassái universitehtabuohcciviesu doaimmas mii dutkan lea. Olles Davvi-Norgga dearvvašvuodafálaldat lea dan duohken ahte UNN lea fágalaččat nanus ja ahte das leat návccat čadahit dutkama ja ovdánahttima.
- FIN fas bealistis ballá ahte Finnmárkku guoskevaš áššiid dutkan šaddá bázahallat, nugo guhkes gaskkaid, árkálaš dálkkádagaid ja erenoamáš čearddalaš dilálašvuodaid dutkan.

Čuvgejuvvon momeantaid vuodul ii oainne prošeaktajoavku ahte oktiičaskin buvttášii oppalohkái sihkkaris/vuorddehahti vuottuid dutkamii.

6.7 Jodiheapmi ja organisašuvdna

Dán temá ulbmil lea čuvget makkár váikkuhusaid oktiičaskin oktan dearvvašvuodadoaimmahahkan sáhtta buktit jodiheapmái ja organisašuvdnii, ja movt dat eahpenjuolga sáhtta váikkuhit dearvvašvuodafálaldaga ja regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimma.

Jodiheamis leat mánnga definišuvnna. Okta dábálaš definišuvdna lea olahit bohtosiid earáid bokte. Eará lea fas dat ahte movttiidahttit, stivret ja čuovvolit earáid doaimmaid vai ovttas olahivčče organisašuvnna mihttomeriid. Jodiheapmi dáhpáhuvvá mánngga dásis organisašuvnna, ja buorre jodiheapmi lea hui dávjá okta dain eavttuin mat dagahit ahte organisašuvdna olaha mihtuidis.

Leat vuđolaš erohusat dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga jodiha- ja organisašuvdnastruktuvtuvrras. UNN:s lea klinihkkastruktuvrra čađamanni fágalaš jodiheapmi geográfalaš báikkiid doarrás. FIN:s lea kombinašuvdna, báikkálaččat jodiheavvon klinihkkastruktuvra ja muhtin surggiin ges čađamanni jodiheapmi dearvvašvuodadoaimmahaga doarrás. UNN:s lea ovttá jodiheaddjis ovddasvástádus iežas klinihka dahje ossodaga doaimma hárrái mii čađahuvvo mánngga báikkis, ja dasto lea goappáge dan guovtti buohcciviesus Háršttáin ja Áhkánjárggas doaimmajodiheaddji, geas ii leat linjáovddasvástádus. FIN:s lea ovttá jodiheaddjis ovddasvástádus dan doaimmas mii lea iežas buohcciviesus.

Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagain lea doaimbi ja plánejuvvon proševttaid ollislaš portfolio oalle viiddis. Dat sisttisdoallá stuora huksenproševttaid ja ođđa klinihkalaš IKT-vuogádagaid ásaheami ja ovdánahttima. Diet gáibidit dál, ja olu jagiid ain, stuora jodiheaddjefokusa ja klinihkalaš bargiid áŋgiris searvama. Dat leat doaimmat mat bohtet lassin beaivválaš doaimmaide. Dovdo sihke siskkáldasat ja doaimmahatčoahkkádusas ahte lea hui hástaleaddji balanseret resursageavaheami diesa, daid resurssaid ektui maid lea sávahahtti ja dárbbášlaš bidjat bissovaš ja nanu doibmii ja dárbbuide. Dat guoská bálvalusaid kvalitehta buorideapmái, pasieantasihkarvuhtii, pasieantamielváikkuheapmái, mielbargiid duhtavašvuhtii ja ovttasdoibmii primára dearvvašvuodadoaimmain. Oktiičaskin, buot dainna bargguin maid dat mielddisbuvttášii sihke jodiheaddjiide ja mielbargiide, čanašii jodiheaddjiid kapasitehta sakka, ja dagahivččii kvalitehtabuoridanbarggu vel váddáseabbon. Dat geahnohuhtášii dán deatalaš ovdánahttinbarggu jodiheami.

KOMPLEKSITEHTA

Norgga dearvvašvuodadoaimmahagat leat ovttaláganat muhtin surggiin. Dain lea sullii seamma váldoovddasvástádus ja doaimmat dain seamma surggiin. Seammás leat hui iešguđet sturrodagas sihke pasieantavuodu, bargiid logu ja geográfalaš viidodaga dáfus. Ii oktage eará dearvvašvuodadoaimmahat Norggas boađe leat seamma kompleksa go UNN ja FIN šaddet maŋŋel oktiičaskima, ovttadagaid logu ja doaimmaviidodaga dáfus, ja mas lea ovddasvástádus nu stuora geográfalaš guovllu hárrái.

Ođđa dearvvašvuodadoaimmahagas šattalii allaspesialiserejuvvon regiovdna-, universitehta- ja báikkálašbuohcciviessu Romssas, somáhtalaš ja psykiátralaš buohcciviessu, njeallje báikkálaš buohcciviesu iešguđet sturrodagas, mánnga guovllumediinnalaš guovddáža, ja mánngalogi ambulánsastašuvnna miehtá buot. Ii ovttage eará dearvvašvuodadoaimmahagas, mas lea regiovdna- ja universitehtabuohcciviessoovddasvástádus, leat diekkár kompleksitehta mas leat nu olu báikkálaš buohcciviesut ja lávdaduvvon spesialistadearvvašvuodabálvalusat doaimmahagaid ja funkšuvnnaid dáfus.

Oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahahkii gulašii pasieantaguovlu Ufuohhta rájes lullin, Svalbárdda rádájái davvi-oarjin ja Girkonjáriid davvi-nuortan. Diet areála dahká 80 000 km² nannámis ja dasa lassin vel 60 000 km² Svalbárddas. Buohtastahttima dihte namuhit ahte sihke Irlándda suolu (sihke Davvi-Irlándda ja Irlándda lullit oassi) ja Nuortariikka leat goabbáge sullii 83 000 km². Ollislaš pasieantaguovlu šattalii stuorát go Hollándda, Danmárku ja Šveica mat oktiibuot leat sullii 125 000 km².

Dát govus čájeha ollislaš ođđa organisašuvnna maŋŋel oktiičaskima.

Govus 15: Oktiičaskojuvvon UNN ja FIN bajilgovva, buot báikkit gos lea doaibma, ja UNN ovddasvástádus regioidna- ja universitehtabuohcciviessun.

Dát šattašii gáibideaddji organisašuvdna doaimmahit ja jođihit ulbmillaččat. Dat galggašii atnit fokusa sihke pasieanttaide, ja hálldahuslaš ja ekonomalaš jodoheapmái. Seammás galgá dat doarjut ja lágídit dilálašvuodaid fágalaš ovdáneapmái, dutkamii ja oahpaheapmái, ja dearvvašvuodabargiid spesialiseremii. Okta ulbmil buot oktiičaskimiin lea beavttálmahttit doaimma, nannet fágalaš fáaldaga, unnidit jođihandásiid logu jna. Dan orru leame váttis olahit odđa dearvvašvuodadoaimmahagas, earret soames vejolaš doarjjadoaimmaid dáfus. Odđa organisašuvdna, mas šattašii doaimma nu mángga sajis, dahká unnán jáhkehahttin ahte sáhtá unnidit goluid jođihandásiid dáfus dáfus. Lea baicca vuordimis ahte juohke jođiheaddji oažžu nu ollu bargiid iežas vuollái (viiddis jođihandávvgi) ahte baicca šaddá dárbu ásaht eambo jođihandásiid.

Bures doaimmi organisašuvdna lea dan duohken ahte jođiheaddjit lea olámuttos ja oidnosis, ja sáhttet vuoruhit bargiid ovdánahttima ja sin bargobirrasa ja kultuvrra áimmahuššat. Dat váikkuha njuolga pasieantadivššu kvalitehtii, erenoamážit nuppástuhttin- ja rievadanproseassaid áigge. UNN lea mañemus golbma-njeallje jagi systemáhtalaččat bargan ollislaččat juohke dásis kvalitehta buori-demiin ja bálvalusaid ovdánahttimiin, jotkkolaš buorideami prinsihpaid mielde. Das lea jođiheapmi deatlaš oassin. Riikkaidgaskasaš ásahtusaid vásáhusat čájehit ahte jus áigu jotkkolaččat ovdánahttit doaimma, de fertejit jođiheaddjit rievdatit dábiideaset iežaset bargiid «hálddašeamis» baicca «coachemii». Jođiheaddjit berrejit unnit áiggi golahit čoahkkimiidda ja kantuvrras čohkkámii, ja mihá eambo searvat guovddášdoaimmaide. Dat guoská buot dásiid jođiheddjiide, maiddá direktvrraide. Dan lea váttis oažžut áigái otná struktuvrrain, ja šaddá áibbas sihkarit vel váddáseabbo oktiičaskojuvvon doaimmahagas.

ORGANISAŠUVDNASTRUKTUVRA

Boahttevaš oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahaga organisašuvdnastruktuvra ii leat árvoštallojuvvon ii ge mearriduvvon, muhto áibbas ođđa vuogádat ferte árvoštallojuvvot ja lea jáhkehahtti, jus ulbmil lea buorideapmi. Dán čielggadeamis leat oanehaččat árvoštallan makkár váikkuhusat leat jus joatká juoppá otná organiseremiin ja dat čilgehuvvo dás čuovvovaččat.

UNN organisašuvdnastruktuvrra joatkin oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahagas dagaha hui viiddis jodihandávvggi (olu bargiid ovttá jodiheaddji vuollái). Otná hástalusat váldojodiheami ja klinihkaid gáiddusjodiheami dáfus lassánivčče vel eambo. UNN otná buohcciviesuid dáfus ii rievddaše diet dilli, muhto oinnolašvuohta ja lahkavuohta olles organisašuvnnas gal unnošii sakka, go seamma jodiheaddjit galget áimmahuššat vel guokte buohcciviesu ja mánga eará ođđa ovttadaga. Psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja gárrendiliid divššus šattaše guhtta lassi báikkálaš fáldadaga. Oktiičaskima ulbmil, oktan ođđa organiseremiin, sáhtta leat ahte unnidit sávakeahtes variašuvnnaid FIN ja UNN gaskka, sihke metodaválljemiin ja prosedyraid dáfus. Dat eaktuda interaktiiva proseas-said dearvvašvuodadoaimmahaga fágaolbmuid ja fágalaš jodiheaddjiid gaskka. Vásáhusat UNN ja Háršttáid ja Áhkánjargga buohcciviesuid oktiičaskimis čájehit ahte iešalddis oktiičaskin ii daga álkibun oažžut áigái ovttalágan vugiid. 12 jagi maŋŋel dien oktiičaskima leat ain fágalaš variašuvnnaid ja hástalusat dan geažil go leat iešguđetlágan prosedyrat ja metodat.

FIN organisašuvdnastruktuvrra joatkin oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahagas addá vihtta somáhtalaš buohcciviesu (guhtta oktan Svalbárddain) mat leat oalle loažžadit oktiičadnon danne go lea dušše dearvvašvuodadoaimmahaga bajimus dásis oktasaš jodiheapmi. Finnmárkku buohccivissui ii buvttáše dat mearkkašanevara rievdadusaid. Buot birrasat šaddet oažžut unnit beroštumi doaimmahaga jodihangottis, danne go dat galgá juogaduvvo eanebuidda. Otná UNN-ovttadagaide buvttášii dat stuora organisašuvdnanuppástusaid mat gáibidit heiveheami, resurssaid ja jodiheaddjefokusa. Buohcciviesuid ovttasbargu šattašii eambo hástaleaddjin danne go gártet eambo ovttadagat ja eambo jodiheaddjit. Jus galggaše organiseriejuvvot «iešheanaláš ovttadahkan», main čađamanni struktuvrrat leat dušše guovtti bajimus dásis, de gáibiduvvo olu bargu ee. oktasaš kultuvrra huksemiin. Dát lea vásihuvvon oalle hástalus eará dearvvašvuodadoaimmahagain main lea sullasaš organisašuvnamodealla.

Beroškeahhtá boahttevaš organisašuvnamodeallas šaddá stuorát ásahusas vel deataleabbo ahte jodiheaddjit váldet ovddasvástádusa sihkkarastit ahte su bargit oidnojuvvojit ja čuovvoluvvojit vel vuđoleappot. Dat guoská erenoamážit dilálašvuodas gos lea eahpesihkarvuohta stuora organisašuvdnanuppástuhttima ulbmila hárrái. Go organisašuvdna vásiha stuora organisatoralaš nuppástusaid, de lea oinnolaš jodiheaddji mielde sihkkarastime ahte bargit birgejit rievdadusaid čađa ja seammás bisuhit movtta ja buori bargobirrasa ja nagodit deavdit daid gáibádusaid mat sidjiide biddjojit. Oktiičaskima čađaheapmi boahtá duskkástuhttit ja boktit eahpesihkarvuoda, muhto árra ja joatkolaš fokus ja buori bargobirrasa ja searvadahtti kultuvrra doalaheapmái sáhtta unnidit dan.

NUPPÁSTUSAT MAT LEAT JOĐUS

Guhkebuš áiggi juo lea FIN hukseme bajás lávdaduvvon fáldadaga ja dearvvašvuodabálvalusa sámi álbmogii, seammás go lea ásahuvvon buoret ovttasbargu Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku gaskka. Dat bargu ferte áimmahuššojuvvot vai oktilaččat nagodit sihkkarastit buori resursageavaheami buorin Finnmárkku álbmogii. Ođđaorganiserema olis šaddá fokus sirdojuvvot ja Finnmárkkuperspektiivva čuovvoleapmi sáhtta hedjonit.

FIN:s leat dál ođđa ja viiddiduvvon visttit Girkonjarggas, Álttás ja Kárášjogas, ja ođđa buohcciviesu huksen Hámmerfestii lea mearriduvvon ja galgá plána mielde gárvánit 2024:s. Dearvvašvuodadoaimmahat lea čađahan hálddahaslaš reorganiserema mas Sámi Klinihkka šaddá sierra klinihkkan. Dál guorahallojuvvo maiddái ahte galgá go Áltá maid šaddat sierra klinihkkan, seammás go Psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja gárrendiliid divššu klinihkka heaittihuvvošii sierra klinihkkan, ja doaimma sirdojuvvo báikkálaš klinihkaide. UNN pláne ođđa buohcciviesuid Áhkánjargii ja psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja gárrendiliid divššu Romsii, ja Háršttáid visteditlášvuohta galgá evaluerejuvvot. Oktiičaskin ferte mearkkašit ahte jodiheaddjit fertejit atnit vel govddit fokusa ja geavahit vel eambo resurssaid oktiičaskinprosessii.

REKRUTTEREN

Ođđa dearvvašvuodadoaimmahaga jodiheaddjit fertejit golahit kapasitehta oktiičaskimii, ođđa organisašuvnna ja ođđa jodihanvuogádaga ásaheapmái. Dat sáhtta geasuhit jodiheaddjiid geain lea erenoamáš beroštupmi bargat organisašuvnnain mat leat diekkár proseassain. Nuppi bealis sáhtta diekkár oktiičaskinproseassa doaibmat rekrutterema vuostá, ii dušše dearvvašvuodabargiid, muhto maiddá jodiheaddjiid ja luohhtevašdoaimmaid guovdu. Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat leat hearkkit, goabbáge iežaska surggiin ja iešguđet dásiin. Rekrutteremii ii sáhte dat rehkenastot ovdamunnin, buot eahpesihkarvuodaid dihte mat čuvvot. Davvi Dearvvašvuohka vásiha juo rekrutteren-hástalusaid mángga fágasuorggis ja jodiheami dáfus, ja dat dáidá šaddat vel eambo hástaleaddjin diekkár nuppástuhttinproseassa geažil.

Stuora jodihandávgi (olu bargit ovttá jodiheaddji vuolde) ja olu mátkkošteapmi, erenoamážit sis geain lea ovddasvástádus mángga geográfalaš báikki dáfus, sáhtta váibadahttit jodiheaddjiid danne go eai beasa doarvái buori beroštumi ja čuovvoleami čájehit buot iežaset bargiide.

Árvvoštallan ja ávžžuhus jodiheami ja organisašuvnna hárrái

- UNN:s ja Finnmárkku buohcciviesus lea odne goabatlágan organisašuvdnastruktuvra, ja beroškeahtta boahhtevaš organisašuvnamodeallas gáibida oktiičaskin stuorat organiserennuppástusa. Dat livččii stuora proseassan bargiide ja jodiheaddjiide sihke oanehit ja guhkit áigái. Leat stuora várra dasa ahte kvalitehta buorideami barggut ja ovdánahttin doaimmat fertejit bázahallat dan dihte go fokus ferte biddjojuvvot hástalusaid maid nuppástuvvan mielddisbuktá.
- Lea ballu dan hárrái maid dat sáhtta mearkkašit golmma osolaš ovttasbargui, bargobirrasii, ja rekrutteremii fágabirrasiid ja daid stabiliseremii, ja dutkamii ja innovašuvdnii. Pasieantasihkarvuoda ja pasieantačuovvoleami fokus, ja ođđa klinihkalaš IKT-systemaid ásaheapmi ja huksenprošeavttat šaddet gilvalit viiddis ja guhkes oktiičaskinproseassain.
- Jodiheaddjiide mearkkaša oktiičaskin ahte jodihandávgi viidu (bargiid lohku juohke jodiheaddji nammii) ja nu šaddá jodiheapmi vel moalkát. Lea dál juo gáibideaddji rekrutteret jodiheaddjiid ja oázžu vuordit ahte oktiičaskin dahká dan vel váddáseabbon. Eambo kompleksitehta ja jodihandoaimmaid viiddideapmi boahta njuolga čuohcat vejolašvuhtii bidjat návccaid pasieantadikšui.
- Otná čuolbmasuorggit mat leat identifiserejuvvon, leat juo buori muddui čielggaduvvon ovttasbarggu bokte doaimmahatrájiid doarrás.

Čielggadeamis lea jodiheapmi ja organisašuvdna árvvoštallojuvvon leat okta dain surggiin maida oktiičaskin váikkuha buot eanemus negatiivvalaččat.

6.8 Regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimmat

Dán temá ulbmil lea čuvget makkár váikkuhusaid oktiičaskin sáhttá mielddisbuktit regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimmaide.

UNN:s lea regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimma olis erenoamáš ovddasvástádus allaspecialiserejuvvon divššu addit, čađahit medisiinnalaš oahpuid, ja specialiserema ja dutkama mii galgá boahit olles Davvi Dearvvašvuoda álbmogii buorrin. UNN Romssas lea, regiovdnabuohcciviessun, viidámus gelbbolašvuolta ja bálvalusat oppa Davvi Dearvvašvuodas. UNN Romsa galgá maid ovddidit ja doarjut nanu fágabirrasiid olles regiownnas vai ovttadássásaš bálvaluskvalitehta sihkkarastojuvvo.

UNN POSIŠUVDNA

UNN lea unna, muhto govda ja allaspecialiserejuvvon regiovdna- ja universitehtabuohcciviessu oalle unnán olbmuid (sullii 9 % Norgga álbmogis), geat ássat geográfalaččat hui viidát. Dat gáibida erenoamáš fuola ja lea hástalussan dasa go galgá nannet álbmoga vejolašvuoda olahit allaspecialiserejuvvon bálvalusaid ja sihkkarastit vuodu iežaset ovdáneapmái seamma dásis go riikka eará regiovdna- ja universitehtabuohcciviesut.

UNN strategalaš ovdánahttinplánas 2015-2025 celkojuvvo ahte sii galget fállat allaspecialiserejuvvon bálvalusaid miehtá Davvi Dearvvašvuoda doaibmaguovllu, muhto seammás doarjut odđa metodaidda ja teknologijja lávdadeami guovllu eará dearvvašvuodadoaimmahagaide go dat lea vejolaš. Vai dan nagoda, de dárbbasa UNN fágalaččat nanu báikkálaš buohcciviesuid gos ieža sáhttet diagnostiseret ja čielggadit viidáset divššu eanas pasieantamannolagain, ja buori muddui ieža dikšut eanas pasieantaid. Dat luvvešii UNN Romssa vejolašvuodaid ovdánahttit ja čađahit allaspecialiserejuvvon divššu.

SKDE raporta konkludere ahte Finnmárkku álbmot olaha UNN Romssa dearvvašvuodabálvalusaid seamma bures go UNN pasieantaguovllu álbmot. Oktiičaskima ulbmil ii leat ge rievdadit buohcciviesuid pasieantaguovlluid dahje doaibmajuogu, ja lea oalle čielggas ahte UNN Romssa geavaheapmi ii rievddaše namuhanveara oktiičaskima geažil.

LASSÁNAN BÁIKKÁLAŠBUOHCCIVIESSODOAIMMA

UNN lea erenoamáš dilálašvuodas Norgga universitehtabuohcciviesuid gaskkas. Dat lea áidna regiovdna- ja universitehtabuohcciviessu mas leat ná olu báikkálaš buohcciviesut, mat dasa lassin leat geográfalaččat nu bieđgguid. Oktiičaskin lasihivččii doaimma ja ovddasvástádusa. Báikkálaš-buohcciviessodoaimma ja regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimma vihkkedallamis hállana deaddu čielgasit báikkálašbuohcciviessodoaimma guvlui ja dasa maid sierra geográfalaš ovttadagat álo gáibidit.

Báikkálašbuohcciviesoovddasvástádusa viiddideapmi lasihivččii UNN ollislaš pasieantavuodu báikkálašbuohcciviessodásis. Dat soaittášii nannet dutkan- ja oahpahušdoaimma vuodu. Dilálašvuolta mas báikkálašbuohcciviessodoaimma šaddá organisašuvnnalaččat ja jodiheami dáfus eambo guovddáži, boahťá čuohtat regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimma kapasitehtii. Jus dan galggaš eastadit, de ferte dan doaimma jodiheapmi nannejuvvot ja fertejit lasihuvvot olmmošlaš ja ekonomalaš resurssat. Diekkár resursasirdáseapmi ii dáidde leat vejolaš. Dat leat seamma resurssat ja seamma jodiheaddjit geat oččoše ovddasvástádusa sihke báikkálašbuohcciviessodoaimma nannema ja regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimma nannema hárrái. Lea stuora ballu ahte lea regiovdna- ja universitehtabuohcciviessu mii šattašii eanemus gillát.

Lea čielga ballu ahte jus UNN Romsa ii beasa návccaidis bidjat regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimmii, de čuohtá dat maiddá Davvi Dearvvašvuoda eará dearvvašvuodadoaimmahagaide, ja dat sáhttá leat hástalussan olles Davvi-Norgga allaspecialiserejuvvon dikšunfálaldahkii. Jus UNN kapasitehta fuolahit allaspecialiserejuvvon dikšunfálaldaga geahnohuvvá, de sáhttá Davvi-Norgga álbmogii čuohtat nu ahte UNN ii nagot fállat odđaseamos ja alimusat specialiserejuvvon divššu, dahje ahte pasieanttat fertejit sáddejuvvot muhtin eará dearvvašvuodaregiovdnii oazžut soames dikšunvugiid. Geahča maiddá kapihttaliid 6.6 ja 6.7 gos nappo dutkan ja jodiheapmi leat dárkilit

čilgejuvvon ja makkár váikkuhusat doppe daddjojuvvojit sáhttit čuohtit regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimmaide.

Dáidá gal sávvojuvvot ahte jus UNN oážžu vel eambo doaimbajuogu siskkáldasat dearvvašvuoda-doaimmahaga siskkobealde, de sáhtášii dat luvvet UNN Romsa eambo fokuseret regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimmii. UNN lea muhtin muddui nagodan luvvet UNN Romssa soames báikkálašbuohcciviessodoaimmain dan bokte ahte lea sirdán daid UNN Háršttáide ja UNN Áhkánjargii. UNN ja FIN okta oktasaš jodiheapmi sáhtášii dahkat vejolažžan vel eambo oktilaččat geavahit resurssaid dakkár vuogi mielde mii lea vel eambo ávkin regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimmii.

Áiggi mielde sáhtášii dát dahkat ahte pasieanttat eambo ožžot divššu báikkálaččat go dat lea medisiinnalaččat riehta, seammás go muhtin doaimmat guovdilastojuvvojit. Ii leat mihkke eavttuid ahte dat galggašii ovttá oktasaš UNN ja FIN jodiheami olis dáhpáhuvvat, muhto dat sáhtášii geahpidit barggu jus ovttá oktasaš jodihangottis lea ovddasvástádus oktilaš ovdáneami hárrái. Oktiičaskojuvvon doaimmahagas šaddá maid, nu go ovdalis namuhuvvon, čavgadet ekonomalaš ágga unnidit pasieantamátkkošteami, danne go pasieanttaid mátkegolut čuhcet njuolga doaimmahaga ekonomiijai.

FÁGALAŠ OVDÁNEAPMI

Strategalaš ovdánahttinplánas daddjo ahte UNN fágabirrašiin, ovttasbarggus Davvi Dearvvašvuoda RHF:in, galgá leat njunuš rolla dakkár fágafierpmádagaid ásaheamis ja jodiheamis mat galget nannet gelbbolašvuoda, kvalitehtabarggu ja fágaovdánahttima regiovnas. Ii leat áibbas čielggas nannešii go oktiičaskin regiovnalaš fágaráđiid doaimmama. Fágalaš ovdánahttin gáibida interaktiiva proseassaid fágalaš jodiheami bealis RHF-dásis jodiheaddjiid ja fága hárrái mat leat doppe gos pasieantadikšu čadahuvvo. Unnán sáhtta dakkár organisašuvnnain rievdaduvvot gohččumiid vuodul. Fágafierpmádagat gal sáhttet maiddái nannejuvvot almmá oktiičaskima haga. Ulbmil lea sihkkarastit ovttalágan geavada miehtá Davvi Dearvvašvuoda, ja de lea meroštallojuvvon ahte Davvi Dearvvašvuoda RHF berre vel garraseappot hobeht dan barggu ja fágafierpmádagain berrejit leat buot Davvi Dearvvašvuoda dearvvašvuodadoaimmahagat mielde.

OAHPAHUSOVDDASVÁSTÁDUS

UNN ovddasvástádus sihkkarastit Davvi Dearvvašvuoda dearvvašvuodabargiid oahpaheami lea válddahalloyuvvon kapihttalas 6.4 oahpu ja spesialiserema birra. Doppe konkluderejuvvo ahte dearvvašvuodabargiid oahpaheami ja spesialiseren eanas muddui ii rievddaše oktiičaskima olis. Dat lea earret eará danne go lea ásahuvvon regiovnalaš oahpahusguovddáš mii galgá koordineret ollislaš spesialistaoahpu Davvi Dearvvašvuoda olis.

Dearvvašvuodaregiovdnii lea deatalaš ahte regiovdna- ja universitehtabuohcciviessu lea ovttá meari olámuttos buot dearvvašvuodadoaimmahagaide. Oktiičaskin mas bealli báikkálaš buohcciviesuin regiovnas gártet UNN goavddi vuollái, ja earát fas gahččet olggobeallái, dagaha dássehisvuoda, ja sáhtta «fuomáškeahtta» miellidibuktet vealaheami.

JODIHEAPMI

Gáibiduvvošii buot dásiin nanu jodiheaddjefokus oktiičaskima plánemii ja guovtti organisašuvnna oktiisuddadeapmái ja dasto dan stabiliseremii. Dat lea dárkileappot čilgejuvvon kapihttalas 6.6 jodiheami ja organisašuvnna birra. Oktiičaskima čadaheami ja bargu maid eambo báikkálaš buohcciviesut buktet, sáhttet negatiivvalaččat čuohtat UNN viidáset ovdáneapmái regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun. Guovddáš olbmot UNN fágabirrašiin šattaše vuoruhit ja bargat eambo mánggaid fágabirrašiid ovttastahttimiin ja dasto lávdaduvvon dikšunfálaldagaid nannemiin. Dat sáhtta šaddat hehttehussan allaspecialiserjuvvon dikšunfálaldagaid ovddideapmái, ja čuohtat universitehtabuohcciviesu oahpahussii, fágaovdánahttimii ja dutkamii.

Árvvoštallan ja ávžžuhus regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoaimma hárrái

- UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskin buvttášii hástalusaid viiddiduvvon dearvvašvuodadoaimmaha jodiheddjiide, beaivválaš doaimmaid čadahepmái, sihke oktiičaskinproseassas ja guhkes ággi ovddos guvlui. Navdojuvvo ahte lea stuora várra ahte dat gáibidivččii jodiheddjiin nu olu ahte bázášii unnit áigi ja resurssat vuoruhit regiovdna- ja erenoamážit universitehtabuohcciviessodoaimmaid bisuheami ja ovdánahttima. Ággi vuollái šaddá báikkálaš buohcciviesuid ja eará spesialistadearvvašvuodabálvalusaid doaimmaheami ovddasvástáduš mearkkašit ahte jodihankapasitehta ferde vuoruhuvvot báikkálaš buohcciviesodoibmii ovdalii go regiovdna- ja universitehtabuohcciviessodoibmii.
- Universitehtabuohcciviessun lea UNN:s juo mihá stuorát báikkálašbuohcciviessodoaimma go Norgga eará universitehtabuohcciviesuin, go lea ovddasvástáduš mángga ja geográfalaččat biedgguid buohcciviesuid ovddas. Oktiičaskin stuoridivččii dien erohusa vel eambo. UNN:s leat dál juo hástalusat fuolahit iežas rolla allaspecialiserejuvvon regiovdnabuohcciviessun ja dutkanásahussan danne go allaspecialiserejuvvon fágabirrasat eai beasa iežaset vuodjudit dasa. Stuorát báikkálašbuohcciviesoovddasvástáduš ii dáidde dasa luvvet vejolašvuodaid. Olles Davvi-Norgga dearvvašvuodafálaldat dárbaša ahte UNN:s leat resurssat vuoruhit allaspecialiserejuvvon divššu ja čadahit dutkama ja ovdánahttima.

Čielggadeamis lea oktiičaskin árvvoštallojuvvon váikkuhit negatiivvalaččat erenoamážit regiovdna- universitehtabuohcciviessodoaimma nannemii. Dat čuozašii vejolašvuhtii olahit dásseárvosaš fálaldaga Davvi Dearvvašvuoda álbmogii.

6.9 Báikkálašbuohcciviessodoaimmat ja lávdaduvvon fálaldat

Dán temá ulbmil lea čuvget makkár váikkuhusaid oktiičaskin oktan dearvvašvuodadoaimmahahkan mielddisbuvttášii báikkálaš buohcciviesuide ja lávdaduvvon fálaldahkii.

UNN ja FIN oktiičaskimiin šattašii báikkálašbuohcciviessodoaimma sistisdoallat vihtta somáhtalaš buohcciviesu (guhtta Svalbárdtain) ja ovttá psykiátralaš buohcciviesu, ja lávdaduvvon doaimmas livčče njealje guovllumedisiinnalaš (dárogiillii DMS) ja gávccii guovllupsykiátralaš guovddáža (dárogiillii DPS) main lea doaimma 13 báikkis, fálaldahkan 270 000 olbmui. Dan njealji somáhtalaš báikkálaš buohcciviesu gaskka olggobealde Romssa lea olmmošlohku oalle ovttá meari juohke buohcciviesu nammii. FIN Hámmerfestii gullet 49 000 olbmo, FIN Girkonjárgii ja UNN Áhkánjárgii gullet goabbáige 27 000 olbmo, ja UNN Háršttáide fas 35 000. UNN Romssa báikkálaš buohcciviesu gullá datte lagabui bealli olles álbmogis, namalassii 125 000. Viidáseappot leat maid oalle ovttá meari suohkanat juohke báikkálaš buohcciviesu ja maiguin dat galget ovttasbargat, muhto Romsii gullet maidái eambo suohkanat go daid earáide.

Jus buohtastahtá Norgga viđa eará universitehtabuohcciviesuin, de lea UNN pasieantaguovlu buot unnimus olmmošlogu dáfus, muhto UNN:s lea gal dahkamuš eanemus suohkaniiguin. UNN lea erenoamážit sierralágan duoid ektui iežas báikkálaš buohcciviesuid logu dihte. Dat erohus boadášii stuorrut oktiičaskimiin.

DOAIMMAJUOHKU

Oktiičaskima ulbmil ii leat rievdadit doaimmajuogu man Davvi Dearvvašvuohka RHF lea mearridan. Dan eavttu doarju dat ahte buohkain lea sullii ovttá meari vejolašvuohka ávkkástallat buohccivieso-fálaldagaid, vrd. SKDE raportta. Ii leat jurddašuvvon eará doaimmajuohku go dat mii odne lea UNN ja FIN gaskka, ja siskkáldasat Romssa, Háršttáid ja Áhkánjárgga gaskka. Danne eat sáhte vuordit ahte eambo sirdojuvvo UNN Romssas báikkálaš buohcciviesuide. Lea vejolaš ahte šattašii lagat ovttasbargu doarjjabálvalusaid koordineremis ja váktaortnegis, ovdamearkka dihte radiologijia- ja laboratorijavástádušaid dulkomis.

Nu go manuhuvvon kapihttaliin 5.2 ja 6.5, de vásihii Háršttáid buohcciviesu ahte oktiičaskin UNN:in unnidii váldodoavttervirggiid logu veahá, muhto ii leat sihkar mii dasa lei sivvan. UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjárgga vásáhusat das, ahte doaimmat guokten báikkálaš buohcciviessun universitehtabuohcciviesu vuolde, leat lunddolaččat sihke buorit ja heajut. Sin vásáhusat leat válddahallon dárki-leappot kapihttalis 5.2, muhto čuoggát mat doppe váldojuvvojit ovdan ja mat erenoamážit guoskkahit

báikkálašbuohcciviessodoaimma oktiičaskima oktavuodas, árvvoštallojuvvojit maiddá dás. FIN ja UNN leat válljen goabbatlágan organiserema ja maid oktiičaskin dasa mearkkašivčči, lea čilgejuvvon kapihttalis 6.6. Liikká lea relevánta dan guoskkahit veahá maiddá dás.

Eambbo fokusa báikkálašbuohcciviessorolla huksemii seammás go regiovdna- ja universitehta-buohcciviessoovddasvástádus ii galgga bázahallat, šaddá gáibideaddji olahit, erenoamážit ieš oktiičaskináigodagas, muhto maiddá viidásat doaimmas. Dat lea dárkileappot čilgejuvvon kapihttalis 6.8.

LÁVDADUVVON FÁLALDAT

Spesialistadearvvašvuodafálaldat mii lea eanemus lávdaduvvon, fálojuvvo guovllumedisiinnalaš ja guovllupsykiatriija guovddážiin (GMG ja GPG, dárogillii DMS ja DPS). Ovttas báikkálaš buohcciviesuiguin leat dát spesialistadearvvašvuoda vuosttašlinjáfálaldagat. Dáppe lea ovttasbargu primára- ja suohkandearvvašvuodabálvalusain eanemus ovdána, ja ulbmil lea fállat buoremus vejolaš dearvvašvuodabálvalusa lahka doppe gos pasieanttat ásset.

Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat vásihit ahte beaivválaš ovttasbargu fástadoaktáriiguin ja suohkaniiguin doaimma bures. Dan duodaštit fástadoaktáriid ja suohkanváldodoaktáriid ovddasteaddjit dán čielggadeapmái. Oktiičaskin dáidá unnán váikkuhit beaivválaš ovttasbarggu ovttaskas pasieanttaid guovdu, muhto áiggi vuollái lea dárbbášlaš ovdánahttit oktasaš geavada olles dan odđa dearvvašvuodadoaimmahagas. Dan muddui go oktiičaskin dahká ahte spesialistadearvvašvuodabálvalusa beroštupmi manná siskkáldas dilálašvuodaide, de sáhtta dat dagahit ovttasbargorelašuvnain fuolaheami ovdii. Dat duodaštuvvo Girkonjargga odđa buohcciviesu plánema ja atnuiváldima vásáhusaid bokte. Oktiičaskin, ja dasto odđa organiseren gal sáhtta čuohtat vejolašvuodaide bisuhit lávdaduvvon dikšunfálaldaga Finnmárkkus. Ráddjejuvvon resurssaid geažil ferteše vuoruhit buohcciviessodoaimma. Oktiičaskin bohtá unnán váikkuhit GMG/DPS beaivválaš doaimmaid. Dat leat ovttagat main odne lea dušše veahá ovttasbargu pasieanttaid hárrái. Finnmárku GMG/DPS:ide sáhttet bohtit positiiva fágalaš váikkuhusat jus šaddet oassin oktiičaskojuvvon doaimmahagas mas lea psykiátralaš buohcciviesu. Jodiheapmi ja doaimma ii šatta olus sirdojuvvo oktiičaskima olis.

BÁIKKÁLAŠ JODIHEAPMI

Go Háršttáid ja Áhkánjargga buohcciviesut šadde UNN oassin 2007:s, álggahuvvui meastta seammás guhkesáiggi ovdánahttin- ja nuppástuhttinplána (dárogillii LOU), man olis čadamanni fágalaš jodiheapmi ásahuvvui. UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjargga vásáhus diekkár organiseremiin ja gáiddusjodiemiin lea ahte dat lea hástalussan beaivválaš doaimmas ja buohcciviesuid siskkáldas ovttasbargui. Sihke dan guovtti buohcciviesu bargit ja jodiheaddit, geat čohkkájit Romssas, lohket ahte lea leamaš gáibideaddji oazžut áigái fágalaš ja relašuvnnalaš jodiheami nie govda vuogádagas, ja guhkes gaskkaid geažil. Gáiddusjodiheapmi mielddisbuktá dávjá ahte jodiheaddit leat beare unnán oidnosis, mii fas čuohtá bargiid bargobirrasii.

LUO 2012-evaluerema vuodul konkluderejuvvi earret eará ahte čadamanni fágalaš jodihanstruktuvra lei ulbmillaš, muhto ahte UNN Háršttáin ja UNN Áhkánjarggas berrejit álggahuvvot doaimmat heivehan dihte struktuvrra sin dikšundilálašvuodaide. Deattuhuvvui maid ahte LUO olis ledje muhtin negatiivvalaš váikkuhusat báikkálašbuohcciviessodoaimmii, erenoamážit operatiiva dásis ja báikkálaš ovttasdoaimmas pasieantta hárrái.

Danne ásahuvvojedorje vuos báikkálaš doaimmaráđit ja dasto maŋnel báikkálaš doaimmajodiheaddit. Earret eará adnojuvvi doaimmaráđiid ásaheami ággan ahte lea nu guhkki Romsii ja buohcciviessojodiheaddiide ja ahte ii lean báikkálaš ovttasdoaimmanarena. Doaimmajodiheadderolla ásahuvvui odđajagemánus 2018 ja evaluerejuvvi 2019 dálvve. Konklusuvdnan lei ahte doaimmajodiheaddiid ásaheapmi lea dagahan ahte leat ožžon áigái báikkálaš ovttasbargu klinihkaid ja ossodagaid doarrás lea buorránan. Doaimmajodiheaddit gullet hálldahuslaš direktivrra jodiheaddejuvkui ja dat lea dagahan ahte doaimmahaga jodiheaddit buorebut oidnet báikkálaš buohcciviesuid. Adno buorren go lea báikkálaš ovddasteaddji gii dovda ásahusa ja sáhtta veahkehit váttis áššiin mat leat báikkálaččat bohciidan. Báikkálaš jodiheaddiide adno givrodahkan ahte leat fysalaččat sajis ja olámuttos. Dan

dorjot doaibmajodiheadjit geat oidnet ahte sii devdet deatalaš dárbbu doppe gos čadahuvvo gáiddus linjájodiheapmi.

FIN lea geargan iežas organisašuvdnastruktuvrra stuora nuppástusain. Váldoprinsihppan šaddá báikkálaš jodiheapmi dan ođđa klinihkkastruktuvrras. Dán nuppástusa váikkuhusaid oaidnit easkka muhtin jagiid geahčen.

Lea eahpesihkar, ja olggobealde dán čielggadeami gohččuma, dadjat maidege dasa movt oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmat berrešii organiserejuvvot. UNN vásáhusat sihke LUO ja báikkálaš doaibmajodiheadjiid ásaheamiin šaddet liikká deatalaččat ođđa organiserema oktavuodas. Nu šaddá maid FIN vásáhus ođđa organiserenmodeallain muhtin áiggi geahčen. Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat vásihit ahte báikkálaš klinihkkahoavda dahje doaibmajodiheadji lea stuora ovdamunnin go stuora oasit organisašuvnnas leat lávdaduvvon.

Árvvoštallan ja ávžžuhus báikkálašbuohccivessodoaimma ja lávdaduvvon fáldadaga hárrái

- Jus eambbo báikkálaš buohcciviesut čohkkejuvvot ovtta dearvvašvuodadoaimmahakkii, de dáidá dat unnán váikkuhit daid gaskasaš ovttasbarggu, danne go ovdamearkka dihte doaibmajuohku ii jurddašuvvo rievdaduvvot, eai ge galgga stuorát oasit sirdojuvvot UNN Romssas báikkálaš buohcciviesuide.
- Leat seamma jodihanressusat mat galget oktanis vuoruhit sihke báikkálaš buohcciviesuid ja regiovdna- ja universitehtabuohcciviesu. Dat buktá balu ja riskka dasa ahte de šaddá regiovdna- ja universitehtabuohccivessodoaimma eanemus gillát danne go stuora oassi jodiheadjiid návccain manná čuoovvolit báikkálaš buohcciviesuid beaivválaš doaimma. Dan boadus lea ahte buohcciviesut fertejit fokuseret siskkálidas struktuvrra nuppástusaide ovdalii go pasieantafáldagaide ja dasa ahte viidáseappot ovdánahttit ovttasbarggu suohkaniiguin ja fástadoaktáriiguin.

Ollislaččat ii oainne prošeaktajoavku čuvgejuvvon momeanttaid vuodul sihkkaris/jáhkehahti vuottuid oktiičaskimis Finnmárku ja Romssa lávdaduvvon fáldagaide.

6.10 Prehospitála fáldat

Dán temá ulbmil lea čuvget makkár váikkuhusaid oktiičaskin oktan dearvvašvuodadoaimmahakkan buvttášii prehospitála fáldahkkii.

Prehospitála fáldat lea goabbat ládje organiserejuvvon dan guovtti doaimmahagas. Jus galggaše ovdánit oktan oktasaš ja ovttalágan organisašuvdnan, mas lea oktasaš kultuvra, de gáibidivččii dat olu bargu ja čanašii jodiheadjekapastehta.

Oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahagas šaddet 46 ambulánsastašuvnna, golbma ambulánsagirdiguovddáša, golbma ambulánsahelikoptera, ja okta gádjunhelikopterguovddáš. Lea easkka mearriduvvon ahte Romsii boahťa ođđa gádjunhelikopter. Otná struktuvrras lea hui viiddis doaibma ovttahttit ja sihkkarastit ovttalágan fágalaš ovdáneami dán doaimmas gos standardiserejuvvon geavat lea dárbbášlaš. Dat bargu šattašii mihá stuorát ja eambbo gáibideaddji ođđa organisašuvnnas. Seammás ferteše jodiheadjit fokuseret bálvalusa oktiičaskimii ja ođđa organiseremii. Dat guoská erenoamážit biila- ja fanasambulánsabálvalussii mii lea lávdan biedgguid miehtá viiddis guovllu, ja mii doaibmá prehospitála bálvalusa bajásdoallin.

UNN:s lea mihttomearrin ahte galgá čatnat prehospitála bálvalusa čavggabut akuhttadustehusaide. Dan guovtti doaimma čohkkema áigumuš lea ráhkadit prosedyraid ja rutiinnaid mat sihkkarastet oktalaš pasieantamannolaga buohcciviesuide. Ovtta oktiičaskojuvvon doaimmahagas boahťa nie stuora prehospitála ovttat árvvusge mielddisbuktit ahte dat guokte doaimma juhkkujuvvot hálddahaslaččat, ja ahte šaddá váddáseabbo oazžut áigái njuovžilis pasieantamannolagaide.

AMK koordinerendoaimma lea deatalaš vai olahit rievttis resursageavaheami akuhttamedisiinnalaš ráiddus. Davvi Dearvvašvuodas lea prinsihppan ahte galgá leat dušše okta AMK-guovddáš, ja prošeaktajoavku atná ahte árvvusge šaddá dušše okta AMK-guovddáš oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahagas. FIN ovdalaš vásáhusat čájehit ahte Girkonjargga ja Hámmerfeastta AMK-

guovddážiid oktiičaskin lei gáibideaddji optimála logistihkka- ja resursaávkkástallama máhtu hárrái, ja gelbbolašvuoda doalaheami ja viidáset ovddideami hárrái. Golai mánga jagi ovdal go diet gelbbolašvuolta lei fas seamma dásis go lei ovdal ođđaorganiserema.

Árvvoštallan ja ávžžuhus prehospitála fálaldaga hárrái

- Báikkálaš ambulánsabálvalusaid olaheapmi ii rievddaše oktiičaskima geažil. Prehospitála fálaldahkii livččii dat váikkuhus ahte áiggi mielde fertešii ovdánahttojuvvot organisašuvdna, mii lávdá hui viidát geográfalaččat, mas galget leat ovttalágan standárddat, prosedyrat ja rusttegat.
- UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskimis livčče dat váikkuhusat ahte golašii olu áigi ja kapasitehta ieš oktiičaskimii. Oktiičaskojuvvon AMK-guovddážiš šattašii riikka viidamus geográfalaš guovlu. Dát lea bálvalus mas báikkálaš máhttu lea hui deatalaš dasa ahte sáhttit addit optimála ja jođánis veahki heahdedilis. Ii leat vuordit ge ahte oktiičaskojuvvon AMK-guovddáš olaha dárbbalaš máhttodási vuosttaš mángga jahkái.

Prošeaktajoavku jáhkka ahte báikkálaččat bisuhuvvojit bálvalusat seamma dásis go dál leat, muhto ballá ahte gelbbolašvuolta šaddá heajut nuppástuhttinproseassa áigge. Oktiičaskinproseassa čanašii fágaolbmuid ja jođiheddjiid kapasitehta, mii fas dagaha bálvalusaid fágalaš sisdoalu áimmahuššama ovdii.

6.11 Ovttasdoaimma suohkaniiguin

Dán temá ulbmil lea guorahallat movt dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga oktiičaskin sáhtta váikkuhit ovttasdoaimmii suohkaniiguin.

Eanas pasieanttat dikšojuvvojit dušše primáradearvvašvuodabálvalusas. Primáradearvvašvuodabálvalus čuovvu maiddái buori muddui sin geat dárbbaiht spesialistadearvvašvuodaveahki. Danne lea ovttasdoaimma suohkaniiguin deatalaš eaktu dasa ahte dearvvašvuodadoaimmahagat sáhttet fállat buriid bálvalusaid álbmogii. Vai dat lihkostuvašii, fertejit dearvvašvuodabálvalusdásiid gaskka leat sohppojuvvon rutiinnat.

Ovttasdoaimma suohkaniiguin čadahuvvo prinsihpas golmma dásis. Suohkaniid njunnošiiin ja dearvvašvuodadoaimmahagas lea strategalaš ovddasvástáduš. Gaskadási jođiheddjiid bargun leat vuosttažettiin rutiinnat ja ovttasdoaimma systemat. Fágaolbmuid dásis lea konkrehta dikšu ja ovttasdoaimma ovttaskas pasieanttaid hárrái. Ulbmilin lea čadahit buoremus vejolaš dearvvašvuodabálvalusa lahka pasieanttaid ruovttu. Dat sisttisdoallá sihke prehospitála bálvalusaid, báikkálaš buohcciviesuid ja báikkálaš bealálaččaid, nugo fástadoaktára, suohkana dearvvašvuodabálvalusaid, ja dikšoja fuolahusfálaldagaid. Diekkár ovttasbargofierpmádagas leat, lassín fágalašvuhtii, báikkálaš máhttu ja relašuvnnat mat buori muddui addet pasieantadikšui kvalitehta, ja mat galget sihkkarastit ahte pasieantta buot ollislaš dárbbut oidnojit ja gieđahallojuvvot oktilažžan.

Buorre ja dásseárvosaš vejolašvuolta oazžut spesialistadearvvašvuodabálvalusaid sihkkarastojuvvo earret eará dan bokte ahte buohcciviesuid ja suohkaniid ovttasbargu standardiserejuvvo ja lea einnostahtti, ja ahte goappaš bealit dovdet iežaska ovddasvástádusa ja diehtiba maid sáhtta nuppi bealálaččas vuordit.

VIIDODAT

Odne ovttasbarget FIN ja UNN nappo 19 ja 30 suohkaniin goabbáge, ja dat dagašii oktiičaskojuvvon doaimmahahkii ovttasbarggu ja soahpamuša 49 iešguđet suohkaniin. Ovttasdoaimma čađaheapmi alimus organisatoralaš dásiin lea muhtin muddui sorjjasmeahtun bealálaččaid logus, muhto dábalaččat leat das relašuvnnat ja gulahallan ovttaskas bealálaččaiguin ja dasa lassín ovttasbargu oktasaš forumiin. Dávjá ferte soahpamušain leat iešguđetlágan sisdoallu. Oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahat šattašii vel stuorat bealálažžan ja mielguoibmin. Iešguđet ovttasbargošiehtadusaid lohku ja relašuvnnat maid galggašii čuovvolit, čatnet vel eambo jođiheadjekapasitehta, eandalii bajimus dásis. Hástalus ovttasdoaimmavuogi standardiseremiin lassána maiddái, danne go ovttasdoaimma galgá čadahuvvot suohkaniiguin mat leat sierra juridihkalaš ovttagat ja galget fuolahit iešguđetlágan báikkálaš dilálašvuodaid viiddis geográfalaš guovllus.

Primára- ja spesialistadearvvašvuodabálvalusa ovttasbargu lea dál goappašagaid mielas buorre operatiiva dásis ovttaskas pasieanttaid hárrái (gč. kap. 6.8). Ii leat seamma dásedis vásáhus bajitdási ja strategalaš dásis. UNN Háršttáid ja UNN Áhkánjargga doaibmajodiheaddjefunkšuvnna evalueren lea čájehan ahte suohkanat dien guovtti buohcciviesu birrasis vásihit ovttasdoaimma buohcciviesuiguin mihá buorebun maŋjel go doaibmajodiheaddjit bohte. Lea čielggas ahte báikkálaš jodiheapmi ja lagas gulahallan lea mearkkašahti. Vásihuvvo ahte lea álkit oažžut oktavuoda buohcciviesuin ja ahte dat manná jođáneappot. Leat juo struktuvrrat sajis maid vuodul sáhtta gulahallat ovttasbarggu birra. Dat dáhpáhuvvá bajitdási ovttasbargoorgánain (OSO) goappaš dearvvašvuodadoaimmahagain. OSO:id ulbmil lea lágit dilálašvuodaid buriid ja oktilaš pasieantaproseassaide.

STRATEGALAŠ JA BAJITDÁSI OVTTASBARGU

Goappaš dearvvašvuodadoaimmahagat vásihit ahte ovttasdoaimmanarena OSO doaibmá bures. FIN lea ovdal vásihan suohkaniid bealis veahá láivvit beroštumi, muhto dan rájes go čoahkkinastigohte Skype bokte, de ii leat dat šat hástalussan. Oktiičaskin sáhtta miellidiskbuktit ahte ovttasbargu eambo jorrá juohke buohcciviesu ja dan guovllu suohkaniid gaskasaš ovttasbargun. Dán gal sáhtta viidáseappot ovdánahttit, beroškeahhtá das ahte heaittihuvvo go doaimmahatrádjái vai ii.

Go FIN-UNN maŋjel oktiičaskima šaddá ovttasbargobeallin, de šaddá hástalussan oažžut áigái buori dásedeattu suohkaniid ja dearvvašvuodadoaimmahaga beroštumiid gaskka. Šaddá váddáseabbo váikkuhit dikšungeavada mihá stuorát organisašuvnnas. Vaikko lea ge ásahuvvon buorre organisašuvdna ovttasdoaimmanbargui, de lea ballu ahte dearvvašvuodadoaimmahaga beroštumit vuitet. Okta deatalaš sivvan dasa lea ahte suohkaniin lea nu iešguđetlágan sturrodat ja fágalaš gelbbolašvuoha, ja dan dihte iešguđetlágan dárbbut.

Buhcciidsiidat ovttasdoaimmet vuosttažettiin geavatalaččat juohke buohcciviesuin, eai ge nu olu bajitdási dearvvašvuodadoaimmahagaiguin. Buhcciidsiidaid hástalussan šaddá vuosttažettiin man muddui pasieanttat leat doarvái čielggaduvvon nu ahte sáhtáše oažžut viidáset divššu buhcciidsiidat, mii lea earáid gelbbolašvuoda- ja kapasitehtadási duohken. Dat dilli lea suohkaniin iešguđetlágan. Sihke FIN ja UNN leat háhkan bajilgova ja ovttasbarggu buhcciidsiidagaiguin iežaset pasieantaguovlluin ja atnet fuola dan gelbbolašvuodadásis mii doppe berre leat. Jus dearvvašvuodadoaimmahagat časkojuvvojit oktii, de ferte diet máhttu ja systematihkka sirdojuvvot. Dat lea danne vai sihkarastojuvvo ahte pasieanttat leat bealuštahti dilis go sáddejuvvojit buhcciidsiidat.

Árvvoštallan ja ávžžuhus ovttasdoaimmama hárrái suohkaniiguin

- UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskin ii adno, oanehit áigái, dagahit stuora váikkuhusaid ovttasbargui suohkaniiguin ovttaskas pasieanttaid divššu hárrái. Dát ovttasbargu dáhpáhuvvá eanas muddui báikkálaččat juohke buohcciviesu ja dan pasieantaguovllu suohkaniiguin.
- Bealálaččat leat ásahan strategalaš ovttasbargofoormiid mat joatkašuvvet jus oktiičaskin čađahuvvo. Daid organiseren sáhtta oddasis árvvoštallojuvvo, muhto dat ii šatta mearkkašit maide dan ovttasbargui mii juo lea. Oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahat šaddá mihá stuorát suohkaniid ektui, seammás go suohkaniid lohku, maiguin dearvvašvuodadoaimmahat galgá ovttasbargat, šaddá meastta veadjemeahttun stuoris. Dat sáhtta leat negatiivvalaš boahhtevaš ovttasbargui mas dearvvašvuodadoaimmahat dárbbša njuovžilis ovttasbarggu, go fas juohke suohkan dárbbša diehtit ahte sin dárbbut oidnojuvvojit ja váldojuvvojit vuhtii.
- Lea maidá stuoja várra ahte dearvvašvuodadoaimmahaga ja suohkaniid ovttasbargu šaddá bázahallat oktiičaskin áigodagas. Erenoamážit ovttasbarggu viidáset ovdánahttin, mii fas galggašii boahhtit álbmogii ávkin, šaddá bázahallat, danne go dearvvašvuodadoaimmahat ferte vuoruhit odđa ovttasbargo-soahpamušaid ásaheami.

Prošeaktajoavku atná ahte oktiičaskin čuohcá negatiivvalaččat bajitdási ovttasbargui suohkaniiguin..

6.12 Davvi Dearvvašvuoda doaimmahatčoahkkádus

Dán temá ulbmil lea čuvget makkár váikkuhusaid oktiičaskin oktan dearvvašvuodadoaimmahahkan sáhtta dagahit muđui Davvi Dearvvašvuoda doaimmahatčoahkkádussii.

Earret daid váikkuhusaid mat oktiičaskimis leat UNN ja FIN doaimmahagaide, de lea das maid eahpenjuolgo váikkuhus Davvi Dearvvašvuoda eará dearvvašvuodadoaimmahagaide, mat leat Helgelánda buohcciviessu, Nordlándda buohcciviessu ja Davvi Dearvvašvuodhta RHF, ja vel Davvi Buohcciviesoapotehka ja Davvi Dearvvašvuoda IKT. Duon guovtti mañemusa váikkuhusat leat árvvoštallojuvvo kapihttaliin 7.1 ja 7.2.

Davvi Dearvvašvuoda jodiheaddjit leat ságaškuššan vejolaš váikkuhusaid rekrutteremii, ja fága-birrasiid stabiliseremii, fágalaš ovdáneapmái, UNN rollii regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun, báikkálašbuohcciviessodoibmii ja regionna doaimmahagaid gaskasaš balánsii. Oktiičaskimis sáhttet leat negatiiva váikkuhusat UNN rollii regiovdna- ja universitehtabuohcciviessun danne go báikkálaš-buohcciviesoovddasvástádus bohtá gáibidit vel eambo návccaid go dál juo dahká. Dat sáhtta negatiivvalaččat čuohcat regionna eará dearvvašvuodadoaimmahagaide go UNN oažžu unnit asttu ja resurssaid bargat fágaovdánahttimiin ja dutkamiin mii boadášii ávkin olles regiovdni.

Regionnas šattašii maid dássehis doaimmahatsturodat, go UNN šattašii vel gievrrat dearvvašvuodadoaimmahat. Eat sáhte diehtit bohciidahtášii go dat digaštallama Davvi Dearvvašvuoda organiserema birra muđui.

Árvvoštallan ja rávvagat Davvi Dearvvašvuoda doaimmahatčoahkkádusa hárrái
<ul style="list-style-type: none">Doaimmahatčoahkkádus lea ovttaoavilis das ahte jus UNN Romsa ferte vel eambo resurssaid bidjat báikkálaš buohcciviesuid jodiheapmái ja doaimmaheapmái, de dagaha dat regionnalaš ovddasvástádusa fuolaheami ovdii. Nu go namuhuvvon ovdalis de ii dáidde oktiičaskin namuhanveara váikkuhit dearvvašvuodabargiid oahppo- ja spesialiserenvejolašvuodaid.

7. Eará relevánta dilálašvuodát/hástalusat

Dát kapihtal čoahkkáigeassá oaiviliid maid prošeakta lea bivdán eará bealálaččain maiguin Finnmárkku buohcciviessu ja UNN ovttasbarget, ja maiguin ođđa oktiičaskojuvvon dearvvašvuoda-doaimmahat ain galgá ovttasbargat. Dás leat sihke ovdamunit ja heajut bealit maid bealálaččat vurdet alcceseaset, ja ođđa oktiičaskon dearvvašvuodadoaimmahakii. Otná ovttasbargu iešgudet bealálaččaid ja dearvvašvuodadoaimmahagaid gaska lea čilgejuvvo kapihttalis 3.4.

Kapihttalis 7.5 čoahkkáigessojuvvo ovttasbargu regionnalaš eiseválddiiguin, nugo fylkkamánniin ja fylkkadoaktáriin. Dan leat prošeaktajodiheaddjit čállán, ja Romssa ja Finnmárkku Fylkkamánni fas dárkkistan.

Kapihttalis 7.6 árvvoštallojuvvo maid oktiičaskin sáhtta geavtlaččat mearkašit IKT-vuogádagaide ja meroštallojuvvo man ollu mávssášii daid heivehit. Loahpas, kapihttalis 7.7 ovdanbuktojuvvojit ekonomalaš ja juridihkalaš váikkuhusat maid oktiičaskin sáhtta mielddisbuktit.

Prošeaktajoavkku iežas vásáhusat ja oaivilat eai leat mielde dán kapihttalis.

7.1 Davvi Buohcciviesoapotehka HF

SANO vuovdá bálvalusaid dearvvašvuodadoaimmahagaide main lea pasieantadikšu, ja dan okta-vuodas vásiha SANO mánga hástalusa das ahte olahit oktílaš dálkkasstrategiija dearvvašvuoda-regionnas. Dearvvašvuodadoaimmahagain leat iešgudetlágan báikkálaš dárbbut ja sin iešgudetlágan vuoruheamit dahket ahte ovttasbargošiehtadusain SANOin lea hui iešgudetlágan hivvodat ja sisdoallu. SANO jodiheaddjit fertejit álo heivehit iežaset Davvi Dearvvašvuoda gáibádusaide buohcciviesoapotehka doibmii ja dearvvašvuodadoaimmahagaid dáhttui lágidit dilálašvuodaid ollislaš ovttasbargui buohcciviesoafarmasiija dáfus.

Ovttasbargošiehtadusvuogádat mielddisbuktá SANOi hástalusá olahit buori dienasvuodu. Sisaboadut bohtet gálvvuid ja bálvalusaid vuovdimis. Mađi stuorát badjebáhčaga SANO nagoda háhkat, dađi eambo ruhta sáhtta máhcahuvvot Davvi Dearvvašvuhtii, investeremiidda ja fága- ja bálvalusovdánahttimii sihke buohcciviesu ja farmasiija dáfus. Davvi Dearvvašvuoda ođđa doaimmahatstruktuvra ii váikkuhivčče dáid namuhuvvon čuoggáid buorideami, danne go hástalusat lea regiovdnadásis.

SANO váldodoaimma lea vuosttažettiin buohcciviessodásis, ii ge dearvvašvuodadoaimmahaga dásis. Dálkasiid diŋgojit ja vuostáiváldet ossodagat. Doppe leat pasieanttat ja dearvvašvuodabargit geat dárbbasit farmasiijafágalaš rávvagiid ja bagadallama. Dasa lassin leat apotehkat buohcciviesu boadáhagas. Dearvvašvuodadoaimmahatdásis lea baicca strategalaš ovddasvástádus, ja daiguin dahkkojuvvojit soahpamušat ja doppe mearriduvvojit apotehkadoaimmahaga ja buohcciviessodoaimmahaga ovttasbarggu rámmaeavttut.

Oktiičaskin livččii dakko ovdamunnin SANOi ahte de šattašii okta ovttasbargošiehtadus, eai ge guokte. Dat álkidahtášii soahpamušhálddašeami go šattašii dušše okta verrát. Viidáseappot livččii dat mielde harmonisereme bálvalusfálaldaga dan dáfus go ášahuvvoše oktasaš standárddat. Okta šiehtadus sáhtášii addit synergijaváikkuhusaid dálkkasoastimii, dálkkasfállui, klinihkalaš bálvalusaide ja dálkkasgieđahallamii. Diekkár synergijat ja effektiviseren navdojuvvo maid leat ovdamunnin ja buktá positiiva váikkuhusaid ođđa dearvvašvuodadoaimmahakii.

Vejolaš negatiiva váikkuhus SANOi, jus časkojuvvojit oktii, lea ahte ođđa dearvvašvuodadoaimmahat šaddá hirkmat stuora doaimmahat sihke organisatoralaččat ja geográfalaččat. SANO lea ieš unna organisašuvnnas, mii galgá dábuhit bálvalusaid ja dálkasiid olles dearvvašvuodadoaimmahakii, ja nappo dárbbasa njuolga gulahallat dearvvašvuodadoaimmahaga buot dásiiguin. Dán perspektiivvas sáhtta šaddat hástalusas apotehkaide ahte dearvvašvuodadoaimmahaga hoavddat/mearrideaddjit leat hirkmat guhkkinn eret.

Davvi Buohcciviessoapotehka vásiha odne muhtin hástalusaid das go ferte gulahallat máŋggain dearvvašvuodadoaimmahagain. Dat gal fertešii regiovnnalaččat čovdojuvvo, ii ge dasa váikkuhivčče UNN ja FIN oktiičaskin. SANOi leat sihke ovdamunit ja heajut bealit jus UNN ja FIN časkojuvvojit oktii. Leat vásáhusat das ahte diet heajut bealit leat dakkárat maiguin birge, ii ge ovdamuniin dahje heajut beliin leat mearkkašahtti váikkuhus. Dasto ii dárbbas daid vuhtii váldit go UNN ja FIN oktiičaskin galgá mearriduvvot

Davvi Buohcciviessoapotehka árvoštallá ahte UNN ja FIN oktiičaskin unnán rievdivččii ovttasbarggu Davvi Buohcciviessoapotehkain. Dan guovtti dearvvašvuodadoaimmahaga ja SANO ovttasbargošiehtadusaid sadjái šattašii dušše okta soahpamuš mii guoská olles dan oktiičaskojuvvon dearvvašvuodadoaimmahakii. Beaivválaš ovttasbarggu čadaheapmi ii rievdda, ja oktiičaskimis eai leat negatiiva eai ge positiiva váikkuhusat.

7.2 Davvi Dearvvašvuoda IKT HF, HNIKT

HNIKT:s leat sierra doaimmašiehtadusat juohke dearvvašvuodadoaimmahagain mat gullet Davvi Dearvvašvuhtii, muhto go dat leat ovttaláganat, de ii mearkkaš oktiičaskin HNIKT:i olu. Otná struktuvra ja ovttasbargu dainna njealji klinihkalaš dearvvašvuodadoaimmahagain lea sajáiduvvan dan olis go leat huksejuvvon relašuvnnat HNIKT ja iešguđetge dearvvašvuodadoaimmahagaid gaskka. Báikkálaš máhttu iešguđetge dearvvašvuodadoaimmahaga čuolmmaid birra lea nappo dihtosis. Dat sihkkarastá dábálaččat ahte HNIKT jođánit sáhtta njulget boasttuvuodaid mat čuožžilit, ja ahte ovddasvástádus lea čielggas. Otná modeallas lea báikkálaš máhttu ovdamunnin.

Hástalus dainna go šaddet eambo ovttadagat, lea ahte teknihkalaš kompleksitehta lea stuorát go jus leat unnán ovttadagat. Dat guoská erenoamážit danne go eai buot IKT-systemat leat regiovnnalaččat konsoliderejuvvon. Teknihkalaš perspektiivvas dagahivččii UNN ja FIN oktiičaskin ahte systemaportfolio šaddá veahá unnit kompleaksa. Álkidahtton systemavuogádaga vuoitu lea juo bohtán sihke

HNIKT:i, muhto maiddá UNN:i ja FIN:i. Elektrovnnalaš pasieantajournálavuogádat ja radiologijja-vuogádat leat juo regiovnnalaččat váldojuvvon atnui ja dearvvašvuodabargit gávdnet juo buot pasieantadieđuid beroškeahhtá doaimmahatrádiin. Seamma guoská elektrovnnalaš medisiidnadiđuide go Davvi Dearvvašvuohka váldá dan vuogádaga ollásit atnui 2022 mielde. Dat čađahuvvo beroškeahhtá dearvvašvuodadoaimmahagaid rájiin. Geahča muđui kapihttalis 7.6 HNIKT árvvoštallamiid das mii ferte dahkkojuvvot IKT-vuogádagain jus oktiičaskojuvvojit.

Vejolaš heajut bealli UNN ja FIN oktiičaskimis sáhtta leat ahte diehtu báikkálaš dilálašvuodaid birra ii bisuhuvvo áiggi vuollái, danne go organisašuvnnas lea maiddá báikkálaččat vierru «čoahkkidišgoahhtit». Earret dan ii ane HNIKT ahte oktiičaskin buvttášii mearkašahhti ovdamuniid dahje heajut beliid teknihkalaš suorgái. Davvi Dearvvašvuoda IKT ii jáhke ahte UNN ja FIN oktiičaskin rievddada ovttasbarggu Davvi Dearvvašvuoda IKT:in. Otná soahpamušat leat ovttaláganat, ii ge oktiičaskin dagahivčče ahte HNIKT seasttášii maide.

7.3 Buohcciviessoastimat HF

Buohcciviessoastimiid ásahussii buvttášii UNN ja FIN oktiičaskin beaktilet resursageavaheami go ii šat dárbbas nu ollu sajiin fuolahit strategalaš, taktihkalaš ja čađaheaddji ovttasbarggu. Seammás šaddá okta unnit stivrenlinjá, mii dagašii standardiserema ja ovttastahttima barggu álkibun, ja nu maid plánaproseassaid, háhkamiid ja soahpamušaid hálddašeami. Dat buvttášii maid eambo vejolašvuodaid ovttastahttimii ja ávkkástallamii, erenoamážit investerenprošeavttain.

Buohcciviessoastimat eai oainne dál makkárga heajut beliid das ahte UNN ja FIN časkojuvvojit oktii. Buohcciviessoastimat árvvoštallet ahte UNN ja FIN oktiičaskin šattašii ovdamunnin alcceseaset, danne go šaddá okta dearvvašvuodadoaimmahat unnit mainna gulahallat.

7.4 Pasieantamátkkošteami HF

UNN ja FIN oktiičaskin ii vurdojuvvo váikkuhit ovttasbarggu Pasieantamátkkoštemiid ásahusain.

7.5 Regiovnnaš eiseválddit ja fylkkamánnit/fylkkadoavttir

Fylkkagiellat, regiovnnaš eiseváldin, leat sihke regiovnnaš dearvvašvuodadoaimmahagaid ja dearvvašvuodadoaimmahagaid ovttasbargoguoimmit. Ovttasbargu doaimmahuvvo vuosttažettiin stivrra ja hálldahusdirektevrra dásis. Ođđajagemánu 1. b. 2020 rájes ásahuvvo ođđa Romssa ja Finnmárkku fylkkagiella go Romssa fylkkagiella ja Finnmárkku fylkkagiella časkojuvvojit oktii.

UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskin buvttášii ovttalágan struktuvrraid main lea ovddasvástádus dain seamma geográfalaš guovlluin. Oktiičaskin miellidubuvttášii ahte ovttasbargu dáhpáhuvvá guovtti bealálačča gaskka, man livččii álkit čađahit ja gáibida unnán resurssaid.

Romssa ja Finnmárkku fylkkamáneámmát gos fylkkadoaktárat ovddastit Stáhta dearvvašvuoda-geahču govččašii goappaš fylkkaid. Oktavuohka fylkkamánni/fylkkadoaktáriin lea vuosttažettiin golmma váldosuorggi dáfus:

- Bearráigeahččoáššit (giedahallat áššiid mat gusket ovttaskas dáhpáhusaide/olbmuid) ja áššit mat gusket ovttagaide/vuogádagaide iešguđetge dásiin.
- Systemabearráigeahčču, dás čađahuvvo bearráigeahčču báikkálaš dahje našuvnnalaš surggiin.
- Bearráigeahččoahkkin, Fylkkamánniid ja doaimmahatjođiheddiid jahkáša gulahallančoahkkin.
- Vuoigatvuodaváidimat (journáladieđuid njulgen ja sihkkun, vuoigatvuohka dikšui, pasieantamátkeváidagat)

Bargu ovttaskas áššiiguin čađahuvvo seamma ládje, ja gáibida seamma olu resurssaid, ležžet dál okta vai guokte dearvvašvuodadoaimmahaga. Prinsihpas šaddá stuora organisašuvdnii álkit oahppat,

ovdamearkka dihte bearráigeahččohtosiid čuovvoleami bokte, jus lea oktasaš dearvvašvuoda-doaimmahat.

Systemabearráigeahčču čađahuvvošii oktiičaskojuvvon dearvvašvuoda-doaimmahagas seamma ládje go dál. Dáidá gal leat álkit oahpahit olles organisašuvnna go lea okta dearvvašvuoda-doaimmahat. Šattašii dušše okta jahkásaš bearráigeahččoahkkin, eai ge guokte nu go dál, ja dat álkidahtášii barggu.

7.6 IKT-systema

Davvi Dearvvašvuoda IKT lea prošeavtta diŋgojumi mielde árvvoštallan oppalaččat maid oktiičaskin mearkkašivččii teknihkalaš beallái. UNN ja FIN oktiičaskin mielddisbuvttášii rievdadusaid otná infra-struktuvrii ja básišdoaimmaide, ja IKT-bálvalusaide.

Infrastruktuvrra ja básišdoaimmaid dáfus dagahivččii oktiičaskin dárbbu rievdadit fierpmádat-struktuvrra, earret eará ferte dárkkistit abonnemeantabálvalusaid, dollaseinniid ja domenaidd. Dasa lassin fertejit geavaheaddjekonttot ja e-poastačujuhusat ođasmahttojuvvot, ja boares dieđut sihkkujuvvot.

IKT-bálvalusaid dáfus guoskkahivččii oktiičaskin hálddahušbálvalusaid, elektrovnnalaš pasieantajournála (PAS/EPI), govviagnostihka (RIS/PACS), laboratoria (LAB) ja datačoakkáldatvuorkká. Hálddahušlaš bealis ferte klinihkaid ja ossodagaid dáfus ráhkaduvvot ođđa organisašuvdna mas lea ođđa sisoallu, nu go dahkkojuvvui dalle go UNN ja Hålogalánnda buohcciviesut Háršttáin ja Áhká-njárggas časkojuvvoje oktii. Árvvusge guoskkaha dat systemaid nugo bargoveagaplánema systema (GAT), Personálaportála (PAGA), Elements, DOCMAP, Clockwork, Datavarehus ja Agresso. Dasa lassin ferte ieš AD geavaheaddjegiedahallan rievdaduvvot nu ahte soahpá ođđa struktuvrii. Outlook, Skype ja mállat mat gullet MSOffice buktagiidda fertejit maid rievdaduvvot.

Klinihkalaš bealis gáibidit stuorámuš systemat eanemus barggu. Davvi Dearvvašvuodas leat juo oktasaš installašuvnnat iežas stuorámuš klinihkalaš systemain, PAS/EPJ DIPS ja RIS/PACS Sectra. Dat lei oassin Davvi Dearvvašvuoda FIKS-prográmmas man bokte ásahuvvojedje oktasaš klinihkalaš systemat Davvi-Norgga dearvvašvuoda-doaimmahagain man olis Davvi-Norgga doaktárvuorrrat ožžo elektrovnnalaš pasieantajournála, laboratoria, radiologijija, patologijija ja laboratoriabálvalusaid elektrovnnalaš diŋgoma.

DIPS dáfus šaddá nuppástuvvan buori muddui vástidit dan bargui mii dahkkojuvvui HOS-prošeavtta ceahkis II. Dan prošeavttas čohkkejuvvojedje buot Davvi Dearvvašvuoda EPJ-databásat ovttá oktasaš databásii, ja Davvi Dearvvašvuoda ássiide čađahuvvui *okta ássi – okta journála davvin* spesialista-dearvvašvuodabálvalusa dásis. Stuora vuoiu das, man Davvi Dearvvašvuodas lea juo lea ožžon ávkin, lea ahte pasieantajournála dieđut dál leat olámuttos beroškeahtá dearvvašvuoda-doaimmahaga rájiin.

UNN ja FIN oktiičaskima geažil fertešii heivehit DIPS organisašuvdna-, journála- ja bargojodu dan ođđa oktiičaskojuvvon doaimmahakkii. Dat mielddisbuvttášii ahte ferte ásahit ođđa organisatoralaš ovttadagaid ja heaittihit boares ovttadagaid, sirdit journáladokumeanttaid ja rievdadit guđiide «poastakásasaid» čujuhusat ja eará elektrovnnalaš dieđut galget mannat. Dasa lassin fertejit olu kodavuogádagat, ee. laboratoriaanalysakodavuogádat dárkkistuvvot ja heivehuvvot. Loahpas fertejit ásahuvvot ođđa geavaheaddjelobit. Sectra vuogádagas ferte organisašuvdna ođasmahttojuvvot vai bargojohu ja čujuhusat mannet riektá. Rievdadusaid sturrodá ja mearri lea daid rievdadusaid duohken mat dahkkojuvvojit DIPS olis.

FIKS-prográmma joatka lea FRESK-prográmma mii dál lea jođus. Dás jotkojuvvo bargu Davvi Dearvvašvuoda višuvnnain *okta journála davvin*, earret eará dan bokte ahte DIPS Arena ja elektrovnnalaš gráfa- ja medikašuvdnačoavddus (MetaVisoin) galget váldot atnui. UNN ja FIN oktiičaskin boahtá váikkuhit goappaš dieid prošeavttaid. MetaVisoin dáfus ferte organisašuvdna-vuogádat hábmejuvvot ja lohkkujuvvot sisa ođđasis. Ja árvvusge ferte atnui váldin plánejuvvot ođđasis go galgá vuhtii váldit dan ođđa doaimmahatstruktuvrra.

HNIKT ii leat árvoštallan ekonomalaš váikkuhusaid daid rievdadusaid geažil mat ferteše dahkkot, muhto meroštallá ahte čielggadeapmi oktiičaskima ja konsoliderema birra mávssášii 5-10 mill. kr. FRESK-programma lea dasa lassan meroštallan ahte klinihkalaš systemaid oktiičaskin mávssášii 25-50 mill. kr.

7.7 Ekonomalaš ja juridihkalaš árvoštallamat

Oanehis ja gaskaguhkkosaš áigái árvoštallojuvvo eanemus jáhkehahttin ahte golut lassánit oktiičaskima olis. Sivvan dasa leat golut sihke oktiičaskinprosessii alces, dan organisašuvdna- ja jođihanbargui mii ferte dahkkojuvvot organisašuvdna ovdánahttimiin gaskaguhkkosaš áiggis, ja golut IKT-bealis oktiičaskimii ráhkkaneapmái. Nu go namuhuvvon ovddit kapihttalas de dušše IKT-golut leat árvoštallojuvvon šaddat birrasiid 50 miljoynna kruvnno. Vásáhusat das go Kongsvinger buohcciviessu sirdojuvvui Sykehuset Innlandet HF organisašuvnnas Akershus universitehtabuohcciviesu HF vuollái, sáhtta čujuhit man olu mávssášii čađahit oktiičaskima.

Čielggadeami vuodđun lea ahte pasieantavuodđu ja pasieantarávnjit bisoše seamma dásis, mii mearkkašivččii ahte netto dienasrávnjit eai rievddaše. Goluid bealde ferte vurdojuvvot stuorát fokus mátkegoluide ja vejolašvuodaide daid unnidit dan bokte ahte bálvalusat lávdaduvvojit vel eambbo. Dan sáhtta čaovdit eambbo ambuleremiin dahje jus geavahišgoahat gaskkaid oanideaddji teknologija mii dieđusge maiddái máksá juoidá.

Klinihkalaš barggu vuordit jotkojuvvot nu go dál lea. Jođihan- ja bálkágolut leat buori muddui dan duohken movt diet doaimmat organiserejuvvot vejolaš oktiičaskima maŋgel. Sihke goluid lasiheadji ja goluid unnideaddji čovdosat leat vejolaččat.

Prošeaktajoavkku ollislaš árvoštallan lea ahte oktiičaskin dagahivččii ahte golut lassánit sihke oanehit ja gaskaguhkkosaš áigái, ja ahte lea eahpesihkarvuohta makkár ekonomalaš váikkuhusat guhkit áiggi vuollái šaddet. Lassan dasa ahte guorahallat ekonomalaš goluid, de lea maid dárbbášlaš guorahallat buot juridihkalaš soahpamušaid mat gávdnojit goappaš dearvvašvuodadoaimmahagain ja mat fertejit rievdaduvvot ja čađahuvvot ođđasis ođđa juridihkalaš ovtadaga namas.

8. Vejolaš riskaeastadeaddji doaimmat

Prošeaktajoavku lea ovttas identifiseren njeallje suorggi maidda oaivvilda UNN ja Finnmárkku buohcciviesu oktiičaskin čuozašii eanemus. Dat leat regiovdna- ja universitehtabuohcciviesso-doaimma, jođiheapmi ja organisašuvdna, ovttasdoaimma suohkaniiguin ja čađahanprošeavttat mat leat jođus.

Soames ovttaskas prošeaktamiellahtut leat hábmen riskaunnideaddji doaimmaid dán njealji suorgái. Čujuhit mildosii 1, gos lea bajilgovva dain riskaunnideaddji doaimmain mat leat identifiserejuvvon guhtiige dan njealji suorgái.

9. Mildosat

- Miiddus 1 - Risikoreduserende tiltak for utvalgte områder ved sammenslåing UNN-FIN
- Miiddus 2 - [Notat internasjonal litteratur – Helseøkonomisk analyse AS](#)
- Miiddus 3 - [Forbruk og pasientstrømmer ved akutte innleggelser](#)
- Miiddus 4 - Notat funksjonsdeling i Helse Nord
- Miiddus 5 - Notat konsekvenser HNIKT ved sammenslåing UNN-FIN
- Miiddus 6 - Notat konsekvenser SANO ved sammenslåing UNN-FIN
- Miiddus 7 - Notat konsekvenser Sykehusinnkjøp ved sammenslåing UNN-FIN

10. Referánsat

I. Davvi Dearvvašvuohta, FIN ja UNN – strategalaš dokumeanttat:

1. [Oppdragsdokumenter 2019 \(Fra HOD -> HN RHF og HN RHF -> HFene\)](#)
2. [Ovdánahttinplánat](#)
 - a. [Helse Nord RHF 2035](#)
 - b. [Finnmarkssykehuset HF 2015-2030](#)
 - c. [Universitetssykehuset Nord-Norge HF 2015-2025](#)
3. [Helse Nord RHF - Økonomisk langtidsplan](#)
4. [Strategi for forskning og innovasjon i Helse Nord 2016 - 2020](#)

II. M&A (Oktiičaskin) - fágagirjjálašvuohta, Ph.D. čálus:

5. [Competing logics in hospital mergers](#) – Karolinska University Hospital – Soki Choi (2011)
6. [Advancing the research mission in a time of M&A](#) – Hauptman, Bookman og Heinig (2017)
7. [Evaluering av omstillingsprosessen i Helse Sør-Øst](#) – SINTEF (2018)

III. Gáiddus ja báikkálaš jodiheapmi, LUO UNN – fágagirjjálašvuohta ja evalueremat:

8. [Fjernledelse er ikke for pingler](#) – Laupstad og Kirkerud (2018)
9. [Fjernledelse i sykehus](#) – Vie, Tollåli, Sæther og Smedhus (2009)
10. [Fjernledelse – betyr lederadferd mer enn geografisk avstand?](#) – Hegghammer (2009)
11. [Evaluering LUO ved UNN](#) – Oxford Research AS (2012)
12. [Evaluering av driftslederfunksjonen ved UNN-Harstad og UNN-Narvik](#) – s. 69 (2019)
13. [Dagens organisering av UNN HF og ivaretagelse av stedlig ledelse](#) (2017)

IV. Dearvvašvuodabálvalusat sámi álbmogii:

14. [Samarbeidsavtale mellom Sametinget og Helse Nord RHF](#) – Stivraášši 22-2018 Helse Nord RHF
15. [Utredning og anbefalinger om innhold og organisering av spesialisthelsetjeneste – tilbud samisk helsepark](#) – Siv Kvernmo (2013)
16. [Overordnet organisering av samiske helsetjenester i FIN HF](#) – Stivraášši 31/2019 Finnmárkku buohcciviessu
17. [NOU Hjertespråket – forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk](#)
18. [Spesialistadearvvašvuoda bálvalusaid váldoorganiseren sámi álbmogii Norrgas](#) – Kalstad (2016)

V. Universitehtabuohcciviessodoaibma – fágagirjjálašvuohta ja evalueremat:

19. [Are teaching hospitals worth it?](#) – Khullar (2019)
20. [Academic medical centers – too large for their own health?](#) – Johnston (2019)

VI. Našuvnnalaš kvalitehtaindikáhtorat:

21. [Kreftpakkeforløp](#) - regionale og nasjonale resultater
22. [Psyisk helsevern for voksne, gjennomsnittlig ventetid](#) - regionale og nasjonale resultater
23. [Psyisk helsevern for barn, gjennomsnittlig ventetid](#) - regionale og nasjonale resultater

VII. Mediaartihkkalát:

24. [Større sykehus gagnar ikke pasienten](#) - Torgeir Brun Wyller og Oluf D. Røe, NRK
25. [Helseministeren: Det er besluttet at Finnmarkssykehuset skal ligge under UNN](#) - Dagens Medisin
26. [Utslettelsen av et helseforetak](#) - Britt Larsen Mehmi, Faslegen.no
27. [Viktig med dialog om sammenslåingen](#) - Bent Høie, Fastlegen.no
28. [En evidensbasert fusjon?](#) – Kjekshus (2011), Tidsskriftet den norske legeforening
29. [Tour de Finnmark](#) – Overlegen #2 2019, s. 42-44
30. [Kulturelt tilpasset helsehjelp ved SANKS, avdeling barn og unge](#) – Overlegen #2 2019, s. 46-47